

การทอผ้าขิดลายไทยเพื่อออกแบบ และพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์สิ่งทอ

Weaving Pha – Kint Cloth Thai Design

สัมภาษณ์ สุวรรณศิริ
พต.กมล พรหมท้าวรรณ

งานวิจัยได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดิน

ประจำปีงบประมาณ 2553

คณะอุตสาหกรรมสิ่งทอและออกแบบแฟชั่น
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

For Design and Development Textile Product

การทอผ้าจิดลายไทยเพื่อออกแบบ
และพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์สิ่งทอ

สัมพันธ์ สุวรรณคีรี

ผศ.กมล พรหมหัตถ์วรรณ

งานวิจัยได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดิน

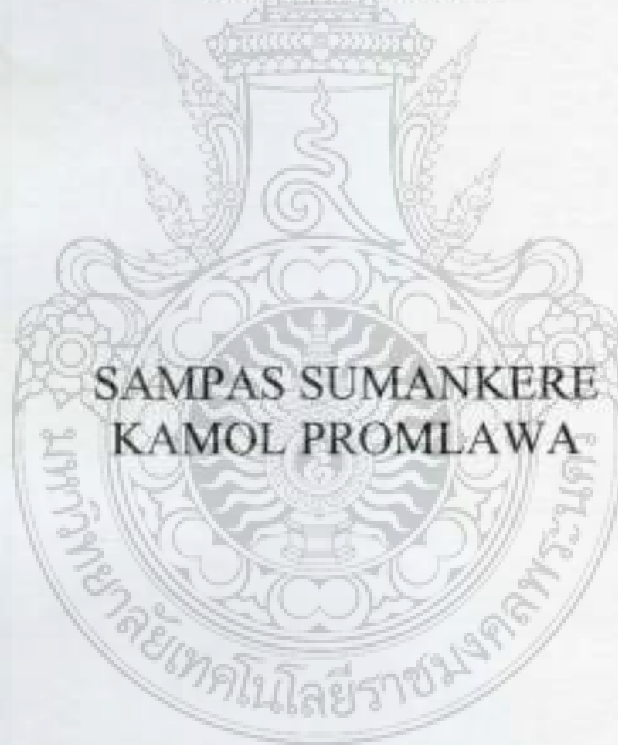
ประจำปีงบประมาณ 2553

คณะอุตสาหกรรมสิ่งทอและออกแบบแฟชั่น

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

Weaving Pha – Kint Cloth Thai Design
For Design and Development
Textile Product

This Research is Granted by
Rajamangala University of Technology Phra Nakhon
Fiscal Year 2010

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบผ้าลายซิด โดยการนำลายไทย มาออกแบบบนผืนผ้า ด้วยวิธีการซิดลายไทย ด้วย Warp yarn ยีนร้อยเข้าพื้นทวี และถูกยึดให้ตั้งตามความยาวผืนผ้า ด้านพุ่ง สอดใส่ตามการยกตะกอ hardness สลับกับการซิดผ้าลายไทย (Khet) ได้ลวดลายไทยบนผืนผ้าฝ้าย

เครื่องทอผ้าซิดลายไทยใช้เครื่องทอผ้าแบบเดิม แต่เพิ่มการเก็บตะกอลอยด้านหน้า การเกิด ลวดลายด้วยการเหยียบเท้าเหยียบที่ผูก โขงกับตะกอ แผนการเดินทางการทอสามารถสลับเท้าเหยียบเกิด ลวดลายใหม่ การซิดลายเริ่มต้นด้วยการเขียนลายไทยลงบนกระดาษกราฟ ด้วยการทำสัญลักษณ์ การระบายสีตามการออกแบบ ซึ่ง 1 ช่องตารางของกระดาษกราฟจะแทนจำนวนเส้นด้ายยืน (Warp Yarn) จำนวน 1 เส้น และเมื่อออกแบบลายเสร็จแล้วทำการทอ ลายพื้นซึ่งผู้วิจัยได้ออกแบบไว้เป็นลาย ซิดและปฏิบัติการทอ

ผลการวิจัยมีลักษณะปรากฏลายไทยบนผืนผ้าฝ้ายมีความต่อเนื่องของลวดลายบางลายที่นำ ลายไทยมาต่อกันได้อย่างเหมาะสม ลวดลายไทยที่นำมาต่อเป็นผืนผ้าดังกล่าวคือ ลายชนก ค่อยด้วย ลายกระจิงค้าย้อย และลายประจักษ์ยาม เมื่อต่อกันแล้วได้ลวดลายที่มีความอ่อนช้อย และการถ่ายทอด นวัตกรรมดังกล่าวนี้ ชุมชนลาวดั่ง อำเภอคันทรง จังหวัดอุตรดิตถ์

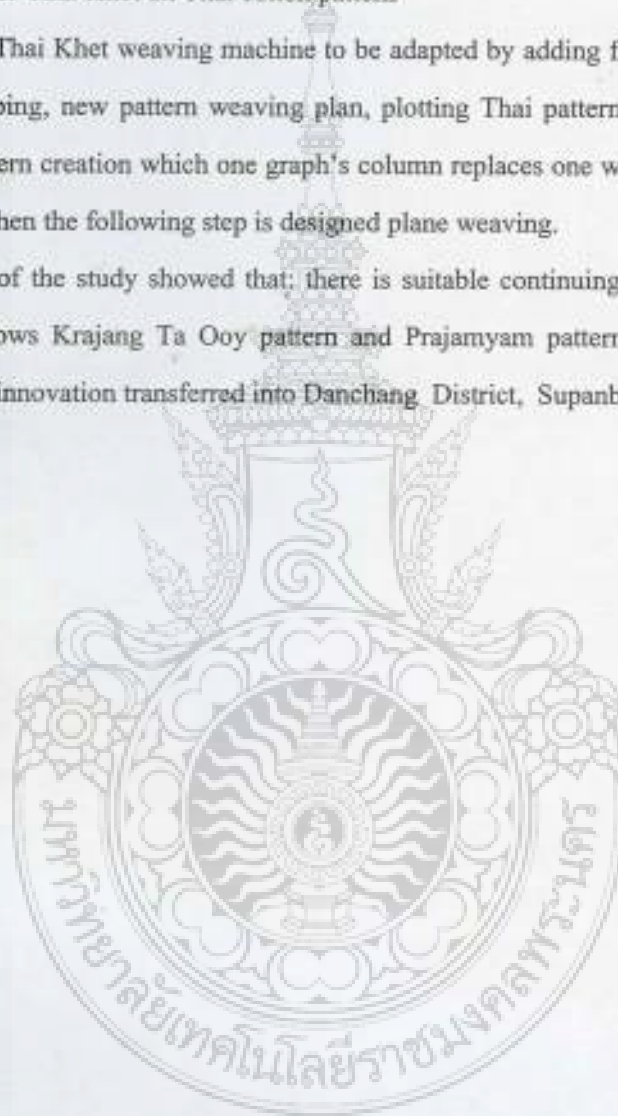

Abstract

The objective of this study was to khet design by using Thai pattern created on cotton clothes using Thai Khet creation: Warp yarn in thousand comb with tightly strengthened cloth while welf yarn with hardness together Thai Khet on Thai cotton pattern

Traditional Thai Khet weaving machine to be adapted by adding front floating hardness, pattern, hardness wood stepping, new pattern weaving plan, plotting Thai pattern and making color signals on graph prior khet pattern creation which one graph's column replaces one warp yarn, when khet designing have been finished, then the following step is designed plane weaving.

The results of the study showed that: there is suitable continuing Thai pattern on cotton cloth: Kanook pattern follows Krajang Ta Ooy pattern and Prajamyam pattern to be combined as graceful delicacy pattern and innovation transferred into Danchang District, Supanburi Province.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยฉบับนี้สำเร็จล่วงได้ ผู้วิจัยขอกราบขอบคุณ อธิการบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร สถาบันวิจัยและพัฒนา คณบดีคณะอุตสาหกรรมสิ่งทอและออกแบบแฟชั่น ที่ให้ความเห็นชอบโครงการและสนับสนุนงบประมาณ ขอขอบคุณอาจารย์แบน แสงโสม ที่ให้คำปรึกษาด้วยดีเสมอมา ขอขอบคุณชุมชนและผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นชุมชนที่รับการถ่ายทอดนวัตกรรมจากการวิจัย และทำให้คณะนักวิจัยได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในวิถีชีวิตวัฒนธรรมการดำรงอยู่ของชุมชน และขอขอบคุณครอบครัวที่ได้สละเวลาเพื่อช่วยทำงานวิจัยให้สำเร็จด้วยดี

นายสันภาษณ์ สุวรรณศิริ และคณะ

1 กันยายน 2553

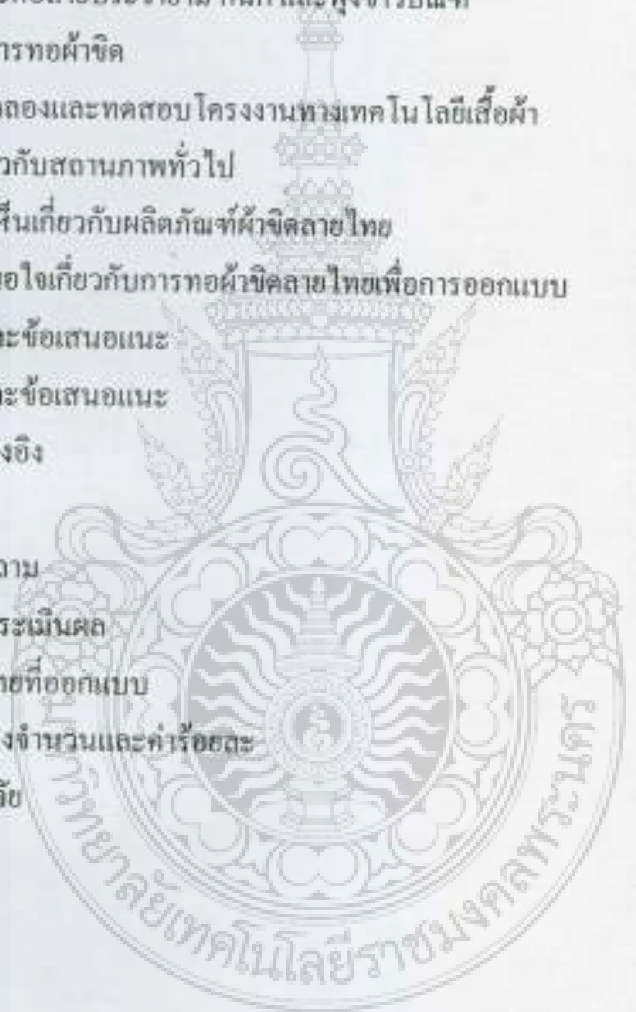
สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช
สารบัญแผนภูมิ	ฐ
บทที่	
1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของ โครงการ	5
ขอบเขตของ โครงการ	5
วิธีดำเนินงาน	5
ประโยชน์ที่จะ ได้ทำโครงการ	5
2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	
ประวัติความเป็นมาของผ้าซิด	6
การออกแบบลายทอผ้าซิด	11
การออกแบบลายทอผ้าซิด	22
การพัฒนาเครื่องทอ	33
การเยี่ยมชมธรรมชาติ	38
การเขียนลายไทย	49
ผ้าไหมและผ้าฝ้าย	67
การดูแลรักษาผ้าซิด	77
3 วิธีการดำเนิน โครงการ	
รูปภาพสเก็ทผ้าซิดลายไทยจำนวน 3 รูป	82
เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ในการออกแบบลายไทยลงผ้าซิด	86
เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ในการทอผ้าซิด	87

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
ขั้นตอนการออกแบบลายทอ	90
การเก็บตะกอลายประจำยาม ลายกระจังตาอ้อย	91
การเก็บตะกอลายกนก และพุ่งข้าวบีณฑ์	94
การเก็บตะกอลายประจำยาม กนก และพุ่งข้าวบีณฑ์	100
ขั้นตอนการทอผ้าจืด	106
4 ผลการทดลองและทดสอบ โครงการงานทางเทคโนโลยีเสื้อผ้า ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไป	127
ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าจืดลายไทย	129
ความพึงพอใจเกี่ยวกับการทอผ้าจืดลายไทยเพื่อการออกแบบ	134
5 สรุปผลและข้อเสนอแนะ	
สรุปผลและข้อเสนอแนะ	135
เอกสารอ้างอิง	137
ภาคผนวก	
แบบสอบถาม	139
กิจกรรมประเมินผล	142
ภาพลายไทยที่ออกแบบ	143
ตารางแสดงจำนวนและคำร้อยละ	171
ประวัติผู้วิจัย	175

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 แสดงผ้าลายซิดของกลุ่มไทภูเขาหรือ ส่วย เขมร	7
2 แสดงหมอนเท้าและหมอนน้อยลายซิด กลุ่มไทครั้ง	8
3 แสดงผ้าห่มลายกลุ่มไทครั้งที่ทอลวดลายซิดในช่วงกลางของผืนผ้า	8
4 แสดงผ้าลายซิด ไทฮวน	9
5 แสดงถสยซิด	13
6 แสดงลายซิดขาเบียด	13
7 แสดงลายซิดหัวแมงดา	13
8 แสดงลายซิดไม้รูด	14
9 แสดงผ้าซิด ไทอีสาน ลายคู้มะจับ(หมากจับ)	14
10 แสดงซิด ไทอีสาน ลายหมากแข็ง(นายศรี)	15
11 แสดงมัดหมี่ ไทอีสาน ลายหมากแข็ง(นายศรี)	15
12 แสดงผ้าซิดลายชอดาว	16
13 แสดงการร่างภาพจากเส้นต่างๆ	21
14 แสดงเส้นตรงเมื่อนำมาประกอบกัน	21
15 แสดงเส้นโค้งเมื่อนำมาประกอบกัน	21
16 แสดงเส้นทแยงเมื่อนำมาประกอบกัน	21
17 แสดงเครื่องทอแบบขดตั้ง	22
18 แสดงเครื่องทอผ้า (กี่หรือหูก)แบบขดตั้งของกลุ่มไทฮวนและไทลื้อ	24
19 แสดงเครื่องทอผ้า(กี่หรือหูก)แบบขดตั้งของกลุ่ม ไทภูเขาหรือส่วยเขมร	24
20 แสดงเครื่องทอผ้า(กี่หรือหูก)แบบขดตั้งของกลุ่มไทภูเขาหรือส่วยเขมร (อีสานตอนใต้)	25
21 แสดงเครื่องทอผ้าแบบขดตั้งในภาคใต้	26
22 แสดงเครื่องทอผ้าแบบกี่เอว	26
23 แสดงพื้ม(พื้มหวี)	27
24 แสดงไม้ค้ำ	27

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
25 แสดงผังหรือธนู	27
26 แสดงแปลงหวีหรือเส้นด้ายขึ้นหรือแปลงหวีหูก	28
27 แสดงรอกคปั่นอุปกรณที่ช่วยพองฟิมและเขาหรือตะกอ	28
28 แสดงกระสวยแบบเรือ 1 หลอด	28
29 แสดงกระสวยแบบเรือ 2 หลอด	28
30 แสดงกระสวยแบบเรือ 2 หลอด	29
31 แสดงกระสวย 2 หลอดแบบพัฒนา	29
32 แสดงครน หรือกระสวยภาคใต้	29
33 แสดงกระสวยปากร่อง	30
34 แสดงกัต ไม้ซิด โดยไม่มีการเก็บตะกอ	30
35 แสดงเก็บซิดเป็นตะกอลอย	31
36 แสดงเก็บตะกอแนวตั้ง	32
37 แสดงเครื่องทอในสมัยก่อน	33
38 แสดงก่ทอผ้ามัดหมี่กึ่งอัตโนมัติ	34
39 แสดงภาพเครื่องทอเพื่อการออกแบบลายผ้า	35
40 แสดงลายผ้าสาธิต 1	36
41 แสดงลายผ้าสาธิต 2	36
42 แสดงลายผ้าสาธิต 3	36
43 แสดงลายผ้าสาธิต 4	36
44 แสดงเครื่องย้อมกึ่งอัตโนมัติ(เปิดฝาเครื่อง)	37
45 แสดงต้นคราม	38
46 แสดงถึงน้ำย้อมครามและเส้นใยฝ้ายที่ย้อมครามแล้ว	39
47 แสดงสีครามย้อมเส้นใยฝ้าย	40
48 แสดงครั่ง และผ้ามัดหมี่ย้อมสีจากครั่ง	40
49 แสดงแก่นขนุนและต้นขนุนใช้ย้อมเป็นสีเหลือง	41

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 แสดงความพึงพอใจเกี่ยวกับการทอดผ้าซิ่นลายไทยเพื่อการออกแบบ	134
ตาราง แสดงจำนวนและคำร้อยละของสถานภาพทั่วไป ของผู้ตอบแบบสอบถาม เกี่ยวกับเพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษาและรายได้ต่อเดือน	171
ตาราง แสดงคำร้อยละความคิดเห็นเกี่ยวกับการทอดผ้าซิ่นลายไทยเพื่อการออกแบบ	173
ตาราง แสดงความพึงพอใจเกี่ยวกับความต้องการเกี่ยวกับการ การทอดผ้าซิ่นลายไทยเพื่อการออกแบบ	174

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 แสดงผ้าลายซิดของกลุ่มไทกูยหรือ ส่วย เขมร	7
2 แสดงหมอนเท้าและหมอนน้อยลายซิด กลุ่มไทครั้ง	8
3 แสดงผ้าห่มลายกลุ่มไทครั้งที่ทอลาวลายซิดในช่วงกลางของผืนผ้า	8
4 แสดงผ้าลายซิด ไทฮวน	9
5 แสดงลายซิด	13
6 แสดงลายซิดขาเบ็ย	13
7 แสดงลายซิดหัวแมงดา	13
8 แสดงลายซิดไม้รอด	14
9 แสดงผ้าซิดไทอีสาน ลายคุ่มมะจับ (หมากจับ)	14
10 แสดงซิดไทอีสาน ลายหมากเข็ง (บายศรี)	15
11 แสดงมัดหมี่ไทอีสาน ลายหมากเบ็ง (บายศรี)	15
12 แสดงผ้าซิดลายขอลาว	16
13 แสดงการร่างภาพจากเส้นต่าง ๆ	21
14 แสดงเส้นตรงเมื่อนำมาประกอบกัน	21
15 แสดงเส้นโค้งเมื่อนำมาประกอบกัน	21
16 แสดงเส้นทแยงเมื่อนำมาประกอบกัน	21
17 แสดงเครื่องทอแบบชาดั่ง	22
18 แสดงเครื่องทอผ้า (กี่หรือหูก) แบบชาดั่งของกลุ่มไทฮวนและไทลื้อ	24
19 แสดงเครื่องทอผ้า (กี่หรือหูก) แบบชาดั่งของกลุ่มไทกูยหรือส่วยเขมร	24
20 แสดงเครื่องทอผ้า (กี่หรือหูก) แบบชาดั่งของกลุ่มไทกูยหรือส่วยเขมร(อีสานตอนใต้)	25
21 แสดงเครื่องทอผ้าแบบชาดั่งในภาคใต้	26
22 แสดงเครื่องทอผ้าแบบกึ่งเขว	26
23 แสดงพื้ม (พื้นหวี)	27
24 แสดงไม้เท้า	27
25 แสดงผิงหรือธนู	27
26 แสดงแปลงหมีหรือเส้นด้ายขึ้นหรือแปลงหรีฮูก	28
27 แสดงรอกเป็นอุปกรณ์ที่ช่วยพยุ่งพื้มและเขาหรือตะกอล	28
28 แสดงกระสวยแบบเรือ 1 หลอด	28
29 แสดงกระสวยแบบเรือ 2 หลอด	28

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
30 แสดงกระสวยแบบเรือ 2 หลอด	29
31 แสดงกระสวย 2 หลอดแบบพัฒนา	29
32 แสดงครน หรือกระสวยภาคใต้	29
33 แสดงกระสวยบากร่อง	30
34 แสดงกั๊กไม้ขีด โดยไม่มีการเก็บตะกอย	30
35 แสดงเก็บขีดเป็นตะกอลอย	31
36 แสดงเก็บตะกอยแนวตั้ง	32
37 แสดงเครื่องทอในสมัยก่อน	33
38 แสดงกั๊กผ้ามัดหมี่กึ่งอัต โนมัต	34
39 แสดงภาพเครื่องทอเพื่อการออกแบบลายผ้า	35
40 แสดงลายผ้าสาธิต 1	36
41 แสดงลายผ้าสาธิต 2	36
42 แสดงลายผ้าสาธิต 3	36
43 แสดงลายผ้าสาธิต 4	36
44 แสดงเครื่องย้อมกึ่งอัต โนมัต (เปิดผ้าเครื่อง)	37
45 แสดงต้นคราม	38
46 แสดงดึงน้ำย้อมครามและเส้นใยฝ้ายที่ย้อมครามแล้ว	39
47 แสดงสีครามย้อมเส้นใยฝ้าย	40
48 แสดงครั่ง และผ้ามัดหมี่ย้อมสีจากครั่ง	40
49 แสดงแก่นขนุนและต้นขนุนใช้ย้อมเป็นสีเหลือง	41
50 แสดงขมิ้น หรือขมิ้นชันใช้ย้อมเป็นสีเหลือง	42
51 แสดงลูกมะเกลือใช้ย้อมสีดำ	43
52 แสดงต้นสมอ	44
53 แสดงใบหูกวาง	44
54 แสดงเมล็ดคำแสดและต้นคำแสด	46
55 แสดงลูกหว้าและต้นหว้า	46
56 แสดงต้นฝาง	47
57 แสดงโรงย้อมสีธรรมชาติ	48
58 แสดงโรงย้อมฝ้ายสีธรรมชาติ	48

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
59	แสดงการเก็บข้อมูลเพื่อสร้างมาตรฐานการยอมรับธรรมชาติ	48
60	แสดงวิธีการเขียนแม่ลายกระจิงคาอ้อย	53
61	แสดงการบายลายกระจิงคาอ้อย	54
62	แสดงวิธีการบายลายกระจิงคาอ้อย	55
63	แสดงแม่ลายประจำยาม	55
64	แสดงวิธีการเขียนแม่ลายประจำยาม	56
65	แสดงการเขียนแม่ลายพุ่มข้าวบิณฑ์	57
66	แสดงการเขียนแม่ลายกระหนก	58
67	แสดงการสอดไส้และบายลายกระหนก	59
68	แสดงการเขียนหางไหล	60
69	แสดงขั้นตอนการเขียนหางไหล	60
70	แสดงการเขียนกระหนกเปลว	61
71	แสดงขั้นตอนการเขียนกระหนกเปลว	61
72	แสดงเส้นโครงนำก่อนที่จะเขียนลาย	62
73	แสดงลวดลายกระหนกเปลวที่สวยงาม	62
74	แสดงวิธีแบ่งลายแบบต่าง ๆ ซึ่งคือขึ้นเป็นลายในลักษณะต่าง ๆ	63
75	แสดงลายกนกและปลีกับตัวอ่อนลายกระหนกนกกตามแบบต่าง ๆ	63
76	แสดงลายกระหนกเปลวอันสวยงาม	63
77	แสดงการเขียนลายแข่งสิงห์	64
78	แสดงลายแข่งสิงห์	64
79	แสดงภาพมโหรีหญิง	65
80	แสดงภาพพ็อนรำหญิงชาย	65
81	แสดงหมวดกระบี่	66
82	แสดงภาพกนิรี	66
83	แสดงของภาพกนิรา	67
84	แสดงระย้าไข่มุข	70
85	แสดงระย้าหนอนไหม	70
86	แสดงระย้าดักแด้	71
87	แสดงระย้ามีเตี๊	71

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
88 แสดงคันไถ	73
89 แสดงคันไถ (2)	75
90 แสดงการสวมใส่ผ้าไทยของแต่ละชนชาติ	78
91 แสดงกระเป๋าที่ทำมาจากผ้าไทยที่ทำมาจากผ้าไทย	78
92 แสดงผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากผ้าไทย	79
93 แสดงการแขวนชุดเสื้อผ้าโดยใช้ไม้แขวนเสื้อ	80
94 แสดงการแขวนผ้าบนราวกลม	80
95 แสดงการพับผ้าเก็บไว้	81
96 แสดงภาพสเก็ต โครงสร้างของผ้าที่จะนำไปทอชนิดลายไทย	82
97 แสดงภาพสเก็ตลายผ้าชนิด ลายประจำยาม และกระจิงต้าย้อย	83
98 แสดงภาพสเก็ตลายผ้าชนิด ลายกนก และพุ่งข้าวบิณฑ์	84
99 แสดงภาพสเก็ตลายผ้าชนิด ลายประจำยาม กนก และพุ่งข้าวบิณฑ์	85
100 แสดงภาพสมุดกราฟ	86
101 แสดงภาพดินสอ และยางลบ	86
102 แสดงภาพค้ายผ้า และใส่กระสวย	87
103 แสดงภาพ ไม้เก็บชนิด	87
104 แสดงภาพ ไม้ค้ำ	87
105 แสดงภาพผั่ง หรือธนู	88
106 แสดงภาพกระสวยแบบเรือ 1 หลอด	88
107 แสดงภาพกระสวยแบบเรือ 2 หลอด	88
108 แสดงภาพพิม หรือพื้นหวี	88
109 แสดงภาพ ไม้เรียว	89
110 แสดงภาพ ไม้ขัดเส้นค้าย	89
111 แสดงภาพค้ายที่ยังไม่ย้อมสี	89
112 แสดงภาพตะกอลอย	89
113 แสดงภาพการฝนลายไทย	90
114 แสดงภาพการฝนลายไทย	90
115 แสดงภาพม้วนดึงเส้นค้าย	106
116 แสดงภาพการดึงค้ายให้ตึง	106

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
117 แสดงภาพด้ายฝ้ายที่อยู่ในที่ม้วนผ้าเสร็จแล้ว	107
118 แสดงภาพการขีดไม้ก่อนที่จะเริ่มทอ	107
119 แสดงภาพการจก ถายนกน้อยก่อนเริ่มทอผ้าจกฉลวยไทย	108
120 แสดงภาพการเก็บขิดที่ละเส้น โดยที่ใช้ไม้เก็บขิด โดยใช้ไม้เก็บขิดขัดเส้นด้าย	108
121 แสดงภาพการสอดไม้ขัดเส้นด้าย	109
122 แสดงภาพการตั้งไม้ขัดเส้นด้ายขึ้น	109
123 แสดงภาพการใช้ไม้ค้ำเส้นด้ายสอดขัดเส้นด้าย	110
124 แสดงภาพการตั้งไม้ค้ำ	110
125 แสดงภาพการตั้งไม้ค้ำ	111
126 แสดงภาพการใช้ไม้ค้ำสอดเส้นด้ายฝ้าย	111
127 แสดงภาพการใช้ไม้ขัดต้นตะกอลอยมาติดกับไม้ค้ำ	112
128 แสดงภาพการตั้งไม้ค้ำขึ้นแยกเส้นด้ายขึ้นตะกอลอย	112
129 แสดงภาพการปิดเส้นด้ายให้แยกออกจากกัน	113
130 แสดงภาพการแยกเส้นด้ายตะกอลอย	113
131 แสดงภาพการวางไม้ไม้เรียวขัดเส้นตะกอลอย	114
132 แสดงภาพการใช้ไม้ค้ำแยกเส้นด้ายเพื่อพร้อมสอดกระสวย	114
133 แสดงภาพการใช้กระสวยตีพื้นสอดที่เส้นด้าย	115
134 แสดงภาพการทอผ้าจกฉลวยไทยครบหนึ่งลายซ้ำของลายกระจังดาออย	115
135 แสดงภาพการทอผ้าจกฉลวยไทยครบหนึ่งลายซ้ำของลายนก และพุ่งข้าวบิณฑ์	116
136 แสดงภาพการยกไม้เรียวลงมาจากตะกอลอย	116
137 แสดงภาพการแยกเส้นตะกอลอยออกจากกัน	116
138 แสดงภาพการวางไม้เรียวลงข้างล่างขัดลายต่อไป	117
139 แสดงภาพการยกเส้นตะกอลอยขึ้นด้านบนแยกเส้นด้ายฝ้าย	117
140 แสดงภาพการยกไม้ค้ำตั้งขึ้น	118
141 แสดงภาพการดันไม้ค้ำให้ชิดกับตะกอลอย	118
142 แสดงภาพการสอดกระสวยที่เป็นสีของผ้าจกฉลวยไทย	119
143 แสดงภาพการสอดกระสวยที่เป็นสีพื้น	119
144 แสดงภาพการม้วนผ้าเมื่อผ้าจกฉลวยไทยมีความยาวมากเกินไป	120
145 แสดงภาพการผูกด้ายฝ้ายให้ตึง	120

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
146 แสดงภาพการจกขิดลายนกน้อย	121
147 แสดงภาพการแกะด้ายฝ้ายออกจากลานมัด	121
148 แสดงภาพการตัดด้ายฝ้าย	122
149 แสดงภาพการถอดผ้าขิดลายไทยออกจากไม้ม้วนผ้า	122
150 แสดงภาพผ้าขิดลายไทยลายกระจังดาอ้อย ลายประจำยามด้านหลัง	123
151 แสดงภาพผ้าขิดลายไทย ลายกระจังดาอ้อย ลายประจำยามด้านหน้า	123
152 แสดงภาพผ้าขิดลายไทย ลายกนก และพุ่งข้าวบิณฑ์ด้านหลัง	124
153 แสดงภาพผ้าขิดลายไทย ลายกนก และพุ่งข้าวบิณฑ์ด้านหน้า	124
154 แสดงภาพผ้าขิดลายไทย ลายประจำยามลายกนก และพุ่งข้าวบิณฑ์ด้านหลัง	124
155 แสดงภาพผ้าขิดลายไทย ลายประจำยามลายกนก และพุ่งข้าวบิณฑ์ด้านหน้า	124

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
4.1	แสดงคำร้อยละตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ	126
4.2	แสดงคำร้อยละตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ	127
4.3	แสดงคำร้อยละตอบแบบสอบถามจำแนกตามอาชีพ	127
4.4	แสดงคำร้อยละตอบแบบสอบถามจำแนกตามการศึกษา	128
4.5	แสดงคำร้อยละตอบแบบสอบถามจำแนกตามรายได้	128
4.6	แสดงคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามท่านคิดว่าการออกแบบลายทอเหมาะสมกับการนำไปทอ	129
4.7	แสดงคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามท่านคิดว่าเส้นใยที่นำมาทอ	130
4.8	แสดงคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามท่านคิดว่าสีของลายกระจังคาฮ้อย	131
4.9	แสดงคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามท่านคิดว่าสีของลายพุ่งข้าวบิณฑ์	132
4.10	แสดงคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามท่านคิดว่าสีของลายประจำยาม	133

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ได้แต่งกายโดยใช้เครื่องห่อหุ้มร่างกายจากสิ่งที่ได้มาจากธรรมชาติ เช่น ใบไม้ ใบหญ้า หนังสัตว์ ขนนก ดิน สี ฯลฯ มนุษย์บางเผ่าพันธุ์ รู้จักการใช้สีจากพืชนำมาเขียนหรือ สัก เพื่อเป็นเครื่องตกแต่งแทนการห่อหุ้มร่างกาย ต่อมามนุษย์เรียนรู้วิธีที่จะตัดแปลงการใช้เครื่องห่อหุ้มร่างกายจากธรรมชาติให้เหมาะสม และสะดวกต่อการแต่งกายตามลำดับ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกที่อ่อนแอที่สุดในทางฟิสิกส์ เพราะขาดภูมิคุ้มกันทางธรรมชาติกว่าสัตว์อื่น ๆ ผิวหนังของมนุษย์บาง จึงต้องมีสิ่งปกปิดร่างกายเพื่อดำรงชีวิตอยู่ได้ จากความจำเป็นอันนี้เป็นสิ่งกระตุ้นที่สำคัญในอันที่จะแต่งกายเพื่อสนองความต้องการของเราเอง สังคม และอื่น ๆ ประกอบกัน และเครื่องแต่งกายก็มีที่แตกต่างกันออกไปตามมูลเหตุ ดังนี้คือ

1. สภาพภูมิอากาศ
2. ศักดิ์ฐานะทางธรรมชาติ
3. สภาพกิจจกรงานและอาชีพที่ทำ
4. ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและศาสนา
5. ความต้องการความดึงดูดใจในเพศตรงข้าม
6. สภาพแวดล้อม ฐานะ และเศรษฐกิจ (พวงพลา, 2535 : 2-5)

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พบว่าไทยเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมและอารยธรรมอันเก่าแก่ชาติหนึ่งของโลก ซึ่งค้นพบในแผ่นดินไทยในปัจจุบัน คนในยุคก่อนประวัติศาสตร์รู้จักทอผ้าใช้มาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3,000 ปี คือ ตั้งแต่ยุคหินใหม่ถึงยุคโลหะ กล่าวคือ ได้พบเข็มเย็บผ้าทำด้วยกระดูกสัตว์ที่บ้านเก่า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี หินทุบผ่านเปลือกไม้ที่จังหวัดชุมพร และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รวมทั้งร่องรอยของเศษผ้าฝ้าย และผ้าไหมติดอยู่กับโบราณวัตถุที่ศูนย์การทหารปืนใหญ่ อำเภอโลกกระเทียม จังหวัดลพบุรีแห่งหนึ่ง ที่บ้านเชียง อำเภอหนองหาร จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเราแบ่งเป็นสมัยทราววดิ สมัยศรีวิชัย และสมัยลพบุรี มีหลักฐานยืนยันได้ว่าการใช้เส้นเครื่องนุ่งห่มได้รับแบบอย่างมาจากอินเดีย และจีนจนล่วงเข้ามาสมัยสุโขทัย อยุธาเรื่อยมาตามลำดับ จากจดหมายเหตุของชนต่างชาติทั้งจีน อินเดีย เปอร์เซีย อาหรับ และชาวยุโรป รวมทั้ง จากวรรณคดีและกล่าวถึงผ้าชนิดต่าง ๆ มากมายยิ่งกว่าสมัยก่อน ๆ ที่กล่าวมา

ผ้าของไทยส่วนมากมีลวดลายที่สวยงาม แปลกตา มีทั้งจำพวกผ้าพิมพ์ลายต่าง ๆ เช่น ลาย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ได้แต่งกายโดยใช้เครื่องห่อหุ้มร่างกายจากสิ่งที่ได้มาจากธรรมชาติ เช่น ใบไม้ ใบหญ้า หนังสัตว์ ขนนก ดิน สี ฯลฯ มนุษย์บางเผ่าพันธุ์ รู้จักการใช้สีจากพืชนำมาเขียนหรือ สัก เพื่อเป็นเครื่องตกแต่งแทนการห่อหุ้มร่างกาย ต่อมามนุษย์เรียนรู้วิธีที่จะตัดแปลงการใช้เครื่องห่อหุ้มร่างกายจากธรรมชาติให้เหมาะสม และสะดวกต่อการแต่งกายตามลำดับ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกที่อ่อนแอที่สุดในทางฟิสิกส์ เพราะขาดภูมิคุ้มกันทางธรรมชาติกว่าสัตว์อื่น ๆ ผิวหนังของมนุษย์บาง จึงต้องมีสิ่งปกปิดร่างกายเพื่อดำรงชีวิตอยู่ได้ จากความจำเป็นอันนี้ เป็นสิ่งกระตุ้นที่สำคัญในอันที่จะแต่งกายเพื่อสนองความต้องการของเราเอง สังคม และอื่น ๆ ประกอบกัน และเครื่องแต่งกายก็มีที่แตกต่างกันออกไปตามมูลเหตุ ดังนี้คือ

1. สภาพภูมิอากาศ
2. ศักดิ์ฐานะทางธรรมชาติ
3. สภาพกิจจกรงานและอาชีพที่ทำ
4. ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและศาสนา
5. ความต้องการความดึงดูดใจในเพศตรงข้าม
6. สภาพแวดล้อม ฐานะ และเศรษฐกิจ (พวงพลา, 2535 : 2-5)

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ พบว่าไทยเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมและอารยธรรมอันเก่าแก่ชาติหนึ่งของโลก ซึ่งค้นพบในแผ่นดินไทยในปัจจุบัน คนในยุคก่อนประวัติศาสตร์รู้จักทอผ้าใช้มาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 3,000 ปี คือ ตั้งแต่ยุคหินใหม่ถึงยุค โลหะ กล่าวคือ ได้พบเข็มเย็บผ้าทำด้วยกระดูกสัตว์ที่บ้านเก่า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี หินทุบผ้าเปลือกไม้ที่จังหวัดชุมพร และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ รวมทั้งร่องรอยของเศษผ้าฝ้าย และผ้าไหมติดอยู่กับโบราณวัตถุที่ศูนย์การทหารปืนใหญ่ อำเภอโลกกระเทียม จังหวัดลพบุรีแห่งหนึ่ง ที่บ้านเชียง อำเภอหนองหาร จังหวัดอุดรธานี ซึ่งเราแบ่งเป็สมัยทวารวดี สมัยศรีวิชัย และสมัยลพบุรี มีหลักฐานยืนยันได้ว่าการใช้เส้นผ้าเครื่องนุ่งห่ม ได้รับแบบอย่างมาจากอินเดีย และจีนจนล่วงเข้ามาสมัยสุโขทัย อุดรยาเรื่อยมาตามลำดับ จากจดหมายเหตุของชนต่างชาติทั้งจีน อินเดีย เปอร์เซีย อาหรับ และชาวยุโรป รวมทั้ง จากวรรณคดีและกล่าวถึงผ้าชนิดต่าง ๆ มากมายยิ่งกว่าสมัยก่อน ๆ ที่กล่าวมา

ผ้าของไทยส่วนมากมีลวดลายที่สวยงาม แปลกตา มีทั้งจำพวกผ้าพิมพ์ลายต่าง ๆ เช่น ลาย

นกกุง ลายกินนรี และลายดาวกระจาย เป็นต้น ผ้าปัก เช่น ผ้าสมปักไหม และผ้าสมปักลาย นอกจากนี้เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มยังเป็นเครื่องบอกถึงฐานะในสมัยโบราณด้วย พระเจ้าแผ่นดิน เจ้านาย และขุนนางส่วนใหญ่จะใช้ผ้าที่สั่งมาจากต่างประเทศ ตามัญชนใช้ผ้าพื้นเมืองที่มีอยู่ทุกภาค ซึ่งได้สืบทอดมาถึงปัจจุบัน เช่น จีนดินตอ และผ้าไหมของภาคเหนือ ผ้ามัดหมี่ และผ้าซิดของภาคอีสาน ผ้าซิ่นตีนจกของภาคกลางผ้าพื้นจันทบุรีของภาคตะวันออก และผ้าพุมเรียงของภาคใต้ (พวงผกา, 2535 : 176)

คำว่า ซิด เป็นภาษาพื้นบ้านของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มาจากคำว่า สะกิด หมายถึง การจัดซิ่นขึ้นสะกิดขึ้นซิด สันนิษฐานมาจากคำภาษาบาลีว่า ขจิด แปลว่า ทำให้วิจิตรงดงาม ดังนั้น ผ้าซิดจึงหมายถึง ผ้าที่ทอโดยวิธีใช้ไม้เขี่ยหรือสะกิดซิ่นเส้นด้ายขึ้นแล้วสอดเส้นด้ายพุ่งไปตามแนวเส้นขึ้นที่ถูกจัดซิ่นขึ้นนั้น จังหวะของการสอดเส้นพุ่งซึ่งถี่ห่างไม่เท่ากัน ผ้าทอลายซิดเป็นผ้าพื้นเมืองของภาคอีสาน บางส่วนของภาคเหนือและภาคกลางของไทย นับว่าเป็นศิลปะพื้นฐานที่สะท้อนให้เห็นภาพ ลักษณะ ลวดลาย และวิวัฒนาการของท้องถิ่นเดิมของไทยที่มาจากโบราณ ชาวอีสานถือว่าในกระบวนการทอผ้าด้วยกันแล้ว การทอผ้าซิดต้องอาศัยความชำนาญ และมีชั้นเชิงทางฝีมือสูงกว่าการทอผ้าอย่างอื่น ๆ เพราะทอยากมาก มีเทคนิคการทอที่ซับซ้อนมากกว่าการทอผ้าธรรมดาเพราะต้องใช้เวลาคความอดทน และความละเอียดมีกรรมวิธีที่ยุ่งยาก ทอได้ช้า นอกจากนี้ผู้ที่มีความสนใจมีพรสวรรค์เท่านั้น การทอผ้าไหมลายซิด คือ การทอผ้าไหมที่ ทอแบบ "เก็บซิด" หรือ "เก็บดอก" เหมือนผ้าที่มีการปักดอก การทอผ้าดอกนี้ชาวอีสานเรียกกันว่า "การทอผ้าเก็บซิด" ลวดลายของซิดแต่ละลายจะมีรูปแบบที่สวยงาม มีความมันวาว นูน และมีเหลือบ มีชื่อเรียกคล้ายกันหรืออาจแตกต่างกันไปบ้าง ทั้งนี้ เนื่องจากผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งทำให้รูปแบบและลวดลายของผ้าไหมลายซิด ได้พัฒนาประ ชุกด์

เนื่องจากว่า การผลิตผ้าไหมลายซิด มิใช่เป็นการผลิตเพื่อชุมชนอีกต่อไป หากแต่เป็นการผลิตเพื่อความต้องการของชนต่างถิ่น ต่างวัฒนธรรม ซึ่งมีรสนิยมต่างกันออกไป ปริมาณความต้องการสูงขึ้น ก่อให้เกิดการแสวงหาเทคนิควิธีการใหม่ ๆ เพื่อให้การผลิตทำได้ปริมาณมากขึ้น แต่ใช้เวลาอันน้อยลงซึ่งจะมีผลกระทบ ต่อคุณภาพของความเป็นศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ามีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับการทอผ้าไหมลายซิดก็ตาม แต่การฟื้นฟูศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ก็มาจากบุคคลภายในชุมชนเองที่พยายามแสวงหาเทคนิควิธีการ เพื่อตอบสนองต่อความสนับสนุนวัฒนธรรมท้องถิ่นของรัฐ ซึ่งในบางแง่มุมได้ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในศิลปหัตถกรรมของชุมชนนั้น ๆ จึงส่งผลให้ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหมลายซิดมีชีวิตชีวาขึ้นมาใหม่ภายใต้เงื่อนไขของสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป

การเขียนภาพลายไทยนี้มีมาตั้งแต่โบราณ ผู้เขียนภาพลายไทยในกาลก่อนมีความรู้ลึกซึ้งนึกคิดตามสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แล้วนำมาเขียนเป็นลวดลายหรือภาพต่าง ๆ ต่อมาได้รับอิทธิพลจากต่างชาติโดยเฉพาะชาวอินเดียได้นำศิลปะหลายแขนงเข้ามา ครูอาจารย์คนไทยก็ได้เรียนรู้จากอาจารย์เหล่านั้น แล้วนำมาผสมผสานกับศิลปะดั้งเดิมของคนไทย สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้หลักฐานตามประวัติศาสตร์ลายไทย ได้เริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยเชียงแสน สืบทอดกันมาที่สุโขทัย อโยธยา และรัตนโกสินทร์ แต่เดิมมีแต่ช่างตามวัดต่าง ๆ ต่อมาช่างเหล่านั้น ได้ถวายตัวเพื่อรับใช้พระเจ้าแผ่นดิน เรียก "ช่างหลวง" หรือ "ช่างสิบหมู่" (www.jitdrathanee.com : 2 กรกฎาคม 2552)

อันแบบแผนลายไทยเท่าที่ปรากฏให้เห็นอยู่ทุกวันนี้ ถือได้ว่าเป็นแบบแผนตายตัว เนื่องด้วยลาย และไทยได้วิวัฒนาการตัวเองตั้งแต่สมัยสุโขทัย อโยธยา และรัตนโกสินทร์ จนสู่จุดสมบูรณ์กลายเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยจนถึงทุกวันนี้ ที่จริงในสมัยก่อนกรุงศรีอยุธยา ลายไทยมิได้มีรูปร่างหน้าตาอย่างที่เรารู้กันทุกวันนี้ จากการค้นคว้าลายรุ่นเก่าบนลายปูนปั้นและลายจำหลักศิลา บนใบเสมาฐานอุ้มทอง และสุโขทัย ซึ่งพบทั่วไปในดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ในท้องที่ของนครเก่าแก่ ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมา ลงไปสุดได้ที่นครศรีธรรมราช ลายอันปรากฏนั้น มิได้เป็นลายที่สืบต่อมาจากขอม หรือทวารวดี หากแต่เป็นลายที่เกิดขึ้นจากการ "สัจฉลแอกอิทธิพลอินเดีย" เข้าสู่ความเป็นตนเองโดยจะมีลักษณะเหมือนธรรมชาติ คือ เป็นลายเครือเถา ลายก้านขด ประกอบด้วยรูปดอกไม้ ใบไม้ รูปนก สัตว์จตุบาท (สัตว์ ๔ เท้า) ทวิบาท (สัตว์ ๒ เท้า) ต่าง ๆ ซึ่งลายลักษณะนี้เป็นลายคนละตระกูล กับลายอันมีอิทธิพลจากอินเดีย

ลายไทยนั้นได้มีวิวัฒนาการ และพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง โดยนับเริ่มต้นได้ตั้งแต่ในสมัยอุทอง อโยธยา สุโขทัย ลายไทยในสมัยอยุธยาตอนต้น ตอนกลาง ลายไทยอันสว่างมเลือนไหลเป็นเปลวไฟ ในสมัยอยุธยาตอนปลาย จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ และศิลปะของเมืองหลวงปัจจุบัน ลายไทยในสมัยโบราณ แบ่งออกเป็น 4 หมวด ได้แก่

1. หมวดพระหนก หมายถึง การเขียนลวดลายไทยต่าง ๆ เช่น พระหนกสามตัว พระหนกใบเทศ พระจิ้งจาย้อย และประจายาง
2. หมวดนารี หมายถึง การเขียนภาพคน เช่น ภาพพระ ภาพนาง ภาพเทวดา เป็นต้น ซึ่งต้องฝึกเขียนรูปร่าง ใบหน้า และกิริยาท่าทางต่าง ๆ ของคน รวมถึงภาพจับ
3. หมวดกระบี่ หมายถึง การเขียนภาพถึง ภาพยักษ์ อสูร และพวกอมมนุษย์ต่าง ๆ โดยมากจะยึดเอายักษ์ และสิ่งที่เป็นตัวเอกในเรื่องรามเกียรติ์เป็นหลัก
4. หมวดคชะ หมายถึง การเขียนภาพสัตว์ต่าง ๆ ได้แก่ สัตว์ที่มีอยู่ ตามธรรมชาติ เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย เสือ สิงห์ กระตัง แรด เป็นต้น และสัตว์ในวรรณคดีที่เกิดจากจินตนาการของช่างเขียนหรือเรานเรียกว่า สัตว์หิมพานต์ มีรูปร่างประหลาด เช่น ราชสีห์ คชสีห์ กิมรี ครุฑ และหงส์ เป็นต้น

การเขียนลายไทยนั้น ต้องฝึกการเคลื่อนไหวของมือ การฝึกเขียนเส้นให้มีความถี่นไหลอ่อนช้อย มีลีลาและจังหวะที่สอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างลงตัว ควรคำนึงถึงช่องไฟของลายการล้อมของลายและควรวัดที่จะฝึกเขียนมากสักหน่อย เพื่อที่จะเป็นพื้นฐานที่ดีในการเขียนลายไทยต่อไป (www.jitdrathanee.com/thai/studio : 2 กรกฎาคม 2552)

สังคมไทยในสมัยพัฒนาได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากตะวันตกมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ความจำเป็นทางเศรษฐกิจหลังสงคราม ทำให้ผู้หญิงต้องออกทำงานนอกบ้านเพิ่มขึ้น ในภาวะการณ์เช่นนี้ผู้หญิงจึงได้มีโอกาสแต่งกายแบบสากลนิยมมากขึ้น โดยรับอิทธิพลแฟชั่นใหม่ ๆ ของตะวันตกและญี่ปุ่น ส่วนผู้หญิงสามัญชนซึ่งทำงานด้านใช้แรงงานและทำเกษตรกรรมย่อมไม่สามารถติดตามแฟชั่นได้ นำสังเกตความรุดที่ขยับขึ้นของสมัยสร้างชาติทางการแต่งกายหญิงสามัญชนก็คือการนุ่งผ้าถุงจะเห็นได้ว่าจำนวนผู้ที่นุ่งโจงกระเบนลดลงไปทุกที แม้จะไม่มีบรรยากาศของการควบคุมดังเช่นในสมัยสร้างชาติ

แฟชั่นใหม่ทำให้ต้องใช้ผ้าจากตะวันตก หรือผ้าทอโรงงานในเมืองไทยเพื่อให้ได้รูปทรงตามแบบ แฟชั่นนั้น ๆ อย่างสมบูรณ์นำสังเกตว่าจากการสนับสนุนให้มีการพัฒนาทางอุตสาหกรรมของเอกชน ทำให้เกิดโรงงานทอผ้าด้วยเครื่องจักรมากขึ้นในสมัยนี้ทำให้ผ้าที่ทอด้วยเครื่องจักรมีปริมาณเพิ่มขึ้นและราคาถูกลง ทั้งการสั่งซื้อผ้าจากต่างประเทศที่เลขจะจก ไประหว่างสงครามก็เริ่มขึ้นใหม่โดยเหตุนี้จึงทำให้การใช้ผ้าทอมือพื้นเมืองลดน้อยลง ยิ่งกว่านั้นการคมนาคมที่สะดวกขึ้นยังทำให้ต้นทุนการขนส่งลดลง การส่งผ้าจากแหล่งผลิตไปจำหน่ายในชนบททำได้สะดวก และมีราคาถูกลง ดังนั้น ผู้หญิงในชนบทจึงหันมาใช้ผ้าที่ทอด้วยเครื่องจักรมากขึ้นอีก เพราะเป็นของทันสมัยที่ราคาไม่สูงนัก ตลอดจนสะดวกในการดูแลรักษา การทอผ้าไว้ใช้เองจึงลดน้อยลง บางชุมชนก็หมดไป (สุวดี, 2542 : 157)

คนส่วนใหญ่เมื่อพูดถึงการทอผ้าไหม ก็มักจะนึกถึงผ้าไหมมัดหมี่ และถ้าจะพูดถึงลวดลายของผ้า ก็มักจะนึกถึงผ้าฝ้ายลายซิด เท่านั้น และคนส่วนใหญ่ก็มักจะคุ้นเคยกันดีกับชื่อผ้าและแหล่งผลิต เช่น ผ้าไหมแพรวา จังหวัดกาฬสินธุ์ ผ้าลายน้ำไหล จังหวัดแพร่ ผ้าตีนจก จังหวัดสุโขทัย เป็นต้น ผ้าไหมลายซิดไม่ค่อยมีคนรู้จักก็คือผ้าไหมอะไร และมีแหล่งผลิตอยู่ที่ไหน เนื่องจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาและอนุรักษ์ไว้ ก่อนที่จะสูญหายไปเป็นที่สุด (www.geocities.com: 2 กรกฎาคม 2552)

จากเหตุผลดังกล่าวจึงมีแนวคิดที่จะทำโครงการ การทอผ้าซิดลายไทยเพื่อการออกแบบเพื่อที่จะอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของไทยและยังเป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยสู่สากล รวมถึงส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนผลิตเป็นรายได้

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของไทย
2. เพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยสู่สากล
3. เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนผลิตเป็นรายได้
4. เพื่อออกแบบสิ่งทอรูปแบบใหม่ ๆ
5. เพื่อถ่ายทอดขยายไปสู่กลุ่มเป้าหมาย

ขอบเขตของโครงการ

1. การทำโครงการครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะการออกแบบผ้าซิดลายไทย
2. การทำโครงการครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะกลุ่มทอผ้าซิดบ้านสระบัวท่า
3. การทำโครงการครั้งนี้ดำเนินการระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2552 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2553

วิธีการดำเนินงาน

1. ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาเรื่องการทำผ้าซิดและการเขียนลายไทย
3. ทำการออกแบบลวดทอ ผ้าซิดลายไทย
4. จัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เพื่อจัดทำผลิตภัณฑ์เคหะภัณฑ์
5. ทำการทอผ้าซิดลายไทย ตามลายที่ออกแบบ
6. ที่ปรึกษาตรวจสอบและผ้าซิดลายไทยไปทดลองกับกลุ่มทอซิดบ้าน โนนหินลาด
7. วิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้อง
8. เรียบเรียงจัดพิมพ์ ทำรูปเล่มโครงการฉบับสมบูรณ์และนำเสนอโครงการ
9. ตรวจสอบครั้งสุดท้าย จัดทำปกเข้าเล่มฉบับสมบูรณ์ ส่งอาจารย์ผู้สอนที่ปรึกษา

ประโยชน์ที่จะได้จากโครงการ

1. สามารถอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของไทย
2. ต่างชาติจะได้รู้จักศิลปวัฒนธรรมไทยมากขึ้น
3. ชุมชนจะได้มีรายได้เพิ่มขึ้น
4. นำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง
5. เป็นแนวทางและเป็นตัวอย่างในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

บทที่ 2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในการทำโครงการครั้งนี้ ต้องการศึกษาดังประวัติความเป็นมาของการทอผ้าซิด และการพัฒนาการลวดลายของผ้าซิด รวมถึงการออกแบบลายผ้าซิดต่าง ๆ ของกลุ่มทอผ้าซิดบ้านสระบัวท่า จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อพัฒนาคุณภาพลายทอผ้าซิด มาเป็นการทอผ้าซิดลายไทยที่เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติรวมถึงกร นำผ้าซิดลายไทยมาพัฒนารูปแบบเป็นผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอที่สามารถเพิ่มพูนความรู้ทักษะความชำนาญ และยังเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับกลุ่มแม่บ้านอีกด้วย ดังนั้น เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในโครงการดังกล่าวข้างต้นมากขึ้น ผู้ทำโครงการได้ศึกษาเอกสารงานเขียนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของผ้าซิด
2. การออกแบบลายทอผ้าซิด
3. การทอผ้าซิดและอุปกรณ์ของการทอผ้าซิด
4. การพัฒนาเครื่องทอ
5. การย้อมสีธรรมชาติ
6. การเขียนลายไทย
7. ผ้าไหมและผ้าฝ้าย
8. การดูแลรักษาผ้าซิด

ประวัติความเป็นมาของผ้าซิด

(สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69-83) ให้ความเห็นว่า การทอผ้าไหมลายซิด (Khid - Patterned Silk Weaving) ผ้าทอลายซิด เป็นผ้าพื้นเมืองของภาคอีสาน บางส่วนของภาคเหนือและภาคกลางของไทย นับว่าเป็นศิลปประเพณีพื้นฐานที่สะท้อนให้เห็นภาพ ลักษณะ ลวดลาย และวิวัฒนาการของท้องถิ่นเดิมของไทยที่มีมาแต่โบราณ ชาวอีสานถือว่าในกระบวนการทอผ้าด้วยกันแล้วการทอผ้าซิดต้องอาศัยความชำนาญ และมีชั้นเชิงทางฝีมือสูงกว่าการทอผ้าอย่างอื่น ๆ เพราะทอยากมาก มีเทคนิคการทอที่ซับซ้อนกว่าการทอผ้าธรรมดา เพราะต้องใช้เวลา ความอดทน และความละเอียด ลออ มีกรรมวิธีที่ยุ่งยาก ทอได้ช้า นอกจากผู้ที่มีความสนใจมีพรสวรรค์เท่านั้น การทอผ้าไหมลายซิด คือ การทอผ้าไหมที่ทอแบบ "เก็บซิด" หรือ "เก็บดอก" เหมือนผ้าที่มีการปักดอก การทอผ้าดอกนี้ชาวอีสานเรียกกันว่า " การทอผ้าเก็บซิด" ลวดลายของซิดแต่ละลายจะมีรูปแบบที่

สวยงามมีความมัน วาว นูน และมีเหลือบ มีชื่อเรียกคล้ายกัน หรืออาจแตกต่างกันไปบ้าง ทั้งนี้เนื่องจากผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งทำให้รูปแบบและลวดลายของผ้าไหมลายซิด ได้พัฒนาประยุกต์ไปจากเดิม จนเกิดลวด ลายใหม่ ๆ ขึ้น เนื่องจากว่า การผลิตผ้าไหมลายซิด มิใช่เป็นการผลิตเพื่อชุมชนอีกต่อไป หากแต่เป็นการผลิตเพื่อความต้องการของคนต่างถิ่น ต่างวัฒนธรรม ซึ่งมีรสนิยมต่างกันออกไป ปริมาณความต้องการสูงขึ้น ก่อให้เกิดการแสวงหาเทคนิควิธีการใหม่ ๆ เพื่อให้การผลิตทำได้ปริมาณมากขึ้น แต่ใช้เวลาน้อยลง ซึ่งจะมีผลกระทบต่อคุณภาพของความเป็นศิลปหัตถกรรมท้องถิ่นอย่างไม่ต้องสงสัย อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับการทอผ้าไหมลายซิดก็ตาม แต่การฟื้นฟูศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านก็มาจากบุคคลภายในชุมชนเองที่พยายามแสวงหาเทคนิควิธีการ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของบุคคลภายนอก เมื่อผนวกเข้ากับนโยบายการสนับสนุนวัฒนธรรมท้องถิ่นของรัฐ ซึ่งในบางแง่มุมได้ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในศิลปหัตถกรรมของชุมชนนั้น ๆ จึงส่งผลให้ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น ด้านการทอผ้าไหมลายซิด มีชีวิตชีวาขึ้นมาใหม่ ภายใต้เงื่อนไขของสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป คนส่วนใหญ่เมื่อพูดถึงการทอผ้าไหม ก็มักจะนึกถึงผ้าไหมมัดหมี่ และถ้าจะพูดถึงลวดลายของผ้า ก็มักจะนึกถึงผ้าฝ้ายลายซิด เท่านั้น และคนส่วนใหญ่ก็มักจะคุ้นเคยกันดีกับชื่อผ้าและแหล่งผลิต เช่น ผ้าไหมแพรวา จังหวัดกาฬสินธุ์ ผ้าสาขาน้ำไหล จังหวัดแพร่ ผ้าตีนจก จังหวัดสุโขทัย เป็นต้น ผ้าไหมลายซิด ไม่ค่อยมีคนรู้จักว่า คือ ผ้าไหมอะไร และมีแหล่งผลิตอยู่ที่ไหน เนื่องจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาและอนุรักษ์ไว้ ก่อนที่จะสูญหายไปเป็นที่สุด

ภาพที่ 1 แสดงผ้าลายซิดของกลุ่มไทกูยหรือ ส่วย เขมร

ที่มา : (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69-83)

ผ้าลายซิด กลุ่ม ไทกูยหรือส่วย เขมร

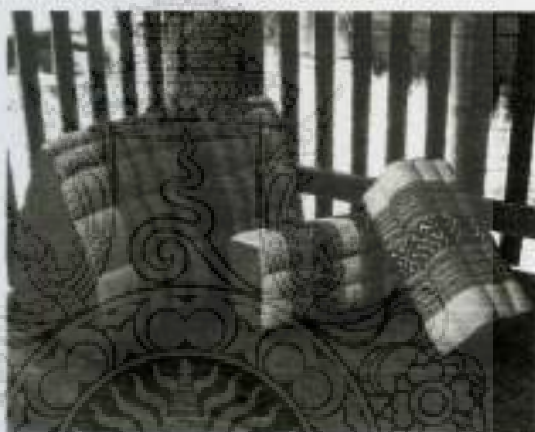
(<http://www.thaitextilemuseum.com> 17 มี.ย.2552) ผ้าลายซิดในภาคอีสาน นอกจากทอ

ในกลุ่มกูไทหรือผู้ไทยและ ไทลาวอื่น ๆ แล้วยังทอในกลุ่ม ไทกูยหรือส่วยเขมร ในบริเวณภาคอีสานตอนล่างด้วยเช่นกัน โดยทอทั้งหมดอนซิด ซิดหัวซัน ซิดตีนซัน สไบลายซิด และที่น่าสนใจ

คือ ผ้าขาวม้าไหมเชิงซิด มีลักษณะการทอที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม คือ นิยมใช้เส้นไหมทอมากกว่าการใช้เส้นฝ้ายทอเหมือนกลุ่มอื่นๆ ปัจจุบันยังคงมีการทอผ้าขาวม้าเชิงซิด ในกลุ่มวัฒนธรรมไทกูยหรือส่วย เขมร ที่อยู่จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดบุรีรัมย์

ผ้าลายซิดของกลุ่มไทครั่ง

ผ้าลายซิดของกลุ่มไทครั่ง (ลาวครั่ง ลาวเวียง ลาวกา) ซึ่งอาศัยอยู่บริเวณภาคกลางของประเทศไทยนั้น นิยมทอลายซิดประกอบลายจกซึ่งใช้เป็นลายหลัก ผ้าไทครั่งทอลายซิด ได้แก่ หมอนเท้า หมอนน้อย ผ้าห่มลาย ผ้าถ้อ (ผ้าปูที่นอน) ผ้าห่อคัมภีร์ ผ้าอาสนะ ผ้าชั้นสิบชั่ว ผ้าชั้นหมี่ตา และผ้าใช้สอยอื่น ๆ ลวดลายผ้าซิดของกลุ่มไทครั่งมีลวดลายละเอียด นิยมทอด้วยฝ้ายมากกว่าไหม ลวดลายได้แรงบันดาลใจจากธรรมชาติ อาทิ ลายดอกแก้ว ลายดอกจันทร์ ลายช่อห้องหุ้ง ลายตะเกาหงายตะเกา ลายช่ออีโง้ง ลายช่อระฆัง และลายเขี้ยวกระแต เป็นต้น

ภาพที่ 2 แสดงหมอนเท้าและหมอนน้อยลายซิด กลุ่มไทครั่ง

ที่มา : (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69-83)

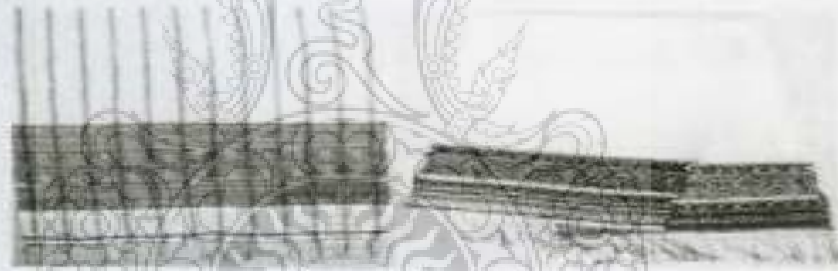

ภาพที่ 3 แสดงผ้าห่มลายกลุ่มไทครั่งที่ทอลวดลายซิดในช่วงกลางของผืนผ้า

ที่มา : (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69-83)

ผ้าลายซิดของไทยวน

การทอผ้าลายซิดของไทยวน เป็นสาขาหนึ่งของภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมาช้านาน และเป็นศิลปะ การทอผ้าที่กลุ่มไทยวนทำเฉพาะสิ่งทอเครื่องนุ่งห่ม และเป็นสิ่งทอเพื่อพระพุทธศาสนาทอกันในกลุ่มไทยวนทั่วทุกภูมิภาค อาทิ ที่จังหวัดเชียงใหม่นิยมใช้ทอผ้าสี (ผ้าปูที่นอน) ผ้าเช็ดและถุง ฯลฯ ที่จังหวัดแพร่ นิยม ใช้ทอผ้าคุ้ม ผ้าปกหัวสะลิ ผ้าเช็ด และถุง ฯลฯ ที่จังหวัดอุตรดิตถ์ นิยมใช้ทอผ้าเช็ด ผ้าห่มตาเอ็นหัวเก็บผ้าห่มตาเล่มแดง และผ้าจันทกเขา ฯลฯ ที่จังหวัดสระบุรี จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดราชบุรีนั้น ใช้เทคนิคซิดด้วยเช่นกัน โดยแต่ละภูมิภาคสร้างสรรค์ลวดลายสวยงาม ลวดลายผ้าลายซิดของไทยวน ได้แก่ ลายพญานาค ลายหงส์ ลายม้า ลายช้าง ลายสิงห์ ลายสิงห์แม่ลูก ลายดอกแก้ว ลายดอกจันทร์ และลายต่าง ๆ ผ้าลายซิดของไทยวนนั้นส่วนใหญ่ใช้นิยมใช้โคร่งสีแดง และสีครามหรือสีดำ ทอเป็นลวดลายซิดบนพื้นผ้าฝ้ายสีขาว คล้ายคลึงกับกลุ่มไทลื้อ ผ้าลายซิดของไทยวนที่มีเอกลักษณ์พิเศษ คือ กลุ่มไทยวน จังหวัดอุตรดิตถ์ มีการทอผ้าห่มตาเอ็นหัวเก็บ ผ้าห่มตาเล่มแดงซึ่งส่วนเชิงผ้าลายซิดจะใช้สีเหลืองบนพื้นสีแดงริ้วสีดำ ส่วนผ้า ห่มตาเอ็นหัวเก็บส่วนเชิงผ้าลายซิดใช้สีส้มใน 2 ลักษณะคือใช้สีแดงบนพื้นสีเหลืองริ้วดำ และใช้สี เขียวบนพื้นสีเหลืองริ้ว

ภาพที่ 4 แสดงผ้าลายซิด ไทยวน

ที่มา : (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69-83)

ไทยวนไม่นิยมใช้เส้นใยไหมแต่นิยมใช้เส้นใยฝ้าย ซึ่งเหมาะสมกับการใช้งาน และเป็นคติความเชื่อ ของกลุ่มไทยวน ที่ไม่นิยมเลี้ยงไหมเพื่อสาวหาเส้นไหมทอผ้าเพราะถือว่าเป็นบาป

ผ้าลายซิด ผ้าห่มตาเอ็นหัวเก็บ ไทยวน

เส้นยืน ฝ้ายสีขาว และสีแดง

เส้นพุ่ง ฝ้ายสีขาว และสีเหลือง

เส้นพุ่งพิเศษ ฝ้ายสีแดง สีเขียว และสีชมพู

ผ้าลายซิดไทลื้อ

การทอผ้าลายซิดของไทยลื้อนั้น เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันมาหลายช่วงอายุคน กลุ่มไทลื้อที่ทอผ้าลายซิด ได้แก่ ไทลื้อ จังหวัดเชียงราย จังหวัดน่าน และจังหวัดพะเยา เป็นต้น ชาวไทยลื้อนิยมทอผ้าซิดเพื่อทำเป็นของขวัญ ในครัวเรือน อาทิ สะลิ (พุง) ผ้าหอบ (ผ้าปูที่นอน)

และหมอน ฯลฯ นอกจากนี้ ยังนิยมทอผ้าลายซิดเป็นสิ่งทอในพระพุทธศาสนาถวายเป็นพุทธบูชา เช่น ตุ้ง เป็นคั่น ทอเป็นเครื่องนุ่งห่ม เช่น ผ้าเช็ด ในปัจจุบันกลุ่มไทลื้อได้พัฒนาตัดเย็บผ้าลายซิดแบบดั้งเดิมเป็นผลิตภัณฑ์สิ่งทอร่วมสมัย อาทิ ผ้าปูโต๊ะ ผ้าคลุมเตียง และผ้ารองจาน ฯลฯ ผ้าซิดของไทลื้อ มีทั้งลวดลายที่ได้แรงบันดาลใจมาจากธรรมชาติและสิ่งแวดลอม เช่น ลายม้า ลายช้าง ลายสิงห์ ลายนก ลายขอ ลายดอกแก้ว และลายดอกจันทน์ เป็นต้น ลวดลายที่เกิดจากความเชื่อถือศรัทธาพระพุทธศาสนาชนบธรรมเนียมประเพณี อาทิ ลายพญานาค ลายหงษ์ ลายปราสาท ลายพานพุ่มดอกไม้ และลายช้างเพื่อนถือช่อดอกไม้ ฯลฯ ไทลื้อในแต่ละท้องถิ่นนิยมใช้สีสันทึบคล้ายคลึงกัน คือ ใช้ฝ้ายสีแดง สีดำ หรือสีครามบนผืนผ้าฝ้ายสีขาว ซึ่งทำให้ลวดลายมองเห็นได้เด่นชัด โดยเฉพาะผ้าที่ทำของใช้ในบ้าน จะใช้สีสันทึบเดียวกัน เมื่อใช้สอยร่วมกันก็เป็นกลุ่มสีสันทึบที่สวยงามเหมาะสมกลมกลืน

เส้นใยที่ใช้ทอผ้าลายซิดนั้น กลุ่มไทลื้อนิยมใช้เส้นใยฝ้ายคล้ายกับการทอผ้าอื่น ๆ ในวิถีชีวิต ส่วนเส้นใยไหมไม่นิยมนำมาทอผ้าลายซิด เพราะกลุ่มไทลื้อทอผ้าซิดเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน ลักษณะการใช้งานต้องการผ้าเนื้อหนาและทนทาน อีกทั้งฝ้ายหาได้ง่ายในท้องถิ่น เพราะปลูกฝ้ายกันอย่างแพร่หลาย แต่เส้นใยไหมนั้นหายากเนื่องจากชาวไทลื้อมีความเชื่อเช่นเดียวกับกลุ่มไทยวนว่า การสาวไหมจะทำให้ตัวหนอนไหมตายเกรงว่าจะเป็นบาป ผ้าลายซิดของไทลื้อจึงเป็นผืนผ้าที่มีลวดลายงดงามและแฝงความศรัทธาในพระพุทธศาสนาไว้ด้วย

ประเภทของผ้า

ประเภทของผ้าไหมลายซิดที่ทอ มีหลายประเภท ยกตัวอย่าง 3 ประเภท คือ

1. ผ้าไหมลายซิดพื้นสีเดียว คือ ในผ้าผืนเดียวกันนั้นจะมีเพียงลายเดียวและสีเดียวตลอดทั้งผืน
2. ผ้าไหมลายซิดมีเชิง คือ ทอแบบประเภทที่ 1 แล้วมาเพิ่มเชิงผ้าในผืนเดียวกันด้วยการทอลวดลายอื่นเข้าไป ส่วนมากจะเป็นสีเดียวกัน
3. ผ้าไหมซิด-หมี คือ การทอผ้าไหมลายซิด ผสมกับผ้าไหมมัดหมี่ทอสลับกันเป็นช่วง ๆ ในผ้าผืนเดียวกันนั้น สีของผ้ามักจะเป็นสีเดียวกัน แต่เล่นระดับของ สีเข้ม-อ่อน สลับกันไปเป็นช่วง ๆ บางทีมีสีอื่น ๆ สลับลงไปด้วย แต่มักอยู่ในจุดที่ใกล้เคียงกัน

การประยุกต์ใช้ผ้าซิดมักจะทำให้ 4 ลักษณะของการใช้สอย ตามสภาพสังคม และวิถีชีวิต เป็นตัวกำหนดคือ

1. ผ้าซิดหมอน เป็นผ้าซิดที่ทอขึ้น โดยใช้หน้าทอขนาดเล็ก โดยมีการทอตัว เป็นเส้นรอบลายซิดทั้งสองข้าง เรียกตามภาษาชาวบ้านว่า "เพา" มีขนาดแตกต่างกันหลายขนาด หากเป็นหมอนหนุนธรรมดาจะมีขนาดเล็กกว่า ถ้าทอเป็นลายใหญ่ก็ใช้ผ้าซิดสำหรับเย็บหมอนสามเหลี่ยมหรือหมอนพิง เรียกตามภาษาชาวบ้าน ว่า "หมอนท้าว" สีที่ใช้ทอลายซิด เป็นสีขาวกับสีคราม

ส่วนรอบลายซิดที่เป็นพื้นของเพานั้นเป็นสีเหลือง หมอนจะมีขนาดใหญ่หรือเล็กนั้นขึ้นอยู่กับ การต่อหน้าผ้าออกจากลายซิดด้วยสีแดง สีคราม หรือสีอื่น ๆ ตามความพอใจของช่างทำหมอน

2. ผ้าซิดหัวซัน เป็นผ้าซิดที่ใช้เส้นยืนและเส้นทอเป็นสีแดง ส่วนลายซิดที่เกิดขึ้นจะเป็น ลายพื้นฐานง่าย ๆ เป็นเส้นตรงหรือรูปสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ ไม่นับรูปแบบของลายให้ชัดเจน เพียงแต่ ให้เป็นส่วนหนึ่งของผืนผ้า หัวซันพื้นสีแดงเพื่อเย็บต่อชายผ้าดูงด้านบนที่เรียกว่า "หัวซัน"

3. ผ้าซิดตีนซัน เป็นผ้าที่ทอด้วยเส้นยืนขนาดเล็กด้วยผ้าสีเข้ม เช่น สีคราม แล้วลายด้วย ไม้ซิด แล้วทอด้วยค้ำกระสวย เพราะเป็นผ้าที่มีหน้าเล็กลายจึงมี ขนาดเล็ก ๆ อาจจะเป็นเหลี่ยม เป็นเม็ด หรือเป็นเส้นยืนให้เป็นลายยาวต่อเนื่องกันไป ผ้าซิดตีนซันนี้จะนำไปต่อชายผ้าดูงทาง ด้านล่างเรียกว่า "ตีนซัน"

4. ผ้าซิดใช้คลุมไหล่ เป็นผ้าที่ทอเป็นลายซิดตลอดทั้งผืน ซึ่งถือว่าเป็นการทอที่ต้องใช้ความ พยายามมาก เพราะต้องทอเพื่อให้เป็นผ้าผืนใหญ่ เป็นของกำนัลกับผู้ใหญ่ หรือสำหรับตัวเอง แต่จะ ทอได้ไม่มากนัก เพราะการทอครั้งเดียวต้องใช้เวลามาก และไม่จำเป็นต้องการใช้สอยมากนัก จึงไม่ นิยมทอผ้าคลุมไหล่ แต่ในปัจจุบันเนื่องจากผลกระทบจาก สภาพสังคม เทคโนโลยี และวิถีชีวิต เปลี่ยนไป ผ้าซิดจึงถูกนำมาใช้ประ โยชน์ต่าง ๆ เช่น ใช้ทำผ้าห่ม ผ้าปูโต๊ะ ผ้าปูที่นอน ผ้ารองจาน ผ้าตัดเสื้อ และทำประ โยชน์อย่างอื่นอีกมากมาย อันหมายถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคม และ วัฒนธรรมนั่นเอง

การออกแบบลายทอผ้าซิด

(<http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/2400> : 31 สิงหาคม 2552) การทอผ้าซิด เป็นวัฒนธรรมการทอของชาวภูไทและชาวกาว ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ทาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ในอดีตเป็นการทอผ้าเพื่อใช้ในชีวิตรประจำวัน และ งานประเพณีต่าง ๆ ในปัจจุบันมีการส่งเสริมการทอผ้าซิดเพื่อสร้างรายได้ให้กับประชากร ๒๒ จังหวัด เป็นจังหวัดหนึ่ง ที่ประสบความสำเร็จในการสนับสนุนให้ประชากรท้องถิ่นผลิตผลิตภัณฑ์จาก ผ้าซิด เช่น หมอนซิด และที่นอน เป็นต้น แต่ด้วยเหตุผลเชิงพาณิชย์การทอผ้าซิดในยโสธรเลือก เฉพาะลายที่ง่ายและสามารถผลิตได้รวดเร็ว ทำให้ละเลยลายที่มีความซับซ้อนหรือลายอื่น ๆ ใน อดีตคนนอกจากนี้ยังไม่สนใจที่จะสร้างสรรค์ลายใหม่ด้วย วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ เป็นการศึกษา เพื่ออนุรักษ์ลายซิด ตลอดจนเทคนิคการทอซิดในจังหวัดยโสธรและเพื่อส่งเสริมให้มีการสืบทอด และถ่ายทอดสำนึกในด้านความงามของลายซิดในอดีตแก่ผู้ทอ ผู้ใช้ และประชากรทั่วไปในปัจจุบัน การวิจัยได้รวบรวมข้อมูลภาคเอกสารและการสำรวจภาคสนามจากจังหวัดอื่น ๆ ที่มีชื่อเสียง ด้านผ้าซิด ได้แก่ อุบลราชธานี มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ชัยภูมิ กาฬสินธุ์ มุกดาหาร อุรธานี และหนองคาย ข้อมูลที่ได้แบ่งเป็นข้อมูลผ้าซิดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และผ้าซิดในจังหวัด

ยโสธร สำหรับข้อมูลผ้าซิดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วย ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผ้าซิด ในอีสาน ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรม ชนิดและการนำผ้าซิดไปใช้ในโอกาสต่าง ๆ รวมถึงเทคนิคการทอในส่วนของผ้าซิดในจังหวัดยโสธรประกอบด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับผ้าซิดใน จังหวัดยโสธร เน้นแหล่งทอผ้าซิด แหล่งผลิตผลิตภัณฑ์จากผ้าซิดและการจำหน่าย ผ้าของซิด จากการศึกษาพบว่า เทคนิคการทอซิดและลวดลายซิดในหลายจังหวัดมีความคล้ายคลึงกัน จะมีความแตกต่างกันบ้างเฉพาะชื่อของลาย ซึ่งเกิดจากสำเนียงท้องถิ่นความซับซ้อนของลายขึ้นอยู่กับ ความสามารถเฉพาะตัวของผู้ทอ ซึ่งทำหน้าที่ออกแบบลายเอง ในการศึกษาี้ ได้จำแนกประเภท ของลายซิดตามความซับซ้อนของลายจากการออกแบบเป็น

1. ลายพื้นฐาน
2. ลายที่เลียนแบบสิ่งแวดล้อม
3. ลายผสม หรือลายชั้นสูง
4. ลายเพื่อกิจกรรมพิเศษ

ผ้าซิดในจังหวัดยโสธร ปัจจุบันทอด้วยฝ้ายหรือโสมงเคราะห์ เช่น ฝ้ายไหม สีที่ใช้เป็นสี ส้มเคราะห์ ลวดลายในอดีตยังพอลาได้จากผ้าที่ เก็บไว้โดยนักสะสมผ้าและผ้าเก่าที่เก็บไว้กับวัด สำหรับผ้าซิดจังหวัดอื่น ๆ ที่สำรวจประกอบการศึกษาในงานวิจัยนี้ มีรายละเอียดที่น่าสนใจดังนี้
อุบลราชธานี : เป็นจังหวัดที่เป็นศูนย์กลาง และต้นกำเนิดของผ้าอีสานหลายประเภทมี พิพิธภัณฑ์ผ้า และยังมี การอนุรักษ์ลายของผ้าเก่า ผ้าซิดในปัจจุบันมีผลิตด้วยฝ้ายและไหม การ ย้อมมีทั้งสีธรรมชาติและสีสังเคราะห์ ลวดลายมีทั้งที่เป็นลายง่าย ๆ และลาย ที่มีความซับซ้อน

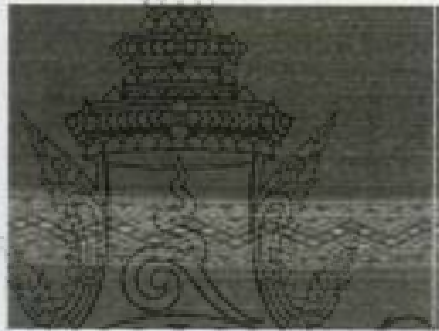
มหาสารคาม : เป็นจังหวัดที่มีนักวิจัยท้องถิ่น ซึ่งทำการศึกษาและรวบรวมลายซิด ของ จังหวัดไว้ สำหรับผ้าซิดปัจจุบันยังคงทอเพื่อการใช้สอยในชีวิตประจำวันและในงานพิธีต่าง ๆ โดย นิยมทอด้วยผ้าฝ้าย และใช้สีสังเคราะห์รูปแบบของลาย เป็นลายง่าย ๆ

ชัยภูมิ : เป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้รับการส่งเสริมเรื่องฝ้ายอย่างมาก มีนักสะสมผ้าที่มีชื่อเสียง การผลิตผ้าซิดมีทั้งเพื่อการพาณิชย์และใช้ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในส่วนที่ผลิตเชิงพาณิชย์ จะ ทอเป็นผ้าผืนเพื่อใช้ในการตกแต่งและใช้สอยในครัวเรือน เช่น ผ้าคลุมโต๊ะ และผ้าคลุมเตียง โดย ผลิตทั้งที่เป็นฝ้ายหรือไหม ย้อมด้วยสีธรรมชาติ หรือสีสังเคราะห์ รูปแบบของลายมีทั้งที่เป็นลาย ง่าย ๆ และลายที่ซับซ้อน

กาฬสินธุ์ : เป็นจังหวัดที่มีกลุ่มชนชาวไทที่มีความสามารถพิเศษในการทอ และมีการ พัฒนา การทอซิดชั้นสูง เรียกว่า "แพรวา" โดยสอดสีหลายสีในแนวเดียวกัน (ซิดทั่วไปจะเป็นสี เดียวในแนวเส้นพุ่งเดียวกัน) ลวดลายจะยากและซับซ้อนและสวยงาม นิยมทอด้วยไหมเท่านั้น การ ย้อมสีมีทั้งที่เป็นสีธรรมชาติ หรือสีสังเคราะห์

อุดรธานี : เป็นจังหวัดที่ส่งเสริมการทอผ้าขิดในเชิงพาณิชย์ มีทั้งที่เป็นลายง่าย ๆ และลายซับซ้อน ผลิตเป็นผ้าเพื่อนำไปผลิตผลิตภัณฑ์อื่น ๆ และผ้าผืนสำหรับตัดชุดได้ด้วย (นอกจากนี้ยังนำเอาการทอขิดไปผสมกับเทคนิคการทออื่น ๆ ในผ้าผืนเดียวกัน) นิยมผลิตด้วยผ้าฝ้ายหรือใยสังเคราะห์ เช่น ฝ้ายไหม ใช้สีสังเคราะห์

มุกดาหาร ร้อยเอ็ด และหนองคาย : ยังคงมีการทอขิดเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวัน และงานพิธีต่าง ๆ ลวดลายที่ทั้งที่เป็นแบบง่าย ๆ และที่ซับซ้อนขึ้นอยู่กับหน้าที่ใช้สอยของผ้าขิดที่ทอ นิยมใช้ฝ้าย สีสังเคราะห์และสีธรรมชาติ การวิจัยนี้ จะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อผู้ที่สนใจศึกษาเทคนิคและลวดลายของผ้าทอ โดยเฉพาะผ้าขิด และอาจนำไปประยุกต์ใช้ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ประเภทต่าง ๆ จากผ้าทอด้วย

ภาพที่ 5 แสดงลายขิด

ที่มา : <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/2400>

ภาพที่ 6 แสดงลายขิดขามือ

ที่มา : <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/2400>

ภาพที่ 7 แสดงลายขิดหัวแมงดา

ที่มา : <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/2400>

ภาพที่ 8 แสดงลายซิดไม้รอก

ที่มา : <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/2400>

(<http://www.thaitextilemuseum.com/HOME/NaNatextile2008/Khit%20textile/Khi...> เมษายน 51)
 ผ้าซิดเป็นผ้าโบราณของชนเผ่าไท บรรพชนเผ่าไทน่าจะได้คิดเทคนิคการทอผ้าซิดมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อครั้งยังอยู่ร่วมกันก่อนที่จะแยกออกเป็นเผ่าต่าง ๆ เพราะปรากฏการทอผ้าลายซิดที่เป็นลวดลายร่วมกันอยู่เป็นจำนวนมาก ลวดลายซิดที่ไทเผ่าต่าง ๆ ทอลวดลายที่เหมือนกันถือได้ว่าเป็นลวดลายซิดดั้งเดิมของชนเผ่าไท ส่วนใหญ่เป็นลวดลายที่ได้มาจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว อาทิ ลายคน ลายสัตว์ ลายพรรณพฤกษาและลายสิ่งของเครื่องใช้ เป็นต้น

ลวดลายซิดดั้งเดิมดังกล่าว มักเป็นลายที่เกิดจากจินตนาการและความเชื่อ ของชนเผ่าไท ดังเช่น ลวดลายพรรณพฤกษาในผ้าซิด บรรพชนเผ่าไท ได้ประดิษฐ์ลวดลายขึ้นเพื่อใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ มาตั้งแต่ครั้งสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ลวดลายพรรณพฤกษาในผ้าซิดที่บรรพชนเผ่าไทน่าจะได้คิดขึ้นตั้งแต่ยุคหินใหม่ ลายแรกคือ

ภาพที่ 9 แสดงผ้าซิดไทอีสาน ลายคัมมะจับ (หมากรุกจับ)

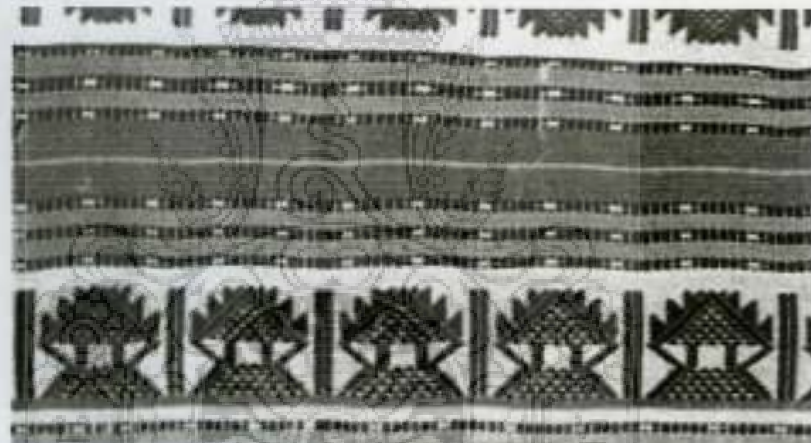
ที่มา : <http://www.thaitextilemuseum.com/HOME/NaNatextile2008/Khit%20textile/Khi...>

ลายหมากรุกจับ ซึ่งสันนิษฐานว่าคงจะได้พัฒนามาจากลายกากบาท อันเป็นลวดลายสมัยก่อนประวัติศาสตร์ดังหลักฐานการพบที่ถ้ำคนวัดพ่อตาอุกเขยจังหวัดอุดรธานีถ้ำผาแต้ม อำเภอคอนสาร จังหวัดมุกดาหารและเพิงหินหลังถ้ำมิด อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ต่อมาได้มีการพัฒนาลวดลายซิดหมากรุกจับให้เหมือนกระดุมยิ่งขึ้น ซึ่งชาวไทอีสานจะทอขึ้นเพื่อใช้สำหรับแขก ในผ้า

มัดหมี่ไทอีสานก็จะมัดข้อม และทอเป็นลายหมากจับเช่นกัน ส่วนในลวดลายไทพัฒนาเป็น ลายบัว กระจับ

ลายดอกหนามแท่ง เป็นดอกขนาดเล็กคล้ายดอกพิทูดแต่มีเพียง 4 กลีบ ดันมีหนามแหลมคม ผลใช้แทนสปู่ ชาวไทอีสานทอเป็นลายดอกหนามแท่ง เพราะมีดอกสี่กลีบนี้ ได้แสดงว่าเป็นคนมีความหมายถึง 4 ทิศ หรือธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ผู้ทอลายนี้ได้แสดงว่าเป็นคนมีความประณีตละเอียดลออมาก

ลายดอกผักแว่นจะเกิดเป็นกลุ่มและโตเร็ว ผู้ทอลายนี้ได้แสดงว่าเป็นคนที่มีความสามัคคีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความประณีตละเอียดอ่อนและมีความอดทนลวดลายหมากบกหรือกระบกเป็นไม้ยืนต้นรับประทานเมล็ดข้างใน มีรสมัน มีลูกมากที่สุด ผู้ทอลายนี้ได้แสดงถึงความอดทนและมีความอุดมสมบูรณ์ต่อไปในภายหน้า

ภาพที่ 10 แสดงซิด ไทอีสาน ลายหมากเข็ง (บายศรี)

ที่มา : <http://www.thaitextilemuseum.com/HOME/NaNatextile2008/Khit%20textile/Khi>.

ภาพที่ 11 แสดงมัดหมี่ไทอีสาน ลายหมากเบ็ง (บายศรี)

ที่มา : <http://www.thaitextilemuseum.com/HOME/NaNatextile2008/Khit%20textile/Khi>.

ลายหุคซ็อน ก็คือลายเดียวกับลายขิดใบฝ้าย ซึ่งพัฒนามาจากลายไท คือ ลายใบเทศหรือใบฝ้ายเทศ ซึ่ง ก็คือใบหุคตานนั่นเอง ลายดอกหุคซ็อน รวมทั้งลายดอกไม้ไทยอีกหลายชนิด คือ ดอกแก้ว ดอกจันทร์ ดอกสร้อย และดอกบานเย็น เป็นต้น เป็นสัญลักษณ์ของความดีงาม ชาวไทยอีสานจะทอขึ้นเพื่อนำไปถวายพระเพื่อแสดงความเคารพนับถือ และรู้จักกาละเทศะ

ลวดลายพรรณพฤกษาในผ้าขิดที่บรรพชนเผ่าไท ได้คิดทอขึ้นเพื่อใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อของคนเป็นลวดลายที่ประณีตงดงามสะท้อนให้เห็นความเป็นศิลปินอยู่ในสายเลือด ของชาวไท และสะท้อนถึงภูมิปัญญาอันสูงส่งของบรรพบุรุษของเรา สมควรที่อนุชนรุ่นหลังจะได้ช่วยกันสืบสานมรดกความเชื่อเกี่ยวกับการทอผ้า ขึ้นในโอกาสต่าง ๆ ให้คงอยู่คู่ไทยตลอดไป

ภาพที่ 12 แสดงผ้าขิดลายขอดาว

ที่มา : <http://www.thaitextilemuseum.com/HOME/NaNatextile2008/Khit%20textile/Khi>.

ผ้าขิดเป็นผ้าทอที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ตั้งแต่สมัยโบราณหลายร้อยปี ควบคู่กับชุมชนบ้าน โนนเสลา โดยการทอเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งในสมัยก่อนถือเป็นประเพณีดั้งเดิมว่าหญิงสาวคนใดที่จะแต่งงาน จะต้องทอผ้าขิดให้เป็นก่อนจึงจะมีสิทธิแต่งงาน เพื่อให้หญิงสาวนำผ้าที่ได้จากการทอไปใช้เป็นเครื่องไหว้ (เครื่องสมมา) ญาติของฝ่ายชาย โดยนำผ้าขิดที่ได้จากการทอมาแปรรูปเป็น หมอน และที่นอน ในปัจจุบันได้พัฒนามาเพื่อใช้สำหรับตัดชุดสุภาพสตรีและสุภาพบุรุษ ลวดลายของผ้าขิดที่นิยมทอแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มของลายสัตว์ เช่น ช้าง พญานาค รั้งผิงและตะขาบ
2. กลุ่มของลายพันธุ์ไม้ เช่น ดอกแก้ว ดอกมะลิ และดอกพิกุล
3. กลุ่มของลายสิ่งของเครื่องใช้ เช่น ธรรมาสัน ขันหมาก และดาวเทียม
4. กลุ่มของลายรูปทรงเรขาคณิต เช่น เส้นตรง วงกลม และสามเหลี่ยม

5. กลุ่มของลายผสม หรือลายจัดแพรวา เช่น ซ่อชั้นหมาก และนาคสี่เหลี่ยม เป็นต้น

ลวดลายผ้าทอลายซิดอีสาน ตามที่ได้ทอกันมาตั้งแต่สมัยดั้งเดิมในอดีต จนถึงปัจจุบันนี้อาจแบ่งกลุ่มแม่ลายผ้าทอลายซิด ได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1. แบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ ซิดลายสัตว์ ซิดลายพันธุ์ไม้ ซิดลายสิ่งของเครื่องใช้ และซิดลายเบ็ดเตล็ด

2. แบ่งได้เป็น 5 ประเภท คือ ลายที่ได้มาจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นจริง ลายที่ได้มาจากรูปแบบทางเรขาคณิต ลายที่ได้มาจากความรู้สึกแนวความคิดทางจินตนาการ ลายที่สร้างขึ้นมาเพื่อการาราคแก่่ง และลายที่ได้จากเทคนิคทำขึ้นใหม่

3. แบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ ลายเรขาคณิตเกิดจากโครงสร้างหลัก ซึ่งลวดลายเป็นรูปทรงเรขาคณิต ลายจากธรรมชาติและสิ่งของเครื่องใช้ โครงสร้างลายและแนวความคิดได้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลายพัฒนาที่ได้จากการนำลายซิดตั้งแต่ 2 ลาย ขึ้นไป มาประกอบกัน เพื่อให้ลายดูวิจิตรหรือหวานขึ้น หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ลายประยุกต์ และลายผสม คือ ซิดลายแพรวา ได้แก่ลายที่ปรากฏ อยู่บนผ้าแพรวา (ผ้าไหมแพรวา จังหวัดกาฬสินธุ์) ลายซิดที่ทอง่าย เพราะว่า ไม่ใช่ไม้หลายไม้ ตะก้อ ไม่ขัดกัน สะดวก คนตีไม้ไม่หนัก เอาขึ้น-ลง หมดเร็ว ทำให้ทอเร็ว ผู้ทอมักจะชอบทอลายซิดเหล่านี้ ลายซิดที่ทอขากมักจะมีหลายไม้ หนัก เอา ขึ้น-ลง กว่าจะหมด ก็ทำให้ไหมขึ้นขนเร็ว ทำให้ไม่สะดวกในการตีตะก้อ ตะก้อขัดกันมาก ทอได้ช้า ทำยาก ถ้ามีเชิงจะทำได้ช้า จะเก็บยากต้องใช้เวลาาน คนทอมักไม่ค่อยอยากจะทำ ลายซิด โค้งมากเท่าไรยิ่งทอยากเท่านั้น

สีสันทนของผ้า

ในช่วงแรก ๆ ของการทอ ชาวบ้านมักจะนิยมทอสีเดียว เป็นสีพื้นแบบเดิม ๆ ตามความคุ้นเคยกันมา มักเป็นสีที่เหมะสมแก่คนสูงอายุ หรือสีที่แสงสว่าง เช่น สีน้ำตาล สีดำ สีเขียว สีน้ำเงิน และสีแดง ฯลฯ คอมนิยมใช้สีให้อ่อนลง สีครีม สีตะกั่ว และสีโอรส ฯลฯ มีการพัฒนาเล่นระดับของสีที่อยู่ในเฉดใกล้เคียงกัน เช่น สีชมพูอมม่วง ฯลฯ และสีที่ต่างกันของเส้นไหมที่ย้อม แต่พอออกมาแล้วดูสีกลมกลืนกันทำให้ดูกลมกลืน ชัดขึ้นหรือดูแปลกไป ส่วนใหญ่จะเป็นสีที่ดูกลมกลืนกัน มากกว่าจะตัดกันจนเห็นได้ ชัดอย่างไรก็ดีทั้งลวดลายและสีสันทนที่ทอกันตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน ชาวบ้านก็มักจะยังคงลวดลายซึ่งเป็นลายซิดหลัก ๆ ตามคั้นแบบเดิม แม้ว่าจะมีการพัฒนาประยุกต์ไปบ้างตามสมัยนิยมก็ตาม นับว่าเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่สำคัญ แม้แต่สีก็ยังคงนิยมสีแรก ๆ ที่ทอ คือ สีน้ำตาล สีน้ำเงิน และ สีแดง ฯลฯ

หลักการออกแบบ

หลักการจัดภาพ (Composition) โดยมีหลักสำคัญอยู่ที่ว่า การนำเอาส่วนประกอบมูลฐานต่าง เช่น เส้นรูปร่าง รูปทรง ลักษณะผิว บริเวณว่าง แสงเงาและสี มาจัดเข้าด้วยกัน ได้อย่างเหมาะสม

กับศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ ตามต้องการ โครงสร้างของงานศิลปะ ได้แก่

ความสมดุล (Balance) หมายถึง น้ำหนักที่เท่ากันขององค์ประกอบ ไม่เอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง ในทางศิลปะยังรวมถึงความประสานกลมกลืน ความพอเหมาะพอดีของ ส่วนต่าง ๆ ในรูปทรงหนึ่ง หรืองานศิลปะชิ้นหนึ่ง การจัดวางองค์ประกอบต่าง ๆ ลงในงานศิลปกรรมนั้นจะต้องคำนึงถึงจุดศูนย์กลาง ในธรรมชาตินั้นทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่ได้โดยไม่ล้มเพราะมีน้ำหนักเฉลี่ยเท่ากันทุกด้านจะ นั้น ในงานศิลปะถ้ามองดูแล้วรู้สึกว่างส่วนหนักไป แน่นไป หรือเบาบางไปก็จะทำให้ภาพนั้น ดูเอนเอียง และเกิดความรู้สึกไม่สมดุลเป็นการบกร่องทางความงาม คุณภาพในงานศิลปะ มี 2 ลักษณะ คือ

1. คุณภาพแบบสมมาตร (Symmetry Balance) หรือความสมดุลแบบซ้ายขวาเหมือนกัน คือการวางรูปทั้งสองข้างของแกนสมดุล เป็นการสมดุลแบบธรรมชาติลักษณะแบบนี้ในทางศิลปะมีใช้น้อย ส่วนมากจะใช้ในลวดลายตกแต่ง ในงานสถาปัตยกรรมบางแบบ หรือในงานที่ต้องการคุณภาพที่นิ่งและมั่นคงจริง ๆ

2. คุณภาพแบบอสมมาตร (Asymmetry Balance) หรือความสมดุลแบบซ้ายขวาไม่เหมือนกัน มักเป็นการสมดุลที่เกิดจากการจัดใหม่ของมนุษย์ ซึ่งมีลักษณะที่ทางซ้ายและขวาจะไม่เหมือนกัน ใช้องค์ประกอบที่ไม่เหมือนกัน แต่มีความสมดุลกัน อาจเป็นความสมดุลด้วยน้ำหนักขององค์ประกอบ หรือสมดุลด้วยความรู้สึกก็ได้ การจัดองค์ประกอบให้เกิดความสมดุลแบบอสมมาตรอาจทำได้โดย เลื่อนแกนสมดุลไปทางด้านที่มีน้ำหนักมากกว่า หรือ เลื่อนรูปที่มีน้ำหนักมากกว่าเข้าหาแกน จะทำให้เกิดความสมดุลขึ้น หรือ ใช้หน่วยที่มีขนาดเล็ก แต่มีรูปลักษณะที่น่าสนใจดวงคู่กับรูปลักษณะที่มีขนาดใหญ่แต่มีรูปแบบธรรมดา

ความกลมกลืน (Harmony) เป็นองค์ประกอบที่ช่วยให้รูปแบบ มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตลอดจนเนื้อหาสาระมีเพียงหนึ่งเดียว การออกแบบให้เกิดความกลมกลืนให้เหมาะสมจะทำให้การออกแบบนั้นออกมามีความงาม

ความกลมกลืนในการออกแบบมีดังนี้

1. ความกลมกลืนของเส้นและรูปร่าง ความกลมกลืนของเส้น เส้นมีลักษณะแตกต่างกันแต่มีทิศทางเดียวกัน ความกลมกลืนของรูปร่าง รูปร่างที่มีลักษณะและขนาดคล้ายคลึงกันความกลมกลืนของขนาดและทิศทาง ขนาดใหญ่ จะให้ความรู้สึกว่าใกล้ ขนาดเล็กจะให้ความรู้สึกว่าได้ไกลออกไป ขนาดใกล้เคียงกันให้ความรู้สึกกลมกลืนกัน การออกแบบ โดยคำนึงถึงทิศทางจะช่วยให้รู้สึกเคลื่อนไหวได้ดีด้วย

2. ความกลมกลืนกันของสีและบริเวณว่าง สีและบริเวณว่างมีความเกี่ยวข้องกับงานออกแบบมาก ทั้งนี้ สียังให้ความรู้สึกระยะใกล้ไกลอีกด้วย ถ้าสีเข้มจะให้ความรู้สึกใกล้ สีอ่อนจะให้ความรู้

ลึกไกล บริเวณว่างในงานออกแบบจะให้ความรู้สึกสบาย แต่บริเวณแคบจะให้ความรู้สึกอึดอัด ไม่สบายใจ ดังนั้น ความกลมกลืนกันของสีและบริเวณว่างจึงมีความสัมพันธ์กันในการออกแบบ

3. ความกลมกลืนกันของความคิดและจุดมุ่งหมาย แนวความคิดและความมุ่งหมายของผู้ออกแบบที่ต้องการจะแสดง หรือสื่อความหมายก็เป็นสิ่งที่สำคัญ ในการสร้างความกลมกลืนในการออกแบบ ความกลมกลืนกันของความคิดและจุดมุ่งหมายของการออกแบบ เช่น กองทัพมหากาฬลงอาหาร ไปในทิศทางเดียวกันภาพของกองเชียร์ที่กำลังเชียร์กีฬาอยู่ข้างสนาม เป็นต้น การสร้างความกลมกลืนจะแสดงความสามัคคีและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

4. ความกลมกลืนกันของลักษณะผิวและจังหวะ ลักษณะผิวหยาบจะให้ความรู้สึกมันคง แข็งแรง มีน้ำหนัก ส่วนลักษณะผิวละเอียดจะให้ความรู้สึกอ่อนนุ่มและเบา สำหรับจังหวะนั้นในการออกแบบเป็นการสร้างสรรค์งานในรูปของการเคลื่อนไหว การซ้ำทำให้เกิดความรู้สึกตื่นเต้น ไม่น่าเบื่อ การออกแบบให้เส้นไหลและการออกแบบต่อเนื่องแบบเพิ่มขึ้นหรือลดลงเรื่อย ๆ ดังนั้นจะเห็น ได้ว่าลักษณะผิวและจังหวะมีความสัมพันธ์กันในการออกแบบให้กลมกลืน

ความตลกแต่ง (Contrast) การจัดองค์ประกอบต่าง ๆ ให้ความแตกต่าง หรือมีความขัดแย้ง ไม่ประสานกันจะช่วยแก้ปัญหาจืดชืดจางจืดน่าเบื่อหน่ายได้เป็นอย่างดี ในการสร้างสรรค์ศิลปะหากจัดองค์ประกอบให้เกิดการขัดแย้งตามความเหมาะสม จะช่วยให้งานศิลปะดูแปลกใหม่ แปลกคาน่าสนใจมากยิ่งขึ้น การขัดแย้งทางศิลปะอาจทำได้ ดังนี้

1. ขัดแย้งกันด้วยเส้น (Line Contrast)
2. ขัดแย้งด้วยรูปร่างและรูปทรง (Shape, Form Contrast)
3. ขัดแย้งกันด้วยสี (Color Contrast)
4. ขัดแย้งกันด้วยลักษณะผิว (Texture Contrast)
5. ขัดแย้งกันด้วยขนาด (Size Contrast)
6. ขัดแย้งกันด้วยทิศทาง (Direction Contrast)

สัดส่วน (Proportion) สัดส่วนของรูปร่างคือ ความสัมพันธ์ระหว่างความกว้างกับความยาว สัดส่วนของรูปทรง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างความกว้าง ความยาว และความหนาหรือความลึก ขนาดและสัดส่วนนับว่ามีความสัมพันธ์กับความงามและประโยชน์ใช้สอย

ลักษณะของสัดส่วนที่ดี และมีความสัมพันธ์กับสัดส่วนของตัวเองดี และมีความสัมพันธ์กับสัดส่วนของสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ด้วย เช่น แก้วน้ำ หากออกแบบให้มีสัดส่วนที่ดีและมีความสัมพันธ์กับสัดส่วนของมนุษย์ที่นั่งก็จะรู้สึกสะดวกสบาย ไม่ทำให้เสียบุคลิกภาพและสุขภาพ

แต่ในเรื่องของสัดส่วน เป็นสิ่งที่ไม่สามารถกำหนดกฎเกณฑ์ ให้เป็นตัวเลขที่แน่นอนลง

ไปได้จึงเป็นหน้าที่ของผู้ออกแบบต้องพิจารณา ว่าขนาด และ สัดส่วนเท่าใดจึงจะดูสวยงาม และเหมาะสมด้วยประโยชน์ใช้สอยในตัวของมันเอง และมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ได้อย่างประสานกลมกลืน ทำให้เกิดสุนทรียภาพส่วนรวมอีกด้วย

จังหวะและเคลื่อนไหว (Rhythm & Movement)

จังหวะลีลา หมายถึง การเคลื่อนไหวที่เกิดซ้ำกันขององค์ประกอบ เป็นการซ้ำที่เป็นระเบียบ จากระเบียบธรรมดาที่มีช่วงห่างเท่า ๆ กัน มาเป็นระเบียบที่สูงขึ้น ซับซ้อนขึ้น จนถึงขั้นเกิดเป็นรูปลักษณะของศิลปะ โดยเกิดจาก การซ้ำของหน่วย หรือการสลับกันของหน่วยกับช่องไฟ หรือเกิดจาก การเคลื่อนไหวต่อเนื่องกันของเส้น สี รูปทรง หรือน้ำหนัก ตามปกติเราจะพบเห็นจังหวะกันอยู่แล้ว เช่น การเดินร่า การเดินและการบินของนก ส่วนลักษณะที่ไม่เคลื่อนไหว แต่เป็นการซ้ำกันเป็นการซ้ำในรูปทรงและรูปร่าง เช่น สวนผลไม้ที่ปลูกอย่างเป็นระเบียบหนังสือที่กองหรือ จัดอย่างเป็นระเบียบร้านค้าบ้านเรือนที่อยู่ริมถนน ที่ก่อสร้างอย่างเป็นระเบียบ งานออกแบบที่แสดงจังหวะเป็นผลมาจากกรออกแบบซ้ำ ๆ กันออกแบบสลับ ไปมาออกแบบเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และการออกแบบเส้นไหล

การเตรียมออกแบบลวดลาย

อุปกรณ์การออกแบบลายผ้า

การออกแบบลวดลาย วัสดุอุปกรณ์ที่นักออกแบบจะต้องจัดเตรียมเพื่อความสะดวกในการออกแบบมี ดังนี้

1. ดินสอตัว ควรเป็นดินสอเกรด 2B เป็นดินสอ ไล่เงาเหมาะสำหรับการร่างภาพ
2. ไม้บรรทัด ใช้สำหรับการขีดเส้น
3. ขางลบ ควรเป็นขางลบเนื้ออ่อน
4. กระดาษสำหรับร่างแบบ เช่น กระดาษ A4
5. กระดานกราฟสำหรับการออกแบบลาย
6. สีเมจิกสำหรับการลงเส้นสีของลาย เพื่อความชัดเจนของลาย
7. มีดหรือคัตเตอร์ สำหรับเหลาดินสอให้มีความคมของเส้น

การศึกษารูปจากแม่แบบ ดังนี้

ลักษณะของรูปร่าง หมายถึง เส้นรอบนอกของวัตถุต่าง ๆ ว่าที่ปรากฏมีลักษณะรูปร่างเป็นอย่างไร เช่น รูปร่างกลม วงรี สี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม และรูปร่างอิสระ

ลักษณะของเส้นรอบนอกของแม่แบบ หมายถึง เส้นที่เป็นเส้นรอบนอกของวัตถุ หรือรูป

ร่างของแม่แบบ เช่น เส้นตรง เส้นโค้ง เส้นทแยง และเส้นประ

ลักษณะของพื้นผิว หมายถึง พื้นผิวของวัตถุ ซึ่งปรากฏในแนวราบเรียบของแม่แบบ เช่น ผิวเรียบ ผิวหยาบหรือขรุขระ เมื่อสัมผัสจะปรากฏเป็นลวดลายในตัวแบบการศึกษา

ขั้นตอนการร่างภาพ หรือ สเกตซ์ภาพ ดังนี้

การร่างภาพจากรูปทรงเรขาคณิต เช่น รูปภาพปลา โดยการร่างภาพที่ได้จากรูปสามเหลี่ยม หรือ สี่เหลี่ยมและวงกลม นำมาประกอบกัน ดังภาพที่

การร่างภาพจากเส้นต่าง ๆ เมื่อนำมาประกอบกันแล้วก่อให้เกิดเป็นรูปภาพต่าง ๆ เช่น

ภาพที่ 13 แสดงการร่างภาพจากเส้นต่าง ๆ

ที่มา : <http://www.thaitextilemuseum.com/HOME/NaNatextile2008/Khit%20textile/Khi>

เส้นตรง เมื่อนำเส้นตรงมาประกอบกัน จะก่อให้เกิดเป็นลวดลาย หรือรูปภาพได้ เช่น

ภาพที่ 14 แสดงเส้นตรงเมื่อนำมาประกอบกัน

ที่มา : <http://www.thaitextilemuseum.com/HOME/NaNatextile2008/Khit%20textile/Khi>

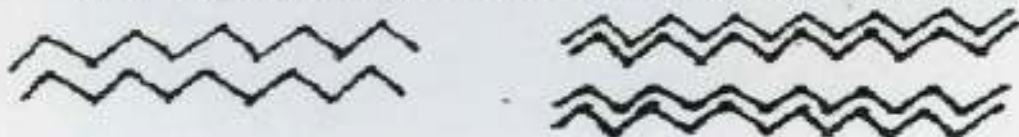
เส้นโค้ง เมื่อนำเส้นโค้งมาประกอบกัน จะก่อให้เกิดเป็นลวดลาย หรือ ได้ เช่น

ภาพที่ 15 แสดงเส้นโค้งเมื่อนำมาประกอบกัน

ที่มา : <http://www.thaitextilemuseum.com/HOME/NaNatextile2008/Khit%20textile/Khi>

เส้นทแยง เมื่อนำเส้นทแยงมาประกอบกัน จะก่อให้เกิดเป็นลวดลาย หรือรูปภาพได้ เช่น

ภาพที่ 16 แสดงเส้นทแยงเมื่อนำมาประกอบกัน

ที่มา : <http://www.thaitextilemuseum.com/HOME/NaNatextile2008/Khit%20textile/Khi>

กล่าวโดยสรุป การเรียนรู้การออกแบบลวดลายนั้น บุคคลต้องมีความเข้าใจมีประสบการณ์ การศึกษา และมีความคิดสร้างสรรค์จินตนาการประกอบกัน นำมาสู่การปฏิบัติให้เกิดเป็นลวดลาย ได้ โดยอาศัยความเข้าใจพื้นฐานเรื่องของเส้นมาประกอบกัน

การทอผ้าจิดและอุปกรณ์ของการทอผ้าจิด

(สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69 - 83) ในประเทศไทย มีกลุ่ม วัฒนธรรมที่ ทอผ้าอยู่มากมาย แต่ละกลุ่มมีเอกลักษณ์ และลักษณะร่วมที่แสดงความสัมพันธ์ ระหว่างกลุ่มด้วย

เครื่องทอผ้าและอุปกรณ์การทอผ้าในประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน แต่ละกลุ่มวัฒนธรรมมีเอกลักษณ์ของตนเอง และมีลักษณะร่วมที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม ที่มีบรรพบุรุษเดียวกัน อุปกรณ์การทอผ้าแต่ละกลุ่มจึงคล้ายกันแต่มีเอกลักษณ์ที่งดงามของตนเอง ลักษณะของเครื่องทอผ้า แบบพื้นบ้านสามารถจำแนก ตามระบบการทอได้เป็น 2 แบบ คือ

1. เครื่องทอผ้าแบบชาดั่ง เป็น วิธีการทอสามเส้นด้ายพุ่งและด้ายยืนด้วยการใช้ ฟืม ช่วย กระทบเส้นใยให้สามเป็นเส้นด้าย ระบบนี้เป็นแบบการทอของคนพื้นราบ

2. เครื่องทอผ้าแบบก้อเวย ใช้ระบบการทอสามเส้นด้ายพุ่ง และเครื่องเส้นด้ายยืนด้วยการใช้ แผ่นไม้ที่เรียกว่า เนียบ่า ช่วยกระทบสามเส้น ใยให้เป็นเส้นด้าย เป็นระบบการทอของชาวไทยภูเขา

เครื่องทอผ้าแบบชาดั่ง

ส่วนประกอบของเครื่องทอผ้าแบบชาดั่ง

เครื่องทอผ้าแบบชาดั่งเป็นรูปแบบที่ใช้กันทั่วไป เหมาะสมกับวิถีชีวิตในสังคมเกษตรกรรม ที่ตั้งถิ่นฐานทำ กินแน่นอน นิยมทำจาก ไม้เนื้อแข็ง ซึ่งเป็นวัสดุในท้องถิ่น และหาได้ง่าย ส่วนประกอบที่สำคัญของเครื่องทอผ้าแบบชาดั่ง

ภาพที่ 17 แสดงเครื่องทอแบบชาดั่ง

1. เสาหลักขาตั้งหูก เป็นเสาทรงสี่เหลี่ยม 4 ด้าน ขนาดสูงเท่ากัน ยกเว้นกลุ่มไทกูยหรือ
ช่วยเขมร ที่ใช้เสาหลักสูงเพียง 2 ด้าน

2. ไม้คานหูก เป็นคานไม้พาดเชื่อมต่อระหว่างเสาหลักทั้ง 4 ด้าน เครือเส้นด้ายยืนจะพาด
บนไม้คานด้านหน้า แล้วโยงมาผูกกับไม้คานด้านหลัง เพื่อชิงเส้นยืนให้ตั้ง

3. ไม้รองนั่ง เป็นแผ่นไม้ที่พาดไว้บนคานไม้ด้านล่างด้านคนทอ เพื่อให้คนทอนั่งและวาง
อุปกรณ์การทอ เช่น ตะกร้าใส่หลอดกระสวย เป็นต้น

4. ไม้ม้วนคำ เป็นไม้ท่อนสี่เหลี่ยมที่ปลายทั้งสองข้างเสียบเข้าเดือยที่หลักไม้คาน โกล้ผู้ทอ
เพื่อม้วนเก็บคำที่ทอเสร็จเรียบร้อยเอาไว้กลุ่มไทครั้ง (ลาวครั้ง ลาวเวียง ลาวกา) เรียกว่า ไม้กำพัน
และทางภาคอีสานเรียกว่า ไม้กำพัน

5. ไม้หาบหูก เป็นไม้ไผ่กระบอกขนาดกลางยาวพาดคานไม้ เพื่อใช้ผูกเชือกโยงพิมและ
รอกที่พวงตะกอกหรือเขาเอาไว้ไม้หาบหูกมีทากเสาหลักสูง บางท้องถิ่นก็จะผูกห้อยต่ำลงมาจากคาน
ไม้อีกทีหนึ่ง

6. ไม้เหยียบหูก เป็นไม้ไผ่ลำขนาดเล็ก ยาวประมาณเมตร ผูกโยงกับตะกอก หรือเขา
สำหรับเหยียบ เพื่อบังคับการสลับขึ้นลงของเครือเส้นด้ายยืน โดยปกติจะมี อันสำหรับการทอแบบ
สองตะกอก แต่ถ้าเป็นการทอผ้าแบบสามตะกอกก็จะมี อัน และถ้าเป็นการผ้ายกดอกพื้นฐาน ตะกอก
จำนวน ไม้เหยียบหูกก็จะมีจำนวนเท่าจำนวนตะกอกที่ใช้ในการทอผ้านั้น

7. ตะกอกหรือเขา เป็นแผงเส้นด้ายที่ดักเกี่ยวเครือเส้นด้ายยืนเอาไว้ โดยใช้ไม้ไผ่ซี่เป็นคาน
โดยปกติถ้าเป็นผ้าทอแบบสองตะกอกก็จะมีตะกอก หรือ เขา อัน ซึ่งจะคัดเก็บเครือเส้นด้ายยืนสลับกัน
เส้นต่อเส้น เพื่อยกเส้นด้ายยืนขึ้นลง ให้กระสวยเส้นด้ายพุ่งผ่านไปสานทอขัดเพื่อให้เกิดลวดลาย
บนผืนผ้า

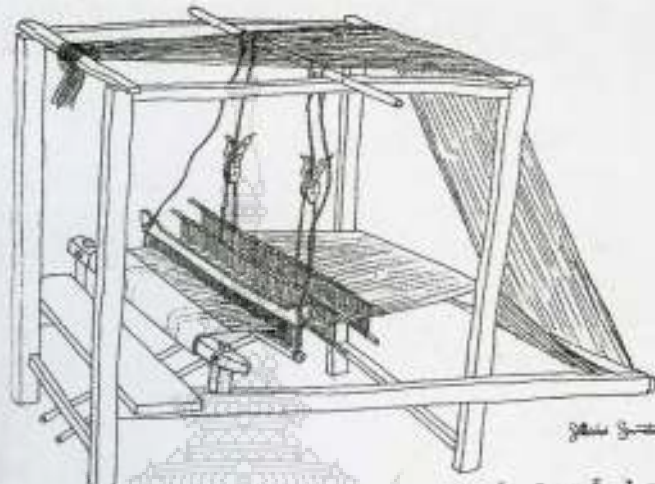
8. พิม (พินหวี) เป็นอุปกรณ์การทอที่สำคัญ อยู่หน้าตะกอกหรือเขาที่ใช้กระทบเส้นด้ายพุ่ง
ให้สานทอกับเส้นด้ายยืนเป็นผืนผ้า หน้าพิมจะมีทั้งขนาดเล็ก และขนาดใหญ่ ขึ้นอยู่กับ วัตถุประสงค์
ประสงค์ของการทอผ้าว่าต้องการจะทอผ้าหน้ากว้างหรือผ้าหน้าแคบ สามารถเปลี่ยนได้

9. รอก เป็นอุปกรณ์ช่วยพวงตะกอกหรือเขา โดยผูกโยงไว้กับไม้คานหูก รอกมีรูปลักษณะ
แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น

เครื่องทอผ้าแบบชาติของกลุ่มต่าง ๆ

เครื่องทอผ้า (กี่หรือหูก) มีเอกลักษณ์และรายละเอียดแตกต่างกันไป ตามลักษณะที่สำคัญ
ได้แก่ เครื่องทอผ้า (กี่หรือหูก) แบบชาติของกลุ่มไทวน และกลุ่มไทลื้อ

เครื่องทอผ้า (กัหรือหูก) ของกลุ่มนี้จะมีลักษณะโครงสร้างคล้ายคลึงกัน มีเสาหลัก ดัน และมีคานไม้บนเชื่อมต่อกัน ทั้งด้านส่วนคานไม้ด้านล่างได้ระดับไม้รองนั่งจะมีส่วนยาวยื่นออกไปอีก เพื่อเพิ่มระยะเวลาการพักของเครื่องเส้นยืนที่มีความยาวมาก

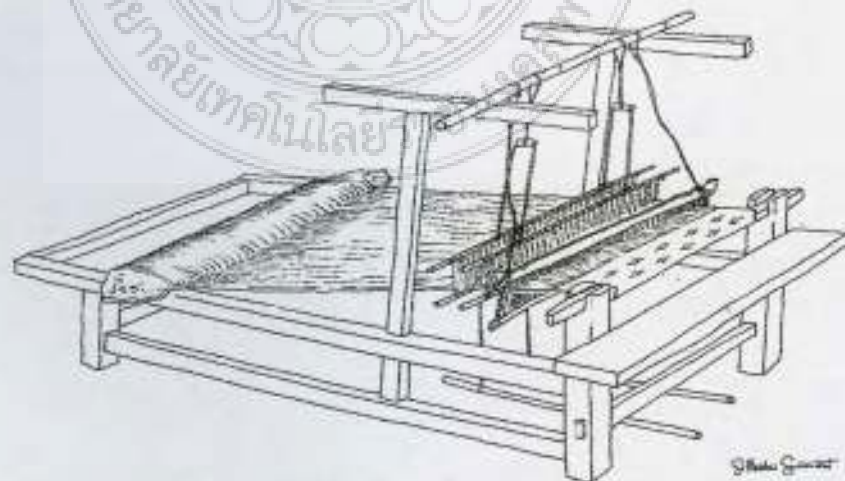

ภาพที่ 18 แสดงเครื่องทอผ้า (กัหรือหูก) แบบชาตังของกลุ่มไทยวนและไทลื้อ

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69 - 83

เครื่องทอผ้า (กัหรือหูก) แบบชาตังของกลุ่มไทกูยหรือส่วย เขมร

เครื่องทอผ้า (กัหรือหูก) กลุ่มวัฒนธรรมไทกูยหรือส่วย เขมร มีลักษณะแตกต่างจากกลุ่มอื่น โดยเฉพาะวิธีการม้วนเก็บเส้นด้ายยืน โครงสร้างของกลุ่มนี้นอกจากจะมีไม้ม้วนผ้าที่ทอเสร็จเป็นฝืน แล้วยังมีแผ่นไม้กระดาน สำหรับม้วนเก็บเส้นด้ายยืนอีกด้วย เสาหลักสูงที่ไว้พาดคาน ก็มีเพียงเสาจะไม่ใช้เสา เหมือนเครื่องทอผ้าทั่วไป ส่วนรอกจะนิยมใช้เป็นปล้องไม้ไผ่ขนาดเล็กจุดเด่นของเครื่องทอผ้าแบบไทกูยหรือส่วยเขมรจะอยู่ที่ไม่มีม้วนเก็บเส้นด้ายยืน ซึ่งที่หัวปลายไม้ทั้งสองข้างจะแกะสลักอย่างสวยงาม

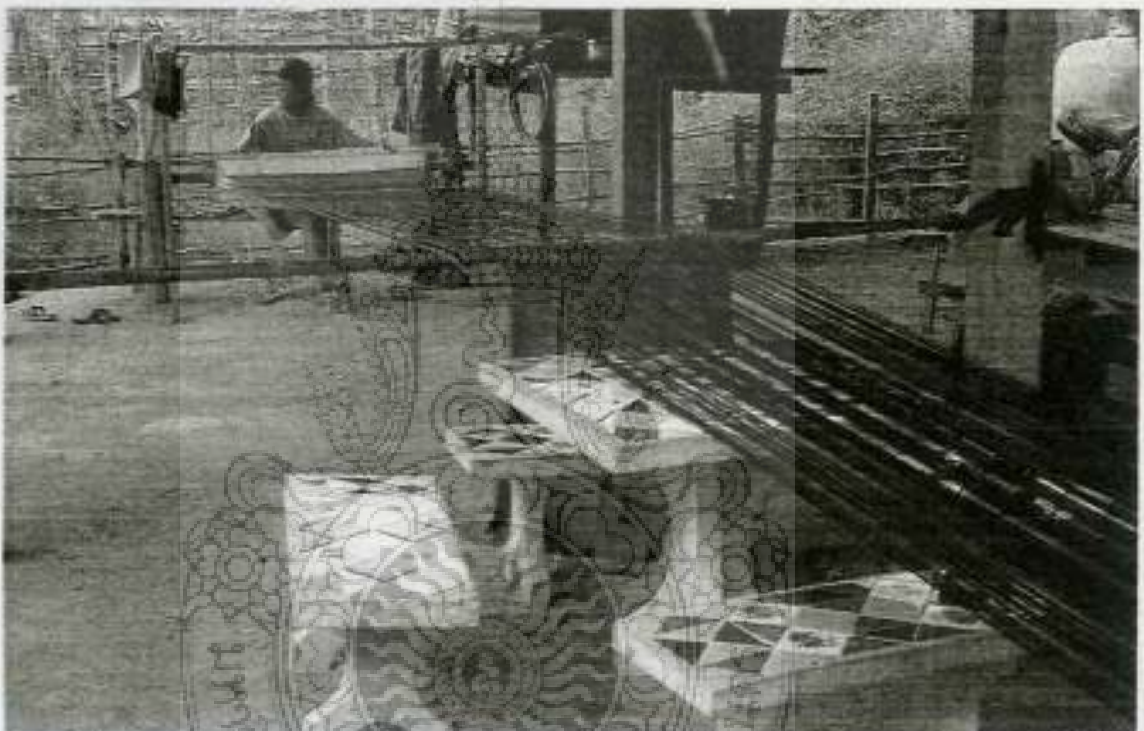

ภาพที่ 19 แสดงเครื่องทอผ้า (กัหรือหูก) แบบชาตังของกลุ่มไทกูยหรือส่วยเขมร

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69 - 8

เครื่องทอผ้า (กี่หรือหูก) แบบขาค้างของกลุ่มไทกูยหรือส่วยเขมร

ลักษณะของเครื่องทอผ้า แบบขาค้างของกลุ่มไทกูยหรือส่วยเขมรในบริเวณภาคอีสานตอนใต้ เช่น จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดศรีสะเกษ เฉพาะในกลุ่มไทกูยหรือส่วยซึ่งเลี้ยงช้างนั้น การทอผ้าจะแตกต่างมีลักษณะเฉพาะคือ การตั้งเครื่องเส้นยืนที่ไม่มีการม้วนเก็บ แต่จะตั้งเครื่องเส้นด้าย ยืนยาวไปจนสุดแล้วผูกกับรั้ว หรือเสาโรงเลี้ยงช้าง นิยมใช้รอกเป็นปล้องไม้ไผ่ขนาดเล็ก โครงสร้างของก่อก้ายคล้ายคลึงกับก่อกทอผ้าแบบขาค้างทั่วไป

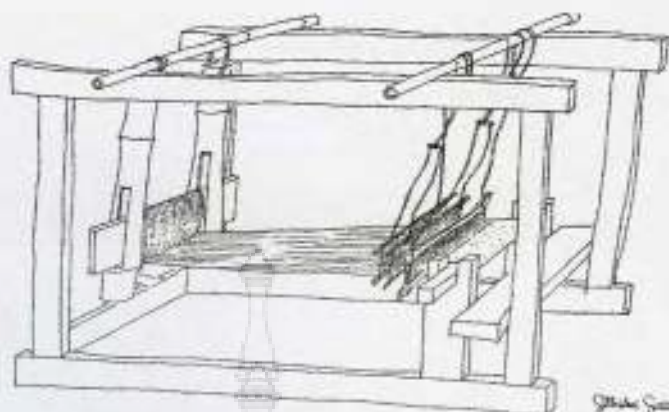
ภาพที่ 20 แสดงเครื่องทอผ้า (กี่หรือหูก) แบบขาค้างของกลุ่มไทกูยหรือส่วยเขมร(อีสานตอนใต้)

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69 - 83

เครื่องทอผ้า แบบขาค้างในภาคใต้

ในอดีตเครื่องทอผ้าแบบขาค้างในภาคใต้ของประเทศไทย เรียกกันว่าไทก่ลักษณะเครื่องทอผ้าของกลุ่มนี้เสาหลัก เสาเหมือนเครื่องทอผ้าแบบขาค้างส่วนใหญ่ แต่จะมีเอกลักษณ์พิเศษแตกต่างจากกลุ่มอื่น ตรงที่ม้วนเก็บปลายเส้นยืนจะม้วนเก็บแผ่นไม้กระดาน ไว้กับร่องกระบอกไม้ไผ่ขนาดใหญ่ซึ่งแขวนห้อยลงมาจากคานไม้ด้านบน

ก่อกทอผ้าชนิดนี้เป็นแบบดั้งเดิมที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในภาคใต้ของประเทศไทย เช่น ที่บ้านนาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง แต่ในปัจจุบันจะนิยมใช้เครื่องทอผ้าแบบก่อกกระดุกแทน

ภาพที่ 21 แสดงเครื่องทอผ้าแบบชาดั่งโนภาคใต้

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69 - 83

เครื่องทอผ้าแบบกี่เอว

เครื่องทอผ้าแบบกี่เอวของชาวไทยภูเขา

วิถีชีวิตเดิมกลุ่มชาวไทยภูเขาเป็นแบบเร่ร่อนเคลื่อนถิ่นฐาน เพื่อหาแหล่งทำกินใหม่ไปเรื่อย ๆ ลักษณะของเครื่องทอผ้าแบบกี่เอวของชาวไทยภูเขา โดยเฉพาะกลุ่มกะเหรี่ยงนั้น ไม่มีชาดั่งแบบกี่ของคนพื้นราบ แต่ผูกขึงเครื่องเส้นด้ายขึ้นด้านปลายไว้กับกิ่งไม้ รั้วบ้าน หรือเสาบ้านส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นแผ่นหนังผูกโยงกับคานไม้เครื่องทอผ้า เมื่อจะทอผู้ทอจะสอดด้ายเข้าไปให้แผ่นหนังอยู่ที่ ด้านหลังของเอว เวลาทอ ผู้ทอจะนั่งเหยียดเท้าไปข้างหน้าด้านปลายเครื่องเส้นด้ายขึ้นแล้วเอนตัวพิงแผ่น หนังเพื่อให้เส้นด้ายขึ้นตั้งจึงนิยมเรียกเครื่องทอผ้าชนิดนี้ว่า กี่เอว

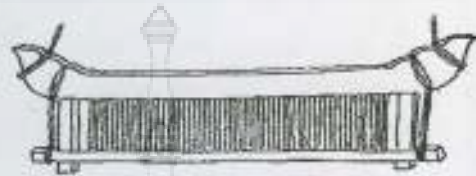

ภาพที่ 22 แสดงเครื่องทอผ้าแบบกี่เอว

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69 - 83

ส่วนวิธีการกระทบเส้นด้ายพุ่งให้ประสานกับเครื่องเส้นด้ายขึ้น ให้เป็นผืนผ้านั้น ไม่ได้ใช้ฟืมเหมือนเครื่องทอผ้าแบบชาดั่งทั่วไป แต่ใช้แผ่นไม้แบบเรียบ ปลายด้านหนึ่งโค้งมนสอดเข้าไป ใช้สันของแผ่น ไม้ตีกระทบเส้นด้ายพุ่งให้แน่น ชาวกะเหรี่ยงเรียกแผ่น ไม้นี้ว่า ทะแพะ

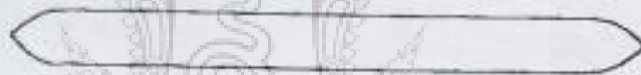
ข้อจำกัดของกิ๊ว คือ ทอได้ผ้าหน้าแคบ เพราะหน้าผ้าจะกว้างไม่เกินช่วงกว้างของลำตัวผู้ทอ เมื่อจะทำเป็นเสื่อ กางเกง หรือผ้าใช้สอยอื่น ๆ จึงต้องตัดต่อผ้าตามแบบที่ต้องการ
จุดเด่นของกิ๊ว คือ เคลื่อนย้ายไปทอที่ใดก็ได้
อุปกรณ์การทอผ้า

ภาพที่ 23 แสดงพิม (พินหวี)

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69 - 83

พิม (พินหวี) เป็นอุปกรณ์ในการกระทบเส้นด้ายพุ่งกับเส้นด้ายยืน ประกอบด้วยโครงซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็งส่วนพินหวีเดิมทำจากซี่ไม้ไผ่ แต่ปัจจุบันนิยมใช้ซี่เหล็ก

ภาพที่ 24 แสดงไม้ค้ำ

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69 - 83

ไม้ค้ำ เป็นอุปกรณ์ค้ำแยกเส้นยืนออกจากกันเพื่อทอเสริมเส้นพุ่งพิเศษได้ง่ายขึ้น ผู้ทอใช้ไม้ค้ำในการทอซิดหรือจก บางท้องถิ่นเรียกว่า ไม้ค้ำจิด (ไม้ค้ำ) เป็นแผ่นไม้บางเรียบสม่ำเสมอตลอด ปลายสองข้างเขียนให้โค้งแหลม

ภาพที่ 25 แสดงฝ้งหรือธนู

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69 - 83

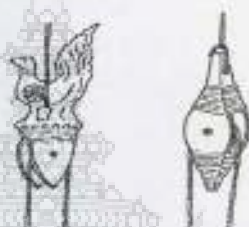
ฝ้งหรือธนู ทำจากซี่ไม้ไผ่ตัดโค้ง ที่ปลายทั้งสองด้านหุ้มเหล็กปลายแหลมเพื่อเสียบยึดกับริมตีนผ้าช่วยขยายหน้าผ้าไว้ให้เท่ากันตลอด เป็นอุปกรณ์ที่ช่วยชิงกำกับขนาดหน้าผ้าให้สม่ำเสมอ โดยผู้ทอจะขยับเลื่อนฝ้งหรือธนูตามขอบหรือริมผ้าที่ทอเสร็จไปเรื่อย ๆ

ภาพที่ 26 แสดงแปรงหวีหรือเส้นด้ายอินหรือแปรงหวีหูก

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69 - 83

แปรงหวีหรือเส้นด้ายอินหรือแปรงหวีหูก มีทั้งทำจากเส้นใยต้นตาลหรือขนหมูป่า เป็นอุปกรณ์ในการหวีหรือเส้นด้ายอิน เพื่อจัดระเบียบเส้นใยให้มีพันกันยุ่งขณะทอผ้า แต่ให้เรียงตัวเป็นระเบียบ โดยเฉพาะการทอไหมจะทอได้สะดวกขึ้น

ภาพที่ 27 แสดงรอกเป็นอุปกรณ์ที่ช่วยพุ่งฝีมและเขาหรือตะกอก

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69 - 83

รอก เป็นอุปกรณ์ที่ช่วยพุ่งฝีม และเขา หรือ ตะกอกให้อยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสม ไม้ค้ำ หรือ สูงจนเกินไป เดิมทำจากไม้เนื้อแข็ง และเป็นวงล้อรอกภายใน โครงภายนอกแกะสลักเป็น ลวดลายสวยงาม โดยเฉพาะกลุ่มวัฒนธรรมไทยวนนิยมทำเป็นรูปหงส์ บางท้องถิ่นทำจากวัสดุ ง่าย ๆ เช่น ใช้ปลอกไม้ไผ่ขนาดสั้น ในปัจจุบันท้องถิ่นก็ใช้รอกเหล็กแทน รอกไม้ไผ่ หรือ รอกทองเหลืองกระสวย เป็นอุปกรณ์ใส่เส้นด้ายพุ่งมีหลายลักษณะได้แก่

ภาพที่ 28 แสดงกระสวยแบบเรือ 1 หลอด

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69 - 83

1. กระสวยแบบเรือ 1 หลอด หรือแกนเดี่ยว ทำจากไม้เนื้อแข็งยาวประมาณ 12-14 นิ้ว ดากไม้ให้เป็นรูปคล้ายลำเรือ ตรงกลางของกระสวยเขาจะเป็นร่องลึก 1 ช่อง ไว้สำหรับใส่ หลอดด้ายเส้นพุ่งเพียงหลอดเดียว ใช้ทอผ้าเนื้อบาง

ภาพที่ 29 แสดงกระสวยแบบเรือ 2 หลอด

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69 - 83

2. กระจวยแบบเรือ 2 หลอด หรือ แกนคู่ทำจากไม้เนื้อแข็งยาวประมาณ 14-16 นิ้ว ถ้าไม้ให้เป็นรูปคล้ายลำเรือ ช่วงกลางแบ่งเซาะบากเป็นร่องลึก 2 ช่อง ไว้สำหรับใส่หลอดด้ายเส้นพุ่ง 2 หลอด เพื่อใช้ทอผ้าเนื้อหนา

ภาพที่ 30 แสดงกระจวยแบบเรือ 2 หลอด

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69 - 83

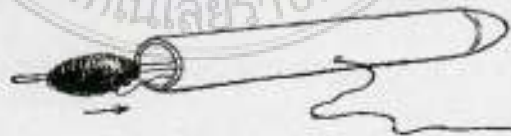
3. กระจวยแบบเรือ 3 หลอด ทำจากไม้เนื้อแข็งยาวประมาณ 18-20 นิ้ว ถ้าไม้ให้เป็นรูปคล้ายลำเรือช่วงกลางแบ่งเซาะบากเป็นร่องลึก 3 ช่อง ไว้สำหรับใส่หลอดด้ายเส้นพุ่ง 3 หลอด ใช้ทอผ้าที่หนาเป็นพิเศษ เช่น ผ้าห่ม เป็นต้น

ภาพที่ 31 แสดงกระจวย 2 หลอดแบบพัฒนา

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69 - 83

4. กระจวย 2 หลอดแบบพัฒนา ทำจากไม้เนื้อแข็งยาวประมาณ 12 นิ้ว ถ้าไม้ให้เป็นรูปทรงมนยาวปลายแหลมทั้งสองข้าง ช่วงกลางแบ่งเซาะบากเป็นร่องลึก 2 ช่อง สำหรับใส่หลอดด้ายเส้นพุ่งสองหลอด นิยมใช้ทอกับกี่กระตุก

ภาพที่ 32 แสดงครน หรือกระจวยภาคใต้

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69 - 83

5. ครน หรือ กระจวยภาคใต้ ทำจากไม้ไผ่ เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1.5 นิ้ว เส้นด้ายอยู่ในหลอดกระจวยแต่จะมองไม่เห็น เวลาทอจะไขนิ้วคั่นปิดเข้าไปในรู เพื่อไม่ให้หลอดด้ายพุ่งหลุดออกมา นิยมใช้ทอผ้าในภาคใต้

ภาพที่ 33 แสดงกระสวยบากร่อง

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69 - 83

6. กระสวยบากร่อง ทำจากไม้ไผ่กว้างประมาณ 1.5 นิ้ว ยาวประมาณ 12-14 นิ้ว ผ่าไม้ไผ่ให้ได้ขนาด แล้วบากร่องที่ปลายไม้ไผ่ทั้งสองข้าง ใช้เส้นด้ายพุ่งพันตามร่องที่บากไว้จนหนาตามต้องการ กระสวยชนิดนี้ทางกลุ่มไทยวน จังหวัดอุดรธานี จะเรียกว่า จีม นิยมใช้ทอส่วนตัวชิ้นที่เป็นซิด ขนาดหน้ากว้างของผ้าที่ทอจะใกล้เคียงกับความยาวของกระสวย เวลาทอจะพลิกกระสวยกลับไปกลับมา

วิธีการเก็บซิดเพื่อสร้างลวดลายในประเทศไทย มี 3 วิธี คือ

1. คัดไม้ซิด โดยไม่มีการเก็บตะกอ วิธีการเก็บซิดแบบนี้เหมาะสำหรับการทอลวดลายที่ไม่ซับซ้อนมาก และต้องการเปลี่ยนลวดบ่อย ๆ ไม้ซิดที่เก็บลวดลายจะเรียงกันไปตามลำดับบนเครือเส้นอื่น ซึ่งอยู่ด้านหลังพิมพ์

ภาพที่ 34 แสดงคัดไม้ซิด โดยไม่มีการเก็บตะกอ

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69 - 83

2. เก็บซิดเป็นตะกอลอย การเก็บซิดวิธีนี้ คือผ่านการคัดไม้ซิดแบบแรกเสียก่อนเสร็จแล้ว ใช้ด้ายเก็บลายตามไม้ซิดที่คัดไว้ทุกเส้น เรียกว่า เก็บตะกอลอย วิธีนี้สะดวกกว่าวิธีแรก คือ ต้องเก็บซิดทุกครั้งในเวลาที่ทอ แต่ใช้วิธียกตะกอลอยได้ไปแต่ละไม้จนครบ วิธีการนี้ทำให้สามารถทอ ลวดลายซ้ำ ๆ กันได้โดยไม่ต้องเก็บลายใหม่ทุก ๆ ครั้งเหมือนวิธีแรก แต่ถ้ามีจำนวนตะกอลาย ๆ ก็ ไม่เหมาะสมกับวิธีการนี้เช่นกัน

ภาพที่ 35 แสดงเก็บซิดเป็นตะกอลอย

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69 - 83

3. เก็บตะกอลอยแนวตั้ง การเก็บตะกอลอยแนวตั้ง พัฒนาจากแบบการเก็บซิดดั้งเดิม ให้ทอได้ สะดวกรวดเร็วขึ้นสามารถทำลวดลายที่ซับซ้อนและมีจำนวนตะกอลาย ๆ ได้

ภาพที่ 36 แสดงเก็บตะกอยแนวตั้ง

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 69 - 83

ผ้าซิดส่วนใหญ่ใช้เส้นใยผ้าขมกว่าเส้นใยไหม โดยทอเป็นผ้าซิดสำหรับใช้สอย เป็นหมอน ผ้าห่ม ผ้าปูที่นอน ผ้าคลุมไหล่ ผ้าห่อคัมภีร์ และผ้าปูม่าน นอกจากนี้ ยังมีการทอผ้าลายซิดด้วย พิมพ์หน้าแคบ เพื่อใช้เป็นหัวซิ่นและตีนซิ่นอีกด้วย โดยลักษณะลวดลาย และการใช้สอยจะแตกต่างกันไปตามเอกลักษณ์ของกลุ่มวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะของผ้าทอลายซิด สังเกตได้จากลายซ้ำของเส้นพุ่งที่ขึ้นเป็นแนวสลับกันตลอด อาจจะเหมือนกันทั้งผืนหรือไม่เหมือนกันทั้งผืนก็ได้ แต่ต้องมีลายซ้ำที่มีจุดจบแต่ละช่วงของลายซ้ำเห็นได้ชัด

การพัฒนาเครื่องทอ

(สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตจันทบุรี, 2548 : 82 - 96) สภาพการผลิตผ้าพื้นบ้าน

ภาคเหนือ

ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมจากตลาดมากคือ ผ้าทอจากเส้นใยธรรมชาติ เช่น ฝ้ายและใยกล้วยช้อมธรรมชาติ ในกรณีที่ทอผ้าขายเอง ผู้ผลิตจำเป็นต้องพึงปัจจัยการผลิตจากภายนอก เกือบทั้งหมด ปัญหาสำคัญที่พบ คือ ชาวบ้านต่างคนต่างทำ ต่างรับงานทำให้ถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง รวมทั้งได้รับค่าจ้างแรงงานต่ำ มีข้อจำกัดในการควบคุมคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน

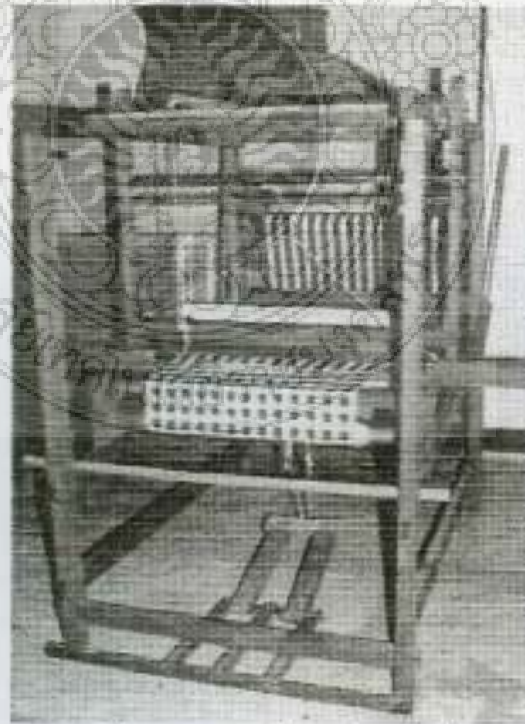
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เทคโนโลยีการผลิตส่วนใหญ่เป็นแบบดั้งเดิม ผ้าที่ทอมีทั้งการย้อมด้วยสีเคมีและ สีธรรมชาติ วัตถุประสงค์มีมากกว่าทุกภาคของประเทศไทยผ้าทอมีหลากหลายรูปแบบตามลักษณะของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีอยู่ในภาค เช่น เขมร ลัวะญไท ลาวพวน คุณภาพส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ที่ดี แต่มีข้อจำกัดด้านของของการออกแบบ สีเส้น และลวดลายตลอดจนรูปแบบผลิตภัณฑ์ ชาวบ้านยังขาดการรวมกลุ่ม ขาดการบริหาร การจัดการธุรกิจที่ดีมีการถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้เป็นอย่างดี
ภาคกลาง

การทอผ้าที่หลงเหลืออยู่จะมีเฉพาะ ในชุมชนที่ยังดำรงรักษาวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ไว้ เช่น ผ้าลาวโฮนถ ที่อำเภออุบล จังหวัดราชบุรี ผ้าลาวคิ้ว ลาวพวนในจังหวัดสุพรรณบุรีและเพชรบุรี

ภาคใต้

การทอผ้ามีหลงเหลืออยู่บางพื้นที่เท่านั้นเพราะในภาคใต้มีอาชีพ ให้เลือกหลากหลาย เช่น การทำประมง และการทำสวนยาง ปัจจุบันการทอผ้าเริ่มเป็นที่สนใจ ของชาวบ้านในภาคใต้อีกครั้งหนึ่งเพราะอาชีพอื่น ๆ เริ่มมีปัญหามากขึ้น เช่น ราคาขากคกค้าทรัพยากรประมงลดลงโรงงานปิดเนื่องจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ ผ้าทอของภาคใต้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวไม่ผสมผสานกับผ้าทอท้องถิ่นอื่น ส่วนใหญ่เป็นผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันเป็นส่วนใหญ่

ภาพที่ 37 แสดงเครื่องทอในสมัยก่อน

อุปกรณ์ทอผ้า

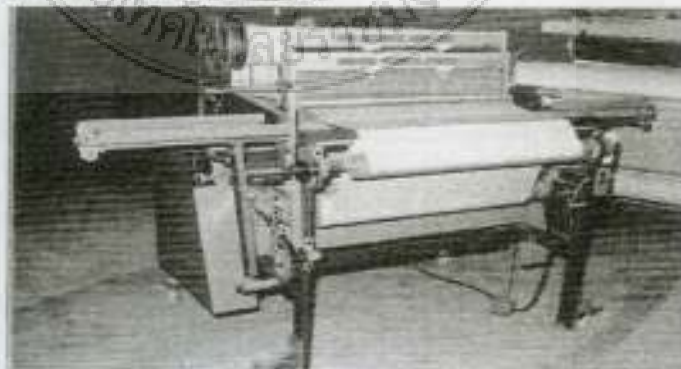
กี่ทอผ้ามัดหมี่กิ่งฮัด โนมตี

การทอผ้าหัตถกรรมเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรม และเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของสังคมไทย ที่สืบทอดกันมาช้านาน ผ้ามัดหมี่เป็นตัวอย่างหนึ่งของผ้าไทย ที่มีความสวยงามด้วยที่แฝงกายอยู่ในเนื้อผ้าเป็นผลงานที่เต็มไปด้วยคุณค่าเชิงวัฒนธรรม และหล่อเลี้ยงเป็นรายได้ให้กับครอบครัวในชนบทจากรุ่นสู่รุ่น แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป วิถีการดำเนินชีวิตก็มีการเปลี่ยนแปลง สังคมชนบทเข้าสู่สังคมเมืองชาวชนคนรุ่นใหม่ ในชุมชนเริ่มมีค่านิยมน้อยลงที่จะสืบสานการทอผ้ายังคงเห็นแค่พ่อแม่แม่ผ่านผ้าหูก เมื่อกี่มัดหมี่ใช้เวลานาน ในการทอพอจะซื้อหาราคาก็สูงเพราะขั้นตอนการปรุงแต่ง มีหลากหลาย ตั้งแต่นำด้ายไปคัดและมัดข้อม ยิ่งมากสี และลวดลาย ก็ยิ่งต้องใช้เวลาพอดากให้แห้งก็นำมากรอเป็นหลอดด้ายพุ่งทำม้วนทำรุ่งเพราะลายจะผิด เมื่อนำขึ้นก็ยังมีอีก 6 ขั้นตอน

1. เท้าเหยียบเปิดตะกอล
2. มือกระตุกพุ่งกระสวย
3. มือขยับเพื่อปรับสายเส้นพุ่ง
4. พืมกระทบหน้าผ้า
5. คลายม้วนเส้นด้ายขึ้น
6. ม้วนผ้าเข้าแกน

กล่าวโดยสรุปการทอผ้ามัดหมี่ประกอบด้วย 2 งานใหญ่ คือ เตรียมเส้นด้ายพุ่งและทอผ้าซึ่งแต่ละงานก็จะมีขั้นตอนย่อยอีกมากมายจะได้ผ้ามัดหมี่มาผืนหนึ่งทำที่ผ้ามัดหมี่มีโอกาสมากในทางการตลาด แต่ก็ไม่สามารถทำได้เร็ว ทั้งนี้เหตุผลหนึ่งเพราะกระบวนการทอผ้าและเครื่องมือที่ใช้ไม่สอดคล้องกับกรผลิต เพื่อจำหน่ายและการแข่งขันในเชิงธุรกิจ

การพัฒนากี่ทอผ้ามัดหมี่เพื่อให้สามารถผลิตได้เร็วขึ้น โดยยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของลวดลาย ผ้ามัดหมี่ไว้ ทั้งนี้มุ่งหวังให้ผ้ามัดหมี่ตอบสนองความต้องการของตลาดในเชิงธุรกิจได้กว้างขวางขึ้น ทั้งในประเทศและเพื่อการส่งออก

ภาพที่ 38 แสดงกี่ทอผ้ามัดหมี่กิ่งฮัด โนมตี

ก็ทอผ้ามัดหมี่ถึงอัตโนมัติ ใช้มอเตอร์เล็กเข็นผ้าเป็นคัน กำดั่งจับเพียงกดสวิสซ์ เท่านั้น
ขั้นตอนที่ 1-2-4-5-6 ก็จะทำงานโดยอัตโนมัติ คนทอมีหน้าที่ขยับเพื่อปรับเส้น ฟุ้งให้ตรงกับลาย
ที่กำหนดไว้ จึงทอผ้าได้เร็วกว่าแบบดั้งเดิมถึง 5 เท่า ความแน่นของเนื้อผ้าปรับให้สม่ำเสมอได้
ตลอดทั้งผืน หากต้องการทอผ้าพื้นธรรมดา ก็ปรับปุ่มอัตโนมัติ เครื่องทอก็จะทำงานเอง คนทอ
มีหน้าที่เฉพาะเปลี่ยนหลอด เมื่อด้ายฟุ้งหมด ในกรณีนี้คนทอหนึ่งคน สามารถดูแลเครื่องทอได้
2-3 เครื่องในเวลาเดียวกัน

เครื่องทอเพื่อการออกแบบลายผ้า

หัตถกรรมผ้าไทยมีเอกลักษณ์ของงานผลิตในแต่ละท้องถิ่น เช่น ผ้าจิกกูบัว จังหวัดราชบุรี
ผ้ายกดอกเกาะชอ จังหวัดสงขลา ผ้ามัดหมี่ชนบท จังหวัดขอนแก่น ศิลปะเหล่านี้ความงดงาม เป็น
เอกลักษณ์แตกต่างกันไปตามความนิยม ความชำนาญประสบการณ์และทรัพยากรที่มีอยู่ เป็นสิ่งที่
ควรส่งเสริมและรักษาไว้ อย่างไรก็ตามการพัฒนาอุตสาหกรรมให้มีความหลากหลายจากภูมิปัญญา
ท้องถิ่นที่มีการสะสมและถ่ายทอดกันมาช้านานก็จะทำให้เกิดความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจต่อไปได้

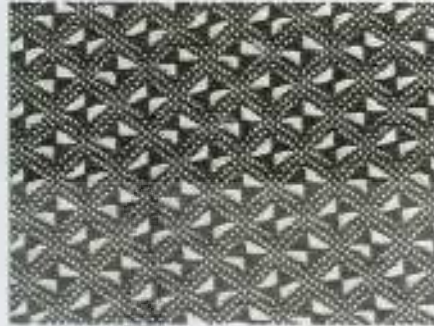
ปัจจุบันผ้าทอพื้นบ้านได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในหลายรูปแบบ อาทิเช่น เสื้อผ้าที่ใช้ใน
ชีวิตประจำวันมากขึ้น เฟอร์นิเจอร์ตกแต่งบ้าน เคาะสิ่งทอ เป็นต้น ดังนั้นตลาดและสีสันทันจะต้อง
ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้อง กับประโยชน์ที่ใช้สอย การปรับเปลี่ยนลายแต่ละครั้งต้องใช้เวลา
นาน และค่าใช้จ่ายสูง ถ้าทอแล้วไม่ตรงกับลูกค้าที่ต้องการก็จะเสียหาย ทั้งวัตถุดิบและแรงงาน

เป็นภาพเครื่องทอเพื่อการออกแบบลายผ้าหน้ากว้างประมาณ 10 สามารถทอตัวอย่างลายผ้า
ได้รวดเร็ว เปลี่ยนลวดลาย ได้หลากหลายปรับ ความแน่นของผ้า ได้ตามความต้องการทอได้ทั้ง
ผ้าพื้น ผ้าสีและผ้ายกดอกได้ถึง 24 ตะกอ ดังตัวอย่างลายผ้าที่แสดงในภาพประโยชน์จากเครื่องนี้
สามารถทดลองจน ได้ลวดลายตรงตามต้องการแล้วจึงนำมาไปขึ้นก็ทอผ้าจริงต่อไป

ภาพที่ 39 แสดงภาพเครื่องทอเพื่อการออกแบบลายผ้า

ตัวอย่างลายผ้าที่ออกแบบจากเครื่องออกแบบลายผ้า

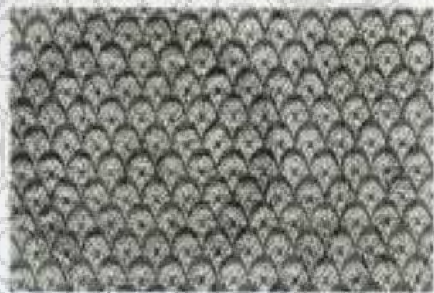
ภาพที่ 40 แสดงลายผ้าสาธิต 1

ที่มา: สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ภาควงศึกษานวัตกรรม, 2548 : 82 - 96

ภาพที่ 41 แสดงลายผ้าสาธิต 2

ที่มา: สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ภาควงศึกษานวัตกรรม, 2548 : 82 - 96

ภาพที่ 42 แสดงลายผ้าสาธิต 3

ที่มา: สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ภาควงศึกษานวัตกรรม, 2548 : 82 - 96

ภาพที่ 43 แสดงลายผ้าสาธิต 4

ที่มา: สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ภาควงศึกษานวัตกรรม, 2548 : 82 - 96

เครื่องย้อมเส้นด้ายชนิด Spray Dye

ในการย้อมเส้นด้ายไหมในแบบเดิมนั้นเราจะใช้ความร้อนแก่งย้อมด้วยไม้พินซึ่งเราไม่สามารถควบคุมอุณหภูมิ ให้เป็นไปตามความต้องการและความสม่ำเสมอได้ อีกทั้งการย้อมแบบนี้จะเป็นการย้อมชนิดน้ำหุคนิ่งและเส้นด้ายเคลื่อนที่ โดยผู้ย้อมต้องสาวเส้นไหม ตลอดเวลาซึ่งบางครั้งเมื่อผู้ย้อมหุคการสาวไหมก็จะทำให้ระบบ ทั้งระบบหุคนิ่งซึ่งทำให้ยากต่อการย้อมให้ได้สีสม่ำเสมอตลอดความยาวของเส้นไหม ยิ่งปริมาณของเส้นไหมมากขึ้นเท่าไร โอกาสที่ย้อมแล้วสีจะค้ำก็มีมาก และเมื่อต้องการ ที่จะย้อมสีเส้นไหม ที่จะย้อมสีเส้นด้ายให้เหมือนเดิมก็ยิ่งเป็นไปได้ยากเนื่องจากไม่สามารถควบคุมเงื่อนไขในการย้อมให้เหมือนเดิมได้

สำหรับเครื่องย้อมเส้นด้ายชนิด Spray Dye นั้นเราจะให้ความร้อนกับระบบด้าย Gas ซึ่งการให้ความร้อนจะสม่ำเสมอและมีตัว Sensor อยู่ภายในเครื่องและแสดงอุณหภูมิของด้ายย้อมด้วยหน้าปัดคล้ายนาฬิกาที่เห็นได้อย่างชัดเจน

ระบบของการย้อมจะเป็นค้ำและน้ำเคลื่อนที่ ซึ่งทำงานด้วยปั้มสองตัว ตัวที่หนึ่งจะทำงานด้วย การเคลื่อนที่ของแกนเพื่อให้เส้นด้ายเคลื่อนที่และตัวที่สองจะเป็นตัวฉีดน้ำซึ่งความเร็วของแกนและความเร็ว ของน้ำฉีด สามารถควบคุมด้วย ตัวควบคุมในตู้ Controller และตัวแกนเคลื่อนที่ สามารถบังคับให้หมุนตาม และทวนเข็มนาฬิกาเป็นระยะเวลาานเท่าไรได้เช่นกัน ความสามารถย้อมได้ถึง 20 กิโลกรัมแล้วอัตราส่วนด้น้ำหนัก เส้นด้าย 25:1 ซึ่งเป็นเครื่องต้นแบบที่จัดสร้างขึ้นในโครงการพัฒนาหัตถกรรม ผ้าไหมในชนบท

ภาพที่ 44 แสดงเครื่องย้อมกึ่งอัตโนมัติ (เปิดฝาเครื่อง)

การย้อมสีธรรมชาติ

(สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 16 - 23) การย้อมสีธรรมชาติ เป็นภูมิปัญญาไทยได้สืบทอดกันมาช้านาน วิธีการย้อมสีเส้นใยหรือการย้อมผืนผ้าเป็นการพัฒนาที่ได้ผ่านวันเวลา ประสพการณ์ของการเรียนรู้จากธรรมชาติ ช่วยสร้างสีสันอันหลากหลายให้เส้นใย และเพื่อตอบสนองความสมบูรณ์ของจินตนาการเรื่องสีสันของลวดลายบนผืนผ้าไทย ในอดีตไม่มีสีย้อมวิทยาศาสตร์หรือสีสำเร็จรูป สีสันต่าง ๆ จึงมาจากธรรมชาติรอบตัว เช่น สีต่าง ๆ ของพืช สัตว์ และแร่ธาตุ ช่างทอผ้ากันคว่ำทดลองต่อเนื่องกันมาจนเป็นมาตรฐานความรู้ ปัจจุบันมีทั้งจากคราม ห้อมหรือส้อม สีแดงจากครั่ง รากข่อย ดอกคำฝอย สีเหลืองจากแก่นขนุน แก่นเขหรือแก่นแกล ขมิ้นชัน สีดำจากลูกมะเกลือ ลูกกระเจียว เปลือกสมอ สีเขียวจากใบหูกวาง เปลือกต้นมะริด ราก แกลงหรือมะปุน เปลือกสมอและคราม เปลือกกระหูด สีน้ำตาลจากเนื้อไม้ฝาง และเปลือก มหาภาพ รายละเอียดวิธีการย้อมสีธรรมชาติแต่ละอย่าง มีดังนี้

ภาพที่ 45 แสดงต้นคราม

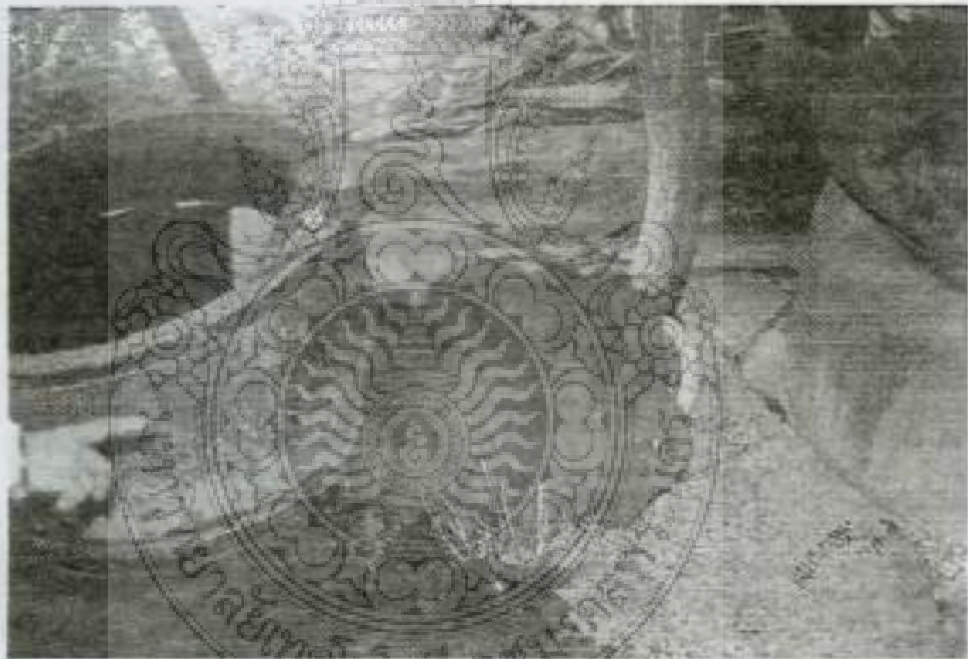
ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 16 - 23

สีเงิน จากต้นคราม

คราม เป็นไม้พุ่มชนิด *Indigofera tinctoria* Linn. ในวงศ์ Leguminosae ใบมีขนาดเล็ก คล้ายใบมะขาม ต้นครามที่ใช้ทำสีย้อมเป็นพันธุ์ครามบ้าน ไม่นิยมใช้พันธุ์ครามป่า

ต้นครามบ้าน มีลำต้นสูงประมาณ 1-1.5 เมตร ใช้น้อมได้เมื่อมีอายุประมาณ 3 เดือน ต้นครามจากออกดอกแสดงว่าแก่ได้ที่พอจะทำสีย้อมผ้าได้

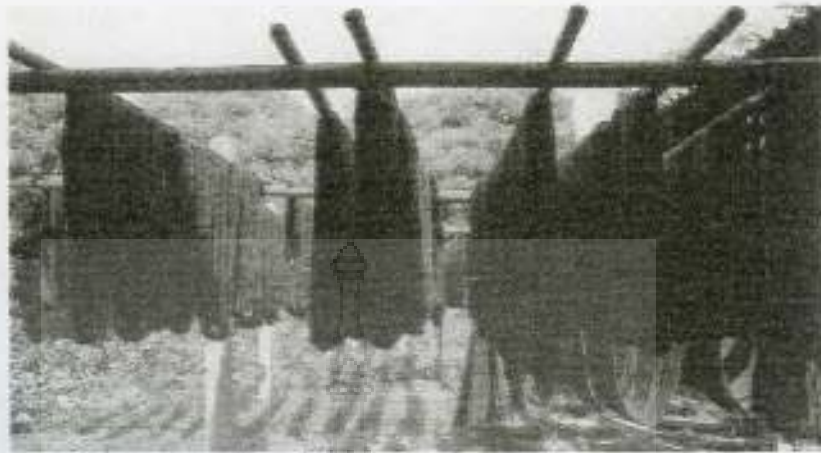
วิธีช้อม ให้เลือกคัดต้นครามที่มีอายุแก่ได้ที่ นำมาบ้วนแล้วมัดเป็นพ่อน ๆ แขนงน้ำทิ้งไว้ในหม้อหรือภาชนะที่เตรียมไว้ประมาณ 2-3 วัน จนใบครามเปื่อยจึงแก้มัดออก รูดใบครามเก็บไว้แล้วเอาลำต้นทิ้งไป นำปูนขาวใส่ในอัตราส่วนที่พอเหมาะกับน้ำที่แช่คราม จะเกิดฟองในน้ำช้อมรอให้เนื้อครามคกตะกอนและฟองดับ จึงกรองเอาตะกอนหยาบทิ้ง เหลือน้ำครามละเอียดหมักไว้เพื่อใช้ช้อมต่อไป เมื่อจะช้อมก็ตักน้ำช้อมที่หมักไว้ใส่หม้อดิน แล้วเติมน้ำค้างซึ่งได้มาจากน้ำขี้เถ้าต้นมะขาม ลูกมะกูดคำจิก มะขามเปือก เหล้าขาว และน้ำคาวอ้อย แล้วนำเส้นใยลงช้อมเย็นในหม้อน้ำช้อม ชุ่มและบิดจนวดเส้นใยจนเส้นใยลูกลูซึมสีได้ทั่วถึง หมักแช่เอาไว้ประมาณหนึ่งคืน แล้วนำขึ้นล้างน้ำ ผึ่งให้แห้ง ถ้าต้องการสีน้ำเงินเข้มจะต้องช้อมทับซ้ำเป็นสิบ ๆ ครั้ง ส่วนใหญ่นิยมใช้สีครามช้อมเส้นใยฝ้ายมากกว่าเส้นใยไหม

ภาพที่ 46 แสดงถึงน้ำช้อมครามและเส้นใยฝ้ายที่ช้อมครามแล้ว

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 16 - 23

สีน้ำเงินและสีครามธรรมชาติ สวองามกว่าสีช้อมด้วยสารเคมี ส่วนบางท้องถิ่นจะเรียกว่า สีห้อม หรือฮ้อม แต่สีห้อมมาจากต้นห้อม หรือฮ้อม ไม่ใช่ต้นคราม ต้นห้อม หรือฮ้อม เป็นไม้ล้มลุกชนิด *Baphicacanthus Cusia* Brem ในวงศ์ *Acanthaceae* ใบกลมรีปลายแหลมเล็ก ๆ สีช้อมจากต้นห้อม หรือฮ้อม จะคล้ายกันกับสีคราม และมีวิธีการช้อมที่ใกล้เคียงกัน

ภาพที่ 47 แสดงสิครามย้อมเส้นใยฝ้าย

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 16 - 23

สีแดง จากครั่ง

ครั่ง เป็นเปลือกหอยชนิด *Laccifer lacca* ในวงศ์ *Lacciferidae* ตัวเมียไม่มีปีก เมื่อเป็นตัวอ่อนระยะแรกนั้น มีขาและมีหนวดเคลื่อนไหวได้ เมื่อออกตราบเวลาต่อมาจะ ไม่มีขา จึงหุดอยู่กับที่ สูดกินน้ำเลี้ยงจาก ไม้ยืนต้น และผลิตสารที่เรียกว่า ซึครั่ง ซึ่งย้อมผ้าได้เป็นสีแดง

วิธีย้อม เก็บซึครั่งที่เกาะอยู่ตามกิ่งต้นจามจุรี หรือต้นพุทรา มาตากแดดให้แห้ง ตำป่นให้ละเอียดแล้วแช่ในน้ำสะอาดเปือก นานประมาณ 6 ชั่วโมง จากนั้นตั้งไฟคั้นน้ำให้เดือด กรองเอากากออก แล้วนำเส้น ใยลงย้อม เมื่อสีติดเส้น ใยทั่วคืบแล้วจึงนำขึ้นล้างน้ำตากให้แห้ง สีครั่งติดเส้น ใยไหมดีกว่าเส้น ใยฝ้ายจึงนิยมใช้ย้อมเส้น ใยไหม

ภาพที่ 48 แสดงครั่ง และผ้ามัดหมี่ย้อมสีจากครั่ง

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 16 - 23

สีแดง จากรากชอ หรือรากชอป่า

ชอ เป็นไม้ต้นชนิด *Morinda Citrifolia* Linn. ในวงศ์ Rubiaceae ใบคล้ายใบทุกลางแต่สีเขียวเข้มแต่หนากว่า รากมีสีแดง

วิธีช้อม ล้างเก็บรากชอที่แก่ได้ที่เพื่อให้สีแดงเข้ม นำรากชอมาสับหรือหั่นเป็นชิ้น ๆ นำไปต้มในน้ำเดือดให้สะอาดจนเดือด เทยวจนน้ำเป็นสีแดงเข้มดี จึงยกลงจากเตา กรองน้ำรากชอออกให้เหลือแต่น้ำสี แล้วนำเส้นใยชอน้ำ บิดให้หมาคนำลงแช่ในน้ำสี พลิกกลับเส้นใยให้ดูดซึมสีจนทั่ว ทั้งไว้ประมาณ 30 นาทีหรือมากกว่านั้น แล้วนำขึ้นล้างน้ำ บิดให้หมาคนำนำไปตากจนแห้ง รากชอหรือรากชอป่า นิยมใช้ช้อมเส้นใยฝ้าย

สีแดง จากดอกคำฝอย

คำฝอย เป็นไม้ล้มลุกชนิด *Carthamus Tinctorius* Linn. ในวงศ์ Compositae ดอกคำฝอยใช้ทำยา และใช้ช้อมสีผ้าได้

วิธีการช้อม นำดอกคำฝอยแห้งมาตำให้ละเอียด ห่อด้วยผ้าขาวบาง แล้วเตรียมน้ำค้างด้วยการนำดินคักขมหนามที่แก่จนเป็นสีแดง หรือสีน้ำตาลอมตาดกแดงให้แห้งสนิท แล้วนำไปเผาไฟให้เป็นขี้เถ้า นำขี้เถ้าที่ได้มาผสมกับน้ำสะอาด นำดอกคำฝอยผสมกับน้ำค้างแล้วคั้นกรองเอาน้ำสีออกมา จะได้น้ำสีแดง นำเส้นใยลงไปแช่ไว้จนดูดซึมสีทั่วและเสมอกันดีแล้วจึงนำขึ้นล้างน้ำ ผึ่งให้แห้ง สีจากดอกคำฝอยใช้ช้อมได้ทั้งเส้นใยฝ้ายและเส้นใยไหม

สีเหลือง จากแก่นขนุน

ขนุน เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ *Artocarpus Heterophyllus* Lamk. ในวงศ์ Moraceae ใบค่อนข้างใหญ่ยาวรี หดขนุนทรงกลมรี มีหนามถี่ ไม่แก่กลมกม

วิธีการช้อม ตากแก่นขนุนให้แห้งแล้วนำมาหั่นหรือไสด้วยกบไสไม้ชิ้นบาง ๆ แล้วใช้มือช้อนให้ปนละเอียด ห่อด้วยผ้าขาวบางคั้นในน้ำสะอาดจนประมาณ 4 ชั่วโมง จนน้ำเป็นสีเหลืองเข้ม กรองเอากากออก แล้วคั้นสารส้มให้เล็กน้อยเพื่อให้สีติดดี แล้วนำเส้นใยลงแช่ประมาณ 1 ชั่วโมง จึงล้างแล้วผึ่งให้แห้ง แก่นขนุนนี้ใช้ช้อมได้ทั้งเส้นใยฝ้ายและเส้นใยไหม

ภาพที่ 49 แสดงแก่นขนุนและต้นขนุนใช้ช้อมเป็นสีเหลือง

สีเหลือง จากแก่นเข หรือแกแล

ไม้เข หรือแกแล เป็นไม้เถาเนื้อแข็ง *Maclura Cochinchinensis* (Lour) Corner ในวงศ์ Moraceae ขึ้นในป่าดิบ ถ้าคันมีหนาม แก่นสีเหลืองใช้ย้อมผ้าได้

วิธีย้อม นำแก่น ไม้เขหรือแกแลมาตากให้แห้ง แล้วสับให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ ใส่ในน้ำสะอาดต้มให้เดือดจนน้ำเป็นสีเหลืองเข้ม กรองกากออกแล้วรินเอาน้ำสีใส่หม้อย้อมไว้เป็นหม้อที่ 1 แล้วเอากากแก่นเขลงคืนในน้ำสะอาดอีกจนได้น้ำสีเหลืองแต่อ่อนกว่าครั้งแรก กรองกากออกแล้วนำสีใส่หม้อย้อมไว้เป็นหม้อที่ 2 แล้วเอากากแก่นเขคืนลงในน้ำสะอาดอีกครั้ง จนได้น้ำสีเหลืองที่อ่อนลงอีก กรองกากออก รินน้ำสีใส่ในหม้อที่ 3 จากนั้นนำเส้นใยลงย้อมในหม้อที่ 3 ก่อนแล้วนำลงย้อมซ้ำในหม้อที่ 2 แล้วย้อมในหม้อที่ 1 จนเส้นใยเป็นสีเหลืองสนิท จึงนำขึ้นล้างแล้วผึ่งให้แห้งทุกขั้นตอน แก่นเขหรือแกแลนี้นิยมใช้ย้อมทั้งเส้นใยฝ้ายและเส้นใยไหม

สีเหลือง จากขมิ้น หรือขมิ้นชัน

ขมิ้น หรือ ขมิ้นชัน เป็นไม้ล้มลุกชนิด *Curcuma domestica* Valetton ในวงศ์ Zingiberaceae

วิธีย้อม นำเหง้าขมิ้นหรือหัวขมิ้นมาสับและตำให้ละเอียดแล้วคั้นกรองน้ำไว้ แล้วเอากากออกทิ้ง เหลืองแต่น้ำสีเหลือง นำเส้นใยลงย้อม ถ้าจะให้ติดแน่นควรใช้น้ำมะนาวผสมลงไปด้วย ขมิ้นใช้ย้อม ได้ทั้งเส้นใยฝ้ายและเส้นใยไหม

ภาพที่ 50 แสดงขมิ้น หรือขมิ้นชันใช้ย้อมเป็นสีเหลือง

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 16 - 23

สีดำ จากมะเกลือ

มะเกลือเป็น ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ *Diospyros Mollis* Griff. ในวงศ์ Ebenaceae ผลดิบใช้ย้อมผ้าเป็นสีดำและทำยา

วิธีช้อม นำลูกมะเกลือสดมาทุบให้แตกแช่น้ำไว้ เมื่อจะใช้จึงแบ่งลูกมะเกลือขึ้นมาตำให้ละเอียดโดยผสมใบหญ้าอ่อนเกี่ยว แขนงน้ำ (จากขี้เถ้าต้นมะขาม) ให้นำน้ำตักออกจนเป็นสีดำ แล้วกรองกากออก นำเส้นลงช้อม พลิกกลับไปมาจนสีดำเสมอกัน นำขึ้นล้าง ผึ่งให้แห้ง หากต้องการสีดำมากขึ้นจำเป็นต้องช้อมหลาย ๆ ครั้ง

วิธีการช้อมอีกวิธีคือ ใช้รากลำเจียกหรือต้องเบง (ตะแบง) ตำผสมกับลูกมะเกลือ คั้นกรองกากออกเหลือแต่น้ำสีดำ นำเส้นลงมาช้อมให้สีดำเสมอกัน นำขึ้นล้าง ผึ่งให้แห้ง สีจากมะเกลือใช้ช้อมได้ที่ทั้งเส้นใยฝ้ายและใยไหม

ภาพที่ 51 แสดงลูกมะเกลือใช้ช้อมสีดำ

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 16 - 23

สีดำ จากลูกกระเจา

ต้นกระเจา เป็นไม้ยืนต้น *Caesalpinia Sepiaria* Roxbo. ในวงศ์ *Caesalpinaceae*

Rosales ตระกูลเดียวกับต้นโพธิ์ขึ้นอยู่ตามป่าทั่ว ๆ ไป มีผลกลมคล้ายมะขามป้อม

วิธีการช้อม ตัดเก็บผลลูกกระเจาที่แก่ได้ที่ นำตำปิ้งให้ละเอียด แล้วแช่ไว้ประมาณ 30 นาที ถึง 1 ชั่วโมง เมื่อน้ำเป็นสีดำสนิท ก็กรองกากลูกกระเจาออกเหลือแต่น้ำสี นำเส้นใยลงช้อมให้ลวดซึมสีจนทั่ว แช่ทิ้งไว้สักกระยะหนึ่งแล้วนำเอาเส้นใยขึ้น ล้างน้ำ บิดให้หมาด นำขึ้นมาผึ่งจนแห้ง ลูกกระเจานิยมใช้ช้อมเส้นใยฝ้าย

สีดำ จากเปลือกสมอ

สมอ เป็นไม้ต้นสกุล *Terminalia* ในวงศ์ *Combretaceae* ลำต้นมีขนาดกลาง ๆ ดอกมีสีเหลืองกลิ่นหอม เปลือกของลำต้นใช้ช้อมสีดำอมเขียว

วิธีช้อม นำเปลือกต้นสมอลงต้มเคี่ยวในน้ำสะอาดจนน้ำแห้งงวดพอควร แล้วกรองเอากากออกแล้วนำเส้นใยลงต้มจนสีติดเส้นใย สีที่ได้จะเป็นสีดำอมเขียว นิยมใช้ช้อมเส้นใยฝ้าย

ภาพที่ 52 แสดงต้นสมอ

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 16 - 23

สีเขี้ยว จากใบหูกวาง

หูกวาง เป็นต้นไม้ชนิด *Terminalia Catappa* Linn. ในวงศ์ *Combretaceae* ใบใหญ่ แดกกิ่ง เป็นชั้น ๆ

วิธีช้อม เอาใบหูกวางมาตำคั้นเพื่อเอาน้ำสีเขี้ยว กรองกากออก แล้วเอาน้ำสีที่ได้ไปคั้นให้เดือด เอาเส้นใยลงช้อม พลิกเส้นใยกลับ ไปกลับมาจนสีติดเสมอกันจะได้เป็นสีเขี้ยวอ่อน แล้วนำขึ้นล้างน้ำ ผึ่งให้แห้ง ใบหูกวางใช้ช้อมได้ทั้งเส้นใยฝอยและเส้นใยไหม

ภาพที่ 53 แสดงใบหูกวาง

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 16 - 23

สีเขิว จากเปลือกต้นมะริด

มะริด เป็นไม้ต้นชนิด *Diospyros Philippensis* A.DC. ในวงศ์ Ebenaceae

วิธีช้อม นำเปลือกมะริดมาสับให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ แล้วนำไปต้มในน้ำสะอาดประมาณ 20 นาที ซอนเอาเปลือกออก แล้วต้มน้ำที่ได้จากการคั้นเอาตัวแปรบน้ำเกลือเล็กน้อยใส่ปูนขาวและใบส้มป่อยผสมลงไปด้วย ทิ้งไว้สักพัก กรองน้ำออกให้เหลือแต่น้ำสี เอาน้ำสีช้อมขึ้นไปตั้งไฟพออุ่น เอาเส้นใยลงช้อมให้นานประมาณ 20 นาที จนติดสีดี นำขึ้นล้างน้ำ แล้วผึ่งให้แห้ง เปลือกต้นมะริดใช้ช้อมได้ทั้งเส้นใยฝ้ายและเส้นใยไหม

สีเขิว จากรากแกลง หรือมะพูด

แกลง หรือมะพูด เป็นไม้ต้นชนิด *Garcinia Dulcis* Kurz ในวงศ์ Guttiferae ใบใหญ่หนาเป็นมันต้มเคี่ยววันละ 1 ชั่วโมง แล้วแช่ทิ้งไว้ 3-4 วัน กรองเอากากออก เหลือไว้แต่น้ำสี นำเส้นใยลงช้อมนานประมาณ 1 ชั่วโมง จนติดสีดีจะได้สีเขิวของอ่อน นำขึ้นล้างน้ำ แล้วผึ่งให้แห้ง รากแกลงหรือมะพูด ใช้ช้อมได้ทั้งเส้นใยฝ้ายและเส้นใยไหม

สีเขิว จากเปลือกสมอและกราม

สมอ เป็นไม้ต้นในสกุล *Terminalia*. ในวงศ์ Combretaceae เปลือกสมอใช้ช้อมผ้า

วิธีช้อม เอาเปลือกสมอคั้นตีขยในน้ำสะอาดจนน้ำสีออกและน้ำงวดลงพอสมควร กรองเอากากออกแล้วเอาเส้นใยที่ช้อมคั้นต่อไปอีกประมาณ 1 ชั่วโมง จนติดสีผสมกันดีจะได้เส้นใยสีเขิวนำขึ้นล้างน้ำ แล้วผึ่งให้แห้ง เปลือกสมอใช้ช้อมได้ทั้งเส้นใยฝ้ายและเส้นใยไหม

สีเขิว จากเปลือกกระหูด

กระหูด เป็นต้นไม้ที่มีอยู่ตามชายป่าทั่วไป ส่วนเปลือกใช้ช้อมผ้าได้

วิธีการช้อม - เอาเปลือกกระหูดล้างน้ำให้สะอาดแล้วทุบให้แตกพอสมควร นำลงแช่น้ำสะอาดทิ้งไว้ 1 คือ แล้วนำมาต้มเคี่ยวจนออกสีเขิวตามต้องการ กรองเอากากออก เหลือไว้เฉพาะน้ำสี เดิมสารส้มลง และผึ่งให้แห้งเปลือกกระหูดใช้ช้อมได้ทั้งเส้นใยฝ้ายและใยไหม

สีน้ำตาล จากเปลือกไม้โกงกาง

โกงกาง เป็นไม้ต้นในสกุล *Rhizophora* ในวงศ์ Rhizophoraceae. ขึ้นตามป่าชายเลน ส่วนเปลือกใช้ช้อมสีน้ำตาล

วิธีช้อม นำเอาเปลือกไม้โกงกางที่แห้งพอหมาด ๆ มาล้างให้สะอาดแล้วแช่น้ำทิ้งไว้ 1 คือ แล้ว คั้นเคี่ยวบนเตาวันละ 1 ชั่วโมง ประมาณ 2 วัน แล้วกรองเอากากออกทิ้ง และควรใส่ผลไม้ที่มีกรดเปรี้ยว (ไฮโดรซัลไฟด์) เช่น มะขาม มะกรูด มะนาว เป็นต้น ผสมลงในน้ำสีช้อมประมาณ 2 ซอนโต๊ะ เพื่อช่วยให้สีดีขึ้น จากนั้นนำเส้นใยลงช้อม โยคั้นเคี่ยวจนเส้นใยสุกซึมสีติดดี นานประมาณ 30 นาที ยกเส้นใยขึ้นล้าง ผึ่งให้แห้ง เปลือกโกงกางใช้ช้อมได้ทั้งเส้นใยฝ้ายและเส้นใยไหม

สีส้ม จากเมล็ดค้ำแสด (บางแห่งเรียกสะติ)

ค้ำแสด (สะติ) เป็นไม้พุ่มชนิด *Bixa orellana* Linn ในวงศ์ Bixaceae ใบมีลักษณะคล้ายใบคำถึงผลสุกมีสีแดง เมล็ดข้างในสีแดงทำสีข้อมได้

วิธีข้อม ใช้เมล็ดสีแดงของลูกค้ำแสดจำนวนมากพอสมควร นำตากคั้นในน้ำสะอาดจนน้ำเป็นสีแดงอมส้มเข้มข้นดีแล้ว จึงกรองเอากากออก แล้วนำเส้นใยกลับไปกลั้บมาจนเส้นใยดูดซึมสีทั่วเสมอกัน จึงนำเส้นใยขึ้นล้าง ผึ่งให้แห้ง เมล็ดสะติหรือค้ำแสดนี้นิยมใช้ข้อมเส้นใยฝ้าย

ภาพที่ 54 แสดงเมล็ดค้ำแสดและต้นค้ำแสด

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 16 - 23

สีม่วง จากลูกหว้า

หว้า เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ชนิด *Eugenia cumini* Druce ในวงศ์ Myrtaceae ใบคล้ายใบตะแบก ผลลูกหว้าสุกมีสีม่วงดำ

วิธีข้อม ให้เก็บผลลูกหว้าที่สุกมากพอสมควร นำมาให้ละเอียดผสมน้ำแล้วคั้นเอาน้ำสีม่วงนำไปต้มเคี่ยวให้สีเข้มข้นประมาณ 1-2 ครั้งเพื่อให้สีเปลี่ยน แล้วกรองเอากากออกให้เหลือแต่น้ำสีม่วงจึงเอาเส้นใยมาข้อม พลิกเส้นใยจนสีติดเสมอกันทั่ว นำขึ้นล้างน้ำ ผึ่งให้แห้ง สีจากลูกหว้าข้อมทั้งเส้นใยฝ้ายและเส้นใยฝ้ายและเส้นใยไหม

ภาพที่ 55 แสดงลูกหว้าและต้นหว้า

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 16 - 23

สีชมพู จากคั้นฝาง และคั้นมหากาพ

ฝาง เป็นต้นไม้ขนาดเล็ก ชนิด *Caesalpinia sappan* Linn ในวงศ์ Leguminosae ต้นมีหนาม

มหากาพ เป็นไม้ขนาดเล็ก ชนิด *Gynura Pseudochina* DC ในวงศ์ Compositae ใบใช้เป็นยาสมุนไพร เปลือกใช้ย้อมสี

วิธีย้อม นำเปลือกคั้นมหากาพมาสับให้ละเอียดคั้นให้ได้น้ำมันประมาณ 1 ชั่วโมง แล้วช้อนเอากากออกใส่ไม้ฝางซึ่งผ่าไว้เป็นชิ้นเล็ก ๆ ลงไปต้มอีกประมาณ 1 ชั่วโมง เดิมใบส้มป่อยลงไปอีก 1 กำมือ ตันต่อไปสักครู่แล้วช้อนเอากากออก แล้วเติมน้ำต่าง (จากขี้เถ้าดินมะขาม) ลงไปสีน้ำย้อมที่ได้จะเป็นสีชมพู นำเส้นใยลงย้อม ตันต่อไปอีกประมาณ 30 นาที ให้สีติดเสมอกันแล้วนำขึ้นล้าง ผึ่งให้แห้ง

ฝาง (Caesalpinia sappan) และ มหากาพ (Gynura pseudochina)

ภาพที่ 57 แสดงโรงซ้อมสี่ธรรมชาติ

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 16 - 23

ภาพที่ 58 แสดงโรงซ้อมผ้ายี่ธรรมชาติ

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 16 - 23

ภาพที่ 59 แสดงการเก็บข้อมูลเพื่อสร้างมาตรฐานการซ้อมสี่ธรรมชาติ

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 16 - 23

การเขียนลายไทย

(ช่วย, 2545 : 43 - 50) กล่าวว่า การเขียนภาพลายไทยนี้มีมาตั้งแต่โบราณผู้เขียนภาพลายไทย ในกาลก่อนมีความรู้ตึกนึกคิดตามสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แล้วนำมาเขียนเป็นลวดลายหรือภาพต่าง ๆ ค่อมมาได้รับอิทธิพล จากต่างชาติ โดยเฉพาะ ชาวอินเดีย ได้นำศิลปะหลายแขนงเข้ามา ครูอาจารย์คนไทย ก็ได้เรียนรู้จากอาจารย์เหล่านั้น แล้วนำมาผสมผสานกับศิลปะ คั้งเดิม ของคนไทยสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ หลักฐานตามประวัติศาสตร์ลายไทย ได้เริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยเชียงแสน สืบทอดกันมาที่สุโขทัย อโยธยา และ รัตนโกสินทร์ แต่เดิมมีแต่ช่างตามวัดต่าง ๆ ค่อมมาช่างเหล่านั้น ได้ถวายตัว เพื่อรับใช้พระเจ้าแผ่นดินเรียก “ช่างหลวง” หรือ ช่างสิบหมู่

ปฐมกำเนิดลายไทย

อันแบบแผนลายไทยเท่าที่ปรากฏ ให้เห็นอยู่ทุกวันนี้ ถือได้ว่าเป็นแบบแผนตายตัว เนื่องด้วยลายไทยได้วิวัฒนาการตัวเองตั้งแต่สมัยสุโขทัย อโยธยา และรัตนโกสินทร์ จนสู่จุดสมบูรณ์กลายเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยจนถึงทุกวันนี้

ที่จริงในสมัยก่อนกรุงศรีอยุธยา ลายไทยมิได้มี รูปร่างหน้าตา อย่างที่เรเห็นกันทุกวันนี้ จากการค้นคว้าลายหุ่นเก่า บนลายปูนปั้น และลายจำหลักศิลา บนใบเสมา รูนอุ้มทอง และสุโขทัย ซึ่งพบทั่วไปในดินแดน ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ในท้อง ที่ของนครเก่าแก่ ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมา ลงไปสุดได้ที่นครศรีธรรมราช ลายอันปรากฏนั้น มิได้เป็นลายที่สืบทอดมาจากขอม หรือ ทวารวดี หากแต่ลายที่เกิดขึ้นจากการ “ สลักแอทธิพลอินเดีย ” เข้าสู่ความเป็นตนเองโดยจะมีลักษณะเหมือนธรรมชาติ คือเป็นลายเครือเถา สายกันขด ประกอบด้วยรูปดอกไม้ ใบไม้ รูปนก สัตว์จตุบาท (สัตว์ 4 เท้า) ทวิบาท (สัตว์ 2 เท้า) ต่าง ๆ ซึ่งลายลักษณะนี้ เป็นลายคนละตระกูล กับลายอันมีอิทธิพลจากอินเดีย

ลายไทยนั้น ได้มีวิวัฒนาการ และพัฒนามาอย่างค่อมเนื่อง โดยนับเริ่มต้น ได้ตั้งแต่ ในสมัยอุ้มทอง อโยธยา สุโขทัย ลายไทยใน สมัยอยุธยาตอนต้น ตอนกลาง ลายไทยอันสง่างาม เลื่อนไหลเป็นเปลวไฟ ในสมัยอยุธยาตอนปลาย จนถึงสมัยรัตน โกสินทร์ และศิลปะของเมืองหลวงปัจจุบัน

ความสำคัญของลายประจำชาติ

ลายไทยเป็นศิลปะที่ประดิษฐ์คิดค้นมาจากสมองของคนไทยโบราณจากกิ่งก้านเถาไม้เลื้อย ให้ได้ส่วนลัดช่องไฟสวยงาม และมีชื่อเรียกลายไปต่าง ๆ กัน เพื่อป้องกันการเหมือนกันและสับสนเหมือนเปลวไฟ เป็นต้น สามารถจะจำลายได้ง่ายไม่ยากนัก เพราะลีลาของลายไม่เหมือนกัน

การนำลายต่าง ๆ มาใช้ก็สามารถที่จะคัดเลือกลายมาบรรจุลงบนภาชนะได้สวยงามตามใจชอบ เช่น ขันเงินก็จะใช้ลายกันขด ประกอบเทพพนมที่สวยงาม หีบบุหรีก็เหมาะสม ทั้งนี้ต้องใช้หลักการ ประดิษฐ์ที่ได้ส่วน เหมาะสมกันทุกประเทศ เขาก็ต้องมีลวดลวดลายประจำชาติ ของเขา

เหมือนกัน แต่ลวดลายของเขานั้นไม่เป็นที่นิยมชมชอบของชาติอื่น เขามลายูของไทยของเราว่างามมาก จะออกแบบและวาดก็ยาก เพราะผู้วาดก็ต้องมีอารมณ์เย็น มีความประณีตเรียบร้อย สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือมีความชำนาญหลาย ๆ ปี จึงจะวาดภาพลายไทยได้ดีหรือเพียงพอใช้การได้ แต่ถ้าจะให้ดีมาก ๆ คือลวดอ่อนช้อย ไม่แข็งจึงจะใช้ไม่ได้ ผู้มีประสบการณ์มาหลายปีฝีมือจะเยี่ยม ค่าแรงงานก็จะได้สูงขึ้นมา คิดปะที่ยากจะมีความคงทนอยู่ได้นาน ไม่มีวันที่จะทอดทิ้ง เช่นเดียวกับเพลงไทย ร้องยากมาก จึงเป็นเพลงอมตะ ร้องยากและไพเราะถ้าร้องง่ายก็ละทิ้งไปง่าย ๆ เหมือนกัน

ประโยชน์ของลายไทย มีความสำคัญดังที่กล่าวมาแล้ว จึงสมควรที่คนไทยควรจะศึกษาไว้บ้าง หรือได้คู่มือเพื่อความรู้จักไว้บ้านว่า ลายไทยชื่อนั้นมีรูปลายเป็นอย่างไร เราเกิดมาเป็นคนไทย ต้องรู้จักศิลปะประจำชาติของเราบ้างก็จะเป็นการเหมาะสมมาก ฉะนั้นในหลักสูตรการสอนคาบเรียนทั่วไปจึงได้บรรจุวิชาลายไทยไว้เป็นมาตรฐานและเป็นวิชาบังคับด้วย

วิธีการสร้างโครงของลาย

การฝึกร่างวาดลายครั้งแรกนี้ ควรจะต้องหัดร่างด้วยดินสอดำเบา ๆ สัก 2-3 แบบ แล้วค่อยมาตรวจดูทุก ๆ แบบ เมื่อพบข้อบกพร่องก็รีบแก้ไขแต่ดั้งเดิมให้ถูกต้อง สมบูรณ์ทุกแบบ แล้วจึงคัดเส้นคร่าวเดียวกัน ไปตามลำดับ เป็นวิธีส่งเสริมให้เกิดความชำนาญเร็วยิ่งขึ้น

จงบังคับใจให้เป็นผู้มีอารมณ์เย็น แต่ไม่ใจเฉื่อยชาเหมือนกับการวาดภาพ เพราะต้องการความปราณี สວງงานตามแบบคัมภีร์ของลายไทยโบราณ จงมีความสังเกตจดจำ ศิลปะประดิษฐ์ให้มีความสวยงาม หนักแน่นฝึกหัดอยู่เสมอให้มีความชำนาญจนกระทั่งผูกลายได้โดยไม่ต้องดูแบบเลยจงจำไว้ว่า เส้นตรงจะไม่มีในลายกนกเลย มีแค่เส้นโค้งเท่านั้น เส้นอ่อนช้อยสะบัดพลิ้วเหมือนเปลวไฟซึ่งมีชื่อเรียกว่ากนกเปลว และกนกกันขด สองลายนี้ใช้ในการวางลายลงบนวัตถุเครื่องใช้สวยงามที่สุด เช่น ลายประสู โยสถ์ ลายสุ์พระรชรบ กล่องนุหรี และขันเงิน เป็นต้น ลายทั้งสองนี้เหมาะและสวยงามมาก จึงใช้สลักลงบนไม้ แต่เงินใช้ในการประดับมาดที่สุด การเรียนนั้นควรเรียนเป็นขั้น ๆ จากง่ายไปหายาก โดยการสร้างโครงประกอบเสียก่อน เมื่อร่างได้ดีถูกต้องแล้ว ก็ควรฝึกหัดใช้ปากกาคัดเส้นลาย ระบายพื้นลายด้วยสีน้ำ และวัสดุยาให้เส้นคมสะอาด

อุปกรณ์การเขียนลายไทยมีพร้อมแล้วก็สะดวกในการวาดภาพมากจะทำงานได้สะดวกขึ้น และได้ผลไม่ผิดความประสงค์การที่ต้องฝึกหัดเขียนกนก 3 ตัว และทรงบัวต่าง ๆ หลายชนิด เพราะทรงบัวเป็นทรงหลักมีความจำเป็นที่จะนำไปใช้ประกอบลวดลายต่าง ๆ ได้มากมาย และเส้นของทรงบัวเป็นก็เป็นลักษณะของเส้นกนก ที่ได้จัดเป็นเส้นโค้งอ่อนได้ความสวยงามต่อจากทรงบัวก็เป็นทรงดาอ้อย และทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ ซึ่งมีทรวดทรงลักษณะที่คล้ายคลึงต่อเนื่องกันไปจนถึงเส้นทรงของกนกต่าง ๆ ขอให้พิจารณาศึกษาและฝึกหัดอย่างรอบคอบถี่ถ้วนก็จะช่วยการหัดให้เป็นรวดเร็วขึ้น การศึกษาของวิชาลายไทย ต้องเริ่มจากง่ายไปหายาก เริ่มจากทรงลักษณะของดอกบัว ดาอ้อย โยเทศ เป็นหลักในการเขียน โดยใช้โครงสร้าง แบ่งส่วนเป็น 2 ส่วน 3 ส่วน หัดเขียนด้านข้างของกลีบ

บัว และหักเขียนบัวคว่ำ บัวหงายต่อไป แล้วจึงหักเขียนนก 3 ตัว กนกใบเทศกนกผักกูด และกนกเปลวไฟตามลำดับแล้วฝึกเขียนขั้นต่อไป ซึ่งเป็นขั้น 3 โดยหักเขียนออกลายเป็นข้อต่าง ๆ โดยประคิมรู้ผูกลายลงในรูปต่าง ๆ เช่น ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ สามเหลี่ยมสี่เหลี่ยม วงกลม ลายกรอบลายหน้ากระดาน และลายกรวยเชิง

ถ้าเขียนแบบลายหน้าต่าง ประคิมรู้ จะต้องสร้างโครงสร้างเสียก่อน เพื่อง่ายและได้ส่วนลัดคิด เช่น ผิดส่วน เล็กบ้างใหญ่บ้างของช่องไฟถี่ห่าง ฉะนั้นการสร้างโครงสร้างก่อนจึงช่วยให้การวาดลายได้สวยงาม ไม่ผิดพลาดประสงคเพื่อความแน่ใจก็ใช้วงเวียนวัดสอบดูจะทราบว่าจะตรงไหนผิด คือช่องไฟเล็ก ๆ ไต่ ๆ ไม่เท่ากับโครงสร้างจึงมีความสำคัญต่อการเขียนลายไทยมาก

บางลายจะมีเส้นเดินคดเคี้ยว หรือเป็นวงกันหอยจึงจำเป็นที่จะต้องสร้างเส้นเดินเสียก่อนก็คือให้เส้นของโครงสร้างนำทางเป็นเส้นเดิยาคดเป็นกันหอยหรือคดซ้ายคดขวาแล้วจึงประดับลายเล็ก น้อย ๆ ลงภายหลัง

การฝึกหักเขียนลายหรือเรียกว่าผูกลายนั้น จะบรรจูลายลงในรูปวงกลม สี่เหลี่ยม จะต้องเขียนลายแต่เพียงซีกเดียวเท่านั้น จะเป็นซีกด้านด้านขวาก็ขวาก็ได้ตามแต่จะถนัด เมื่อเห็นว่าลายด้านที่เขียนก่อนเสร็จและถูกต้องดีแล้ว ให้นำกระดาษลอกลายมาแผ่นหนึ่งตัดขนาดเท่ากับลายที่วาดแล้วนำไปบนลาย แล้วใช้ปากกาหมึกแห้งคั้นเขียนลายลอกออกมาแล้วพลิกกลับก็อปไปลง ไปอีกซีกหนึ่งให้ลายชนกันก็จะได้ลายที่ชนกันและเป็นแผ่นเดียวกัน ได้ลายคิดค่อนทั้งด้านซ้ายและด้านขวา

วิธีฝึกหัด

1. ถ้ายังไม่เคยฝึกหัดมาแต่ก่อนเลย หรือยังเขียนมาไม่ได้มาแต่ก่อน ให้ใช้กระดาษแก้วฝึกหัดด้วยการก็อปไปลอกแบบลายด้วยเส้นหมึก แล้วพับกระดาษแก้วที่ลอกแล้ว ทบให้เป็นลายซ้ายขวาแล้วก็อปไปติดเส้นอีกซีกหนึ่ง ให้เข้าใจ ให้มือเที่ยงและชำนาญจริง ๆ เส้นร้อยตัวลายสวยงาม

2. ฝึกหัด ร่างท่าแบบ และขยายให้โตกว่าแบบฝึกหัดทั้งซ้ายขวาให้มีความชำนาญและจำได้เขียนได้เรียบร้อย ตัวลายสวยงามเต็มความสามารถจริง

3. ความจำ ความสังเกต ความรอบคอบที่ผ่านมาแล้วนั้นแหละ จะคิดประคิมรู้ผูกลายได้

4. ฝึกหัดลายไทย ต้องหัดซ้ายขวาเสมอ ๆ จึงจะชำนาญ

(พิทักษ์, 2550 : 63 - 87) กล่าวว่า หลักการศึกษาลายไทย ซึ่งอธิบายมาแล้วเป็นแนวทางการศึกษา แต่ผลที่ได้รับโดยสมบูรณ์นั้น ต้องฝึกหัดด้วยมือให้มากที่สุดเพื่อเกิดความชำนาญและจำลายได้ ส่วนอธิบายนั้นคือคำแนะนำวิธีการเขียน เมื่อวิธีทั้งสองมากรวมกันเข้าก็จะ ใผลสำเร็จในการศึกษาโดยสมบูรณ์

ศึกษาเป็นขั้นตอนจากง่ายไปหายาก

การเรียนลายไทย ไม่ควรเลือกลายที่สวยงามมาก มีลายสลัซับซ้อน เพราะจะทำให้การเขียนยากลำบาก และจะทำให้ท้อถอยเรียนไม่สำเร็จ เพราะสายตาและมือไม่เคยการวาดเขียนมาก่อน

ขึ้นต้นลำบากและยาก มักจะเกิดความท้อใจเพราะวาดแล้วไม่เหมือนแบบสักที ฉะนั้นจึงเริ่มจากตัว
กนกตัวเล็กตัวน้อยไปก่อน แล้วจึงเขียนประกอบลายภายหลัง จะง่ายกว่า คือเรียนจากง่ายไปหายาก

ลายที่ง่ายพอจะนำมาฝึกก็คือ กนก 3 ตัว บัวคว่ำ บัวหงาย ตามภาพที่ปรากฏอยู่ในตำราเล่มนี้
ใช้เป็นแบบฝึกหัดได้ รวมทั้งโครงสร้างต่าง ๆ ด้วย ฝึกการประกอบลายเพิ่มขึ้นอีก

แบบลายที่ได้ฝึกหัดเบื้องต้นง่าย ๆ ที่ผ่านมาแล้ว ก็ควรที่จะฝึกหัดคัดเส้นด้วยปากกาเสียบ้าง
คัดเส้นจากซ้ายมาทางขวา คัดเส้นจากบนลงมาหาตอนล่าง แล้วฝึกหัดระบายตัวลายด้วยสีน้ำ ใช้น้ำ
พุกันเบอร์ 1 จุ่มสีน้ำชนิดหลอด หรือสีโปสเตอร์ชนิดขวดก็ได้ระบายตัวลายให้ดำ หรือคัดเส้นระบาย
พื้นลายเป็นสีน้ำ ตัวลายกนกสีขาว สีขาวกับสีน้ำใช้ระบายพื้นกับตัวกนกระบายสลับสีกันได้

ภาพประกอบในตำราเล่มนี้ เชื่อถือได้ ใช้เป็นแบบฝึกหัดในการเรียนและสอนได้ดี ได้
เรียงลำดับภาพง่ายยากไว้เพื่อฝึกหัดแล้ว การจะทำแบบนั้น ถ้าแบบใหญ่ก็เขียนเท่าแบบ ถ้าแบบเล็กก็
ขยายให้ใหญ่ขึ้นว่าแบบอีก 1-2 เท่าตามที่จะเห็นสมควร

การร่างลงบนกระดาษวาดเขียนด้วยดินสอดำให้คิดแค่เพียงเบา ๆ ก่อนพอมองเห็นเท่านั้น
พอเมื่อเห็นว่าถูกต้องเห็นเหมือนแบบแน่นอนแล้วจึงลากเส้นดินสอดำตามเส้นของลายให้ชัดเจนอีกสัก
หน่อยก็พอแล้วเมื่อเวลาลากเส้นปากกาจะ เห็นลายอันชัดเจนเจตนา การวาดภาพลายไทยนั้น จงระลึก
อยู่เสมอว่าอย่าเอาเส้นตรงมาใช้กับลายไทยเป็นอันขาดเพราะจะทำให้ลายแข็งไม่เป็นการถูกต้อง ไม่
เป็นที่พอใจของอาจารย์ผู้สอนเลย การเขียนลายต้องใช้เส้นโค้งคดทั้งหมด เส้นม้วนกลมเป็นกันหอย
เช่น กนกก้านขด เป็นต้น

ลายไทยในสมัยโบราณ แบ่งออกเป็น 4 หมวด ได้แก่

1. หมวดกระหนก หมายถึง การเขียนลวดลายไทยต่าง ๆ เช่น กระหนกสามตัว กระหนกใบ
เทศ กระจิงดาอ้อย และประจําปาง เป็นต้น

2. หมวดคนารี หมายถึง การเขียนภาพคน เช่น ภาพพระ ภาพนาง และภาพเทวดา เป็นต้น ซึ่ง
ต้องฝึกเขียนรูปร่าง ใบหน้า และกิริยาท่าทางต่าง ๆ ของคน รวมถึง ภาพจับ

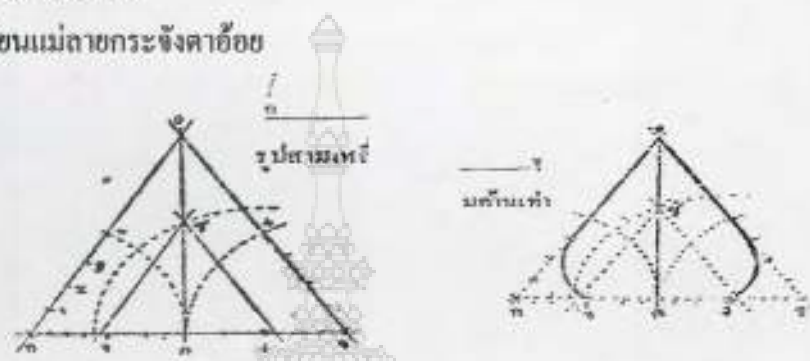
3. หมวดกระบี่ หมายถึง การเขียนภาพลิง ภาพยักษ์ อสูร และพวกอมมนุษย์ต่าง ๆ โดยมากจะ
ขีดเอายักษ์ และลิงที่เป็นตัวเอกในเรื่องรามเกียรติ์เป็นหลัก

4. หมวดคชะ หมายถึง การเขียนภาพสัตว์ต่าง ๆ ได้แก่ สัตว์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ช้าง ม้า
วัว ควาย เสือ สิงห์ กระต๊อง และแรด เป็นต้น สัตว์ในวรรณคดีที่เกิดจากจินตนาการของช่างเขียน หรือ
เราเรียกว่า สัตว์หิมพานต์ มีรูปร่างประหลาด เช่น ราชสีห์ คชสีห์ กิณรี ครุฑ และหงส์ เป็นต้น การ
เขียนลายไทยนั้นต้องฝึกการเคลื่อน ไหวของมือ การฝึกเขียนเส้นให้มีความลื่นไหล อ่อนช้อยมีลีลา
และจังหวะที่สอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างลงตัว ควรทำนั่งถึงช่องไฟ ของลายการล้อมของลาย และควรที่จะ
ฝึกเขียนมากสักหน่อย เพื่อที่จะเป็นพื้นฐานที่ดีในการเขียนลายไทยต่อไป ศิลปะภาพลายไทย

ชาติไทยเราได้รับมรดกตกทอด ทางศิลปะมาแต่บรรพบุรุษ อันหาว่ามีได้ และงดงามทางศิลปะ ทำให้ผู้ที่ได้พบเห็นศิลปะไทย รู้สึกติดใจที่ได้เห็นสิ่งมหัศจรรย์อันน่าตื่นตาตื่นใจ ทำให้เกิดปีติ ความสงบ และความสบายใจ

1. หมวดกระหนก

การเขียนแม่ลายกระจังตาอ้อย

ภาพที่ 60 แสดงวิธีการเขียนแม่ลายกระจังตาอ้อย
ที่มา: ช่าง, ทยไทย, 2545 : 43 - 50

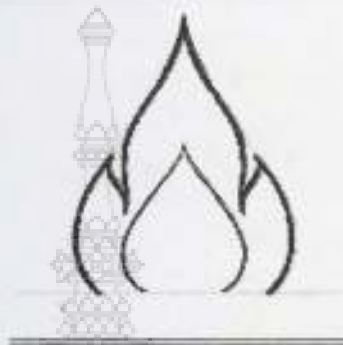
แม่ลายกระจังตาอ้อย เป็นแม่ลายพื้นฐานอย่างหนึ่งในการเขียนลายไทย มีรูปทรงมาจาก ดอกบัวและดอกไม้ ตัวอย่างแม่ลายในบทเรียนนี้ เรียกว่า กระจังตาอ้อย ถ้าเราเป็นคนช่างสังเกต จะเห็นว่า ตามข้อของดันท้อยหรือปล้องไม้ จะมีดอกไม้อยู่ ซึ่งมีรูปร่างเช่นเดียวกับลายในบทเรียนนี้ ซึ่งนับได้ว่า เป็น ความช่างสังเกตของช่างไทย ในการประยุกต์รูปแบบธรรมชาติมาประดิษฐ์เป็นลวดลายที่งดงามได้ ในบทเรียนนี้จะทำการฝึกเขียนลาย โดยมีตัวลายซ้อนกันอยู่ 2 ชั้น ซึ่งลายที่อยู่ภายในนั้น เรียกว่า ไล่ลาย (เส้นจะบางกว่า) การเขียนลายไทยนั้น ความสำเร็จขึ้นอยู่กับ การฝึกฝน และเป็นช่างสังเกต ถ้ามีการฝึกเขียนมากเท่าไร ความชำนาญจะเพิ่มมากขึ้น หากหมั่นสังเกต ก็จะ สามารถเปรียบเทียบได้ว่า รูปทรงจากการฝึกหัด มีความสมบูรณ์สวยงาม เทียบกับต้นแบบได้หรือไม่

ขั้นตอนการเขียนแม่ลายกระจังตาอ้อย

- 1) เริ่มด้วยการเขียน โครงรูปสามเหลี่ยม โดยมีความสูงจากฐาน
- 2) นิ้ว กว้าง 2 นิ้ว และลากเส้นแบ่งกึ่งกลาง ข้างละ 1 นิ้ว
- 3) เมื่อได้รูปสามเหลี่ยมสมบูรณ์แล้ว จึงเริ่มวาด เส้นรูป แม่ลายกระจัง โดยเริ่มวาดจากยอด

ลาย โค้งลงมา ตามรูปทรงของลายกระจังตาอ้อย ทั้ง 2 ด้าน

4) จากนั้นจึงวาด ลายสอดไส้ ไว้ภายในตัวกระจัง การเขียนลายสอดไส้นี้ ใช้วิธีการเขียน เช่นเดียวกับการเขียนเส้นรูป แต่มีขนาดเล็กกว่า เสร็จสิ้นขั้นตอนการเขียนแม่ลายกระจัง การบายลายกระจังตาอ้อย

ภาพที่ 61 แสดงการบายลายกระจังตาอ้อย

ที่มา : ชั่วช. ลายไทย, 2545 : 43 - 50

เมื่อคุณสามารคมักัดเขียนลายกระจังตาอ้อยได้จนชำนาญแล้ว ต่อมาก็คือการบายลาย การบายลายเป็นการเน้นตัวลายไม่ให้เรียบจนเกินไป และยังเพิ่มความสวยงามของรูปทรงให้มีลักษณะเหมือนธรรมชาติอีกด้วย การบายลายมี 2 แบบ คือ

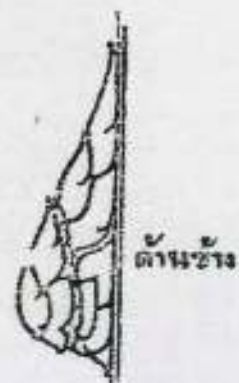
1. การบายลายเข้า

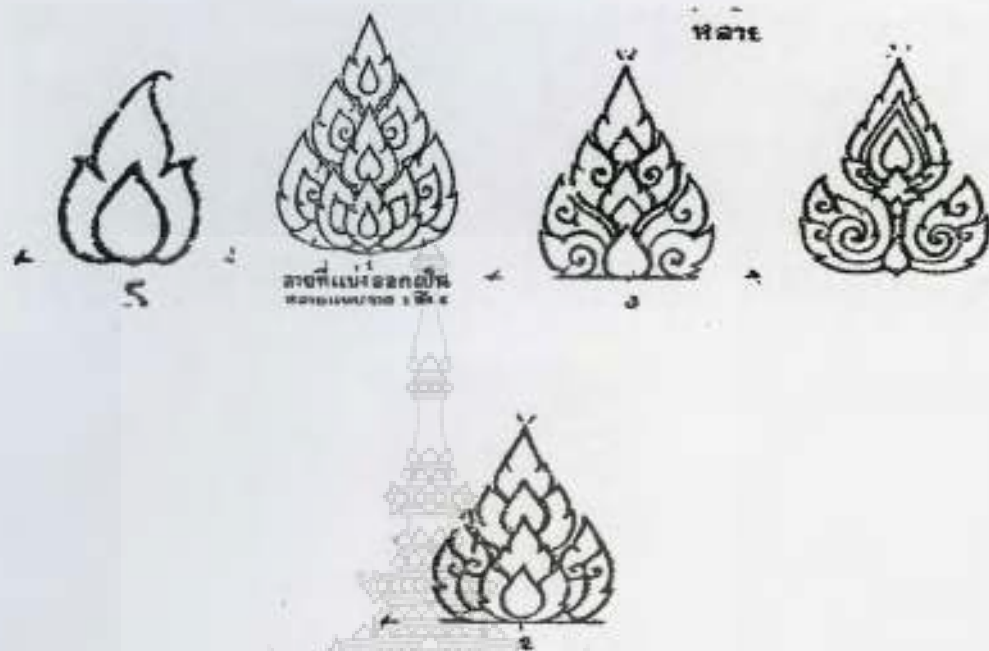
2. การบายลายออก โดยการใช้การบายลายแต่ละแบบ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของตัวลาย ที่จะนำไปใช้ประกอบในพื้นที่ต่าง ๆ

วิธีการบายลายเข้า

1) เริ่มต้นกวรวาด ด้วยการลากเส้นจากยอดลาย จนมาถึงกึ่งกลางของตัวลาย และทำการบายลายเข้าภายในตัวลายพร้อมกับตัวเส้นออก ให้เป็นเส้น โค้งพองามทั้งสองด้าน

2) เริ่มต้นเช่นเดียวกับการบายลายเข้า แต่เมื่อลากเส้น จนถึงกึ่งกลางตัวลาย ให้ตัวเส้นออก สักเกตุ จะมีลักษณะเป็นยอดแหลม เหมือนกลีบดอกไม้

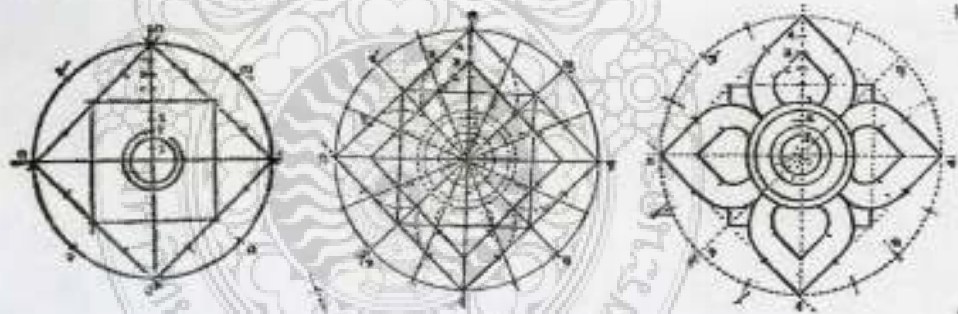

ภาพที่ 62 แสดงวิธีการแบ่งลายกระจิงจาด้าอ้อย

ที่มา : ชั่วบ, ลายไทย, 2545 : 43 - 50

การแบ่งลายจิ้งจาด้าอ้อยที่สวยงามซึ่งแสดงให้เห็นอยู่ที่นี่ท่านสามารถจดจำได้และประดิษฐ์ขึ้นใหม่ได้
การเขียนแม่ลายประจำยาม

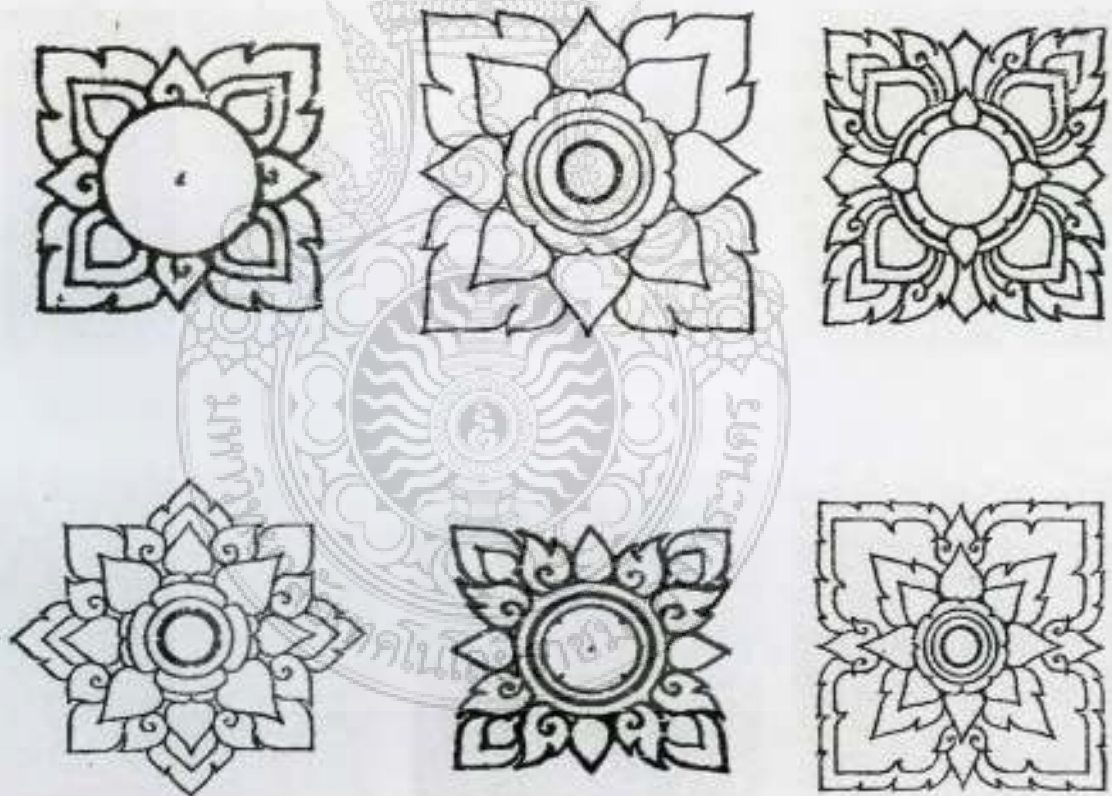
ภาพที่ 63 แสดงแม่ลายประจำยาม

ที่มา : ชั่วบ, ลายไทย, 2545 : 43 - 50

แม่ลายประจำยาม เป็นแม่ลายสำคัญอีกแม่ลายหนึ่งของการเขียนภาพไทย เป็นลายซึ่งแยกออกมาจากลายโบเทศ (บางอาจารย์ให้ชื่อว่าลายทิศหรือลายประจำทิศ เมื่อพิจารณาให้ดั่งงแท้แล้วก็น่าจะเป็นเช่นนั้น หรือจะเป็นตารางบอกเวลาสำหรับคนที่เป็น ยามและการแบ่งเวลาในระยะวันหนึ่ง ๆ ของโบราณได้แบ่งไว้เป็น 4 ยาม ฉะนั้นชื่อของลายและคนยามก็ใกล้เคียงกัน) โดยรูปทรงทั่วไปจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ตรงกลางเป็นรูปวงกลม มีสี่กลีบคล้ายกับดอกไม้ และกลีบทั้งสี่ก็มาจากรูปทรงของ แม่ลายกระจิงจาด้าอ้อยนั่นเอง ซึ่งแม่ลายประจำยามนี้ สามารถแตกแขนง ออกไปได้อีกมากมาย โดยการ ใส่ไส้ซ้อนเข้าไป จนดูหรูหรามากขึ้น และรูปทรงยังสามารถ เปลี่ยนจากสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ได้อีกด้วย ซึ่งทำให้เกิดความงาม ที่แตกต่างไปอีกแบบหนึ่ง

วิธีการเขียนแม่ลายประจำยาม

- 1) เริ่มจากการเขียนรูป สี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้าง 3 นิ้ว แบ่งกึ่งกลางข้างละ 1.5 นิ้ว และส่วนที่เป็นทรงกลม ตรงกลาง 1 นิ้ว ตามภาพตัวอย่าง
- 2) เมื่อได้รูปโครงร่างตามแบบแล้วขั้นต่อมาให้เขียนรูปวงกลมก่อน โดยกางวงเวียนออกรัศมีครึ่งนิ้ว วาดทั้งทรงกลมด้านใน และด้านนอก โดยให้ทรงกลมด้านใน ที่เป็นไส้ถายมีน้ำหนักเส้นเบา กว่า ทรงกลมที่เป็นเส้นรูปด้านนอก
- 3) วาดกลีบดอกทั้ง ๔ กลีบ กรรมวิธีเช่นเดียวกับ การเขียนลายกระจิงตาอ้อย โดยคุณจะเลือกเขียนให้กลีบ มีรูปแบบเป็น การบากลายเข้า หรือบากลายออกก็ได้
- 4) เมื่อวาดได้รูปทรงทั้งหมดแล้ว ขั้นสุดท้ายคือการใส่กลีบรองดอกที่มุมเว้าทั้ง 4 เป็นอันเสร็จสมบูรณ์

ภาพที่ 64 แสดงวิธีการเขียนแม่ลายประจำยาม

ที่มา : ช่วย, ลายไทย, 2545 : 43 - 50

ลายประจำยามซึ่งได้ประดิษฐ์จาก ลายใบเทศ สูตรเส้นโค้งของลายประจำยาม คือ รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสในวงกลมการเขียนแม่ลายพุ่มข้าวบิณฑ์

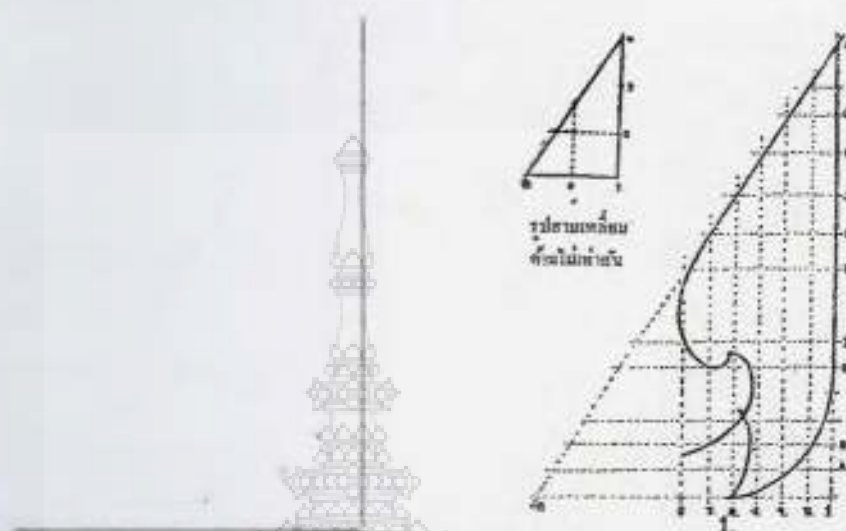
ภาพที่ 65 แสดงการเขียนแม่ลายพุ่มข้าวบิณฑ์
ที่มา : ชั่ว, ภายไทย, 2545 : 43 - 50

การเขียนแม่ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ โดยพุ่มข้าวบิณฑ์นี้ เป็นรูปทรงที่บ่งบอกถึง วัฒนธรรมของชาวไทย โดยเฉพาะ คนไทยแต่โบราณ เมื่อจะถวายข้าวให้แก่พระสงฆ์ ก็จะนำข้าวที่นึ่งวางบนพานและ โขยยอดให้แหลม ดังเช่นทุกวันนี้เราจะพบเห็นรูปทรงเหล่านี้ได้ตามพานพุ่มต่าง ๆ ที่เราจะถวาย หรือมอบให้ แก่บุคคลที่เราเคารพนับถือ ส่วนใหญ่จะประดับด้วยดอกไม้ เช่น ดอกบานไม่รู้โรย เป็นต้น แม่ลายพุ่มข้าวบิณฑ์นี้ก็เป็นหนึ่งในแม่ลายที่สำคัญอีกแม่ลายหนึ่งของไทย เนื่องจากสามารถตกแต่งนง ออกไปได้อีกมากมาย ตัวอย่างเช่น แม่ลายหางสิงโต ซึ่งรูปทรงส่วนหนึ่งก็มาจากแม่ลายพุ่มข้าวบิณฑ์นี้

ขั้นตอนการเขียนแม่ลายพุ่มข้าวบิณฑ์

1. วาด โครงรูปสี่เหลี่ยมรูปว่าว ซึ่งเป็น โครงรูปของถายพุ่มข้าวบิณฑ์ กว้าง 2 นิ้ว สูง 3 นิ้ว การแบ่งรายละเอียดต่าง ๆ ดูได้จากภาพที่ 54 หน้า 54
2. เมื่อได้โครงแล้ว ก็เริ่มวาดรูปทรงหยดน้ำ ซึ่งเป็น ใ้ในของลายพุ่มข้าวบิณฑ์ มีสองชั้น โดยวาดให้ไล่สาย มีน้ำหนักเส้นอ่อนกว่า เส้นรูปหยดน้ำด้านนอก
3. เริ่มวาดเส้น โครงด้านนอกเบาๆ สำหรับเป็นเส้นนำ ในการเขียนกลีบลายด้านในต่อไป
4. ขึ้นต่อไปเขียนกลีบด้านนอก ทั้งกลีบซ้ายและกลีบขวา โดยกลีบซ้าย จะเกาะกับรูปหยดน้ำ วิธีการเขียนเช่นเดียวกับการเขียนลายกระจังคาอ้อย แต่จะเขียนเพียงครึ่งเดียว
5. เขียนกลีบด้านบนให้สังเกตว่า กลีบด้านบนจะมีลักษณะยื่นยาวกว่าตามรูปทรงของตัวลาย
6. เขียนกลีบด้านล่าง โดยกลีบล่างจะมีลักษณะ กลมป้อมกว่า
7. เมื่อได้กลีบครบทั้งหมดแล้ว จึงสอดไส้ลาย ทั้งหมด 4 จุด
8. เขียนกลีบรองดอกที่มุมเว้าด้านล่าง ให้ยื่นเป็นคู่ออกมาเล็กน้อยพองาม เสร็จได้รูปทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ที่สมบูรณ์

การเขียนแม่ลายกระหนก

ภาพที่ 66 แสดงการเขียนแม่ลายกระหนก

ที่มา : ชั่วช, ทยไทย, 2545 : 43 - 50

แม่ลายกระหนก นับเป็นแม่ลายที่สำคัญที่สุด ในการเขียนลายไทย เพราะถ้าคุณไม่สามารถฝึกเขียนลายกระหนก จนชำนาญแล้วก็จะไม่สามารถเขียนลายไทย ในขั้นต่อ ๆ ไปได้ ในบทเรียนนี้จะเป็นการฝึก การวาดกระหนกตัวเดียว และจะให้วาดสลับทั้งด้านซ้าย และด้านขวา โดยรูปทรงของตัวกระหนกนี้ มาจากรูปสามเหลี่ยมมุมฉาก โดยส่วนหัวของกระหนกจะยื่น เลยจากรูปทรงสามเหลี่ยม ออกมาเล็กน้อย เพื่อให้ตัวกระหนก มีความพลิ้วไหวมากขึ้น แต่ถ้าจะเขียนให้อยู่ภายใน รูปทรงสามเหลี่ยมก็ย่อมได้ แต่ตัวกระหนกที่ได้จะดูแข็งกว่า ความอ่อนช้อยจะลดลง

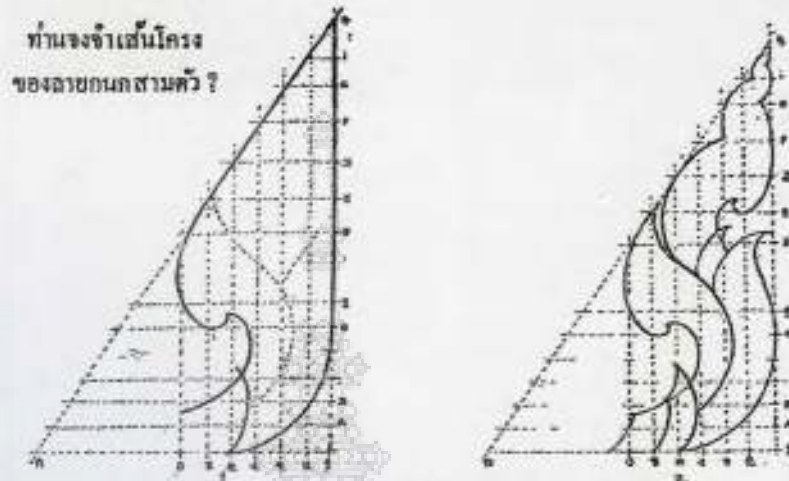
ขั้นตอนการเขียนแม่ลายกระหนก

1) เริ่มจากการวาดรูป สามเหลี่ยมมุมฉากขึ้นก่อน ส่วนสูง 3 นิ้ว กว้าง 2 นิ้ว และที่มุมซ้ายวาดสามเหลี่ยมด้านเท่า เล็กๆ กว้างจากรู้น 2 ซม. สำหรับให้ตัวกระหนกเกาะเริ่มลากเส้นโค้งจากรู้น (ตามภาพตัวอย่าง) พอถึงส่วนหัวกระหนกให้วาดเส้นซัดเหมือนกับก้นหอย แล้วลากเส้นต่อ จนถึงยอดลาย และควัดลง ให้โค้งแหลม จนสุด โคนก้านตัวกระหนก ตามภาพที่ 55 หน้า 55

2) ถ้าเริ่มเป็นตัวกระหนกส่วนเส้นเล็ก ๆ สีเทาที่อยู่ระหว่างกลาง ทั้งสองด้านของตัวกระหนกนั้น คุณจะวาดหรือไม่ก็ได้ ผมเพียงแต่เขียนนำไว้ให้ เพราะในบทเรียนต่อไปเส้นนำนี้ จะมีความสำคัญมากในการแบ่งตัวกระหนก เพื่อบากลาย หรือวาดซัด สะบัดยอดลาย เป็นลายกระหนกหางไหล

3) เมื่อคุณสามารถวาดกระหนกด้านขวาสำเร็จแล้วต่อไปคุณก็ควรหัดวาดตัวกระหนกที่พลิกกลับด้านซ้ายด้วย เพราะในการใช้งานจริง ๆ นั้น จำเป็นต้องเขียนได้ ทั้งด้านซ้าย และด้านขวาวิธีการวาดก็เช่นเดียวกับ การวาดตัวกระหนกด้านขวา

การสอดไส้และบากลายกระหนก

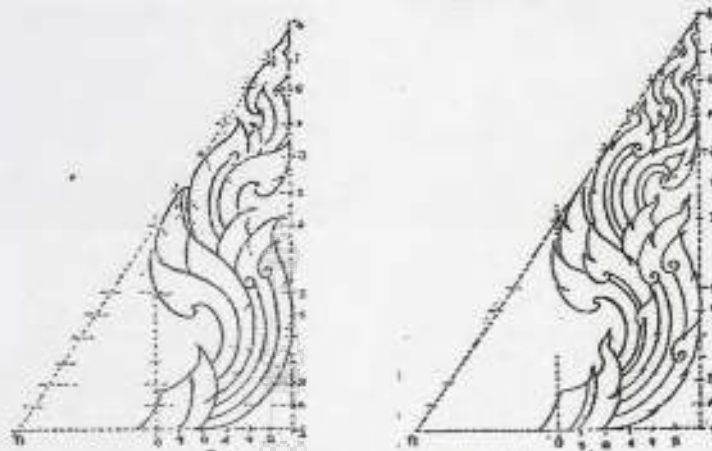
ภาพที่ 67 แสดงการสอดไส้และบากลายกระหนก

ที่มา : ชำย, ลายไทย, 2545 : 43 - 50

เมื่อคุณสามารถฝึกวาด กระหนกตัวเดียวแบบเปลือย ๆ จากภาพที่ 55 หน้า 55 ได้จนชำนาญแล้วบทเรียนนี้จะให้คุณ ได้สอดไส้ตัวกระหนก และบากลายในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งมีความแตกต่างกัน (โดยใช้ทั้งการบากลายเข้า และบากลายออกในกระหนกตัวเดียวกัน) และใส่กาบใบให้กับตัวกระหนกด้วยลักษณะกระหนกเช่นนี้ บางคราวก็เรียกกันว่า กระหนกใบเทศ เพราะมีรูปร่างเหมือนกับใบเทศ หรือใบของต้นพุทตาน (Hibiscus) ซึ่งเป็นไม้ตระกูลชบาดอกใหญ่ มีกลีบดอกซ้อนสวยงาม

ขั้นตอนการสอดไส้และบากลายกระหนก

1. การเขียน โครงสามเหลี่ยมมุมฉาก ใช้ขนาดเดียวกับภาพที่ 56 หน้า 56
2. เริ่มจากรวาดกาบใบเสียก่อน (คือ ส่วนที่เป็นสามเหลี่ยมด้านเท่า ในภาพที่ 56 หน้า 56) โดยเขียนให้โค้งและควมยอดเหมือนกับยอด โค้งของใบไม้อ่อนและบากลายที่กึ่งกลางกาบ
3. สังเกตช่วงของการบากลายเข้า และออกได้จากภาพตัวอย่างนะครับ เริ่มลากเส้นจากโคนตัวกระหนกและลากยาวจนถึงยอดลาย และตัวกลับ แต่ระหว่างทางที่ลากเส้นนั้น จะมีการบากลายอยู่ตลอด สังเกตดูได้จากภาพตัวอย่าง
4. เมื่อได้ตัวกระหนกที่สมบูรณ์แล้ว ขั้นตอนก็คือการสอดไส้ลาย ให้วาดลายสอดไส้ ทั้งตัวกระหนก และกาบใบ ลักษณะเส้นจะอ่อนเบาว่า เส้นรูปของตัวกระหนกที่เข้มกว่า
5. เสร็จสมบูรณ์
6. การวาดตัวกระหนกพลิกกลับ ด้านซ้ายมือนี้ มีวิธีการเช่นเดียวกับ การวาดด้านขวามือการเขียนทางไหล

ภาพที่ 68 แสดงการเขียนหางไหล

ที่มา : ชั่ว, ลายไทย, 2545 : 43 - 50

ลายหางไหล ส่วนใหญ่แล้วจะใช้ประกอบเป็นยอดของตัวกระหนกโดยช่างไทยได้แรงบันดาลใจมาจากหางของสัตว์จำพวกงูและเปลวเพลิง ลักษณะรูปร่างของหางไหลโคนหางจะอ้วน ส่วนปลายจะเรียวแหลมและจะสลับเลื้อยไปมาการฝึกเขียนหางไหลนั้นค่อนข้างทำได้ยากโดยผู้เรียนส่วนใหญ่จะเขียนแล้วไม่สมดุลกันทำให้หางไหลนั้น ดูแล้วสลับไม่เป็นธรรมชาติ วิธีแก้ไข คือ ต้องหัดสังเกตจากบทเรียนหรือจากธรรมชาติใกล้ตัวและทดลองฝึกเขียนให้มาก ก็จะทำให้มีพัฒนาการที่ดีขึ้น

ขั้นตอนการเขียนหางไหล

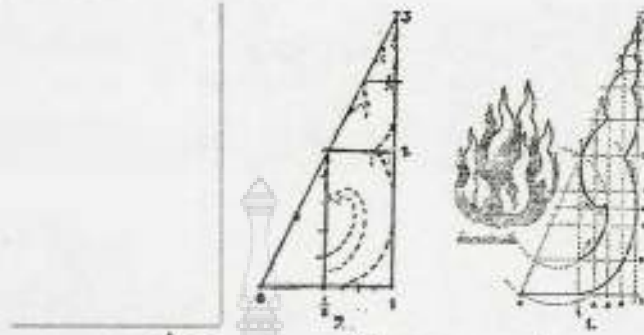
1. ให้วาดสามเหลี่ยมมุมฉาก ที่มีขนาดเดียวกับบทเรียนที่ 5 และ 6 ผิดกันแต่ไม่ต้องวาดสามเหลี่ยมด้านเท่าเล็ก ๆ แต่ให้แบ่งกึ่งกลางขนาด 1 นิ้วแทน เพื่อลากเส้นประนำ แบ่งกึ่งกลางของรูปสามเหลี่ยม
2. วาดเส้นโค้งจากโคนซ้าย เลื้อยมาเรื่อย ๆ จนถึงยอดซ้ายและลากให้เลื้อยกลับให้สังเกตการณ์โค้งของเส้น จะไม่เล็กที่สุดคือส่วนยอดซ้าย เหมือนหางงู
3. ลากเส้นกึ่งกลางหนึ่งเส้น ให้คลโค้งไปตามรูปจนถึงยอดซ้าย

ภาพที่ 69 แสดงขั้นตอนการเขียนหางไหล

ที่มา : ชั่ว, ลายไทย, 2545 : 43 - 50

การเขียนกระหนกเปลว

ภาพที่ 70 แสดงการเขียนกระหนกเปลว

ที่มา : ชั่วย, ลายไทย, 2545 : 43 - 50

เมื่อเรานำหางไหลมาประกอบกับกระหนก เราจะเรียกกระหนกนั้นว่า “กระหนกเปลว” เนื่องจากมีรูปร่างเหมือนเปลวไฟ ที่ระเบิดเลื้อย พริ้วไหวไปมา โดยรูปร่างของกระหนกเปลวนี้มีโครงของ ตัวหางไหลอยู่ แต่ถ้าหากคุณวาด โดยไม่มีโครงของหางไหล กระหนกที่ได้จะแข็งไม่ระเบิดพลิ้วท่าที่ควร ช่างไทยที่มีมือศิลปินผ่านการวาดกระหนกชนิดนี้มาอย่างหนักทั้งสิ้นหัวใจของศิลปะไทยคือความอดทน ช่างสังเกตและขยันหมั่นฝึกฝนนั่นเอง

ขั้นตอนการเขียนกระหนกเปลว

- 1) ให้วาดสามเหลี่ยมมุมฉาก ที่มีขนาดและการแบ่งพื้นที่ เช่นเดียวกับภาพที่ 55 หน้า 55 วาดเส้นโค้งในส่วนของก้านใบ (ก้านเล็ก ๆ ที่เป็นส่วนของการงอกออก ของตัวลายกระหนกเปลว) ในพื้นที่สามเหลี่ยมเล็กๆ นุ่มซ้ายมือ
- 2) วาดเส้นโค้งจาก โคนซ้าย ลากตัววัดเป็นส่วนหัวของตัวกระหนก และลากเส้นลายมาเรื่อย ๆ ระเบิดเส้นให้เลื้อยเป็นเปลว จนถึงยอดซ้าย และลากให้เลื้อยกลับ โดยพยายามสังเกตทิศทางของเส้น ให้วาดเลื้อยไป เหมือนกับหางของงู และจบลงด้วยการวัดเส้น โค้งกลับ มาที่ก้านใบ
- 3) ลากเส้นกึ่งกลางหนึ่งเส้น ให้คด โค้ง ไปตามรูปจนถึงยอดลาย การสอดไส้และบากลายกระหนกเปลว

ภาพที่ 71 แสดงขั้นตอนการเขียนกระหนกเปลว

ที่มา : ชั่วย, ลายไทย, 2545 : 43 - 50

เมื่อคุณสามารถฝึกวาดกระหนกเปลว จนชำนาญดีแล้ว ต่อไปคือการสอดไส้และบากลายให้กับตัวกระหนกเปลว ซึ่งกระหนกเปลวส่วนใหญ่ จะใช้ลายบากตัวละประมาณ 6-7 ตำแหน่ง (โดยสามารถเพิ่มหรือลด ตำแหน่งของรอยบากได้อีก ตามความเหมาะสม หรือตามขนาดของตัวกระหนก) เมื่อมีการบากลายแล้ว ตัวกระหนกจะดูสวยงามมากขึ้น และเพิ่มพลังความพริ้วไหว คู่ปลวเพลิง สมดังชื่อที่ตั้งอย่างแท้จริง

ขั้นตอนการสอดไส้และบากลายกระหนกเปลว

- 1) ให้อวดสามเหลี่ยมมุมฉาก ที่มีขนาดและการแบ่งพื้นที่ เช่นเดียวกับภาพที่ 56 หน้า 56
- 2) วาดเส้นโค้งในส่วนของกบใบ (กบเล็ก ๆ ที่เป็นส่วนของการงอกออกของตัวลายกระหนกเปลว) ในพื้นที่สามเหลี่ยมเล็ก ๆ มุมซ้ายมือ พร้อมกับบากลายเข้าตามภาพที่ 60 หน้า 58
- 3) วาดเส้นโค้งจาก โคนลาย ลากตัวเป็นส่วนหัวของตัวกระหนก และลากเส้นลายมาเรื่อย ๆ (ถ้าคุณยังไม่ชำนาญ ควรร่างโครงของกระหนกเปลว ด้วยเส้นเบา ๆ ก่อน) แล้วจึงสะบัดเส้นขึ้น และบากลายเข้าและออก ตามจังหวะของตัวลาย บากไปเรื่อย ๆ ให้เลื้อยเป็นเปลว จนถึงยอดลาย และลากเส้นให้เลื้อยกลับ พร้อมกับบากลายตามภาพที่ 61-62 หน้า 59 โดยพยายามสังเกตทิศทางของเส้นระหว่างการบากลาย ให้อยู่ในทรงของกระหนกเปลว ที่สะบัดยอดเป็นหางไหลด้วย
- 4) สำเร็จเป็นรูปทรง กระหนกเปลว ที่สอดไส้และบากลาย เรียบร้อยแล้ว จึงสอดไส้ลายที่ตัวกระหนก และกบใบ ด้วยเส้นที่อ่อนกว่าดังภาพที่ 63-65 หน้า 60 วาดกระหนกเปลว สอดไส้และบากลายที่พลิกกลับ ทางด้านซ้าย เช่นเดียวกับภาพที่ผ่านมา วิธีการวาด ใช้เช่นเดียวกับการวาดด้านขวา

ภาพที่ 72 แสดงเส้นโครงนำก่อนที่จะเขียนลาย

ที่มา : ชั่ว, ลายไทย, 2545 : 43 - 50

ภาพที่ 73 แสดงลวดลายกระหนกเปลวที่สวยงาม

ที่มา : ชั่ว, ลายไทย, 2545 : 43 - 50

ภาพที่ 74 แสดงวิธีแบ่งลายแบบต่าง ๆ ซึ่งต่อขึ้นเป็นลายในลักษณะต่าง ๆ
ที่มา : ชั่ว, ลายไทย, 2545 : 43 - 50

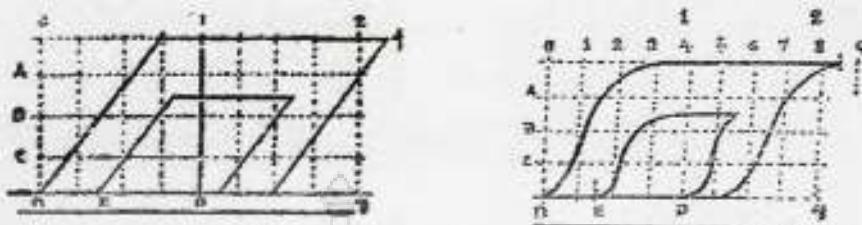

ภาพที่ 75 แสดงลายกนกและปลีกับตัวอ่อนลายกระหนกนกลายแบบต่าง ๆ
ที่มา : ชั่ว, ลายไทย, 2545 : 43 - 50

ภาพที่ 76 แสดงลายกระหนกปลิวอันสวยงาม
ที่มา : ชั่ว, ลายไทย, 2545 : 43 - 50

การเขียนลายแข่งสิงห์

ภาพที่ 77 แสดงการเขียนลายแข่งสิงห์

ที่มา : ชั่ว, ลายไทย, 2545 : 43 - 50

แต่โบราณเรียกสายนี้ว่า ลายแข่งสิงห์ เป็นตัวลายที่แยกออกมาจากลายใบเทศ เช่น เคียวกับลายดาอ้อย การที่ลายนี้มีชื่อใหม่ว่า น่องสิงห์ เพราะเหตุว่าลายที่กล่าวนี้อยู่ตรงน่องสิงห์ แต่ถ้าวิจารณ์กันอย่างแท้จริงกันแล้วเท่าที่โบราณให้ชื่อไว้นั้นถูกต้องแน่นอน การเขียนลายนี้ รูปลักษณะของลายอยู่ในรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นลายแบบเคียวกับลายสร้อยรัก ผิดกันตรงที่ลายสร้อยรักร้อยซ้อนต่อ ๆ กันเป็นพืด ๆ ไป ส่วนลายแข่งสิงห์นั้นสายเรียงกันเป็นแถว ๆ ห่างกันประมาณ 1 ส่วนทุกตัวไป เมื่อทราบวิธีหารูปทรงของลายแข่งสิงห์ดีแล้ว ควรพิจารณาถึงการแบ่งสาย และการบอกลายว่าการแบ่งหรือการบอกลายนั้นเป็นเช่นไร ตรงไหนเป็นที่บอกของลายถึงจะเหมาะสม การบอกลายที่สวยงามได้แสดงให้เห็นแล้วในใบแทรก

ภาพที่ 78 แสดงลายแข่งสิงห์

ที่มา : ชั่ว, ลายไทย, 2545 : 43 - 50

ลายกระหนกแข่งสิงห์ การแบ่งตัวลายกระหนกแข่งสิงห์ที่สวยงาม ได้แบ่งให้เห็นแล้วหลายแบบให้สังเกตดูซิว่า ลายอยู่ในหมวดแม่ลายชนิดไหน

1. หมวดคนารี การเขียนภาพคน เช่น ภาพพระ ภาพนาง และภาพเทวดา เป็นต้น ซึ่งต้องฝึกเขียนรูปร่าง ใบหน้า และกิริยาท่าทางต่าง ๆ ของคน

ภาพมโหรีหญิง

ภาพที่ 79 แสดงภาพมโหรีหญิง

ที่มา : ชำช, ลายไทย, 2545 : 43 - 50

แสดงการเล่นดนตรีไทย มีลัด สี ดี และ เป่า เครื่องลัด- กระจับปี่ เครื่องสี- ซอสามสาย เครื่องตี- กรับ ฉิ่ง และ โทน เครื่องเป่า- ขลุ่ย ได้แบบอย่างมาจากภาพจิตรกรรมฝาผนัง สมัยรัตนโกสินทร์ ในพระที่นั่งพุทธโรศวรรย์

ภาพเพื่อนรำหญิงชาย

ภาพที่ 80 แสดงภาพเพื่อนรำหญิงชาย

ที่มา : ชำช, ลายไทย, 2545 : 43 - 50

ได้แบบอย่างจากลายรดน้ำ ซึ่งเขียนเป็นฉาก อยู่ในพระที่นั่งพิมานรัตยา ในเขตพระราชฐาน
ฝ่ายใน ในพระบรมมหาราชวัง

2. หมวดกระบี่ การเขียนภาพถึง ภาพยักษ์ อสูร และพวกอมมนุษย์ต่าง ๆ โดยมากจะขีดเขี้ยว
และถึงที่เป็นตัวเอกในเรื่องรามเกียรติ์เป็นหลัก

ภาพจิตรกรรมฝาผนังของหนุมาน

ภาพที่ 81 แสดงหมวดกระบี่

ที่มา : ชั่ว, ลายไทย, 2545 : 43 - 50

ระเบียงวัดพระแก้ว เรื่องรามเกียรติ์แสดงให้เห็นค้อนหนุมานอาสาวงแหกท้องดวงใจทศ
กัณฑ์ จากพระฤๅณโศกนคร อังคารยักษณัฐ แล้วขอให้พระฤๅณมีนางเข้าเฝ้าถวายตัว อาสาทศกัณฐ์นำ
จับพระราม

3. หมวดกษัตริย์ การเขียนภาพสัตว์ต่าง ๆ ได้แก่ สัตว์ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย
เสือ สิงห์ กระต๊อบ และนกกต เป็นต้น สัตว์ในวรรณคดีที่เกิดจากจินตนาการของช่างเขียนหรือเราเรียกว่า
สัตว์หิมพานต์ มีรูปร่างประหลาด เช่น ราชสีห์ กษณัฐ กิณรี ครุฑ และหงส์ เป็นต้น

ภาพกิณรี

ภาพที่ 82 แสดงภาพกิณรี

ที่มา : ชั่ว, ลายไทย, 2545 : 43 - 50

แสดงถึงความอ่อนหวาน ของดอกไม้ (ดอกบัว) จากอีกตัวหนึ่ง ภาพที่ 81 หน้า 66 แสดงให้เห็นลักษณะลีลาของการนั่ง ซึ่งเป็นครึ่งคนครึ่งนก และการขึ้นพักอิริยาบถทั้งสอง ตลอดจนศิวาภรณ์ และเครื่องตกแต่งร่างกาย

ภาพกนิษฐา

ภาพที่ 83 แสดงของภาพกนิษฐา

ที่มา : ชั่ว, กล้วยไทย, 2545 : 43 - 50

มีทั้งเทพหญิงและเทพชาย ซึ่งเรียกว่า กนิษฐิ์ และกนิษฐา ในภาพที่ 82 หน้า 66 แสดงให้เห็น กนิษฐิ์กำลังขอความรัก หรือความเห็นใจจากกนิษฐิ์ ซึ่งกนิษฐิ์ได้แค่เอียงอวย ตามวิสัยเทพหญิงอันพึงมี

ผ้าไหมและผ้าฝ้าย

ความเป็นมาของคันท่อม่อนและตัวไหม

(<http://www.thai-tour.com>, 25 กรกฎาคม 2552) เมื่อประมาณ 5000 ปี ก่อน มนุษย์ยังไม่รู้จัก ประโยชน์ของคันท่อม่อนและตัวไหม ครบจนกระทั่งเมื่อประมาณ 4500 ปี หนังสือจีนโบราณ ฉบับหนึ่งชื่อ โทเก็ก กล่าวว่า พระนางจันท่อม่อน พระมเหสีของพระเจ้าอั้งตี้ หรืออั้งตี้ ได้เสด็จสวนหลวงทอด พระเนตรเห็นตัวหนอนหลายตัวเกาะอยู่ที่คันท่อม่อน ต่อมาทรงเห็นตัวหนอนชักใยพันรอบตัวจึงหยิบ มาพิจารณาเมื่อดึงออกมาจะเป็นเส้น ๆ มีความเหนียวดี พระนางทรงพระดำริว่า ถ้านำมาทำเป็นคันท่อม่อน เนื้อจะดีกว่าปอและป่านที่ใช้ทำเครื่องนุ่งห่มมาแต่ก่อน เมื่อพระนางสามารถเลี้ยงไหมควบเส้นไหม ทอเป็นคันท่อม่อนสำเร็จตั้งแต่กาลครั้งนั้นและได้รับการถวายพระฉายาว่า "นางพญาของการหัตถ์ กรรม ไหม" ตั้งแต่นั้นมา การทำไหมก็แพร่กระจายไปตามตำบลต่าง ๆ ในประเทศจีนก่อนที่จะแพร่ กระจายไปสู่นานาประเทศ

ในอดีตกาล การปลูกหม่อนก็มุ่งเน้นที่จะนำใบหม่อนนั้นไปเลี้ยงไหมเพียงอย่างเดียว การเลี้ยง ไหมก็จะมุ่งเน้นที่จะ ได้รังไหม ก่อนนำไปสาวเป็นเส้นเพื่อใช้ทอผ้าไหม แม้การเลี้ยงไหมจะพัฒนาไป

อุตสาหกรรมนานแล้วก็ตาม กิจกรรมหลักก็คือ การได้เส้นไหมเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมสิ่งทอ เมื่อไม่นานมานี้ได้มีการนำส่วนต่างของคันหม่อน เส้นใยไหม หนอนไหม หรือแม้กระทั่งตัดแต่ไหม ไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ปัจจุบันเมื่อวิทยาการด้านต่าง ๆ เจริญมากขึ้น นักวิทยาศาสตร์เริ่มพัฒนาการใช้ประโยชน์จากหม่อนและไหม เพื่อให้มีคุณค่าและศักยภาพในการใช้ประโยชน์สูงขึ้นและกว้างขึ้น

คุณสมบัติต่าง ๆ ที่จะต้องปฏิบัติรักษา เคลื่อนย้ายอย่างระมัดระวัง ความสุข ความเบาสบาย ความภูมิใจ จะไม่เกิดขึ้นเลย ถ้าเราจะไม่ทำการรักษาคุณภาพอันดีเลิศของผลิตภัณฑ์ จากไหมทุกชนิดให้อยู่ในสภาพที่น่าหือบ นำเป็นเจ้าของและนำสวมใส่ผ้าไหมไทย คุณค่าสู่สากลผ้าไหม ภูมิปัญญาไทย ก้าวไกลสู่ตลาดโลก การทอผ้าไหม เป็นอุตสาหกรรมของคนไทย ภาคอีสาน มานานแล้วสตรีชาวอีสานเมื่อหมอลดหน้าทำนา จะมานั่งล้อมวง สวาทไหม ปั่นและย้อมเส้นไหม ทอเป็นผืนเพื่อเก็บไว้ใช้หรือขาย ต่อสร้างผลงานสืบสานศิลปะไทยและเสริมสร้างสุขภาพให้แข็งแรงไปพร้อมกันมา ตั้งแต่ครั้งโบราณ และกว่าที่จะได้ผ้าไหมผืนสวย ๆ สั้นตัดเย็บต้องผ่านขั้นตอนการเลี้ยงไหม ตัวไหมคล้ายหนอนตัวเล็ก ๆ กินใบหม่อนเป็นอาหารมีอายุประมาณ 45 วัน จึงเริ่มชักใย กลายเป็นรังไหม การสาวไหมเมื่อตัวไหมชักใยได้ 2 วัน จึงเริ่มเก็บรับไหมและต้องสาวไหมให้เสร็จภายใน 7 วัน เพราะตัวด้กแต่จะกัดรังออกมาทำให้ได้เส้นไหมที่ไม่สมบูรณ์เส้นไหมที่ได้มี 3 ชนิด คือ ไหมคันมีสีออกเหลืองงอมแสดเส้นใหญ่และไม่เรียบ ไหมกลางเส้นไหม ขนาดกลางเรียบเสมอกันมีปมเล็กน้อยนิยมนำมาตัดเสื้อผ้าเพราะไม่นิ่มมากเสื้อผ้าที่ได้มีรูปทรงสวยงามเส้นไหมมีเนื้อละเอียดสีทองคอกบวบเมื่อนำมาทอจะได้ ผ้าไหมที่มีเงาสวยเนื้อผ้าแน่นเมื่อหยดน้ำลงไปจะเกาะเป็นเม็ดอยู่บนเนื้อผ้าไม่สามารถซึมเข้าไปได้ทันที จึงมีราคาแพงการย้อมไหมผ้าไหมสมัยก่อนไม่ค่อยมีคุณภาพเพราะสืคจากเทคนิคการย้อมที่ล้ำสมัยที่ล้ำสมัย และใช้สีย้อมที่ได้จากธรรมชาติ เช่น เปลือกไม้ค่าง ๆ แต่ในปัจจุบันมีสิวิทยาศาสตร์ทำให้สีไม่ตกและมีคุณภาพดีขึ้น การทอผ้าไหมปัจจุบันใช้ "กักระตุก" ช่วยให้ทอง่ายและรวดเร็ว ซึ่งลายต่าง ๆ จะเกิดจากการมัดย้อมเส้นไหม เรียกว่า "มัดหมี่" ให้เป็นลายก่อนนำมาทอ การเรียกชื่อผ้าไหมเรียกตามลายผ้า เช่น ชิ้น หมี่ ชิ้นปุม ชิ้นเชิง ชิ้นชก และลายดอกพิกุล

ในอดีตไหมไทยไม่ที่รู้จักแพร่หลายในตลาดโลกมากนัก แม้กระทั่งคนไทยยังไม่นิยมนำผ้าไหมมาตัด เย็บเสื้อผ้า เพราะผ้าไหมถูกตีกรอบให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้ใหญ่เท่านั้น จนหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อจิม ทอมสัน ชาวอเมริกันพินฟูอุตสาหกรรมไหมไทย ชิ้นมาใหม่ทำให้ผ้าไหมขึ้นมาใหม่ ทำให้ผ้าไหมไทย เป็นที่รู้จักของโลกภายนอกมากยิ่งขึ้น ประกอบกับที่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงมีพระราชดำริ ในการก่อตั้งศูนย์ศิลปาชีพ เพื่อส่งเสริมงานฝีมือภูมิปัญญาไทย ผ้าไหม "มัดหมี่" จึงเป็นศิลปะอีกแขนง หนึ่งที่ทรงให้ความสำคัญ และได้รับส่งเสริมพัฒนาในทุกขั้นตอนการผลิต ทรงส่งเสริมให้มีผลิตออก มาหลาย ๆ รูปแบบทั้งแบบผืนยาวเรียบลายแถบ ชกดอก ภาพพิมพ์ สมเด็จพระนางเจ้าทรงเป็นแบบอย่างในการ เผยแพร่ชื่อเสียงของผ้าไหมไทย โดยการที่ทรงฉลองพระองค์ด้วยผ้าไหมไทย ไม่ว่าจะอยู่ในประเทศหรือเสด็จต่างประเทศก็ตาม ผ้าไหมมัดหมี่นอกจากจะมีลวด

ลายที่สวยงาม แล้วยังมีความทนทานสามารถสวมใส่ได้หลายปี หากรู้จักวิธีการรักษาที่ถูกต้อง ปัจจุบันดีไซเนอร์ชั้นนำทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศนิยมนำผ้าไหมทั้งผ้าพื้น และผ้ามัดหมี่ไปตัดเย็บ จัดแสดงแฟชั่นโชว์คอลเลกชันผ้าไหมให้เห็นกันอยู่บ่อย ๆ ซึ่งผ้าไหม 2 เส้น นิยม ตัดชุดสำหรับสุภาพสตรีส่วนของผ้าไหม 4 เส้นนำมาตัดเป็นเสื้อพระราชทานสำหรับสุภาพบุรุษหรือตัด ชุดสูทเป็นการออกแบบผสมผสานความงามของผ้าไหมไทยกับการตัดเย็บอย่างประณีตใน รูปแบบสากล เพื่อช่วยเสริมให้บุคลิกของผู้สวมใส่ดูสวยงามไม่ล้าสมัยเหมาะสมกับคนทุกวัยและทุกโอกาส จากการเริ่มต้นแก้ปัญหาของชาวชนบทในภาคอีสานของไทย เคี้ยวผ้าไหมไทยกลายเป็นสินค้าสำคัญของประเทศ และเป็นที่ต้องการของโลกไปแล้ว

ไหม เป็นเส้นใยโปรตีนธรรมชาติ มีความเหนียวทนทาน และมันวาว สามารถนำไปใช้ทอเป็นผืนผ้าได้อย่างงดงาม ไหมที่ดีที่สุดได้มาจากตัวอ่อนของตัวไหมหรือผีเสื้อไหมมัลเบอร์รี่ชนิดที่เรียกว่า Bombyx Mori ซึ่งชักใยออกมาพันรอบตัวขณะเป็นดักแด้ก่อนจะเจาะออกมาเป็นผีเสื้อตัวเต็มวัย การดึงเส้นไหมออกจากดักแด้ หรือปลอกไหม เรียกว่า การสาวไหม ความงามมันวาวของเส้นไหมนั้น มาจากคุณสมบัติของโครงสร้างที่คล้ายปรีซึมสามเหลี่ยมของเส้น ใยนั้นเอง ด้วยเหตุนี้ผ้าไหม (ผ้าที่ทอจากเส้นไหม) จึงมีความมัน สะท้อนแสงเป็นประกายแวววาวจากมุมต่างๆ ที่ทำให้สะท้อนออกเป็นสีต่างๆ "ไหมป่า" (Wild Silk) ผลิตจากดักแด้ที่ไม่ใช่ตัวไหมมัลเบอร์รี่และสามารถผลิตเทียมได้ การใช้ไหมป่าทำกันมาตั้งแต่สมัยโบราณในจีน เอเชียใต้และยุโรปแต่เป็นการผลิตระดับต่ำเมื่อเทียบกับไหมแท้ ไหมป่าจะมีลักษณะต่าง ๆ จากไหมเลี้ยงดักแด้ที่ไปเก็บมามีจะได้รับความเสี่ยงจากการที่ตัวดักแด้เจาะทะลุ "รัง" ออกมาก่อนที่จะทำการสาวซึ่งทำให้เส้นที่ออกมาเป็นเส้นสั้น ๆ ไหมที่เลี้ยงเป็นอุตสาหกรรมจะถูกฆ่าก่อนที่จะทำการสาวไหม โดยลารดัมก่อนที่ตัวไหมจะ ไส่ลอกเป็นผีเสื้อ หรือเจาะด้วยเข็มที่ทำให้ "รังไหม" เพื่อที่จะไม่ให้รังได้รับความเสียหายจากการถูกเจาะ ซึ่งเป็นการทำให้สาวเส้นไหมได้เป็นเส้นเดียวตลอดทั้งรัง และทำให้ผ้าที่ทอออกมามีความแข็งแรงทนทานเพิ่มขึ้น นอกจากนั้นไหมป่าก็ยิ่งข้อมยากกว่าไหมเลี้ยง

ไหมได้จากตัวไหมโดยนำรังไหมที่ฝั่มแคบแล้ว มาต้มในน้ำร้อนแล้วสาวขึ้นมาทำเป็นใจไหม จากนั้นนำมาฟอกให้เส้นนุ่ม คากแห้ง แล้วนำมาทอเพื่อให้เส้นใยไหมติดต่อกันตลอด ข้อมสีแล้วจึงนำไปทอเป็นผืนผ้าใน การข้อมสี นั้น ในอดีตนิยมข้อมด้วยสีที่ได้ จากวัชพืชรูปร่างคล้าย กล้วยจากส่วนต่าง ๆ ของพืชที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น เปลือกของลำต้น แก่น ราก ลูก ผล ดอก และ ใบ พืชที่ใช้ข้อม เช่น ครั่ง คราม ลูกหว้า ใบหูกวาง และแฉอง หรือจากสัตว์บางชนิด ปัจจุบันมีการนำสีวิทยาศาสตร์ หรือสีเคมีมาใช้ในการข้อมมากขึ้นเนื่องจากราคาไม่แพงหาได้ง่ายใช้สะดวก และ ควบคุมน้ำหนักของสีได้ง่ายกว่า สำหรับ อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้าประกอบด้วยส่วนสำคัญ คือ กี่ หรือหมอก ฟันหวี ตะกอกหรือเขากระสวย และเขาหมอก

วงจรชีวิตของไหม

ภาพที่ 84 แสดงระยะไข่ไหม

ที่มา : <http://www.thai-tour.com>, 25 กรกฎาคม 2552

ระยะ ไข่ไหม

อายุไข่ไหมขึ้นอยู่กับชนิดของไข่ไหม คือ

- ไข่ไหมชนิดฟักออกตลอดปี อายุ 9-10 วัน
- ไข่ไหมชนิดที่มีการพักตัว อายุ 4-10 เดือน

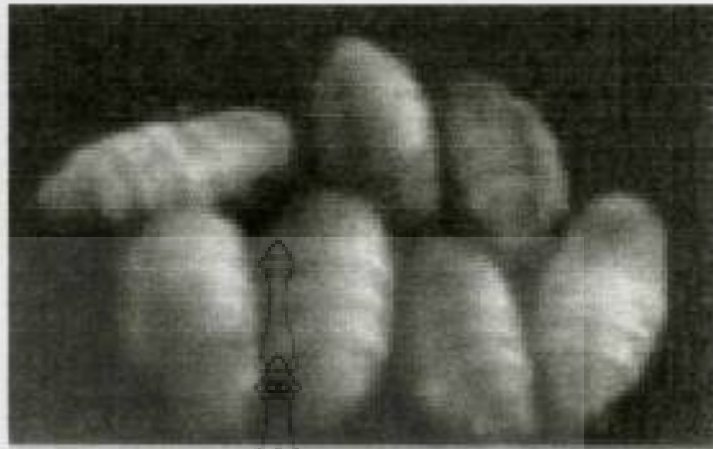

ภาพที่ 85 แสดงระยะหนอนไหม

ที่มา : <http://www.thai-tour.com>, 25 กรกฎาคม 2552

ระยะหนอนไหม แบ่งออกเป็น 5 วัย คือ

- วัย 1 อายุ 3-4 วัน
- วัย 2 อายุ 2-3 วัน
- วัย 3 อายุ 3-4 วัน
- วัย 4 อายุ 4-5 วัน
- วัย 5 อายุ 6-8 วัน

ภาพที่ 86 แสดงระยาะดักแค้

ที่มา : <http://www.thai-tour.com>, 25 กรกฎาคม 2552

ระยาะดักแค้

- อายุ 10-12 วัน

ภาพที่ 87 แสดงระยาะผี่เสื่อ

ที่มา : <http://www.thai-tour.com>, 25 กรกฎาคม 2552

ระยาะผี่เสื่อ

คุณสมบัติอันมีค่าของผ้าไหมไทย

(<http://www.suleeporn.com/history.html>, 22 สิงหาคม 2552) คุณสมบัติอันมีค่าของผ้าไหมไทยที่มีชื่อขจรขยายไปสู่อุทกภูมิภาคของโลก (จากการมอง) มีสองลักษณะ คือ

1. การมองในลักษณะภายนอก คือผ้าไหมไทยนั้น เมื่อมองแล้วจะมีความงามเป็นประกาย มีความครี้งใจ และทำให้หลงใหลในสีสันอันงดงาม และดูภูมิฐานเมื่อใครได้สวมใส่ผ้าไหมไทยจะแสดงถึงความมีรสนิยมสูง
2. การมองในลักษณะของการได้สวมใส่หรือสัมผัส เมื่อได้สวมใส่ผ้าไหมแล้วทำให้เกิด

ความสุขและความภูมิใจ คุณสมบัติที่เบียดเบียนของผ้าไหม ทำให้มีความรู้สึกสบายผ้าไหม ไทยได้รับการยอมรับว่าเป็นราชินีของเส้นใยทั้งหมดที่มีอยู่ในโลกปัจจุบัน ผ้าไหมหรือผลิตภัณฑ์จากไหมนั้นบอบบาง จึงต้องปฏิบัติรักษาอย่างพิถีพิถันอย่างน้อยทุกคนก็ทราบคืออยู่แล้ว

การแบ่งชนิดของผ้าไหมแบ่งตามลักษณะของเนื้อไหมได้ 4 ชนิด

1. ผ้าไหมน้อย ใช้ไหมน้อยในการทอ ผ้าไหมชนิดนี้เนื้อจะละเอียดนุ่ม เป็นเงาสวยงาม ถ้านำหยดครั้งแรกจะเกาะเป็นเม็ดอยู่บนเนื้อผ้า เพราะความแน่นของเนื้อผ้า น้ำจึงไม่สามารถจะซึมเข้าไปในเนื้อผ้าได้ทันที ผ้าไหมชนิดนี้ส่วนมากจะเป็นพื้นสำหรับตัดเสื้อ ทำจีวร ทำผ้าขาวม้า ผ้าโสร่ง และผ้าถุงทุกชนิด ผ้าไหมน้อยมีราคาแพงกว่าผ้าไหมชนิดอื่น

2. ผ้าไหมลาว เป็นผ้าไหมเนื้อขนาดกลาง เนื้อหนากว่าไหมน้อย แต่เนื้อแข็งและหยาบกว่าไหมน้อยมาก ที่คนส่วนใหญ่นิยมใช้ผ้าไหมลาวมากกว่าผ้าไหมน้อย เพราะตัดเสื้อผ้าให้สวยงามกว่าไม่มันเหมือนไหมน้อย เพราะเนื้อผ้ามีความแข็งอยู่ตัวกว่า

3. ผ้าไหมได้จากหัวไหม ส่วนมากไม่นิยมทอผ้าโดยใช้หัวไหมล้วน ๆ แต่นิยมทอปนกับผ้าไหมลาว เนื้อผ้าที่ได้จะหยาบหนาเข้าของงานจึงมักเก็บไว้ใช้เองเป็นส่วนมาก โดยใช้สวมใส่ทำงาน เพราะเนื้อผ้ามีความทนทานและหนามาก

4. ผ้าไหมบน การทอผ้าไหมชนิดนี้ ใช้ไหมน้อยกับไหมลาวเป็นเส้นยืน และใช้ไหมน้อยเป็นเส้นทอ ผ้าชนิดนี้มีจำหน่ายทั่วไปในห้างร้านทั้งหลาย

วิธีดูไหมแท้

วิธีการดูผ้าไหม

ผ้าไหมไทยเป็นผ้าที่ทอจากเส้นใยธรรมชาติ จึงมีวิธีพิสูจน์ที่ง่ายเนื่องจากเส้นใยธรรมชาติจะมีความแตกต่างจากเส้นใยสังเคราะห์อยู่มาก โดยเฉพาะความโปร่งและความละเอียดของโครงสร้างที่เป็นธรรมชาติ รวมทั้งน้ำหนักจะเบากว่าในปริมาณเท่า ๆ กัน

ขั้นตอนที่ 1

สังเกตโดยรวม ถิ่นเป็นไหมเนื้อละเอียดจะทอจากไหมเส้นเล็กซึ่งมีความเงาและอาจมีสีไหมหรือ ปมไหมอยู่บ้างแต่ไม่มากซึ่งเป็นธรรมชาติแท้ ๆ ของไหม ส่วนผ้าไหมเนื้อหยาบจะมีความเงา น้อยลงมากแต่มีสีไหมอยู่ทั่วทั้งผืน เป็นเอกลักษณ์แต่ทั้งความเงาและสีไหม ในปัจจุบันนี้สามารถเลียนแบบให้ใกล้เคียงกันได้แก่คล้ายกัน มีสีไหมคล้ายกันแต่เรื่องโครงสร้าง และความโปร่งใสสบาย ยังไม่สามารถเลียนแบบธรรมชาติได้

ขั้นตอนที่ 2

หากผ้าไหมที่เราซื้อมามีความเงา และมีสีไหมก็ยังไม่สามารถวางใจได้ 100 % เนื่องจากเทคโนโลยีสมัยใหม่สามารถใช้เส้นใยสังเคราะห์ทำให้ใกล้เคียงกันได้ แต่โครงสร้างของเส้นใยต่างกัน วิธีพิสูจน์ลำดับต่อไปก็คือ ดึงเส้นไหมจากผ้าทั้งในแนวตั้ง และในแนวนอนเหตุที่ให้ดึงทั้ง 2 แนว

เนื่องจากบางครั้งจะมีการปลอมเพียงครั้งเดียว คือ ปลอมเฉพาะทางทอหรือแวนอนแต่ทางยีนหรือแนวตั้งจะเป็นเส้นไหมจริง ข้อสังเกตนี้ต้องขอบคุณลูกค้าคนหนึ่งของเรานำเข้ามาบอก เนื่องจากไปพบคนนำผ้าไหมมาเร่ขายในราคาที่ถูกมากกว่าปกติจึงเอะใจและซื้อมาลองทดสอบดูพบว่า เป็นผ้าไหมแท้ แต่เพียงครั้งเดียว อีกครั้งเป็นเส้นใยสังเคราะห์ ดังนั้น การทดสอบจึงควรดูทั้ง 2 แนวผ้า เมื่อดึงเส้นด้ายมาแล้วลองจุดไฟเพื่อสังเกตถ้าเป็นเส้นไหมแท้ ๆ เมื่อโดนไฟแล้วจะหดเล็กน้อยแต่ไม่รวมเป็นก้อนเหมือนเส้นใยสังเคราะห์ ครึ่งนี้จะเป็นจุดแตกต่างที่สำคัญลักษณะของเส้นใยสังเคราะห์ที่มีความเงาจะมีส่วนผสมของพลาสติก จึงหดตัวและมีกลิ่นเหม็นเหมือนพลาสติกไหม้

ขั้นตอนที่ 3

ให้สังเกตความเปราะของเส้นใยถ้าเป็นผ้าไหมแท้เส้นใย จะเป็นธรรมชาติมีโครงสร้างที่เล็ก เมื่อถูกไฟจะเปราะเมื่อใช้นิ้วขยี้ก็จะแตกเป็นเส้น ส่วนกลิ่นก็จะไม่เหม็นมากและเป็นกลิ่นธรรมชาติ แต่ถ้าเป็นไหมสังเคราะห์ จะมีกลิ่นเหมือนพลาสติกไหม้และจะไม่เป็นเส้นหรือผงแต่จะหดตัวและเป็นก้อนติดกัน เพราะเส้นใยสังเคราะห์จะมีส่วนผสมของพลาสติก

สถานการณ์ทั่วไปเกี่ยวกับฝ้าย

ภาพที่ 88 แสดงต้นฝ้าย

ที่มา: <http://www.sulecporn.com/history.html>, 22 สิงหาคม 2552

ฝ้ายเป็นวัตถุดิบที่มีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมสิ่งทอของประเทศ ซึ่งปัจจุบันความต้องการใช้ ฝ้ายเป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมสิ่งทอมีปีละกว่า 350,000 ตัน (ฝ้ายปุย) แต่ในขณะที่เดียวกันการผลิต ฝ้ายของประเทศมีปริมาณน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณความต้องการใช้ภายในประเทศคือ ผลิตฝ้ายได้เพียงปีละประมาณ 25,000 ตัน (ฝ้ายปุย) คิดเป็นร้อยละ 7 ของปริมาณความต้องการใช้ภายในประเทศนั้น ส่วนที่เหลือทั้งหมดต้องนำเข้าจากต่างประเทศคิดเป็นมูลค่าปีละไม่ต่ำกว่า 15,000 ล้านบาท แต่ประเทศไทยสามารถส่งออกผลิตภัณฑ์สิ่งทอซึ่งใช้ฝ้ายเป็นวัตถุดิบออกจำหน่ายยังต่างประเทศ คิดเป็นมูลค่าไม่ต่ำกว่าปีละ 100,000 ล้านบาท ซึ่งจากแนวโน้มการปลูกฝ้ายนับตั้งแต่ปี 2524 ที่ประเทศไทยเคยมีพื้นที่ปลูกฝ้ายถึง 1 ล้านไร่ นั้น ก็มีแนวโน้มลดลงทุกปี สาเหตุที่สำคัญคือฝ้ายเป็นพืชที่มีแมลงศัตรูมารบกวนมากโดยเฉพาะหนอนเจาะสมอฝ้าย เกษตรกรจะต้องฉีดพ่นสารเคมีกำจัด

แมลงศัตรูฝ้ายปีละประมาณ 10-14 ครั้ง ทำให้ต้นทุนการผลิตฝ้ายสูงและยังเป็นอันตรายต่อสุขภาพร่างกายของเกษตรกร และมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมอีกด้วย รวมทั้งเกษตรกรขาดแคลนเงินทุนและแรงงานในการฉีดพ่นสารเคมี การเก็บเกี่ยวผลผลิต ซึ่งนับวันจะมีราคาแพงและหายาก นอกจากนี้ปัญหาในด้านพืชแข่งขันอื่น เช่น ถั่วเหลือง ข้าวโพด ซึ่งได้รับการสนับสนุนและแทรกแซงจากภาครัฐชัดเจนทั้งด้านปัจจัยการผลิต และการตลาดทำให้เกษตรกรที่เคยปลูกฝ้ายหัน ไปปลูกพืชไร่นาชนิดอื่นแทน ความไม่มีเสถียรภาพของราคาฝ้ายดอกที่เปลี่ยนแปลงขึ้นลงตามราคาสินค้าโลก เกษตรกรขาดอำนาจในการต่อรองราคาก็ส่งผลทำให้ เกษตรกรปลูกฝ้ายลดลง อย่างไรก็ตามในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 กำหนดให้ฝ้ายเป็นพืชที่ต้องรักษาระดับปริมาณการผลิต เพื่อทดแทนการนำเข้าฝ้ายจากต่างประเทศ ดังนั้นจึงควรมีการ ส่งเสริมและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตฝ้าย ลดปริมาณการใช้สารเคมี เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตฝ้ายและคุณภาพฝ้ายให้ดีขึ้นสามารถผลิตฝ้ายใช้ในประเทศได้มากขึ้นเพื่อช่วยเหลือประเทศชาติในยุทที่เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ที่เกิดจากผลกระทบจากค่าเงินบาทลอยตัว เน้นให้มีการใช้ผลผลิตทางการเกษตรภายในประเทศมากขึ้น ลดการนำเข้าผลผลิตจากต่างประเทศและให้ภาคเกษตรสามารถรองรับแรงงานที่จะเคลื่อนย้ายจาก ภาคอุตสาหกรรมกลับสู่ชนบทอีกด้วย

ปริมาณการใช้สารเคมี เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตฝ้าย และคุณภาพฝ้ายให้ดีขึ้นสามารถผลิตฝ้ายใช้ในประเทศได้มากขึ้นเพื่อช่วยเหลือประเทศชาติในยุท ที่เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากผลกระทบจากค่าเงินบาทลอยตัว เน้นให้มีการใช้ผลผลิตทางการเกษตรภายในประเทศมากขึ้น ลดการนำเข้าผลผลิตจากต่างประเทศและให้ ภาคเกษตรสามารถรองรับแรงงานที่จะเคลื่อนย้ายจากภาคอุตสาหกรรมกลับสู่ชนบทอีกด้วย

ฝ้าย เป็นพืชที่ชาวบ้านปลูกไปพร้อม ๆ กับการปลูกข้าวใช้เวลาประมาณ 6 - 7 เดือน จึงเริ่มเก็บดอกฝ้ายมาล้างให้แห้ง นำมาผ่านกระบวนการต่าง ๆ คือ ถั่ว คัด ล้าง เข็น ทำเช็ดทำใจ ก่อนที่จะย้อมสีจะต้องนำฝ้ายเส็กก่อน โดยคนนำใจฝ้ายไปแช่น้ำข้าวจ้าวที่นึ่งสุกแล้วนำมาตีด้วยท่อนไม้ให้น้ำข้าวเข้าไปผสมกับเส้นด้ายก่อนจึงนำไปตากแห้ง เพื่อให้เส้นด้ายคงทน เมื่อย้อมสีเสร็จก็นำเส้นฝ้ายไปเข้าเครื่องมือหมุนที่เรียกว่า กวักเพื่อปั่นด้ายให้เรียบเสมอกันและแน่นยิ่งขึ้นจึงนำไปด้นหรือสับหลักัน หรือที่ขึงด้ายก่อนนำไปเข้าเครื่องทอที่เรียกว่า กี่หรือหูก เพื่อทอให้เป็นผืนผ้าต่อไป

ภาพที่ 89 แสดงต้นฝ้าย (2)

ที่มา : <http://www.suleepom.com/history.html>, 22 สิงหาคม 2552

สมบัติทางกายภาพของเส้นใยฝ้าย

เส้นใยฝ้ายจะมีขนาดความกว้างเท่า ๆ กันหรือใกล้เคียงกัน คือ จะมีความกว้างประมาณ 12-20 ไมครอน ตรงส่วนกลางของเส้นใยจะกว้างกว่าส่วนหัวและปลาย ส่วนความยาวใยฝ้ายขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ เช่น ขึ้นอยู่กับพันธุ์ฝ้าย สภาพดินฟ้าอากาศ และการเจริญเติบโต เส้นใยฝ้ายส่วนใหญ่จะยาวประมาณ 7/8 นิ้ว และขนาดที่นิยมนำมาใช้ในงานอุตสาหกรรมสิ่งทอ คือ ใยฝ้ายที่ยาวประมาณ 1/2 นิ้ว

ความมันเงา

ใยฝ้ายโดยทั่วไปจะมีความมันน้อย ต้องเพิ่มความมันด้วยการตกแต่ง เช่น ฝ้ายเมอร์เซอร์ไรซ์

ความเหนียว

ฝ้ายจะมีความเหนียวปานกลาง คือจะเหนียวประมาณ 3.0-5.0 กรัมต่อเดนเชอร์ ความเหนียวจะเพิ่มขึ้นเมื่อเปียก ความเหนียวเมื่อเส้นใยเปียกมากกว่าความเหนียวเมื่อแห้งประมาณ 25-40 เปอร์เซ็นต์ ความยืดหยุ่นและการบิดได้ ใยฝ้ายจะยืดหยุ่นได้ก่อนข้างค้ำ คือจะยืดได้ประมาณ 3-7 เปอร์เซ็นต์ บางครั้งอาจถึง 10 เปอร์เซ็นต์ ก่อนถึงจุดขาด การหดตัวกลับที่เดิม หากจับยืดออกเพียง 2 เปอร์เซ็นต์จะหดตัวกลับเข้าที่เดิมได้ 74 เปอร์เซ็นต์ ถ้าจับยืดออก 5 เปอร์เซ็นต์ จะหดกลับที่เดิมได้เพียง 50 เปอร์เซ็นต์

ความคืนตัว

ใยฝ้ายและฝ้ายคืนตัวได้ดี และยับง่ายมาก ความอ่วงจำเพาะ ใยฝ้ายมีความหนาแน่นและความอ่วงจำเพาะ 1.54 กรัม / ลูกบาศก์เซนติเมตร

การดูดความชื้น

ฝ้ายดูดความชื้นในบรรยากาศได้ 8.5 เปอร์เซ็นต์ ถ้าความชื้นสัมพัทธ์ในอากาศ 95 เปอร์เซ็นต์

และ 100 เปอร์เซ็นต์ ผ้าจะดูดความชื้นไว้ได้ 15 เปอร์เซ็นต์ และ 25-27 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับผ้าฝ้ายสามารถดูดซับความชื้นจากเหงื่อและน้ำได้ดีและสามารถ ระบายความชื้นได้เร็ว

ความคงรูป

โดยปกติผ้าฝ้ายจะคงรูป ไม่ยืด และหดตัวมากนัก ความยืดและหดจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับกระบวนการผลิตเป็นคืนผ้าด้วยถ้าต้องการไม่ให้ จะต้องทำการตกแต่งให้ทนหด เช่น ผ้าซักฟอกไรซ์ การผลิตไฟและการทนต่อความร้อน

ผ้าติดไฟง่ายและเร็ว เมื่อเผาจะมีกลิ่นเหมือนเผากระดาษ มีเขม่าเล็กน้อย และมีสีเทาๆ ผ้าฝ้ายถ้าถูกความร้อนแห้งที่มีความร้อนสูงกว่า 149 องศาเซลเซียสต่างๆ จะทำให้ใยเสื่อมคุณภาพแต่จะไหม้เกรียมดำริดด้วยความร้อนสูงมากและการตกแต่ง เช่น การลงแป้ง ซึ่งจะช่วยให้ไหม้เกรียมง่าย สมบัติทางเคมี

ผลต่อค่าใยฝ้ายจะทนต่อค่าได้ดีซึ่งในกระบวนการผลิตผ้าฝ้ายต้องใช้ต่างมาก เช่น การฟอกขาวและการขูดมัน สารซักฟอกและการฟอกขาวทุกชนิดล้วนมีส่วนประกอบของด่างทั้งสิ้น จึงสามารถใช้สารเหล่านี้กับผ้าได้อย่างปลอดภัยผลต่อกรดฝ้ายจะไม่ทนต่อกรด โดยเฉพาะกรดบางชนิดเข้มข้นประเภทกรดของ โลหะเพราะกรดจะทำลายเส้นใยฝ้าย

ผลต่อสารละลายอินทรีย์ฝ้ายจะทนต่อสารละลายอินทรีย์ ที่ใช้ในการซักกรดในประจำวันและการลบรอยเปื้อนได้อย่างดีแต่จะละลายในสารประกอบบางชนิด เช่น คิวปราโมเนียมไฮดรอกไซด์ และคิวปริเอทิลีนไดอะมีน (Cupriethylenediamine) เราจึงใช้สารเคมี 2 ชนิดนี้ในการวิเคราะห์เส้นใยฝ้ายได้ ผลต่อแสงแดดและปัจจัยอื่น ๆ ผ้าฝ้ายถ้าตากแดดจัดไว้นานเกินไป จะทำให้กลายเป็นสีเหลืองและเสื่อมคุณภาพได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความชื้นและการย้อมสี (vat) และสีซันเมอร์บางชนิด

การเก็บรักษา

ควรเก็บผ้าฝ้ายไว้ในที่แห้งและมีแสงสว่างน้อย ซึ่งจะทำให้ผ้าอยู่ในสภาพเดิมได้นาน อย่าเก็บผ้าไว้ในที่อับชื้นและอู่เพราะผ้าฝ้ายจะขึ้นราง่าย ซึ่งจะทำให้ผ้าเสื่อมคุณภาพและขาดเร็วกว่าปกติ ประโยชน์ใช้สอยของผ้าฝ้าย

ผ้าฝ้ายใช้ประโยชน์ได้กว้างขวางมากและมีราคาไม่แพง ซึ่งสามารถใช้เป็นเสื้อผ้านุ่มหุ้มได้ทุกชนิด นอกจากนี้ยังเป็นผ้าที่ใช้ในบ้าน ผ้าตกแต่งบ้าน และผ้าที่ใช้ในอุตสาหกรรมได้อย่างดีอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากผ้าฝ้าย มีคุณสมบัติหลายประการ เช่น สวมใส่สบาย ไม่ร้อน ซักได้ง่าย และดูดซึมน้ำและความชื้นได้ดี นอกจากนั้นผ้าฝ้าย ยังย้อมสีง่ายสีไม่ตกและทนต่อการย้อมสีได้ถูกวิธี ผ้าฝ้ายจะทนต่อความร้อนและระบายความร้อนได้ดีอีกด้วยการตกแต่งผ้าฝ้ายที่นิยมทำกัน ได้แก่ การทำการหด ทำให้ทนยับ และซักไม่ต้องรีด เป็นต้น ความน่าใช้และสวมใส่สบายเป็นคุณสมบัติเด่นของผ้าฝ้าย

ฝ้าย (Cotton) คือเส้นใยเก่าแก่ชนิดหนึ่งซึ่งใช้ในการทอผ้ามาแต่สมัยโบราณ สิ่งที่บ่งบอกให้รู้ว่ามนุษย์มีการปลูกฝ้ายและปั่นฝ้ายเป็นเส้นด้ายมานานแล้ว คือหลักฐานทางโบราณคดีซึ่งค้นพบในซากปรักหักพังอายุประมาณ 3,000 ปีก่อนคริสตกาลที่แหล่งโบราณคดีโมฮันโจ ดาโร (Mohenjo Daro) ซึ่งอยู่ในบริเวณแหล่งอารยธรรมลุ่มน้ำสินธุ ในเขตประเทศปากีสถานปัจจุบันคุณสมบัตินี้การดูแลรักษา และการทดสอบด้วยการเผา

ฝ้าย (Cotton) เป็นใยเซลลูโลสได้จากดอกของฝ้าย ผ้าที่ผลิตจากฝ้ายพันธุ์ดีเส้นใยยาว ผิวของผ้าจะเรียบเนียนและทนทาน คุณภาพของผ้าฝ้ายขึ้นอยู่กับพันธุ์ ความยาวและความเรียบของเส้นใย ใยฝ้ายเองไม่ใคร่แข็งแรงนัก แต่เมื่อนำมาทอเป็นผ้า จะได้ผ้าที่แข็งแรงยิ่งทอเนื้อหนา- แน่นจะยิ่งแข็งแรงทนทานดูความชื้น ได้ดีเหมาะสำหรับทำผ้าเช็ดตัว ผ้าเช็ดหน้า ผ้าฝ้ายเนื้อบางถึงเนื้อหนाप่านกลางใช้เป็นชุดสวมในฤดูร้อนจะรู้สึกเย็นสบาย คุณลักษณะเด่นของผ้าฝ้ายคือ

1. ยับง่าย รีดให้เรียบ ได้ยาก แต่ปัจจุบันมีการตกแต่ง (Finish) ทำให้ผ้าไม่ใคร่ยับและรีดให้เรียบได้ง่ายขึ้น

2. ซักได้ด้วยผงซักฟอก ซักรีด ได้ที่อุณหภูมิสูง

3. แดดงไม่กินแต่จะขึ้นรา

4. คิดไฟ ไม่มียาง ใหม้เหมือนกระดาษ ถ้ามียีเททา นุ่ม

ผ้าฝ้าย ได้มาจากต้นฝ้ายในส่วนที่ห่อหุ้มเมล็ด หรือที่เรียกว่า ปุยฝ้าย จะมีลักษณะเป็นเส้นเล็กวิธีใช้งานจะนำฝ้ายมาปั่นเป็นเส้นด้าย แล้วนำมาทอเป็นผืนผ้าฝ้ายมีคุณสมบัติเนื้อนุ่ม โปร่งสบายระบายความร้อนได้ดี เนื่องจากฝ้ายมีช่องระหว่างเส้นใย จึงเหมาะกับสภาพอากาศในฤดูร้อน และมีคุณสมบัติเมื่อเปียกจะตากแห้งได้เร็วผ้าฝ้ายคัดเย็บง่ายราคา ไม่แพงควรเลือกผ้าฝ้ายธรรมชาติ

การดูแลรักษาผ้าฝ้าย

(สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 161 - 166) การใช้ผ้าไทย หรือผ้าฝ้ายส่วนใหญ่จะไม่นิยมใช้เพราะกลัวความยุ่งยากในการดูแลรักษา การทำความสะอาด หรือคิดว่าเสียค่าใช้จ่ายสูงในการซักแห้ง แต่ในความเป็นจริง ผู้ใช้ผ้าฝ้าย ผ้าไทย หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากผ้าไทยสามารถดูแลรักษาได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง ๆ เพียงแต่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและระมัดระวังในการดูแลรักษาทำความสะอาดก็จะอ่อนนุ่มผ้าไทยให้คงความสวยงาม และใช้ได้นาน อีกทั้งยังประหยัดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ด้วย

ผู้ใส่ผ้าไทยส่วนใหญ่จะนิยมใช้ในโอกาสพิเศษ อาทิงานแต่งงาน งานบุญประเพณี และงานจัดเลี้ยงต่าง ๆ เมื่อใช้แล้วใช้ซ้ำได้อีกครั้งหรือสองครั้ง ก่อนจะนำไปซัก เนื่องจากผ้าฝ้ายส่วนใหญ่ทอจากเส้นใยธรรมชาติ โดยเฉพาะผ้าไหมมีคุณลักษณะพิเศษคือ ไม่อมฝุ่น เมื่อส่วนใส่ชุดที่ทำมาจากผ้าไทยก็ควรระมัดระวังในการเลือกที่นั่งที่เป็นเก้าอี้พื้นเรียบและสะอาด อย่าให้น้ำและอาหารหกเปื้อนเสื้อผ้า

หลังจากสวมใส่ควรแขวนชุดไว้ ผึ่งในที่ที่มีอากาศถ่ายเทสะดวก เพื่อให้ความชื้นและให้เนื้อผ้าหมดกลิ่นตัวแล้วปิดฝุ่นทำความสะอาด โดยไม่จำเป็นต้องซักทำความสะอาดในครั้งแรก

ภาพที่ 90 แสดงการสวมใส่ผ้าไทยของแต่ละชนชาติ

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 161 - 166

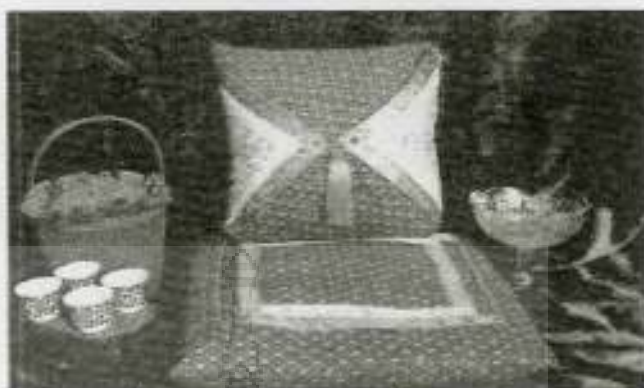
ข้อควรปฏิบัติในการสวมใส่ผ้าไทย ผ้าซิด อีกประการหนึ่งก็คือ หากชอบใส่น้ำหอมก็ควรฉีดหรือใส่น้ำหอมก่อนแล้วจึงสวมใส่ชุดผ้าไทยผ้าซิด ไม่ควรฉีดหรือใส่น้ำหอมบนเนื้อผ้าเพราะอาจทำให้เนื้อผ้าค้างเป็นจุดเสียหาย เนื่องจากสารเคมีในน้ำหอมจะทำให้ปฏิกิริยากับสีผ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเนื้อผ้าไหม

การใช้ผ้าไทย ผ้าซิด เป็นจุดทำงานในเวลากลางวันนั้น หากต้องไปงานเลี้ยงต่อในช่วงเวลากลางคืน ก็สามารถใช้ชุดที่ทำมาจากผ้าไทย ผ้าซิดได้ ที่ใส่กลางวันแล้วไปต่องานกลางคืนได้เพียงเปลี่ยนเครื่องประดับให้เหมาะสม ก็ช่วยประหยัดชุดที่ต้องสวมใส่ได้อีกทางหนึ่ง

ภาพที่ 91 แสดงกระเป๋าที่ทำมาจากผ้าไทยที่ทำมาจากผ้าไทย

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 161 - 166

ภาพที่ 92 แสดงผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากผ้าไทย

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 161 - 166

การซักทำความสะอาดผ้าไทย หรือ ชุดผ้าไทย

วิธีการซักทำความสะอาดผ้าไทย หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากผ้าไทย กรณีที่ไม่ต้องการส่งไปซักทำความสะอาดที่ร้านซักแห้ง ก็ดูแลซักทำความสะอาดเองได้โดยเริ่มจากการเลือกน้ำยาซักผ้า ไม่ควรใช้ผงซักฟอกที่มีสารเคมีประเภทกัดสีผ้า หรือน้ำยาซักผ้าขาว ควรใช้น้ำยาซักแห้ง หรือยาสระผสมชนิดอ่อนของเด็กแทนก็ได้

การเตรียมน้ำซักผ้า ควรผสมน้ำยาซักแห้ง หรือ ยาสระผสม ลงในน้ำประมาณ 1-2 ผ่าขวด ค่อยนำกะละมังใหญ่ คัดฟองให้เข้ากันก่อนแล้วจึงนำผ้าลงแช่ โดยไม่ควรใช้กะละมัง หรือ ถังขนาดเล็กเกินไป เพราะทำให้ผ้าอับซู่ และอัดทับซ้อนกันจนมองเห็นจุดที่สกปรกได้ยาก ควรใช้กะละมังขนาดใหญ่ ให้ปริมาณน้ำท่วมผ้า และความกว้างไว้ประมาณ 30 นาที ขึ้นไป เพื่อให้สิ่งสกปรกหลุดออกไป หากเกรงว่าผ้าไทยจะตกสี ควรแช่ผ้าในน้ำเปล่าซักก่อน ส่วนใหญ่ผ้าไทยอาจตกสีบ้างเล็กน้อย แต่สีจะไม่ซีดและเข้าหากัน และจะละลายออกไปกับน้ำเท่านั้น ก่อนแช่ผ้าต้องคัดแยกผ้าออกเป็นกลุ่มสีอ่อนและสีเข้ม เพื่อแช่และซักแยกกัน หากผ้าที่จะซักมีไม่มากนักก็ควรนำผ้าสีอ่อนลงแช่ก่อนแล้วจึงนำผ้าสีเข้มลงแช่ต่อทีหลังในกะละมังเดียวกัน

ส่วนวิธีการซักทำความสะอาดผ้าไทย ไม่ควรใช้แปรงซักผ้าเพราะจะทำให้เนื้อผ้าเสียหายโดยเฉพาะอย่างยิ่งผ้าไทยที่ทอโดยใช้เส้นพุ่งเป็นพิเศษ หรือเส้นยืนเป็นพิเศษ เสริมเข้าไปในผืนผ้า เช่น ผ้าซิด ผ้าจก ผ้าแพรวา ผ้ายก และผ้ายกมุก เป็นต้น

ผ้าไทยที่ทอเส้นพุ่ง และเส้นยืนธรรมดา อาทิเช่น ผ้าไหมพื้น ผ้าฝ้ายพื้น และผ้าหางกระรอก เป็นต้น หากจำเป็นต้องใช้แปรงซักผ้า ก็ควรใช้แปรงชนิดขนอ่อน ดูแปรงตามแนวเส้นพุ่งเท่านั้น ไม่ควรถูย้อนกลับไปกลับมา เพราะจะทำให้เนื้อผ้าแยกเสียหายได้ วิธีที่ดีควรจับเนื้อผ้าขำพอหลวม ๆ แล้ว ขี่เบา ๆ สิ่งสกปรกก็จะหลุดออกจากเนื้อผ้าเพราะได้แช่ผ้าไว้ก่อนแล้ว เมื่อซักจึงไม่จำเป็นต้องขยี้ผ้ามากนัก ต่อจากนั้นจึงล้างทำความสะอาดด้วยน้ำเปล่า 2-3 น้ำ และหากต้องการใช้น้ำยาปรับผ้านุ่มให้ผสมลงในน้ำล้างสุดท้าย

การนำผ้าขึ้นจากกะละมังทุก ๆ ครั้ง ถ้าเป็นเสื้อสูทควรจับบริเวณช่วงไหล่ แล้วยกขึ้นบีบน้ำออกจากตัวเสื้อ โดยไล่จากช่วงไหล่ลงมาหาชายเสื้อ หากเป็นกระโปรงหรือกางเกง ควรจับบริเวณส่วนเอว แล้วยกขึ้นบีบน้ำออก โดยไล่จากส่วนเอวลงไปหาชายกระโปรง หรือชายกางเกง เช่นเดียวกัน หลังจากบีบน้ำออกแล้วเมื่อนำผ้าไปผึ่งให้สะบัดเพียงเบา ๆ เพื่อให้เนื้อผ้าสะเด็ดน้ำ หากเป็นเสื้อควรใส่ไม้แขวน ไม่ควรนำผ้าไทย หรือ ผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยไปผึ่งแดดโดยตรงเพราะจะทำให้สีของผ้าไทยและผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผ้าไทยซีดจางได้

เมื่อผ้าแห้งพอหมาด ๆ ให้นำมารีด หากผ้าแห้งเกินไป ให้พรมน้ำให้ทั่วทั้งไว้สักครู่แล้วจึงรีด สำหรับท่านที่ต้องการใช้น้ำยารีดผ้าเรียบ ควรจะผสมน้ำยารีดผ้าเรียบกับน้ำสะอาดให้เจือจางก่อนแล้วจึงนำมาใช้เพราะหากใช้น้ำยารีดผ้าเรียบล้วน ๆ ความเข้มข้นของน้ำยากีจะทำให้เนื้อผ้าต่างได้เช่นเดียวกัน

การรีดผ้าไทยหรือชุดผ้าไทย ควรจะใช้ไฟค่อนข้างแรง ควรรีดด้านในผ้าโดยใช้ผ้าขาวเนื้อละเอียดวางทับบนเนื้อผ้าแล้วรีดทับผิวขาว โดยเฉพาะช่วงตะเข็บจะช่วยให้ไม่เกิดเป็นรอยเงารูปตะเข็บใช้เดือรีดดูไปด้านเดียว ไม่ควรถูกลับไปกลับมารีดจนทั่วให้ผ้าเรียบสม่ำเสมอแล้วจึงนำไปแขวน

การเก็บรักษาผ้าไทย หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากผ้าไทย

การแขวนชุดเสื้อผ้าไทยควรใช้ไม้แขวนเสื้อสูท สำหรับเสื้อแขนยาวควรทำมุมกระดกใส่เป็น โครงแขนเสื้อด้านในเอาไว้เพื่อรักษารูปทรงแขน ไม่ควรแขวนเสื้อจนแน่นตู้เพราะเสื้อจะยับได้

ภาพที่ 93 แสดงการแขวนชุดเสื้อผ้าโดยใช้ไม้แขวนเสื้อสูท

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 161 - 166

สำหรับผ้าตีนควรวางบนราวกลมขนาดประมาณ 1-2 เซนติเมตร หากมีเนื้อที่จัดเก็บจำกัดก็อาจพับเก็บซ้อนกันก็ได้ แต่ควรกลับด้านผ้าที่พับไว้เป็นระยะ ๆ

ภาพที่ 94 แสดงการแขวนผ้าบนราวกลม

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 161 - 166

ภาพที่ 95 แสดงการพับผ้าเก็บไว้

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545 : 161 - 166

ผู้เสียด้าที่ใช้จัดเก็บผ้าไทย หรือชุดผ้าไทย ควรเป็นผู้ที่บ่งแสงไม่ควรเป็นผู้กระจกใส เพราะแสงจะทำให้สีผ้าเสียหาย โดยควรตั้งตู้ไว้ในที่อากาศถ่ายเทได้สะดวก และควรใส่การบูรไว้ในตู้เสียด้า หรือสังเก็บผ้าเพื่อป้องกันแมลง

การนำผ้าไหมไปจัดแสดงในตู้ที่มีไฟส่องควรจัดวางด้วยน้ำไว้ในตู้เพื่อเพิ่มความชื้นในอากาศ ช่วยป้องกันไม่ให้เส้นไหมไหมแห้งกรอบ

ด้วยความเข้าใจพื้นฐานเหล่านี้ท่านก็สามารถดูแลรักษาผ้าไทย และผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากผ้าไทย ให้ดูสวยงาม และใช้ได้ทนทาน อีกทั้งประชนยังได้ใช้จ่ายอีกด้วย

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานโครงการ

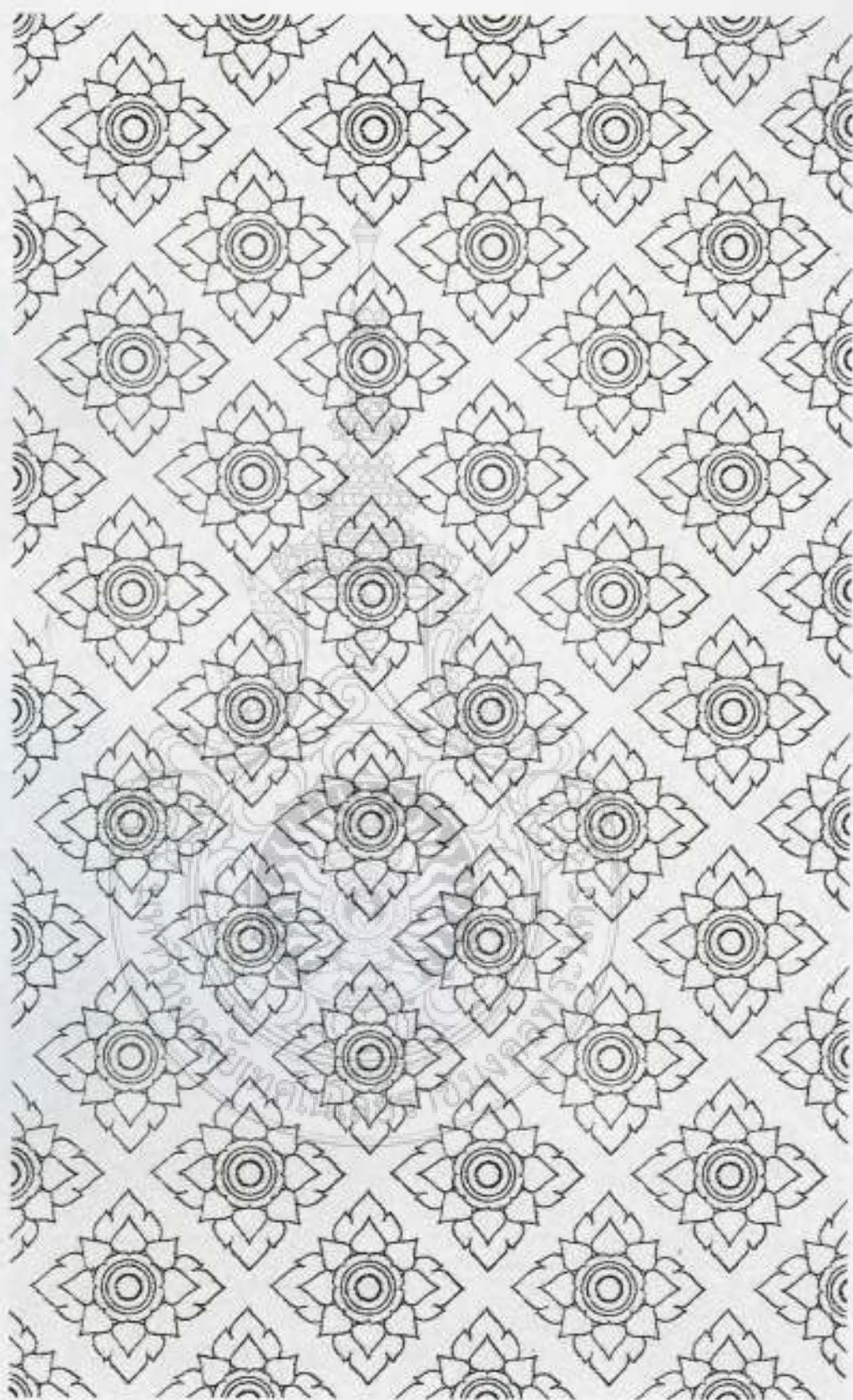
ในการออกแบบลายผ้าซิดไทยที่เป็นปรุ้งใหม่ เพื่อที่จะทำการสร้างผลิตภัณฑ์จากผ้าซิดเป็นผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอ อาจจะมี ความแตกต่างจาก ผ้าซิดเดิม ๆ ที่มีอยู่หรือ ผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอที่มีอยู่แล้ว ผู้ดำเนินโครงการ จึงได้ศึกษารูปแบบวิธีการรวมถึงขั้นตอนการจัดสร้าง ผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสม ในการสร้างผ้าซิดลายไทยเพื่อที่จะพัฒนาเป็นเคหะสิ่งทอนั้น สามารถแยกขั้นตอนในการผลิตได้ดังนี้

1. รูปภาพสกัดผ้าซิดลายไทยจำนวน 3 รูป
2. เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ในการเขียนลายไทย และ การทอผ้าซิดลายไทย
3. ขั้นตอนการทำผ้าซิดลายไทยและแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์

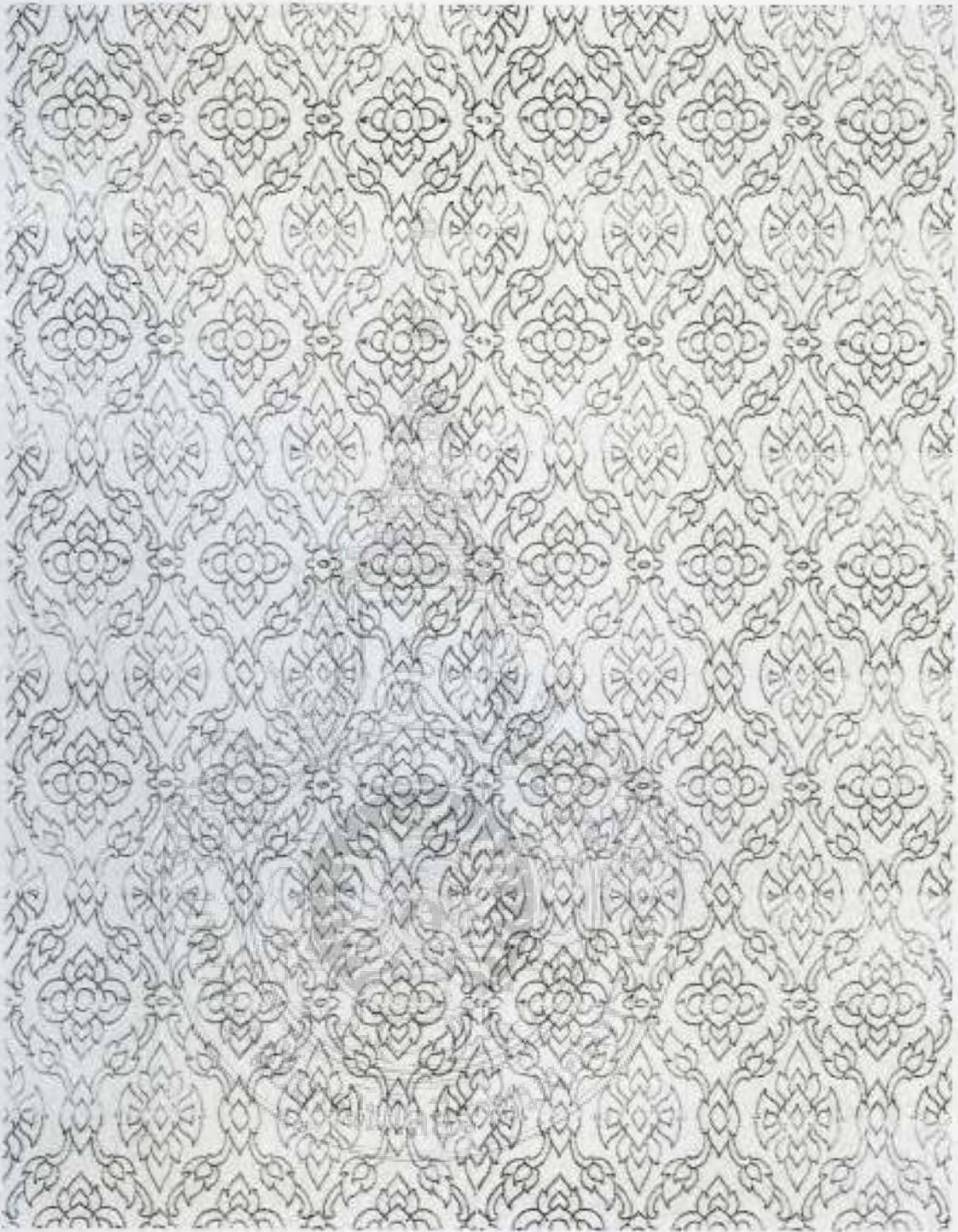
รูปภาพสกัด

ภาพที่ 96 แสดงภาพสกัด โครงสร้างของผ้าที่จะนำไปทอซิดลายไทย

ภาพที่ 97 แสดงภาพสเก็ตลายผ้าจิด ลายประจำยาม และกระจิงดาอ้อย

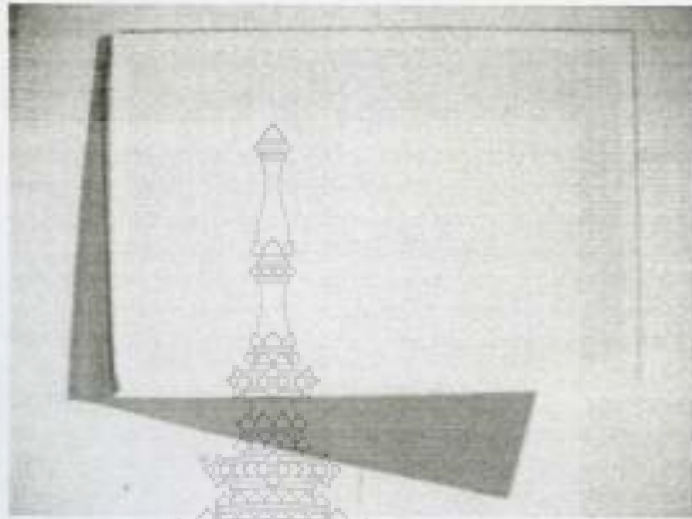

ภาพที่ 98 แสดงภาพสเก็ตสายผ้าซิด ลายกนก และพุ่งข้าวบิณฑ์

ภาพที่ 99 แสดงภาพสเก็ตต่ายผ้าซิด ถายประจำยาม กนก และพุ่งข้าววิณฑ์

เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ในการออกแบบลายไทยลงผ้าซิด

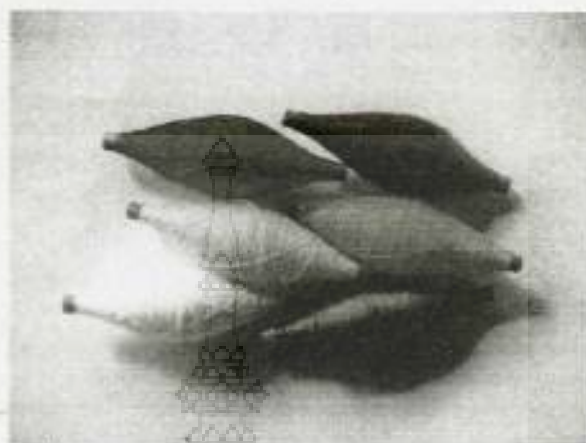

ภาพที่ 100 แสดงภาพสมุดกราฟ

ภาพที่ 101 แสดงภาพดินสอ และยางลบ

เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ในการทอผ้าซิด

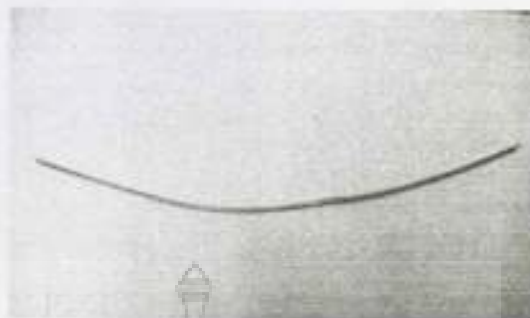
ภาพที่ 102 แสดงภาพผ้าฝ้าย และใส่กระสวย

ภาพที่ 103 แสดงภาพไม้เก็บซิด

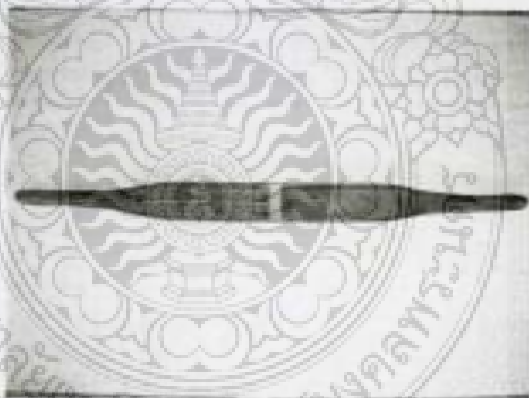
ภาพที่ 104 แสดงภาพไม้ค้ำ

ภาพที่ 105 แสดงภาพผ้ง หรือขน

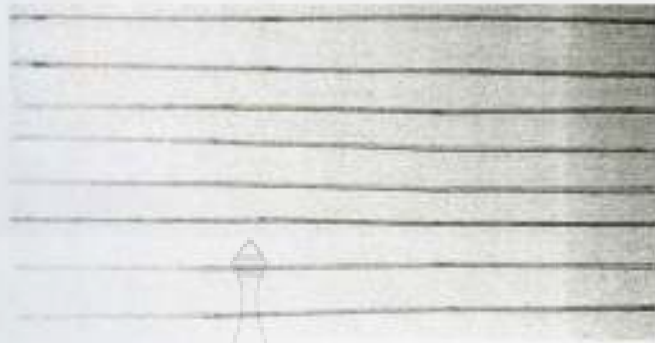
ภาพที่ 106 แสดงภาพกระสวยแบบเรือ 1 หลอด

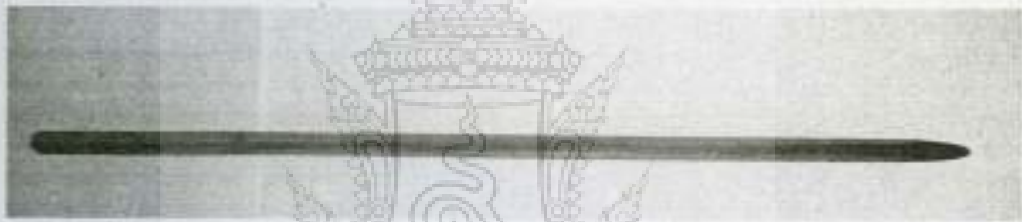
ภาพที่ 107 แสดงภาพกระสวยแบบเรือ 2 หลอด

ภาพที่ 108 แสดงภาพพืบ หรือพืนหวี

ภาพที่ 109 แสดงภาพไม้เรียว

ภาพที่ 110 แสดงภาพไม้ขัดเส้นคล้าย

ภาพที่ 111 แสดงภาพค้ำยันที่ยังไม่เชื่อมสี

ภาพที่ 112 แสดงภาพตะกอลอย

ขั้นตอนการออกแบบลายทอ

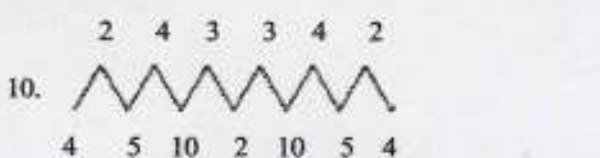
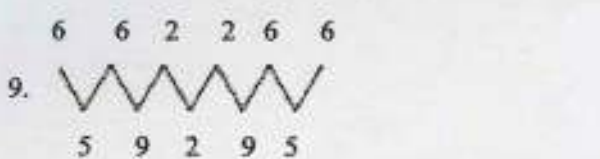
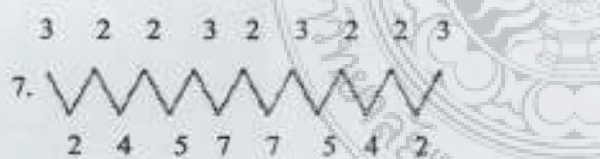
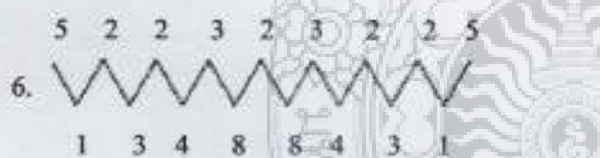
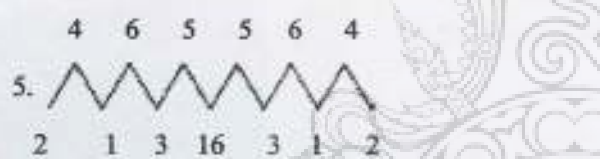
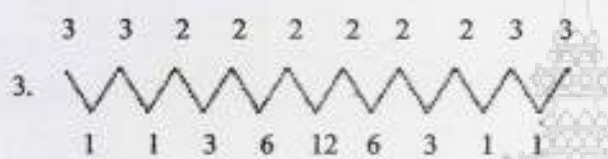
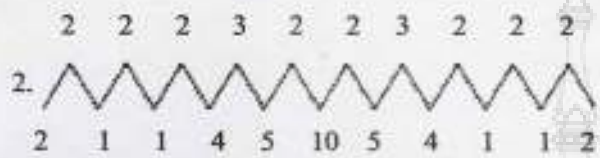
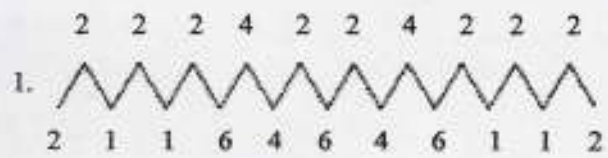
ภาพที่ 113 แสดงภาพการฝนลายไทย

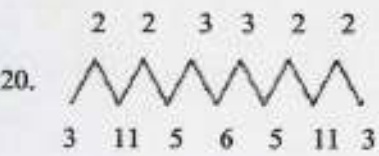
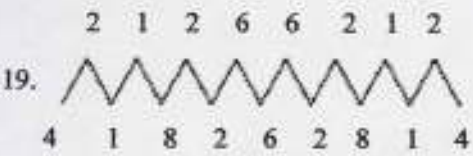
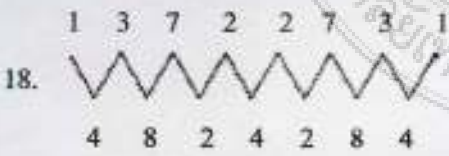
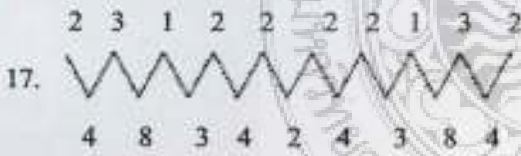
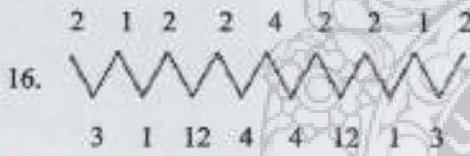
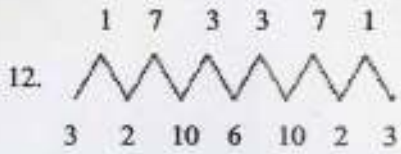
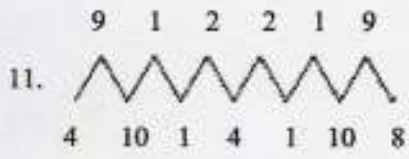

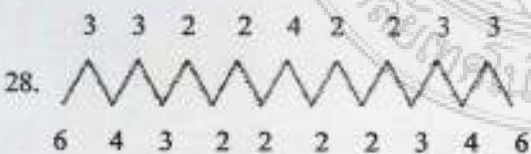
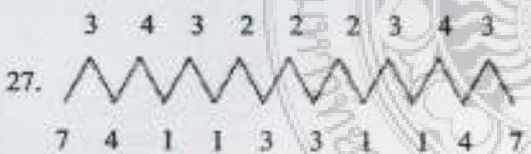
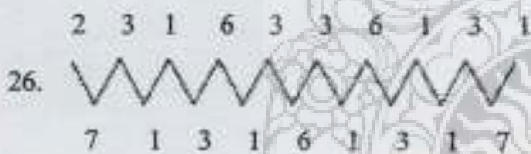
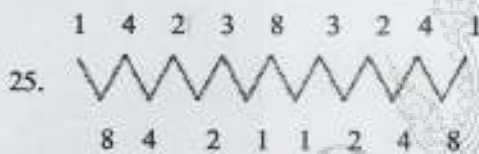
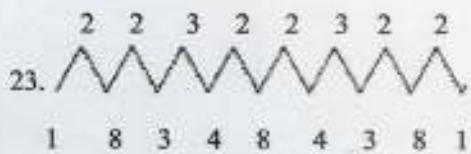
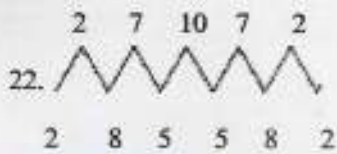
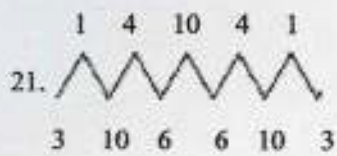
ภาพที่ 114 แสดงภาพการฝนลายไทย

1. ทำการออกแบบลายไทยลงในคอมพิวเตอร์ ตัดต่อลายให้เป็นผืนเท่ากับหน้าผ้าที่ต้องการ
2. ตัดลายไทยที่ออกแบบเสร็จแล้ว หนึ่งลายซ้ำเพื่อที่จะนำมาตัดต่อลงบนกราฟ
3. ตัดลายซ้ำลงบนกราฟให้เท่ากับความกว้างที่ต้องการขนาดของลายทอ
4. เมื่อวางลายลงบนกราฟแล้วให้ฝนดินสอเต็มช่องกราฟตามลายทุกช่อง
5. นำลายไทยที่ฝนดินสอเสร็จแล้วมาเขียนลายขึ้นลงการเก็บตะกอลูกเส้น

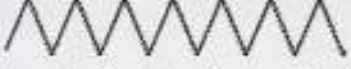
การเก็บตะกอลายประจำยาม ลายกระจิงตาช้อย

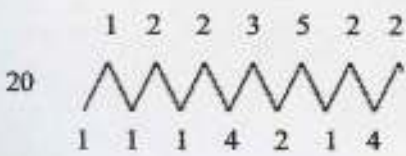
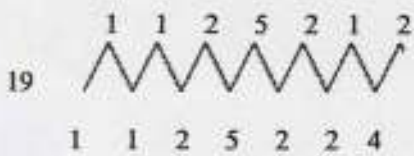
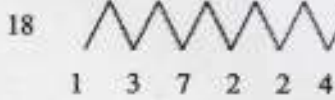
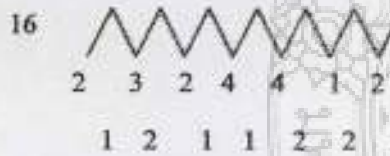
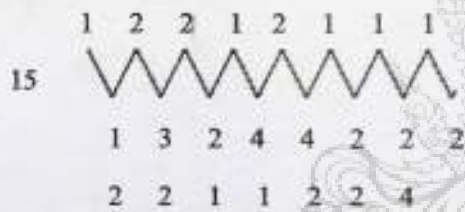
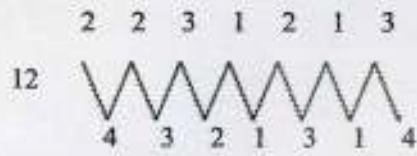
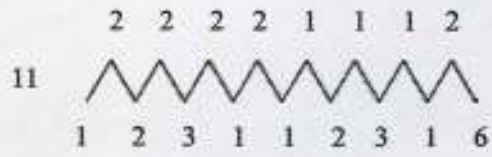

การเก็บตะกอลายกนก และพุ่งข้าวบิณฑ์

- 1
3 2 4 2 2
1 2 6 3 2 6
- 2
2 3 2 2 2 2
1 3 5 1 2 2 6
- 3
2 2 3 2 2 1 2
1 1 5 2 2 3 4
- 4
2 1 1 4 2 1 1 2
2 1 1 2 3 2 3 4
- 5
1 3 1 2 2 2 2
3 4 2 3 1 3 2
- 6
1 4 2 2 2 2 4
3 6 3 1 1 1
2 3 2 2 1 1 4
- 7
3 1 4 4 2 1 2
2 3 2 2 1 1 2
- 8
3 2 3 4 2 1 3
4 3 3 2 4 2
- 9
2 2 2 3 1 3
3 2 3 4 2 1 1
- 10
1 1 2 1 2 2 1 8

- 21 $\begin{matrix} 2 & 1 & 1 & 2 & 4 & 2 & 4 \\ \text{W} \\ 2 & 1 & 4 & 4 & 2 & 3 \end{matrix}$
- 22 $\begin{matrix} 2 & 3 & 2 & 1 & 2 & 6 \\ \text{W} \\ 2 & 3 & 5 & 4 & 3 \end{matrix}$
- 23 $\begin{matrix} 1 & 1 & 1 & 2 & 4 & 3 & 2 \\ \text{W} \\ 3 & 1 & 2 & 3 & 3 & 2 & 4 \end{matrix}$
- 24 $\begin{matrix} 1 & 1 & 1 & 2 & 4 & 3 & 2 \\ \text{W} \\ 2 & 3 & 4 & 1 & 1 & 2 & 6 \\ 2 & 3 & 2 & 4 & 2 \end{matrix}$
- 25 $\begin{matrix} \text{W} \\ 3 & 2 & 3 & 3 & 2 & 8 \end{matrix}$
- 26 $\begin{matrix} 1 & 2 & 2 & 3 & 2 \\ \text{W} \\ 3 & 3 & 4 & 4 & 2 & 8 \end{matrix}$
- 27 $\begin{matrix} 1 & 2 & 2 & 2 & 1 & 2 & 2 \\ \text{W} \\ 3 & 3 & 4 & 3 & 1 & 2 & 3 \end{matrix}$
- 28 $\begin{matrix} 2 & 2 & 1 & 2 & 1 & 1 & 2 & 2 \\ \text{W} \\ 2 & 3 & 2 & 1 & 3 & 2 & 2 & 3 \\ 2 & 7 & 2 & 2 & 2 & 2 & 2 \end{matrix}$
- 29 $\begin{matrix} \text{W} \\ 2 & 1 & 1 & 2 & 1 & 2 & 3 \end{matrix}$
- 30 $\begin{matrix} 1 & 1 & 2 & 6 & 2 & 3 & 4 \\ \text{W} \\ 2 & 2 & 2 & 3 & 1 & 2 & 1 \end{matrix}$

- 31 $\begin{matrix} 2 & 3 & 4 & 2 & 2 & 1 \\ \text{~~~~~} \\ 1 & 4 & 3 & 3 & 3 & 1 & 2 \end{matrix}$
- 32 $\begin{matrix} 2 & 2 & 3 & 3 & 3 \\ \text{~~~~~} \\ 5 & 3 & 4 & 4 & 2 \end{matrix}$
- 33 $\begin{matrix} 2 & 2 & 2 & 1 & 2 & 3 \\ \text{~~~~~} \\ 5 & 3 & 2 & 2 & 4 & 4 \end{matrix}$
- 34 $\begin{matrix} 1 & 3 & 3 & 2 & 3 & 2 & 2 \\ \text{~~~~~} \\ 5 & 2 & 1 & 1 & 1 & 1 & 6 \end{matrix}$
- 35 $\begin{matrix} 1 & 4 & 2 & 2 & 2 & 2 & 1 & 6 \\ \text{~~~~~} \\ 4 & 2 & 2 & 1 & 2 & 2 & 2 \end{matrix}$
- 36 $\begin{matrix} 1 & 1 & 2 & 1 & 2 & 2 & 3 & 2 \\ \text{~~~~~} \\ 4 & 1 & 2 & 2 & 1 & 4 & 3 \\ 2 & 2 & 2 & 1 & 5 & 2 \end{matrix}$
- 37 $\begin{matrix} \text{~~~~~} \\ 4 & 1 & 5 & 1 & 3 & 3 \end{matrix}$
- 38 $\begin{matrix} 1 & 3 & 2 & 5 & 1 & 4 \\ \text{~~~~~} \\ 4 & 1 & 4 & 4 & 1 & 2 \end{matrix}$
- 39 $\begin{matrix} 2 & 1 & 2 & 3 & 4 & 2 & 4 \\ \text{~~~~~} \\ 3 & 1 & 1 & 2 & 2 & 1 & 1 & 2 \end{matrix}$
- 40 $\begin{matrix} 1 & 1 & 2 & 1 & 3 & 2 & 1 \\ \text{~~~~~} \\ 3 & 2 & 1 & 2 & 3 & 3 & 3 & 4 \end{matrix}$

41 1 2 2 1 3 2 2
 3 1 1 2 2 3 3 4
 2 1 2 1 3 2 1 2

42 2 1 2 1 2 4 3 2

43 1 1 1 1 2 2 1 2
 2 2 3 1 2 5 3 2

44 1 1 1 1 3 5 1 4
 2 2 3 1 1 2 3 1

45 1 1 3 2 5 3
 2 2 3 1 3 3 2

46 1 2 2 2 2 4 3
 2 2 3 1 1 2 1 4

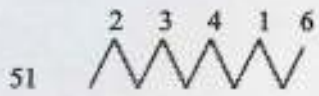
47 1 2 1 5 6
 2 2 4 1 3 6

48 1 2 1 3 4
 1 2 6 6 8

49 2 2 1 3 2 1 2
 1 1 5 8 1 2

50 2 3 3 1 2 1 4
 1 1 4 6 1 1 2

2 7 5 4 1

1 2 2 1 2

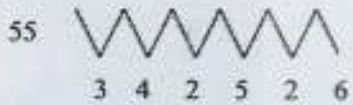
2 2 2 2 1 2

2 3 2 2 1 2

2 2 2 2 1 2

การเก็บตะกอนตามประจำยาม กนก และทุ่งข้าวบิณฑ์

- 3 3 3 3 6 9 3 3 6 3 3 3 3 9 3 3 9 3 3 3 3 6 3 3 9 6 3 3 3 3
- 1
- 6 6 6 6 6 9 3 3 3 18 3 6 6 9 9 6 6 3 18 3 3 3 9 6 6 6 6 6 6
3 12 3 3 6 6 3 3 3 6 9 3 3 6 24 6 3 3 9 6 3 3 3 6 6 3 3 12 3
- 2
- 3 6 6 3 9 3 3 3 6 12 6 12 24 3 3 24 12 6 12 6 3 3 3 9 3 6 6 3
3 6 9 3 6 3 3 3 6 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 6 3 3 3 6 3 9 6 3
- 3
- 15 3 6 3 3 6 3 3 6 12 3 6 12 21 6 24 6 21 12 6 3 12 6 3 3 6 3 3 6 3 15
6 3 3 6 3 3 3 3 6 3 9 3 3 6 3 3 3 6 3 3 9 3 6 3 3 3 3 6 3 3 6
- 4
- 12 3 6 15 9 3 3 3 6 6 3 3 12 12 3 6 9 9 6 3 12 12 3 3 6 6 3 3 3 9 15 3 6 12
6 6 6 6 3 3 9 15 3 3 3 6 3 3 3 18 3 3 3 6 3 3 3 15 9 3 3 6 6 6 6
- 5
- 9 3 6 9 12 3 3 3 3 6 3 12 9 3 3 6 6 3 3 9 12 3 6 3 3 3 3 12 9 6 3 9
9 3 21 3 3 6 6 3 9 3 12 3 3 6 3 3 12 3 3 9 3 6 6 3 3 21 3 9
- 6
- 9 6 15 3 3 6 9 6 3 12 3 3 3 18 3 3 3 12 3 6 9 6 3 3 15 6 9
9 3 3 3 3 6 3 6 3 6 3 6 3 30 3 6 3 6 3 6 3 6 3 3 3 3 9
- 7
- 12 6 6 24 3 3 9 3 6 3 3 15 9 6 6 9 15 3 3 6 3 9 3 3 24 6 6 12
15 6 3 3 3 3 27 3 21 6 6 21 3 27 3 3 3 3 6 15
- 8
- 9 6 24 3 3 12 6 18 3 12 3 18 6 12 3 3 24 6 9
9 3 12 3 3 3 3 6 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 6 3 3 3 12 3 9
- 9
- 12 3 24 3 3 3 3 15 9 27 6 6 18 6 6 27 9 15 3 3 3 24 3 12
9 3 3 3 6 9 3 6 6 6 3 3 6 6 6 3 9 6 3 3 3 9
- 10
- 15 6 6 21 3 6 30 3 15 3 9 12 9 3 15 3 30 6 3 21 6 6 15

3 6 9 3 3 6 6 9 3 3 6 3 3 9 6 6 3 3 9 6 3
 21

36 18 6 3 6 15 12 24 3 3 3 3 24 12 15 6 3 6 18 36

12 3 6 3 3 6 3 6 3 3 6 3 3 6 3 6 3 3 6 3 12
 22

33 9 9 6 6 3 15 15 27 3 3 3 3 27 15 15 3 6 6 9 9 33

6 6 3 6 3 3 6 3 6 6 3 3 6 3 3 6 6 3 6 3 3 6 3 6 6
 23

30 6 6 9 6 6 3 12 6 3 30 3 3 3 3 30 3 6 12 3 6 6 9 6 6 30

3 9 3 3 3 6 3 3 6 6 3 3 6 3 3 6 6 3 3 6 3 3 3 9 3
 24

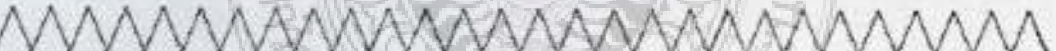
27 15 12 3 6 3 3 12 3 3 33 3 3 3 3 33 3 3 12 3 3 6 3 12 15 27

9 3 3 3 3 3 3 3 3 6 6 6 6 6 6 6 6 6 3 3 3 3 3 3 3 3 9
 25

27 9 6 9 3 6 3 6 9 3 3 24 3 3 6 3 3 24 3 3 9 6 3 6 3 9 6 9 27

12 6 12 3 3 3 3 6 3 3 6 6 3 3 3 3 6 6 3 3 6 3 3 3 3 12 6 12
 26

27 9 6 3 3 3 6 6 3 3 24 6 3 3 6 3 3 6 24 3 3 6 6 3 3 3 6 9 27

3 3 3 3 6 6 6 6 3 3 3 6 3 3 3 3 6 3 3 3 6 6 6 6 3 3 3 3
 27

9 24 18 6 3 6 3 3 3 3 27 6 6 3 6 3 6 6 27 3 3 3 3 6 3 6 18 24 9

6 9 18 3 3 6 3 6 3 3 6 6 3 3 3 6 6 3 3 6 3 6 3 3 18 9 6
 28

9 24 3 3 3 3 3 3 3 27 3 6 6 6 6 6 3 27 3 3 3 3 3 3 3 3 24 9

3 3 12 3 9 3 6 3 3 3 6 3 3 3 3 6 3 3 3 6 3 9 3 12 3 3
 29

6 3 30 9 3 3 3 3 3 3 30 15 3 12 3 15 30 3 3 3 3 3 3 9 30 3 6

3 12 3 3 3 12 3 6 6 3 6 3 3 6 3 6 6 3 12 3 3 3 12 3
 30

6 6 24 3 9 3 3 6 3 30 12 6 12 6 12 30 3 6 3 3 9 3 24 6 6

3 3 3 3 12 6 3 3 6 3 3 6 9 3 3 9 6 3 3 6 3 3 6 12 3 3 3 3
 31
 6 9 6 3 15 6 3 3 3 3 33 6 9 12 9 6 33 3 3 3 3 3 6 15 3 6 9 6
 3 6 3 9 3 9 3 3 21 3 3 21 3 3 9 3 9 3 6 3

32
 6 21 9 12 3 3 6 6 33 9 18 9 33 6 6 3 3 12 9 21 6

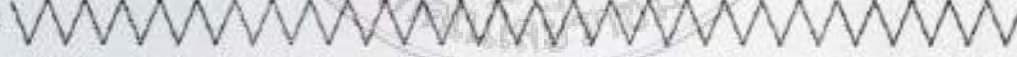
12 3 21 3 6 12 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 12 6 3 21 3 12
 33
 6 6 3 15 3 3 3 3 42 3 3 6 18 6 3 3 42 3 3 3 3 15 3 6 6

3 3 3 6 6 3 3 3 6 3 3 3 6 3 3 3 6 3 3 3 6 3 3 3 6 6 3 3 3
 34
 9 6 3 3 15 12 3 3 3 3 6 36 3 3 3 24 3 3 3 36 6 3 3 3 3 12 15 3 3 6 9
 3 3 6 6 3 6 3 6 3 3 3 3 9 9 3 3 3 3 6 3 6 3 6 6 3 3

35
 9 6 3 3 15 12 3 3 3 3 36 12 24 12 36 3 3 3 3 3 12 15 3 3 6 9
 3 6 3 21 3 6 6 3 3 3 6 6 9 9 6 6 3 3 3 6 6 3 21 3 6 3

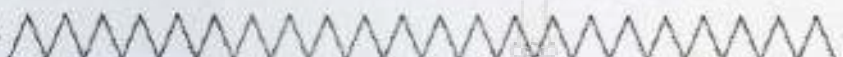

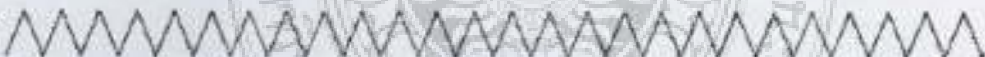
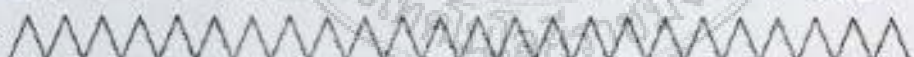
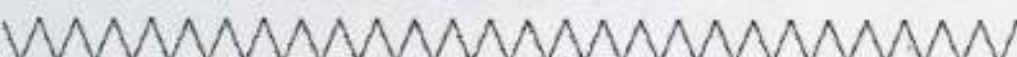

36
 6 6 6 6 12 3 3 3 3 3 27 9 30 9 27 3 3 3 3 3 12 6 6 6 6
 3 6 6 3 3 3 3 6 3 3 3 6 6 6 6 3 3 3 6 3 3 3 3 6 6 3

37
 9 6 6 18 12 6 3 3 3 6 24 9 42 9 24 6 3 3 3 6 12 18 6 6 9
 3 6 3 3 3 6 6 3 3 3 3 6 6 9 9 6 6 3 3 3 3 6 6 3 3 3 6 3

38
 15 27 6 6 3 3 3 3 3 6 9 3 6 48 6 3 9 6 3 3 3 3 3 6 6 27 15

3 6 3 12 3 3 3 3 9 6 3 3 6 21 21 6 3 3 6 9 3 3 3 3 12 3 6 3
 39
 12 9 6 3 3 3 6 3 3 3 3 3 9 60 9 3 3 3 3 3 6 3 3 3 6 9 12

3 3 3 3 3 3 6 6 6 3 3 3 3 6 6 3 3 3 3 6 6 6 3 3 3 3 3 3
 40
 3 12 9 9 3 3 3 3 3 6 3 3 6 3 114 3 6 3 3 6 3 3 3 3 3 9 9 12 3

- 6 3 6 3 3 3 3 6 6 3 3 3 3 6 6 6 6 3 3 3 3 6 6 3 3 3 3 6 3 6
- 41
3 12 9 3 3 3 3 3 3 3 3 6 3 3 3 10 8 3 3 3 6 3 3 3 3 3 3 3 3 9 12 3
3 18 3 3 3 3 6 3 3 3 3 6 3 3 6 3 3 3 3 6 3 3 3 3 18 3
- 42
9 12 6 3 3 3 3 6 6 3 6 3 3 5 4 3 3 6 3 6 6 3 3 3 3 6 12 9
3 3 3 6 6 3 3 3 6 3 3 3 3 6 3 3 3 6 6 3 3 3
- 43
9 33 6 3 3 12 3 6 3 3 6 10 2 6 3 3 6 3 12 3 3 6 33 9
3 3 3 3 3 3 6 3 3 3 3 3 6 6 3 3 3 3 3 6 3 3 3 3 3 3 3 3
- 44
6 3 27 3 6 3 15 6 3 6 6 3 4 8 3 6 6 3 6 15 3 6 3 27 3 6
3 9 3 3 12 3 3 3 3 3 3 6 3 3 3 3 3 3 12 3 3 9 3
- 45
6 24 6 3 21 3 3 9 6 3 4 5 3 6 9 3 3 21 3 6 24 6
3 3 3 3 3 9 18 3 3 3 3 3 12 3 3 3 3 3 18 9 3 3 3 3 3 3
- 46
3 3 3 24 3 3 12 6 3 9 6 3 3 9 3 9 3 6 9 3 6 12 3 3 24 3 3 3
3 3 3 3 6 3 3 3 3 3 3 3 3 6 6 3 3 3 3 3 3 6 3 3 3 3 3
- 47
3 12 18 3 6 21 9 3 3 12 6 3 3 3 6 3 3 3 6 12 3 3 9 21 6 3 18 12 3
3 6 3 3 6 3 6 3 3 3 3 6 6 3 3 3 3 6 3 6 3 3 6 3
- 48
3 12 12 6 3 27 9 6 12 6 3 27 12 27 3 6 12 6 9 27 3 6 12 12 3
3 3 3 3 3 6 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 6 3 3 3 3 3
- 49
15 3 6 6 3 30 6 6 3 15 6 3 24 18 24 3 6 15 3 6 6 30 3 6 6 3 15
3 3 3 6 3 3 6 3 3 6 3 9 3 3 6 3 3 9 3 6 3 3 6 3 3 6 3 3 3
- 50
9 3 3 3 3 3 33 6 9 18 6 18 3 3 3 3 18 6 18 9 6 33 3 3 3 3 3 9

- 3 6 3 3 6 3 6 3 6 18 3 3 3 3 18 6 3 6 3 6 3 3 6 3
- 51
9 6 3 3 3 36 6 6 21 15 6 6 6 15 21 6 6 36 3 3 3 6 9
- 3 3 6 3 3 3 3 6 6 3 12 3 3 3 3 12 3 6 6 3 3 3 3 6 3 3
- 52
9 3 6 3 3 39 9 6 21 12 3 3 12 3 3 12 21 6 9 39 3 3 6 3 9
- 3 3 3 3 3 3 9 6 3 3 6 3 3 6 3 3 6 9 3 3 3 3 3 3
- 53
12 3 9 3 42 6 6 21 12 9 3 12 3 9 12 21 6 6 42 3 9 3 12
- 3 3 3 9 3 3 3 3 3 12 36 12 3 3 3 3 3 9 3 3 3
- 54
12 3 9 42 9 3 6 21 6 6 6 6 21 6 3 9 42 9 3 12
- 3 6 3 3 9 9 3 3 3 3 21 21 3 3 3 3 9 9 3 3 6 3
- 55
3 12 6 3 24 12 3 3 6 21 6 30 6 21 6 3 3 12 24 3 6 12 3
- 6 3 3 3 6 9 12 3 12 3 18 3 12 3 12 9 6 3 3 3 6
- 56
3 9 3 3 3 24 18 6 21 9 12 12 9 21 6 18 24 3 3 3 9 3
- 6 3 3 3 3 3 3 3 3 3 3 6 6 3 3 3 3 3 3 3 3 3 6
- 57
6 6 9 6 24 3 18 3 9 24 3 6 9 18 9 6 3 24 9 3 18 3 24 6 9 6 6
- 3 3 3 6 6 3 3 6 3 6 3 3 6 3 6 3 3 6 6 3 3 3
- 58
9 6 12 3 21 3 15 15 21 6 9 30 9 6 21 15 15 3 21 3 12 6 9
- 3 9 6 3 3 3 9 6 3 3 3 12 3 3 3 6 9 3 3 3 6 9 3
- 59
9 6 9 21 6 15 9 21 6 9 12 12 9 6 21 9 15 6 21 9 6 9
- 6 6 3 3 3 3 3 3 3 9 3 3 6 6 3 3 9 3 3 3 3 3 3 3 6 6
- 60
3 3 9 9 21 9 18 6 3 18 3 6 9 12 9 6 3 18 3 6 18 9 21 9 9 3 3

ขั้นตอนการทอผ้าจืด

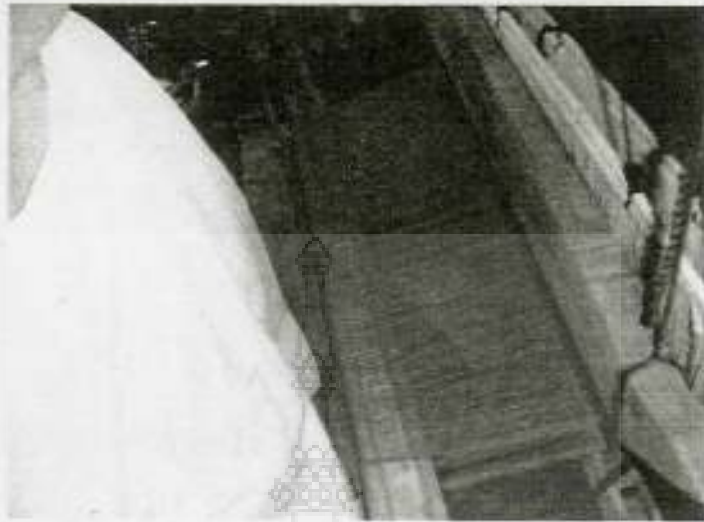
ภาพที่ 115 แสดงภาพม้วนดิ่งเส้นด้าย

1. ต่อเส้นด้ายใหม่กับเส้นด้ายเดิมที่มีอยู่ที่ละเส้น แล้วดึงมามัดไว้กับที่ม้วนด้าย

ภาพที่ 116 แสดงภาพการดึงด้ายให้ตึง

2. ดึงเส้นด้ายให้ตึงแล้วมัดบนคานของก่ทอผ้าด้านบน

ภาพที่ 117 แสดงภาพล่ายผ้าที่อยู่ในที่ม้วนผ้าเสร็จแล้ว

ภาพที่ 118 แสดงภาพการขัดไม้ก่อนที่จะเริ่มทอ

3. เมื่อมัดล่ายผ้าตึงแล้วก็ยกตะกอใช้ไม้เรียวขัดกับเส้นด้าย ยกตะกออีกครั้งแล้วเริ่มทอผ้าที่น
ก่อนที่จะเริ่มทอผ้าขิด

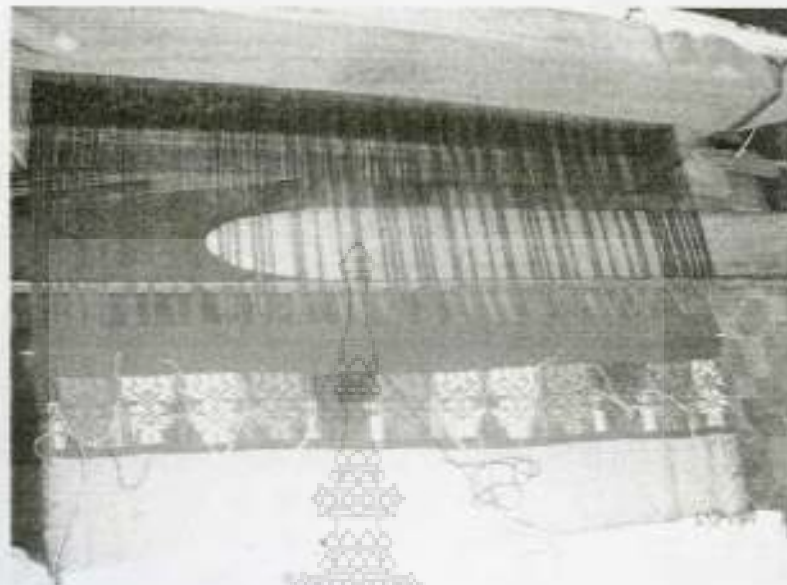
ภาพที่ 119 แสดงภาพการจก ลายนกน้อยก่อนเริ่มทอผ้าจกลายไทย

4. จกลายนกน้อย โดยที่จกที่ตะเส้นและที่ตะแถวเสร็จแล้วพุ่งด้ายสีที่นั้ซัดไว้ทุกแถว ทำกลับไป กลับมาให้ครบทั้งลาย

ภาพที่ 120 แสดงภาพการเก็บซิดที่ตะเส้น โดยที่ใช้ไม้เก็บซิด โดยใช้ไม้เก็บซิดซัดเส้นด้าย

5. เมื่อจกลายนกน้อยเสร็จก็ทอผ้าที่หน้าประมาณ 1 นิ้ว แล้วเริ่มทอผ้าจกลายไทย โดยที่ไม้เก็บซิดนั้บเส้นด้ายที่ตะเส้นตามที่ได้เขียนการซัดไม้ลายไว้ และใช้ไม้เก็บซิดซัดเส้นด้ายไว้

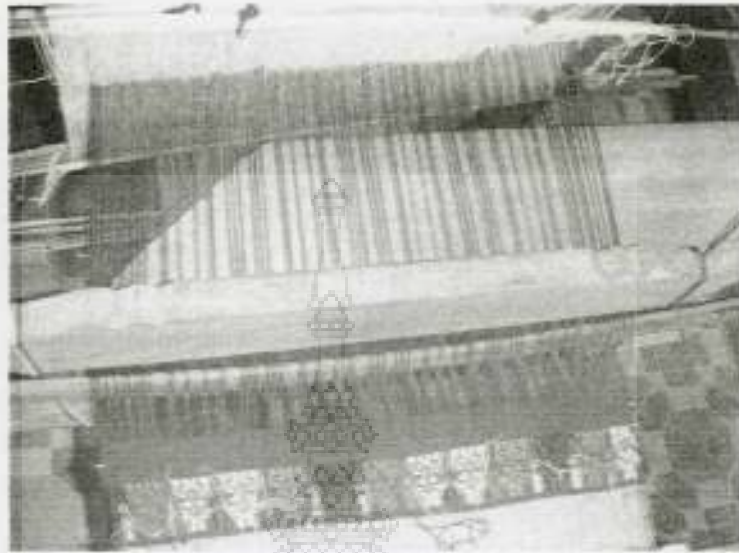
ภาพที่ 121 แสดงภาพการสอดไม้ขัดเส้นด้าย

6. เมื่อนับเส้นด้ายสายตลอดแถวแล้ว ให้ดึงไม้เก็บขิดขึ้นแถวสอดไม้ขัดเส้นด้ายมาขัดไว้ นำไม้เก็บขิดออกไว้

ภาพที่ 122 แสดงภาพการดึงไม้ขัดเส้นด้ายขึ้น

7. เมื่อดึงไม้เก็บขิดออกแล้ว ให้ดึงไม้ขัดเส้นด้ายขึ้น และดึงพิมมาไว้ให้ชิดกับไม้ขัดเส้นด้ายแล้ว แยกตะกอออกให้ห่างจากพิมพอสมควรทำให้เกิดช่องว่าง

ภาพที่ 123 แสดงภาพการใช้ไม้ค้ำเส้นด้ายสอดจัดเส้นด้าย

8. เมื่อแยกพิมกับตะกอลออกจากกันแล้วให้สอด ไม้ค้ำระหว่างเส้นด้ายที่อยู่ระหว่างพิมกับตะกอล

ภาพที่ 124 แสดงภาพการตั้งไม้ค้ำ

9. ตั้งไม้ค้ำที่อยู่ระหว่างพิมกับตะกอลตั้งขึ้นเพื่อแยกเส้นด้ายให้ออกจากกัน

ภาพที่ 125 แสดงภาพการตั้งไม้ค้ำ

10. ใช้ไม้ขีดเส้นค้ำสอดเส้นค้ำที่อยู่หลังตะกอลที่ไม้ค้ำแยกเส้นค้ำฝ้ายให้

ภาพที่ 126 แสดงภาพการใช้ไม้ค้ำสอดเส้นค้ำฝ้าย

11. ใช้ไม้ค้ำสอดเส้นค้ำฝ้ายให้ชิดกับ ไม้ขีดเส้นค้ำตลอกเส้น และเปลี่ยนเอาไม้ขีดเส้นค้ำออก

ภาพที่ 127 แสดงภาพการใช้ไม้ขีดดินตะกอลอยมาติดกับไม้ค้ำ

12. วางไม้ค้ำให้เรียบกับเส้นด้ายฝ้าย ใช้ไม้ขีดเส้นด้ายดินตะกอลอยให้มาติดกับ ไม้ค้ำทั้งด้านบน และด้านล่าง

ภาพที่ 128 แสดงภาพการตั้งไม้ค้ำขึ้นแยกเส้นด้ายขึ้นตะกอลอย

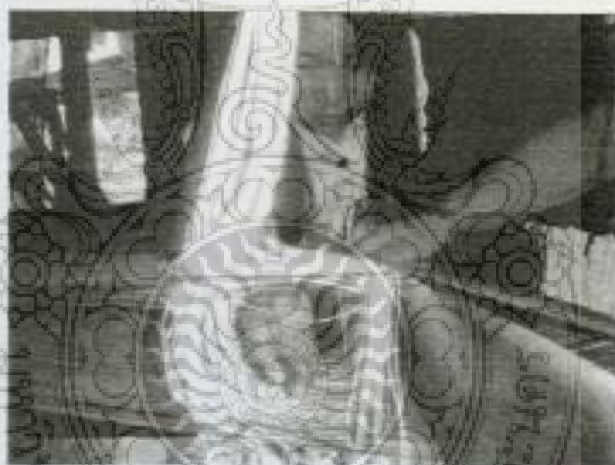
13. เมื่อคืนเส้นด้ายฝ้ายเสร็จแล้วก็ให้จัด ไม้ค้ำเส้นด้ายตั้งขึ้นเพื่อแยกเส้นด้ายขึ้นตะกอลอย

ภาพที่ 129 แสดงภาพการปักเส้นด้ายให้แยกออกจากกัน

14. เมื่อตั้งไม้ค้ำขึ้นแล้วให้ใช้ไม้ขัดเส้นด้ายปักเส้นด้ายตะกอลอยไปทางด้านหลังเพื่อแยกเส้นด้าน

ฝ้าย

ภาพที่ 130 แสดงภาพการแยกเส้นด้ายตะกอลอย

15. ใช้มือแยกเส้นด้ายตะกอลอยออกจากกัน โดยเส้นที่ถูกไม้ค้ำยกขึ้นจะเป็นเส้นที่อยู่ด้านหน้า ส่วนเส้นที่ไม่ถูกไม้ค้ำยกขึ้นจะอยู่ที่ด้านหลังแยกออกจากกัน ให้ชัดเจน

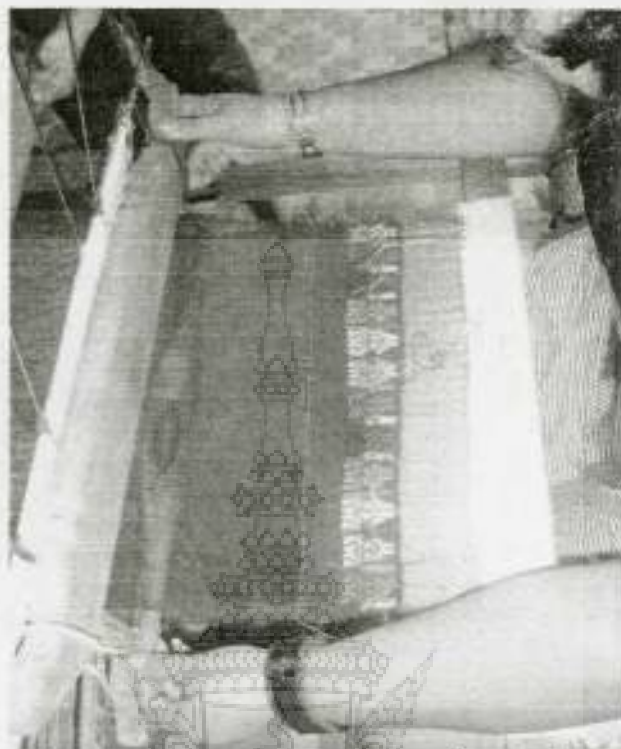
ภาพที่ 131 แสดงภาพการวางไหมไม่รีวาชัดเส้นตะกอลอย

16. วางไหมรีวให้ตรงกับที่เส้นด้ายของตะกอลอยแยกไว้

ภาพที่ 132 แสดงภาพการใช้ไหมก้านแยกเส้นด้ายเพื่อพร้อมสอดกระสวย

17. เมื่อวางไหมรีวแล้วให้คืนไหมก้านเส้นด้ายกลับมาและดึงขึ้นพร้อมกับสอดกระสวยที่เป็นสีของลายไทย

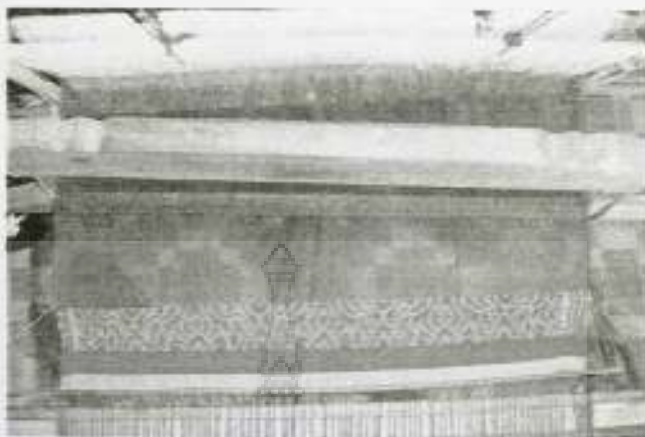

ภาพที่ 133 แสดงภาพการไขกระสวยตีพื้นสอที่เส้นด้าย

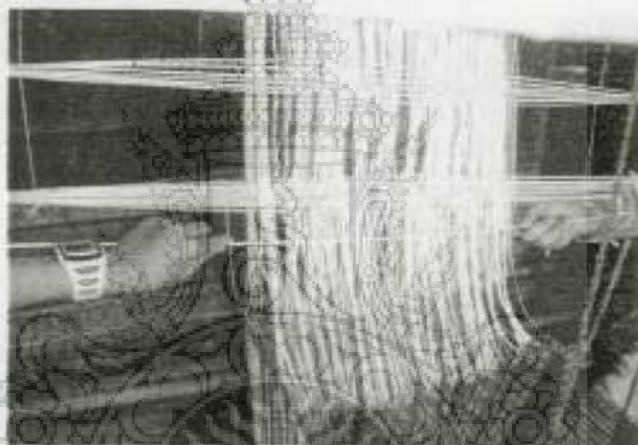
18. เมื่อสอกระสวยที่เป็นสีของลายจิดแล้ว ให้ยกตะกอล่างที่มีกระสวยขึ้น สอกระสวยที่เป็นสีพื้นเสร็จแล้ว ให้ยกกระสวยอีกข้างหนึ่งขึ้นจากนั้นก็ให้พิมพ์ทอเส้นด้ายให้แน่น แล้วทำซ้ำอีกครั้งหนึ่ง คือใช้ไม้ก้านเส้นด้ายขึ้นสอกระสวยสีของลาย ยกตะกอล่างที่กระสวยอยู่ขึ้น สอกระสวยที่เป็นผ้าพื้นเสร็จแล้วใช้กระสวยทอเส้นด้ายให้แน่นอีกครั้งหนึ่ง การทำผ้าจิดลายไทยเส้นที่ 2 ให้ทำเหมือนเส้นแรกทุกขั้นตอน จนเสร็จครบ หนึ่งผืนผ้า

ภาพที่ 134 แสดงภาพการทอผ้าจิดลายไทยครบหนึ่งผืนผ้าของลายกระจิงดาออย

ภาพที่ 135 แสดงภาพการทอผ้าซิดลายไทยครบหนึ่งลายซ้ำของลายกนก และพุ่งข้าวบิณฑ์

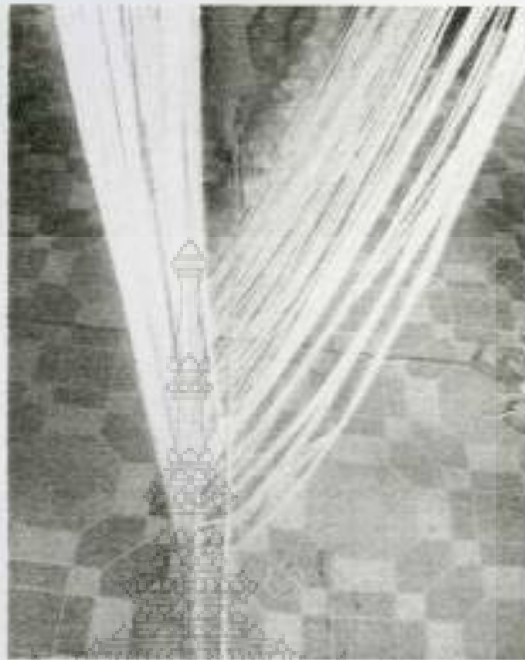
ภาพที่ 136 แสดงภาพการยกไม้เรือลงมาจากตะกอลอย

19. เมื่อทอครบหนึ่งลายซ้ำให้ยกไม้เรือลงมาจากตะกอลอยเพื่อแยกเส้นด้ายของตะกอลอยออกจากกัน

ภาพที่ 137 แสดงภาพการแยกเส้นตะกอลอยออกจากกัน

20. ใช้ไม้เรือแยกเส้นด้ายของตะกอลอยออกจากกันอย่างชัดเจน

ภาพที่ 138 แสดงภาพการวางไม้เรียวลงข้างล่างขัดลายต่อไป

21. เมื่อแยกเส้นด้ายแล้วให้วางไม้เรียวลงข้างล่าง เพื่อที่จะ ได้ทำลายซ้ำต่อไป

ภาพที่ 139 แสดงภาพการยกเส้นตะกอลอยขึ้นด้านบนแยกเส้นด้ายฝ้าย

22. เมื่อวางไม้เรียวลงแล้วให้ใช้มือยกเส้นด้ายฝ้ายแยกออกจากกันใช้ไม้ค้ำสอดตรงกลางระหว่างเส้นด้ายที่แยกออก

ภาพที่ 140 แสดงภาพการยกไม้ค้ำตั้งขึ้น

23. เมื่อสอดไม้ค้ำเสร็จแล้วให้ยกไม้ค้ำตั้งขึ้นให้เส้นด้ายแยกออกจากกัน

ภาพที่ 141 แสดงภาพการคันไม้ค้ำให้ชิดกับตะกอกและพืม

24. เมื่อดึงไม้ค้ำขึ้นแล้วให้คันไม้ค้ำให้ชิดกับตะกอกและพืม เพื่อให้เส้นด้ายแยกออกจากกัน

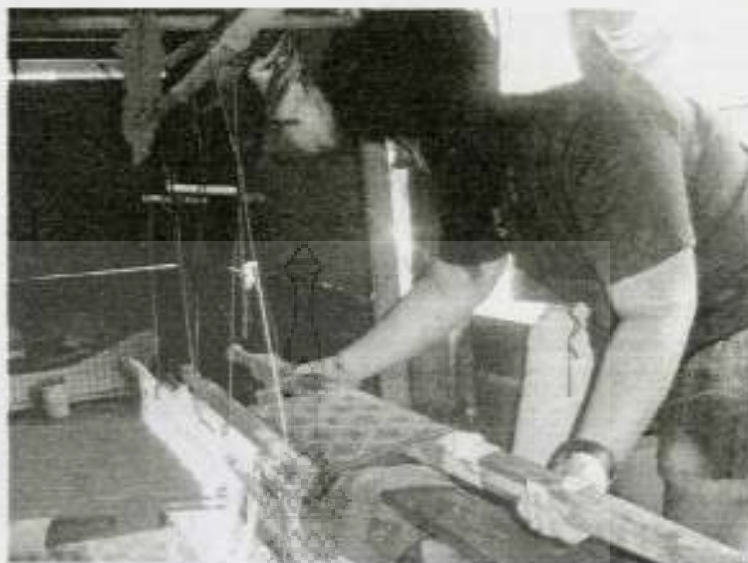
ภาพที่ 142 แสดงภาพการสอดกระสวยที่เป็นสีของผ้าขิดลายไทย

25. เมื่อค้นไม้ค้ำแล้วให้สอดกระสวยที่เป็นสีของผ้าขิดลายไทย ผ่านเข้าไป

ภาพที่ 143 แสดงภาพการสอดกระสวยที่เป็นสีพื้น

26. เมื่อสอดกระสวยที่เป็นสีของลายแล้วให้ยกตะกอลแล้วสอดกระสวยที่เป็นสีพื้นเข้าไปแล้วทอผ้าให้แน่นทำอย่างนี้ซ้ำกลับไปกลับมาจนได้ความยาวของผ้าตามที่ต้องการ

ภาพที่ 144 แสดงภาพการม้วนเส้นไหมผ้าซิดลายไทยมีความยาวมากเกินไป

27. เมื่อผ้าซิดลายไทยมีความยาวมากเกินไปให้ยก ไหมม้วนผ้าขึ้นจากหลักแล้วม้วนเข้าไปจนถึง

ภาพที่ 145 แสดงภาพการผูกด้ายฝ้ายให้ตึง

28. เมื่อม้วนผ้าเข้าไปใน ไหมม้วนผ้าแล้วให้ปล่อยด้ายฝ้ายที่มีคออยู่ออก แล้วมัดกลับคืนให้ตึง

ภาพที่ 146 แสดงภาพการจกซิดลายนกน้อย

29. เมื่อทอผ้าซิดลายไทยเสร็จตามต้องการแล้ว ให้ทอผ้าที่นออกไปอีกประมาณ 1 นิ้ว แล้วทำการจกซิดลายนกน้อยให้เสร็จ จากนั้นทอผ้าที่นออกไปอีกประมาณ 1 เซนติเมตร

ภาพที่ 147 แสดงภาพการแกะด้ายฝ้ายออกจากคานมัด

30. เมื่อทอผ้าซิดลายไทยเสร็จแล้วให้แกะ ด้ายฝ้ายออกจากคานมัด

ภาพที่ 148 แสดงภาพการตัดด้ายฝ้าย

31. ม้วนผ้าซิดลายไทยเข้าไปในไม้ม้วนผ้าให้หมด ดึงเส้นด้ายฝ้ายให้ออกจากพิมแล้วตัดผ้าซิดลายไทยออกมาโดยที่เหลือปลายด้ายไว้ผูก

ภาพที่ 149 แสดงภาพการถอดผ้าซิดลายไทยออกจากไม้ม้วนผ้า

32. เมื่อตัดเสร็จแล้วให้ถอดผ้าซิดลายไทยออกจากไม้ม้วนผ้า และผูกปลายด้ายให้เรียบร้อย เป็นอันเสร็จขั้นตอน

ภาพที่ 150 แสดงภาพผ้าซิดลายไทย ถายกระจังตาอ้อย ถายประจำยามด้านหลัง

ภาพที่ 151 แสดงภาพผ้าซิดลายไทย ถายกระจังตาอ้อย ถายประจำยามด้านหน้า

ภาพที่ 152 แสดงภาพผ้าซิดลายไทย ลายกนก และทุ่งข้าวบิณฑ์ด้านหลัง

ภาพที่ 153 แสดงภาพผ้าซิดลายไทย ลายกนก และทุ่งข้าวบิณฑ์ด้านหน้า

ภาพที่ 154 แสดงภาพผ้าซิดไทย ลายประจำยามตาขกนค และทุ่งข้าวบิณฑ์ด้านหลัง

ภาพที่ 155 แสดงภาพผ้าซิดไทย ลายประจำยามตาขกนค และทุ่งข้าวบิณฑ์ด้านหน้า

บทที่ 4

ผลการทดลองและทดสอบโครงการทางเทคโนโลยีเสื้อผ้า

การทำวิจัย คณะผู้จัดทำศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องการทอผ้าจิดลายไทยเพื่อการออกแบบ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลผู้ที่ทำให้โครงการได้นำเสนอเป็นแผนภูมิ และตารางประกอบคำบรรยายดังนี้

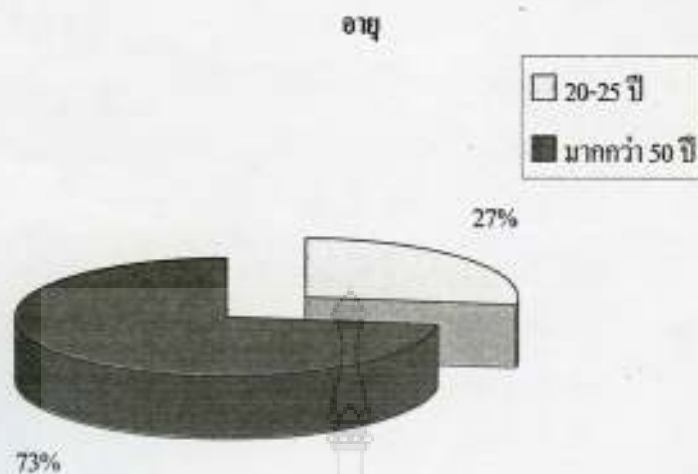
ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไป

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของผู้ตอบแบบสอบถามจากผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับการทอผ้าจิดลายไทยเพื่อการออกแบบ

แผนภูมิที่ 4.1 แสดงคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจิวเนกตามเพศ

จากแผนภูมิที่ 4.1 แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการทอผ้าจิดลายไทยเพื่อการออกแบบ จำนวนทั้งสิ้น 30 คน พบว่าเป็นเพศหญิงมีจำนวน 26 คนคิดเป็นร้อยละ 87 และเป็นเพศชายมีจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 13

แผนภูมิที่ 4.2 แสดงค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ

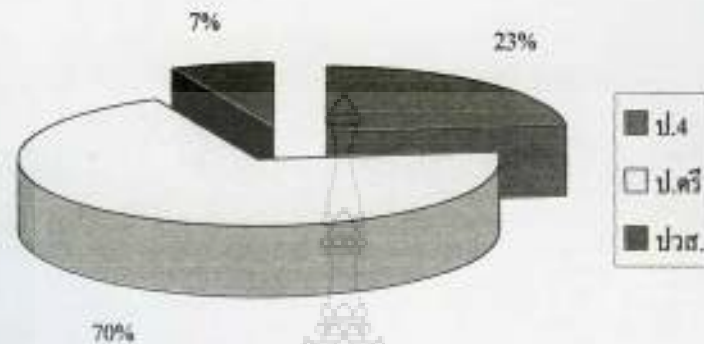
จากแผนภูมิที่ 4.2 แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการทอดผ้าจิตलयไทยเพื่อการออกแบบ จำนวนทั้งสิ้น 30 คน พบว่าอายุ 20 - 25 ปี มีจำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 73 อายุมากกว่า 50 ปี มีจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 27

แผนภูมิที่ 4.3 แสดงค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอาชีพ

จากแผนภูมิที่ 4.3 แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการทอดผ้าจิตलयไทยเพื่อการออกแบบ จำนวนทั้งสิ้น 30 คน พบว่า ทำไร่ - ทำนา มีจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 23 และส่วนมากเป็นนักศึกษา มีจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 70 และ อื่นๆ มีจำนวน 2 คน คือ 1. พนักงานทำงานบริษัท 2. ค่ำราชการบำนาญและที่ปรึกษากระทรวงเกษตรและสหกรณ์ คิดเป็นร้อยละ 7

ระดับการศึกษา

แผนภูมิที่ 4.4 แสดงค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามการศึกษา

จากแผนภูมิที่ 4.4 แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการทอดผ้าซิดลาขไทยเพื่อการออกแบบ จำนวนทั้งสิ้น 30 คน พบว่าระดับการศึกษา ป.4 มีจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 23 ระดับการศึกษา ป.ตรี มีจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 70 และ ปวศ. มีจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 7

รายได้ของครอบครัวต่อเดือน

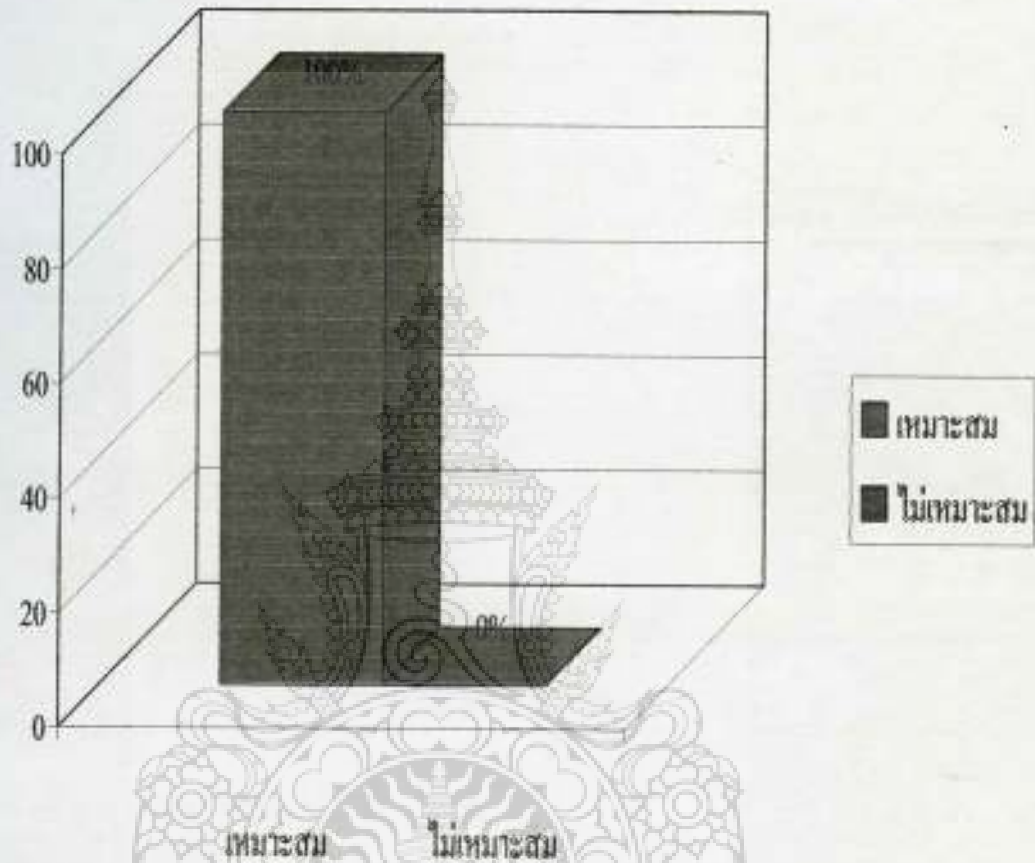

แผนภูมิที่ 4.5 แสดงค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามรายได้

จากแผนภูมิที่ 4.5 แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการศึกษาการทอดผ้าซิดลาขไทยเพื่อการออกแบบ จำนวนทั้งสิ้น 30 คน พบว่าส่วนมากมีรายได้มากกว่า 5,000 บาท มีจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 40 ผู้ที่มีรายได้น้อยกว่า 2,000 บาท มีจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 27 ผู้ที่มีรายได้ 2,500 – 3,500 บาท มีจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 20 และ ผู้ที่มีรายได้ 4,000 – 5,000 บาท มีจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 13

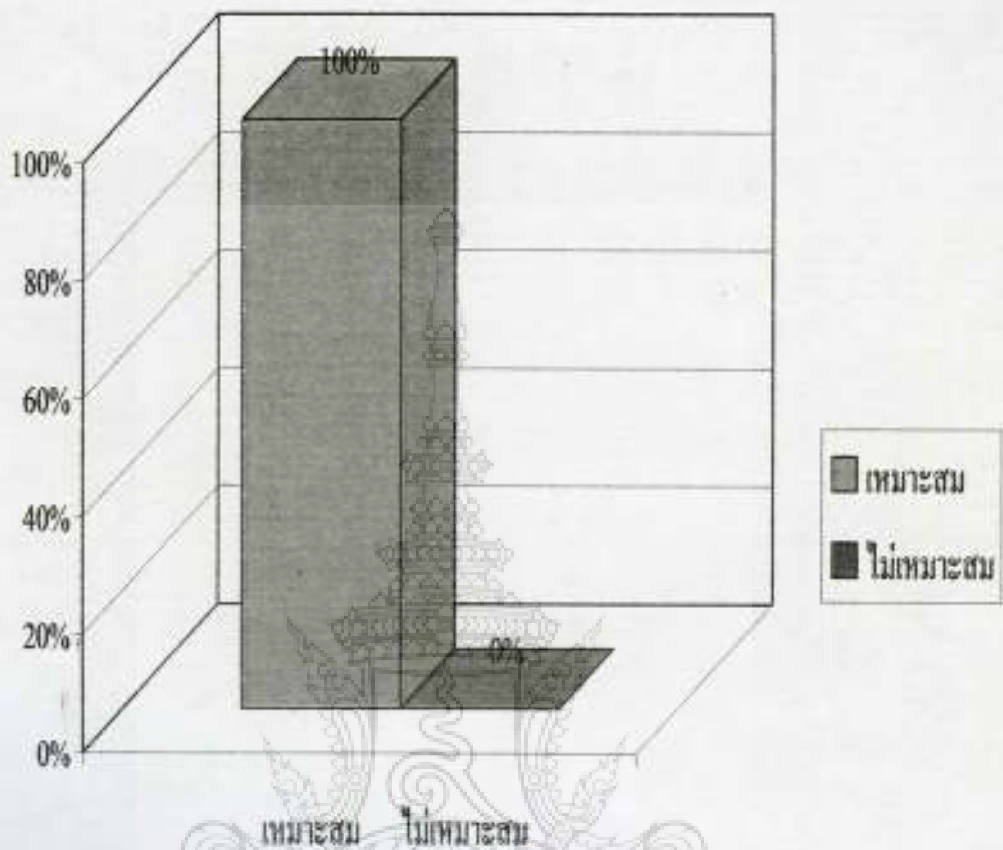
ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าจิดลายไทย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการทอดผ้าจิดลายไทยเพื่อการออกแบบ ปรากฏผลดังนี้

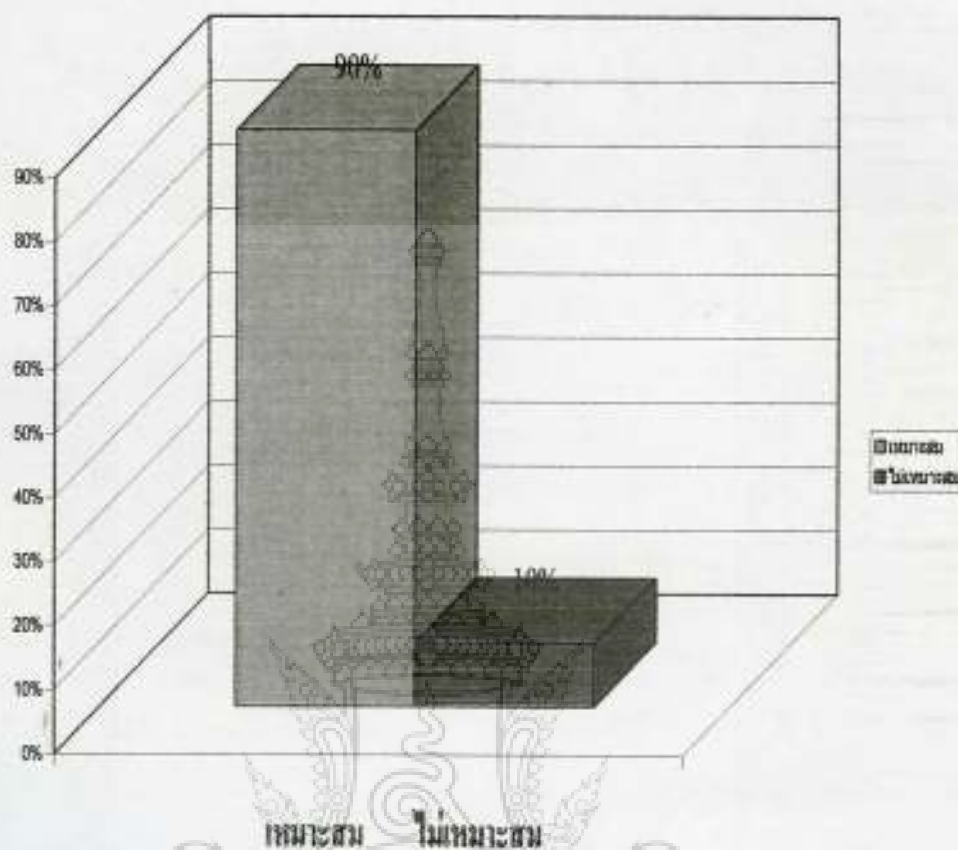
แผนภูมิที่ 4.6 แสดงค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามที่านคิดว่า การออกแบบลายทอเหมาะสมกับการนำไปทอ

จากแผนภูมิที่ 4.6 แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการศึกษาการทอดผ้าจิดลายไทยเพื่อการออกแบบเกี่ยวกับความเหมาะสมในการนำไปทอ จำนวนทั้งสิ้น 30 คน พบว่าส่วนใหญ่เห็นว่าเหมาะสม มีจำนวน 30 คนคิดเป็นร้อยละ 100

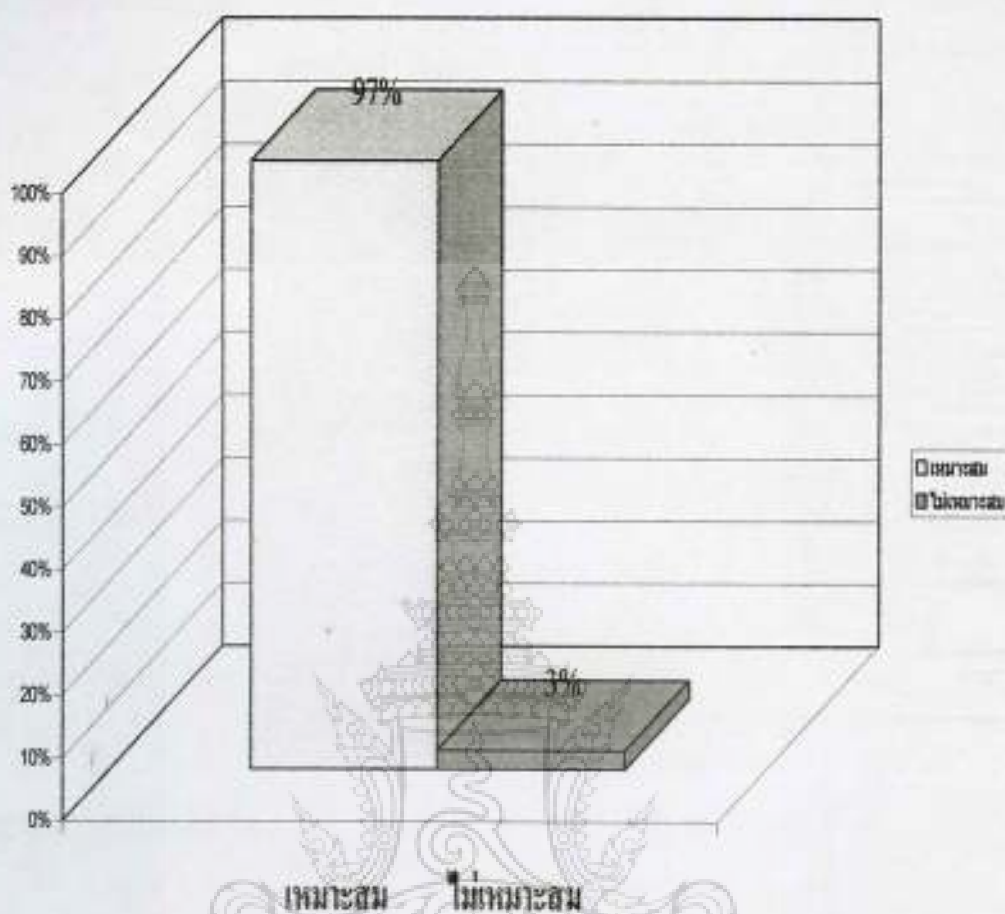
แผนภูมิที่ 4.7 แสดงค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามที่นึกว่าเส้นไฮที่นำมาทอ

จากแผนภูมิที่ 4.7 แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการศึกษาการทอผ้าขิดลาชไทยเพื่อการออกแบบเกี่ยวกับเส้นไฮที่นำมาทอ จำนวนทั้งสิ้น 30 คน พบว่า ส่วนใหญ่เห็นว่าเหมาะสม มีจำนวน 30 คนคิดเป็นร้อยละ 100

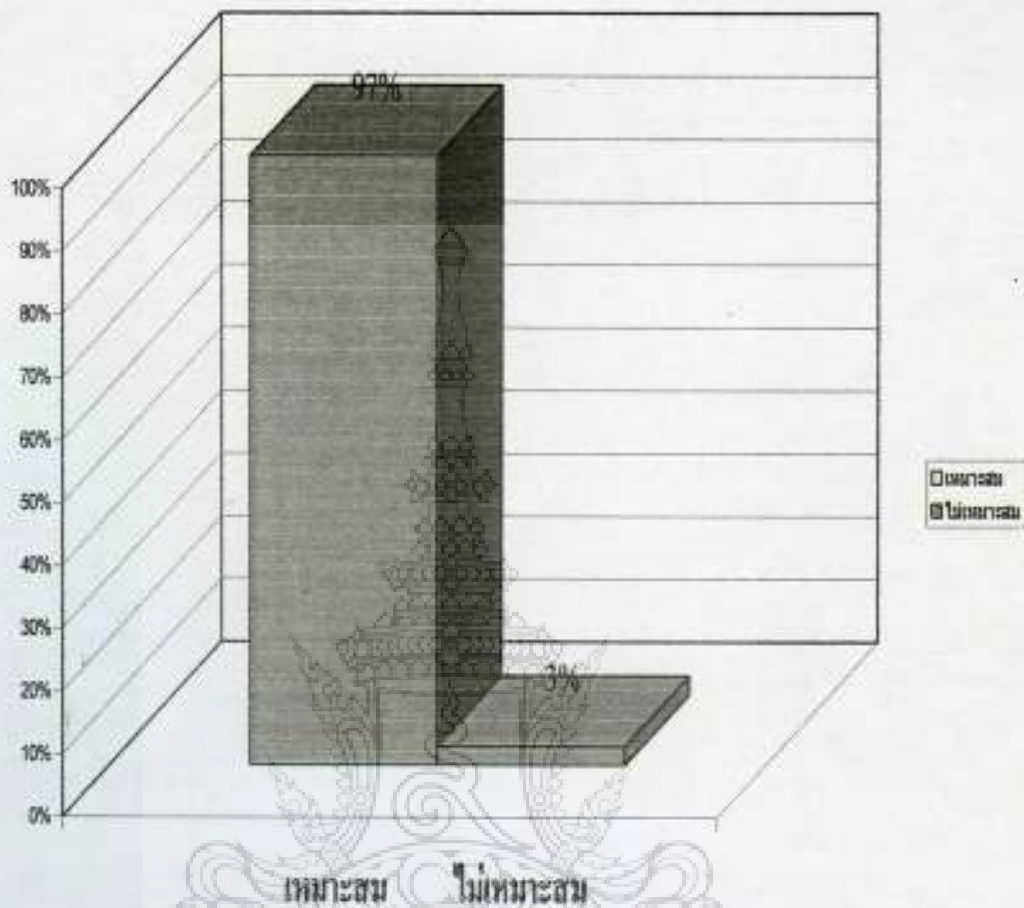
แผนภูมิที่ 4.8 แสดงค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับสีของลายกระจิงดาอ้อย

จากแผนภูมิที่ 4.8 แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับสีของลายกระจิงดาอ้อย จำนวนทั้งสิ้น 30 คน พบว่า ส่วนใหญ่เห็นว่าการเหมาะสม มีจำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 90 และที่มึความคิดเห็นว่าไม่เหมาะสม มีจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 10

แผนภูมิที่ 4.9 แสดงค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับสีของลายฟุ้งข้าวบิณฑ์

จากแผนภูมิที่ 4.9 แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับสีของลายฟุ้งข้าวบิณฑ์ จำนวนทั้งสิ้น 30 คน พบว่าส่วนใหญ่ผู้คิดเห็นว่าเหมาะสมมี จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 97 บางส่วนที่ไม่เห็นว่าไม่เหมาะสม มีจำนวน 1 คนคิดเป็นร้อยละ 3

แผนภูมิที่ 4.10 แสดงค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับสีของลายประจำยาม

จากแผนภูมิที่ 4.10 แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับสีของลายประจำยาม จำนวนทั้งสิ้น 30 คน พบว่าส่วนใหญ่ผู้คิดเห็นว่าเป็นเหมาะสมมี จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 97 เห็นว่าไม่เหมาะสม มีจำนวน 1 คนคิดเป็นร้อยละ 3

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจเกี่ยวกับการทอดผ้าซิดลสายไทยเพื่อการออกแบบ

ตาราง 4.1 จำนวนกลุ่มตัวอย่างความพึงพอใจเกี่ยวกับการทอดผ้าซิดลสายไทยเพื่อการออกแบบ

(n=30)

ความพึงพอใจ	ความคิดเห็น					\bar{X}
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
1. ท่านคิดว่าผ้าซิดลสายไทยช่วยอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย	12	17	1	-	-	4.36
2. ท่านสามารถออกแบบผ้าซิดลสายไทย	2	11	13	3	1	3.33
3. ท่านรู้จักเส้นใยธรรมชาติที่นำมาใช้ทอดผ้าซิด	9	12	7	2	-	3.93
4. ท่านรู้จักอุปกรณ์ในการทอดผ้าซิด	11	8	6	4	1	3.8
5. ท่านคิดว่าผ้าซิดลสายไทยสามารถที่จะนำไปออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์สิ่งทอในรูปแบบใหม่ ๆ	6	15	9	-	-	3.9
6. การทอดผ้าซิดลสายไทยสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน	7	14	8	1	-	3.9
7. การออกแบบผ้าซิดลสายไทยสามารถส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น	12	12	6	-	-	4.2
8. ท่านรู้จักวิธีการดูแลรักษาผ้าซิดลสายไทย	3	14	9	1	3	3.43
9. ท่านคิดว่าผ้าซิดลสายไทยสามารถเผยแพร่ไปสู่สากล	8	14	7	1	-	3.96
10. การทอดผ้าซิดลสายไทยจะสามารถถ่ายทอดขยายความรู้ไปสู่กลุ่มเป้าหมาย	12	10	6	2	-	4.06
รวม						3.88

บทที่ 5

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

การทำวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับผ้าซิดลายไทยเพื่อการออกแบบระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2552 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2553 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทำวิจัยครั้งนี้ คือ ตอนที่ 1 สดวนภาพผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นผลิตภัณฑ์ผ้าซิดลายไทยเพื่อการออกแบบ ตอนที่ 3 เป็นข้อมูลที่มีความพึงพอใจของผ้าซิดลายไทยเพื่อการออกแบบ และ ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการทอผ้าซิดลายไทยเพื่อการออกแบบ เป็นการพัฒนาและการปรับปรุงให้มีลายผ้าซิดลายไทยเพื่อการออกแบบที่มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของผู้ตอบแบบสอบถามและข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นกับผ้าซิดลายไทยเพื่อการออกแบบ โดยการใช้วิธีการจำแนกเป็นคำร้อยละและค่าเฉลี่ย ส่วนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในเรื่องของผ้าซิดลายไทยเพื่อการออกแบบ และมีข้อเสนอแนะอื่น ๆ ใช้วิธีการจัดลำดับความดี

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

1. สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวนทั้งสิ้น 30 คน ส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง ที่คิดเป็นร้อยละ 87 อายุ 20-25 ปี คิดเป็นร้อยละ 73 ประกอบอาชีพ นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 70 ผู้ที่มีรายได้น้อยต่อเดือน 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 40

2. สรุปผลความคิดเห็นเกี่ยวกับผ้าซิดลายไทยเพื่อการออกแบบ

ผลการศึกษาผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นที่เกี่ยวกับ ผ้าซิดลายไทยเพื่อการออกแบบ จำนวนผู้ตอบแบบสอบถามมีทั้งสิ้น 30 คน ส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นด้วยว่าผ้าซิดลายไทยเพื่อการออกแบบ มีความเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 100 และผ้าซิดลายไทยเพื่อการออกแบบที่ใช้เส้นใยในการทอผ้าซิดลายไทยเพื่อการออกแบบ ที่มีความคิดเห็นส่วนใหญ่เหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 100 ผ้าซิดลายไทยเพื่อการออกแบบที่เป็นลายทอและสีที่ใช้ของลายทอกระจิงดาอ้อย ส่วนใหญ่เหมาะสมคิดเป็นร้อยละ 90 สีและลายทอของลายพุ่งข้าวบิณฑ์ ส่วนใหญ่คิดเห็นว่าเหมาะสม คิดเป็นร้อยละ 97

3. สรุปผลความพึงพอใจเกี่ยวกับผ้าจิดลายไทยเพื่อการออกแบบและข้อเสนอแนะ

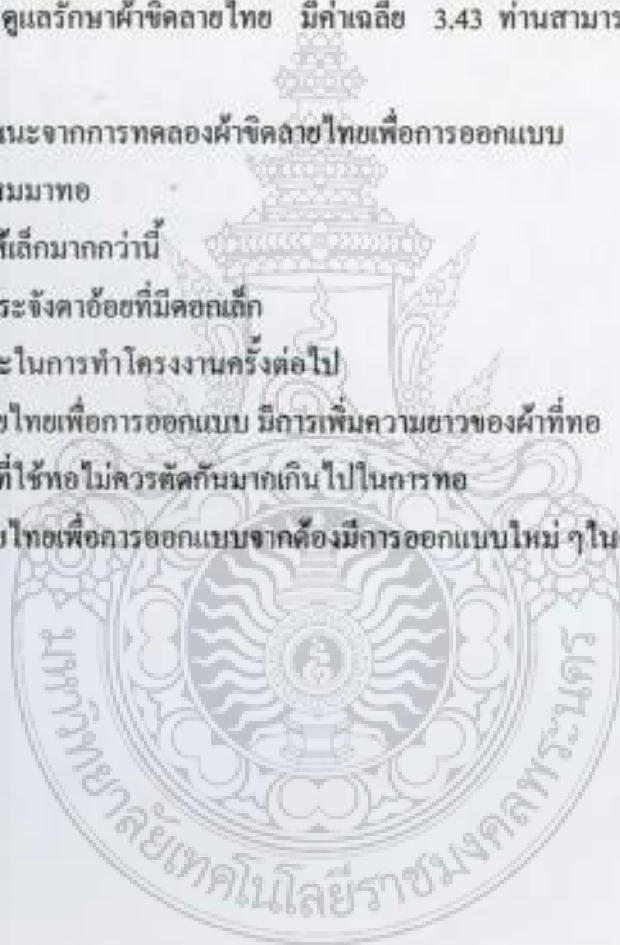
ผลการศึกษาคความพึงพอใจเกี่ยวกับผ้าจิดลายไทยเพื่อการออกแบบ ท่านคิดว่าผ้าจิดลายไทยช่วยรักษาศิลปวัฒนธรรมไทย มีค่าเฉลี่ย 4.34 การออกแบบผ้าจิดลายไทยสามารถส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีค่าเฉลี่ย 4.2 การทอผ้าจิดลายไทยจะสามารถถ่ายทอดขยายความรู้ไปสู่กลุ่มเป้าหมาย มีค่าเฉลี่ย 4.06 ท่านคิดว่าผ้าจิดลายไทยสามารถเผยแพร่ ไปสู่สากล มีค่าเฉลี่ย 3.96 ท่านรู้จักเส้นใยธรรมชาติที่นำมาใช้ทอผ้าจิด มีค่าเฉลี่ย 3.93 ท่านคิดว่าผ้าจิดลายไทยสามารถที่จะนำไปออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์สิ่งทอในรูปแบบใหม่ ๆ มีค่าเฉลี่ย 3.9 การทอผ้าจิดลายไทยสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน มีค่าเฉลี่ย 3.9 ท่านรู้จักอุปกรณ์ในการทอผ้าจิด มีค่าเฉลี่ย 3.8 ท่านรู้จักวิธีการดูแลรักษาผ้าจิดลายไทย มีค่าเฉลี่ย 3.43 ท่านสามารถออกแบบผ้าจิดลายไทย มีค่าเฉลี่ย 3.33

4. ข้อเสนอแนะจากการทดลองผ้าจิดลายไทยเพื่อการออกแบบ

1. นำเส้นไหมมาทอ
2. ทำลายให้เล็กมากกว่านี้
3. ทอลายกระจิงคาอ้อยที่มีดอกเล็ก

ข้อเสนอแนะในการทำโครงการครั้งต่อไป

1. ผ้าจิดลายไทยเพื่อการออกแบบ มีการเพิ่มความยาวของผ้าที่ทอ
2. การใช้สีที่ใช้ทอไม่ควรตัดกันมากเกินไปในการทอ
3. ผ้าจิดลายไทยเพื่อการออกแบบจากค้อมีการออกแบบใหม่ ๆ ในการทอ

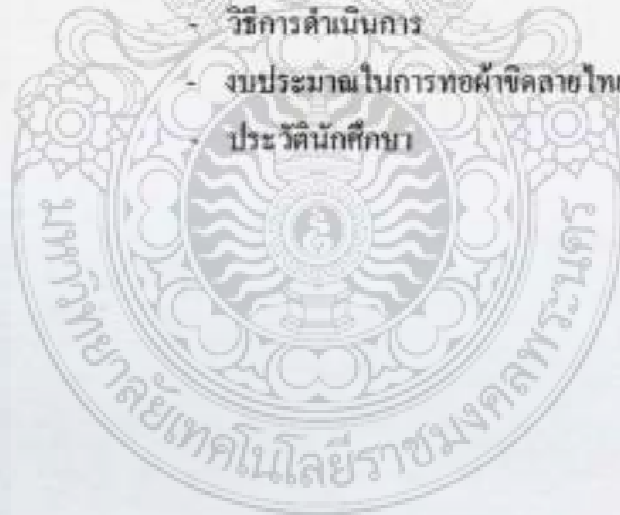

เอกสารอ้างอิง

- พวงผกา. ประวัติเครื่องแต่งกาย. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ครั้งที่ 4 .พิมพ์ที่ มงคลการพิมพ์ , 2535
- สุวดี. อุตสาหกรรมเครื่องแต่งกาย. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ครั้งที่ 1 . สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, 2542
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ผ้าไทย. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ครั้งที่ 1 . พิมพ์ที่ อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง , 2545
- สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตจตุจักร, 2548
- ช่วย . ฉายไทย. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ พินเนต, 2545
- พิทักษ์. ลวดลายไทย. กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์ , 2550
- ผ้าไหมลายขิด. [Online.] Available From:
www.geocities.com . [2 กรกฎาคม 2552]
- การเขียนภาพลายไทย. [Online.] Available From:
www.jitdrathanee.com . [2 กรกฎาคม 2552]
- การเขียนลายไทย. [Online.] Available From:
www.jitdrathanee.com/thai/studio. [2 กรกฎาคม 2552]
- ผ้าลายขิด. [Online.] Available From:
www.thaitextilemuseum.com. [17 มี.ย.2552]
- ลายทอผ้าขิด. [Online.] Available From:
<http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/2400>. [31 สิงหาคม 2552]
- ผ้าขิด. [Online.] Available From:
<http://www.thaitextilemuseum.com/HOME/NaNatextile2008/> . [เมษายน 51]
- ผ้าฝ้ายและผ้าใยธรรมชาติ. [Online.] Available From:
<http://www.thai-tour.com>. [25 กรกฎาคม 2552]
- ผ้าไหม. [Online.] Available From:
<http://www.suleeporn.com/history.html>. [22 สิงหาคม 2552]

ภาคผนวก

- แบบสอบถาม
- กิจกรรมประเมินผล
- ภาพลายไทยที่ออกแบบ
- ตารางแสดงจำนวนและคำร้อยละ
- วิธีการดำเนินการ
- งบประมาณ ในการทอผ้าซิดลายไทยเพื่อการออกแบบ
- ประวัตินักศึกษา

แบบสอบถามโครงการทางเทคโนโลยีเสื้อผ้า
เรื่อง การทอผ้าจิดลายไทยเพื่อการออกแบบ

คำชี้แจงในการตอบแบบสอบถาม

1. การทำโครงการครั้งนี้ ต้องการทราบความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องการทอผ้าจิดลายไทยเพื่อการออกแบบ
2. แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ
 - ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม
 - ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าจิดลายไทย
 - ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการทอผ้าจิดลายไทยเพื่อการออกแบบ
 - ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการทอผ้าจิดลายไทยเพื่อการออกแบบ
3. คำตอบของท่านทุกข้อมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทอผ้าจิดลายไทยเพื่อการออกแบบ จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดตอบคำถามตามความจริงและครบถ้วนทุกข้อ

ตอนที่ 1

สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย / ลงในช่อง และเติมข้อความลงในช่องว่าง ที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงและความคิดเห็นของท่าน

1. เพศ

ชาย

หญิง

2. อายุ

20 - 25 ปี

26 - 30 ปี

31 - 35 ปี

36 - 40 ปี

41 - 45 ปี

46 - 50 ปี

มากกว่า 50 ปี

3. อาชีพ

ทำไร่ - ทำนา

รับจ้างทั่วไป

รับราชการ

กิจการส่วนตัว

นักเรียน - นักศึกษา

อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

4. ระดับการศึกษาสูงสุด ปริญญาตรี

 ป.4 ป.6 ม.3 ม.6 ป.ตรี อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

5. รายได้ของครอบครัวต่อเดือน

 น้อยกว่า 2,000 บาท 2,500 - 3,500 บาท 4,000 - 5,000 บาท 5,000 บาทขึ้นไป

ตอนที่ 2

ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าจิดายไทย

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง และเติมข้อความลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าจิดายไทย

1. ท่านคิดว่าการออกแบบลายทอเหมาะสมกับการนำไปทอหรือไม่

 เหมาะสม ไม่เหมาะสม เพราะ.....

2. ท่านคิดว่าเส้นใยที่นำมาทอเหมาะสมหรือไม่

 เหมาะสม ไม่เหมาะสม เพราะ.....

3. ท่านคิดว่าสีของลายกระจังดาอ้อยเหมาะสมหรือไม่

 เหมาะสม ไม่เหมาะสม เพราะ.....

4. ท่านคิดว่าสีของลายทุ่งข้าวบิณฑ์เหมาะสมหรือไม่

 เหมาะสม ไม่เหมาะสม เพราะ.....

5. ท่านคิดว่าสีของลายประจำยามเหมาะสมหรือไม่

 เหมาะสม ไม่เหมาะสม เพราะ.....

ตอนที่ 3

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการทอผ้าจิดลายไทยเพื่อการออกแบบ

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย / ลงในช่องระดับความต้องการ ที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

ความคิดเห็น	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ท่านคิดว่าผ้าจิดลายไทยช่วยอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย
2. ท่านสามารถออกแบบผ้าจิดลายไทย
3. ท่านรู้จักเส้นใยธรรมชาติที่นำมาใช้ทอผ้าจิด
4. ท่านรู้จักอุปกรณ์ในการทอผ้าจิด
5. ท่านคิดว่าผ้าจิดลายไทยสามารถที่จะนำไปออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์สิ่งทอในรูปแบบใหม่ ๆ
6. การทอผ้าจิดลายไทยสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน
7. การออกแบบผ้าจิดลายไทยสามารถส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น
8. ท่านรู้จักวิธีการดูแลรักษาผ้าจิดลายไทย
9. ท่านคิดว่าผ้าจิดลายไทยสามารถเผยแพร่ไปสู่สากล
10. การทอผ้าจิดลายไทยจะสามารถถ่ายทอดขยายความรู้ไปสู่กลุ่มเป้าหมาย

ตอนที่ 4

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

คำชี้แจง ในขณะที่เป็นผู้ต้องการทอผ้าจิดลายไทยเพื่อการออกแบบ เพื่อที่จะนำมาพัฒนาและปรับปรุงในการออกแบบผ้าจิดลายไทยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

.....

.....

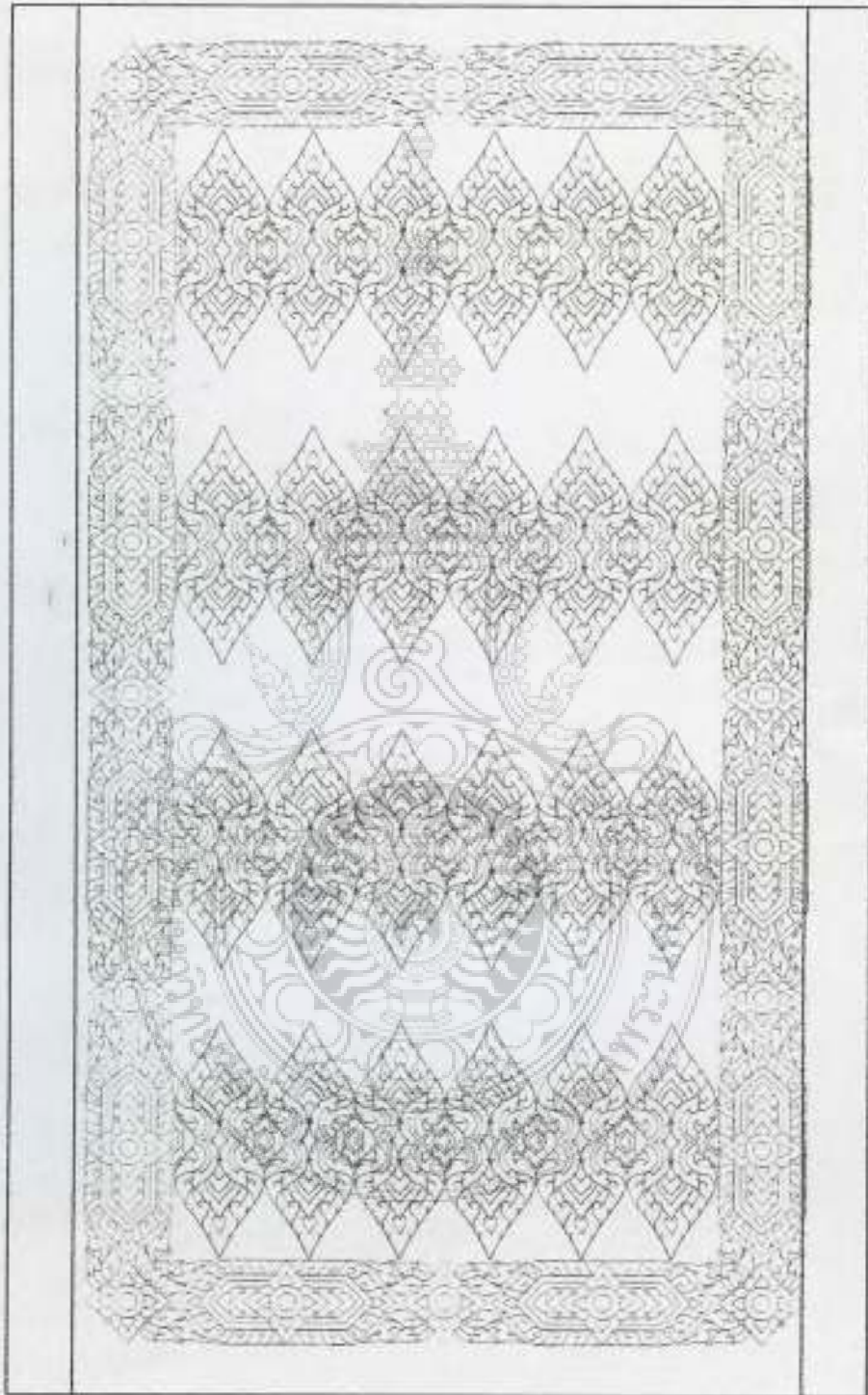
.....

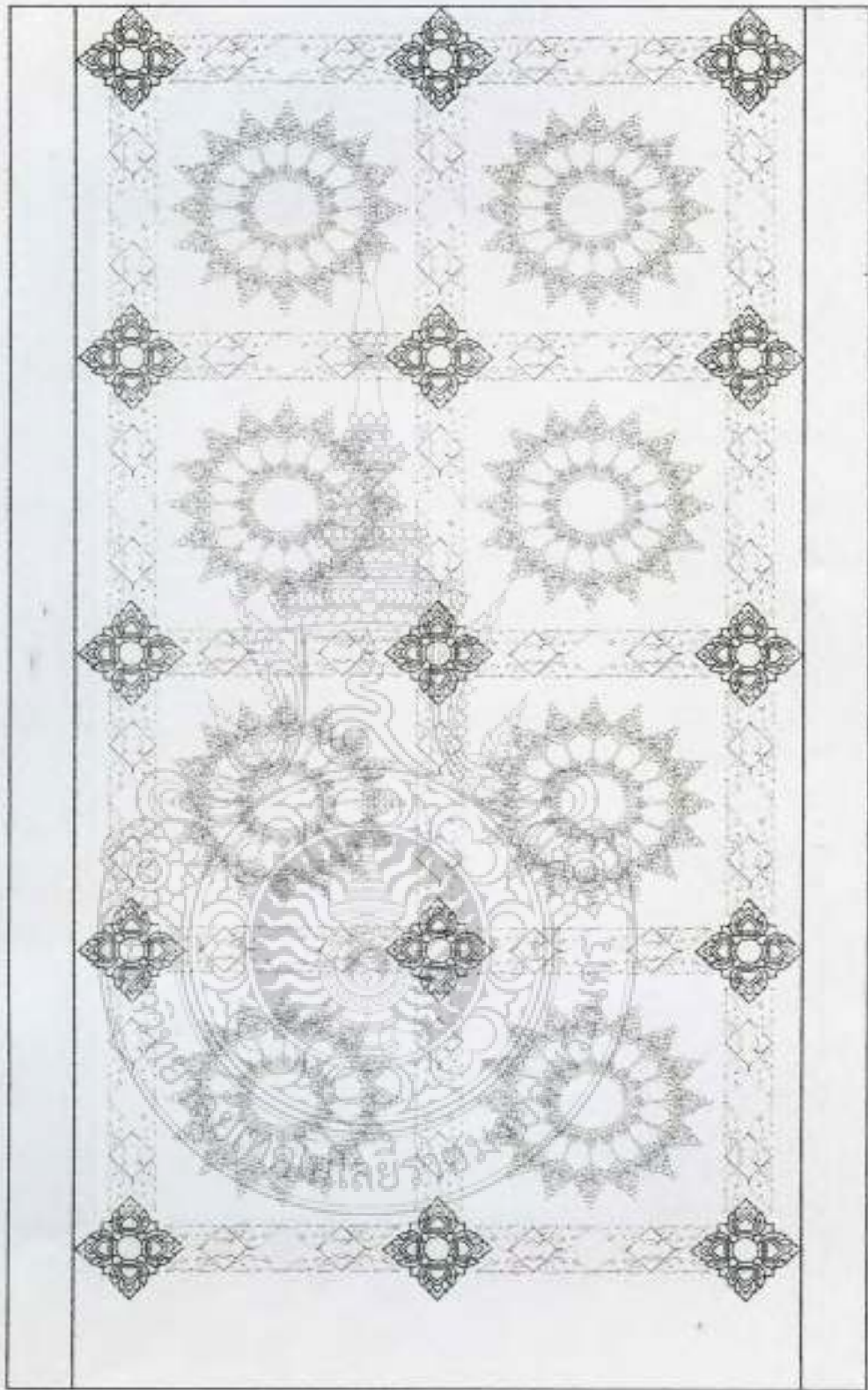
กิจกรรมประเมิน

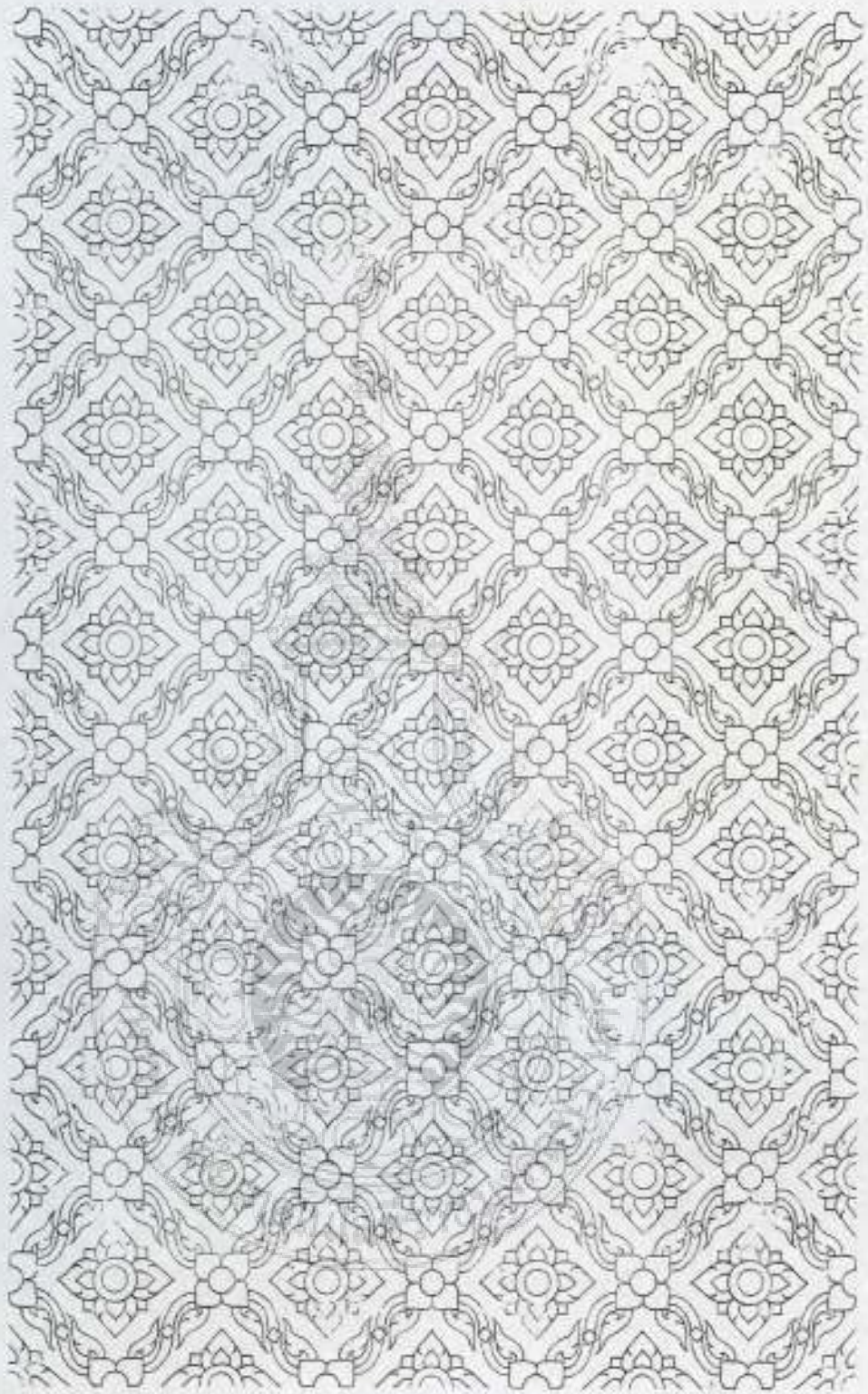
เก็บข้อมูลแบบสอบถามที่คณะอุตสาหกรรมสิ่งทอและออกแบบแฟชั่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

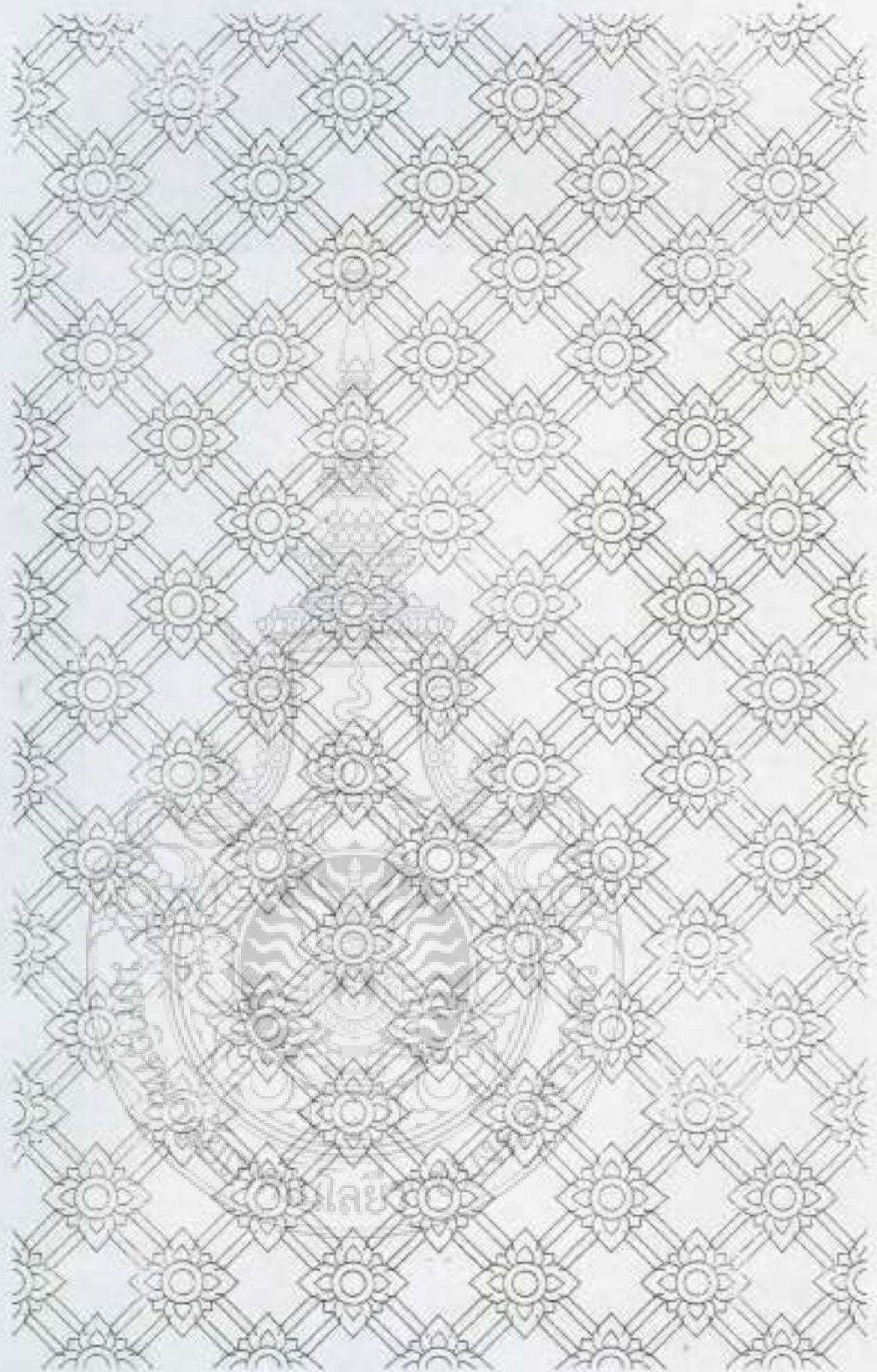
ภาพลายไทยที่ออกแบบ

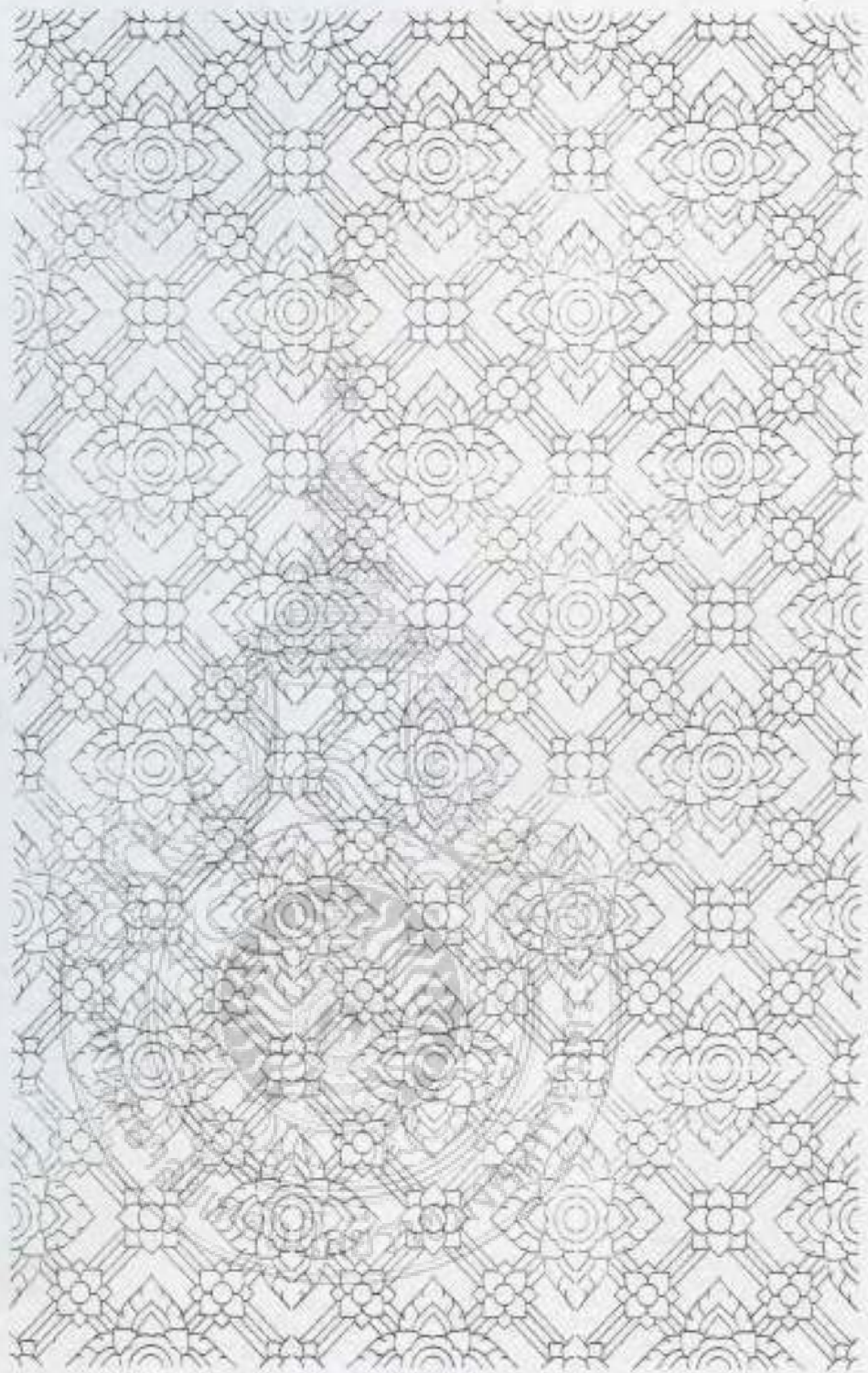

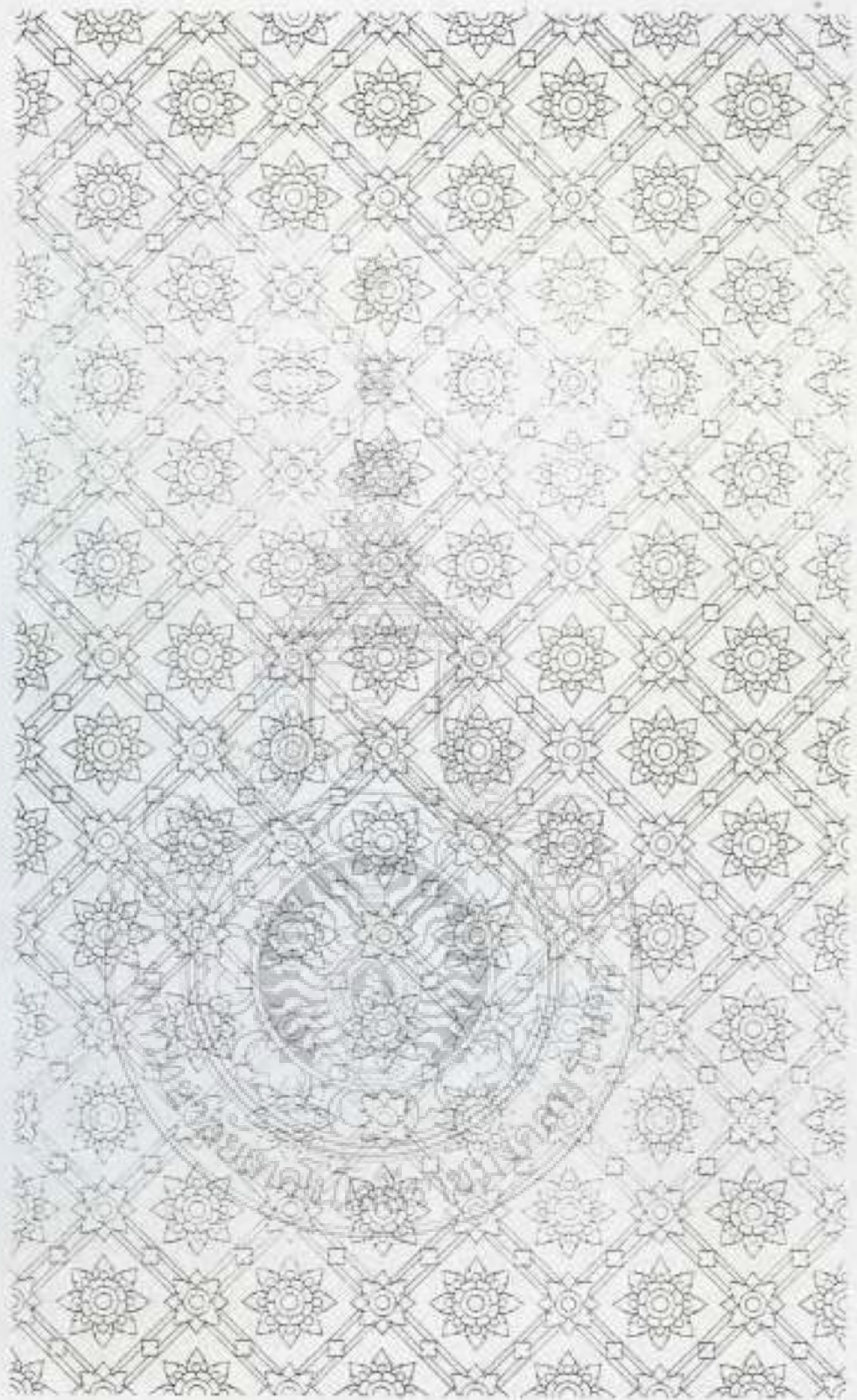

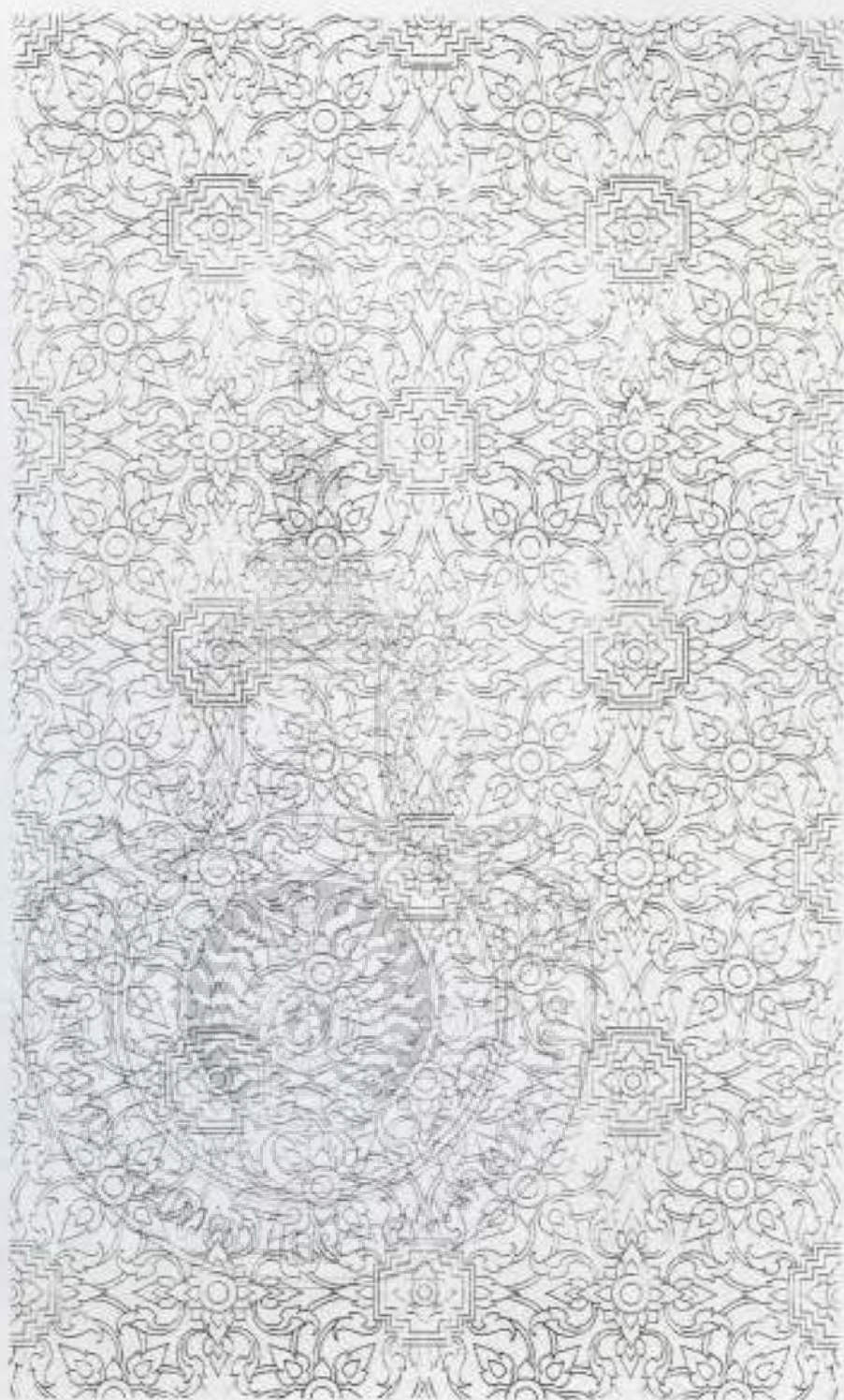

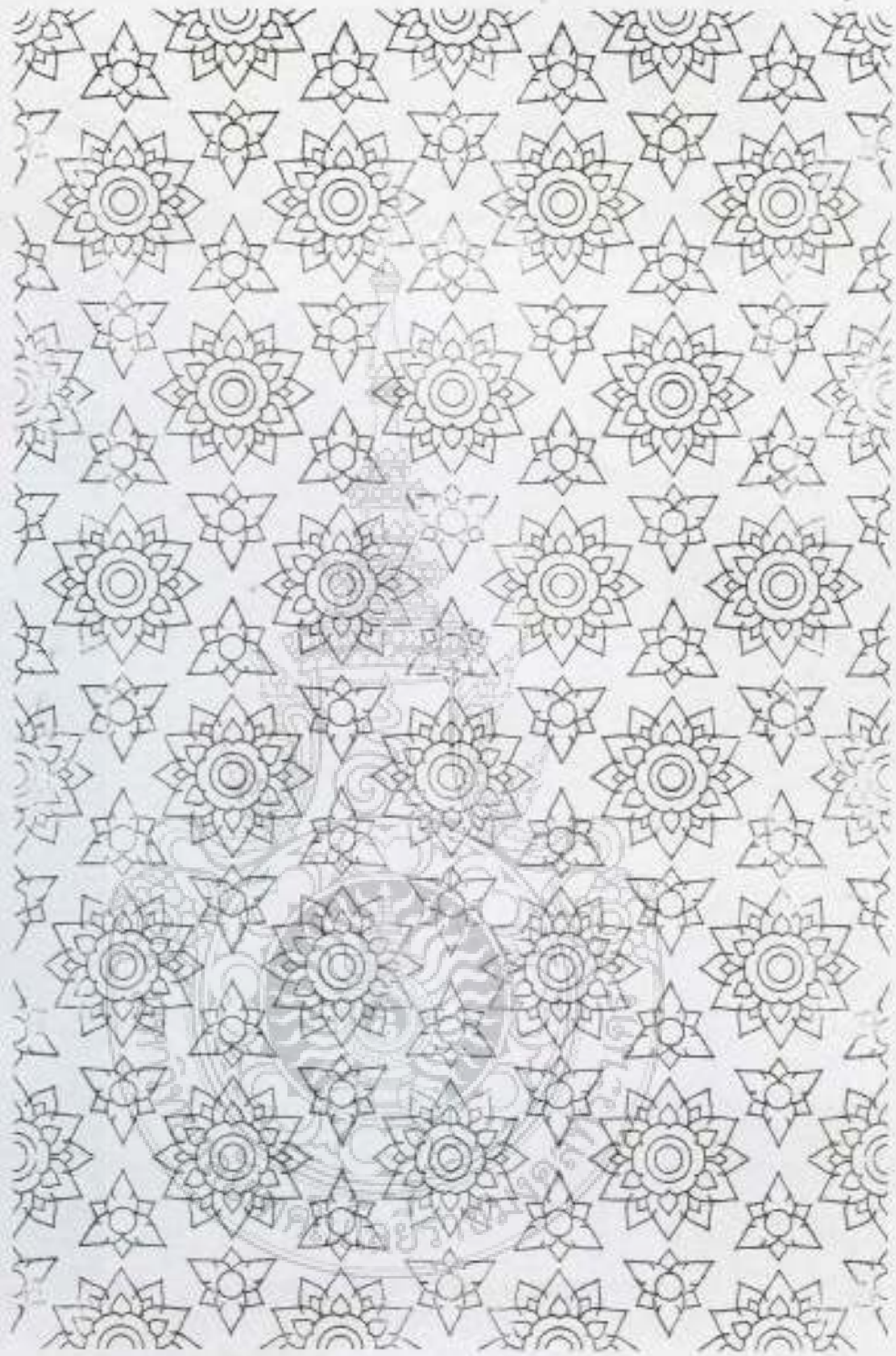

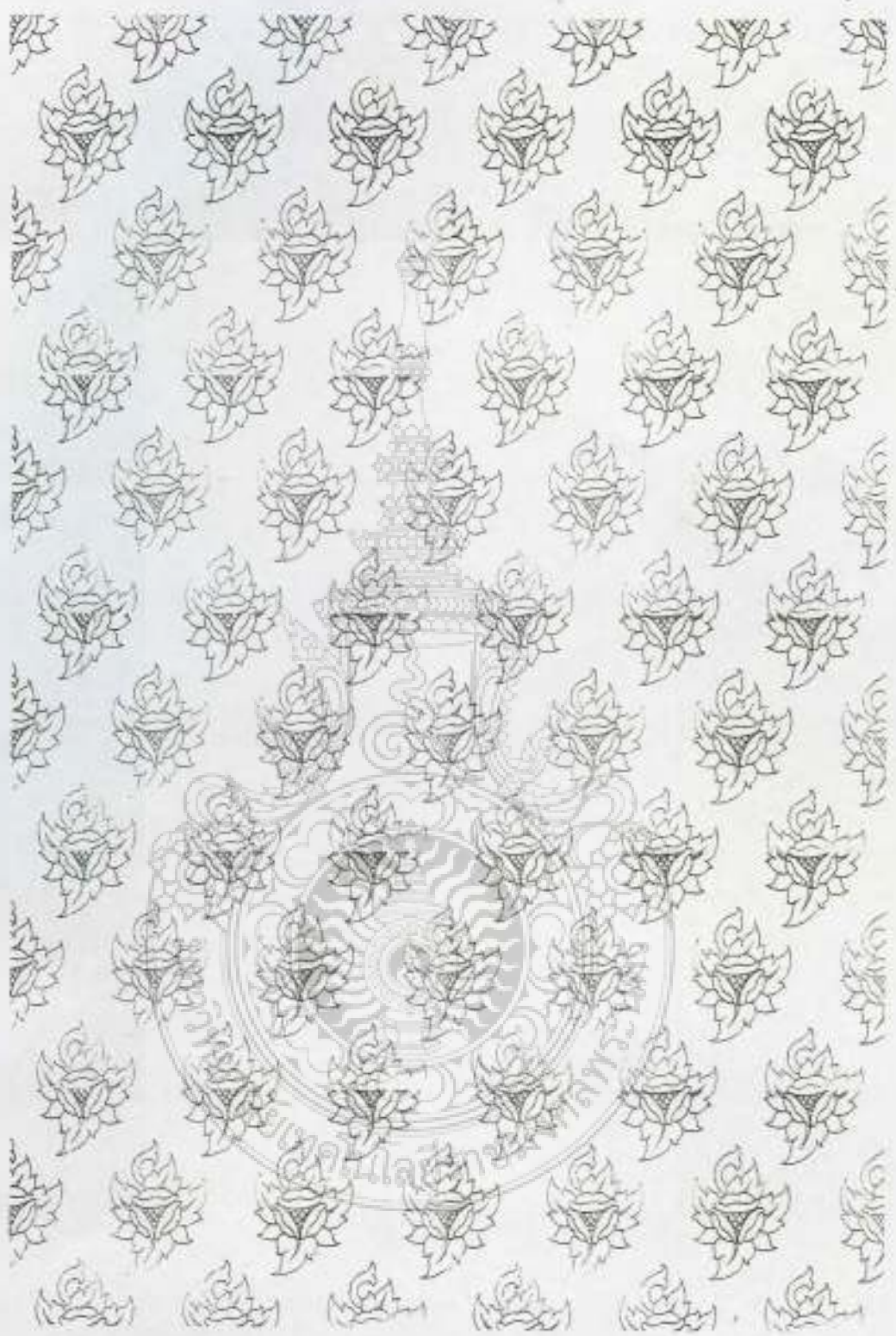

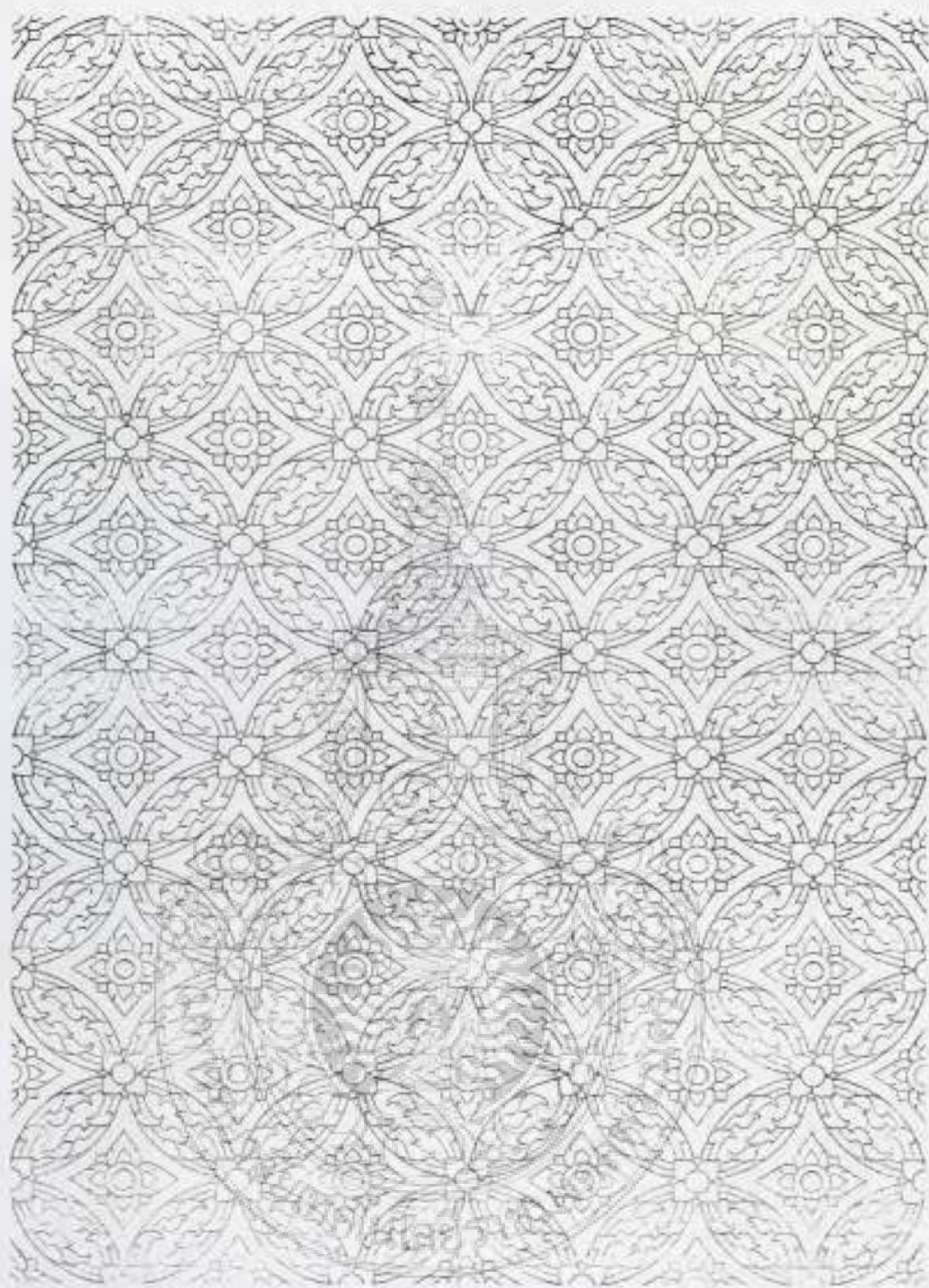

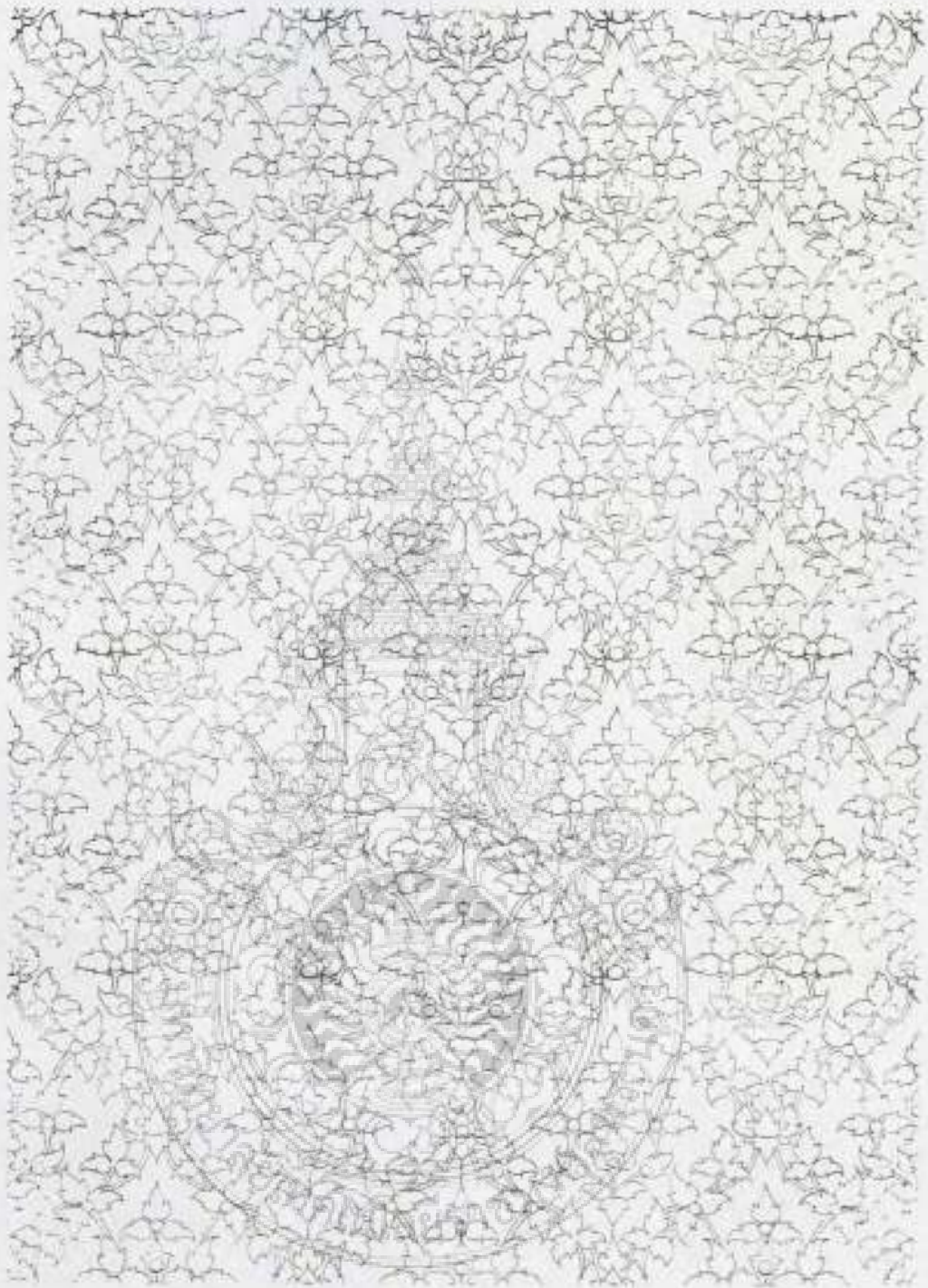

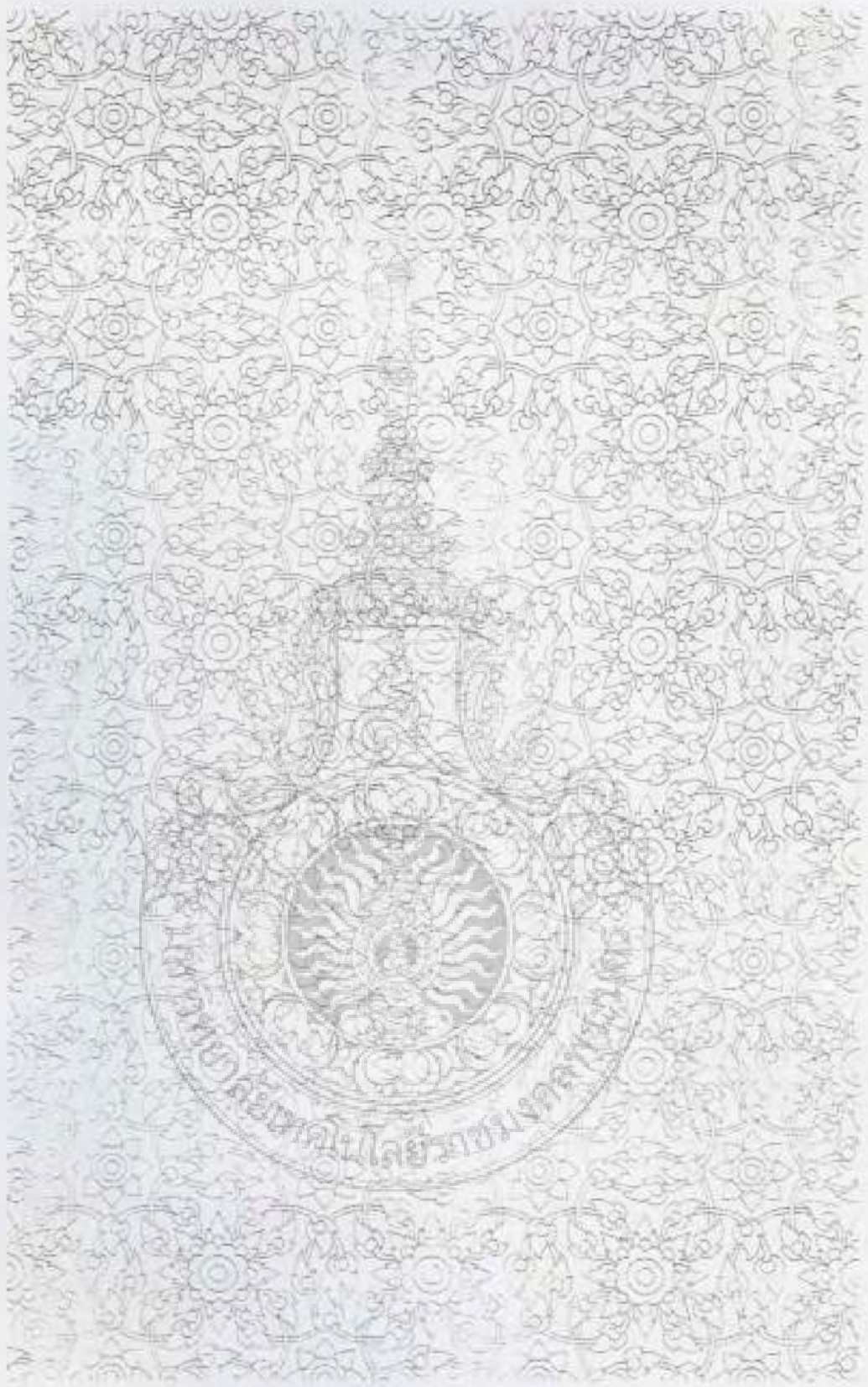

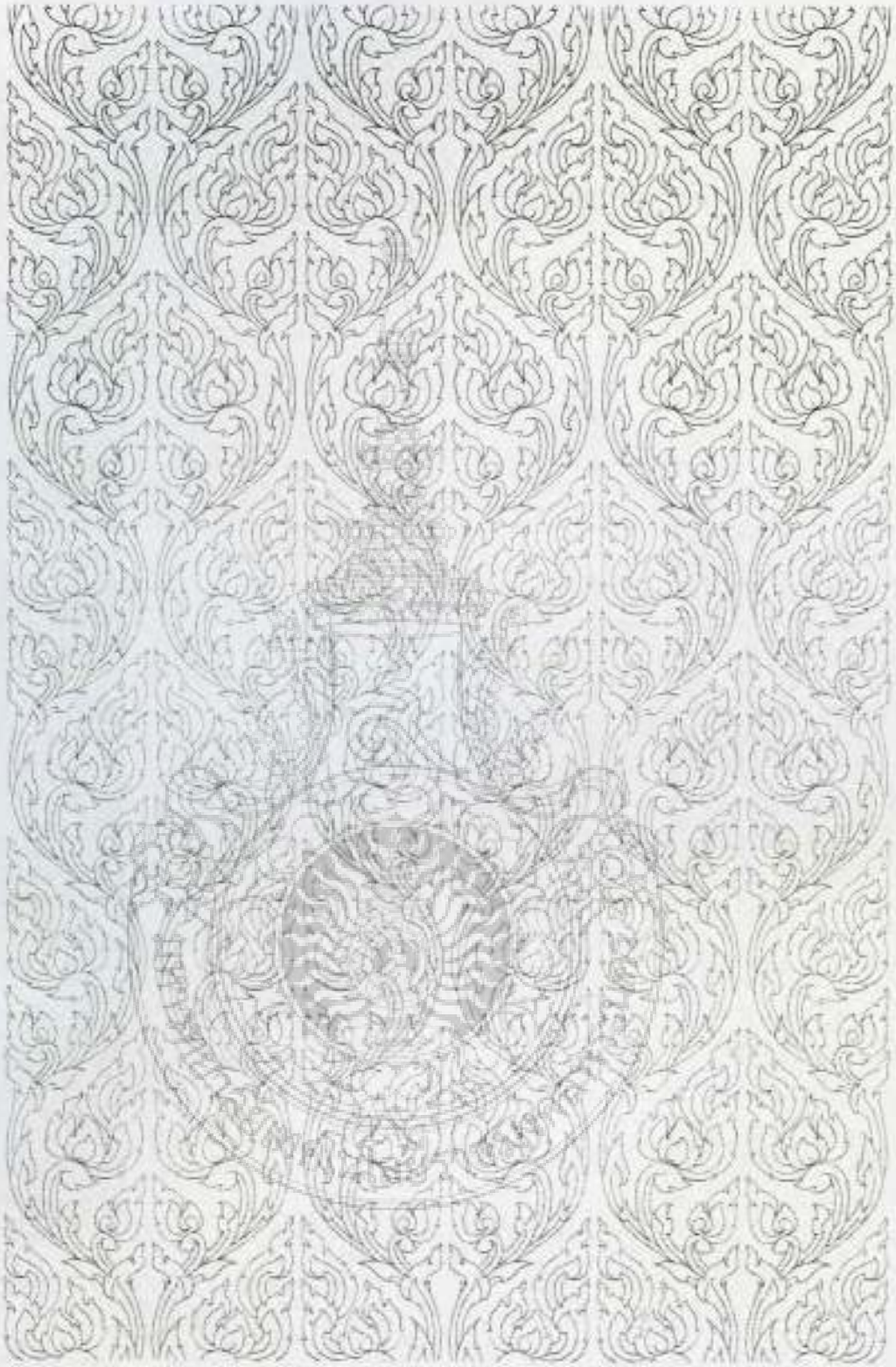

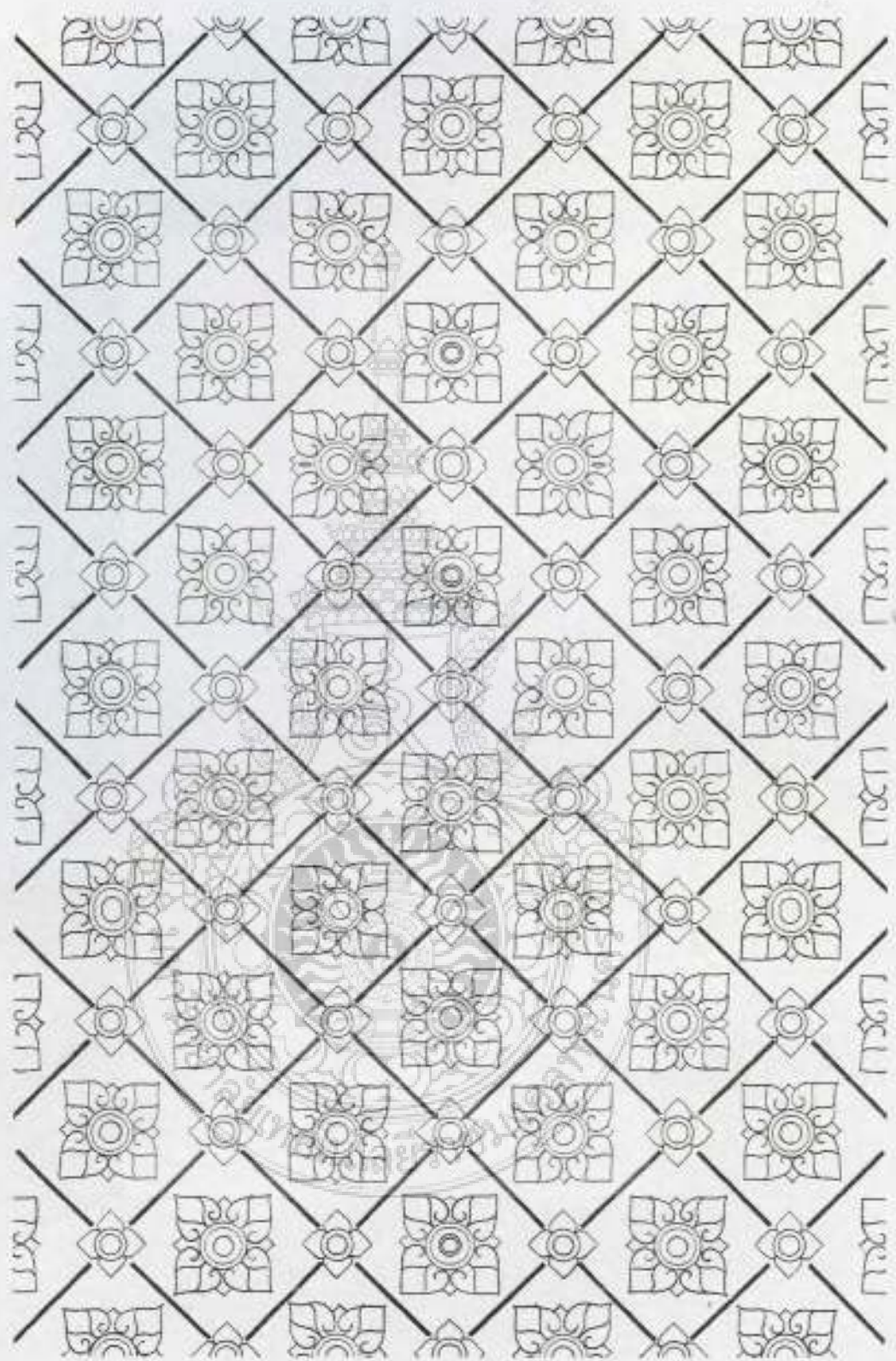

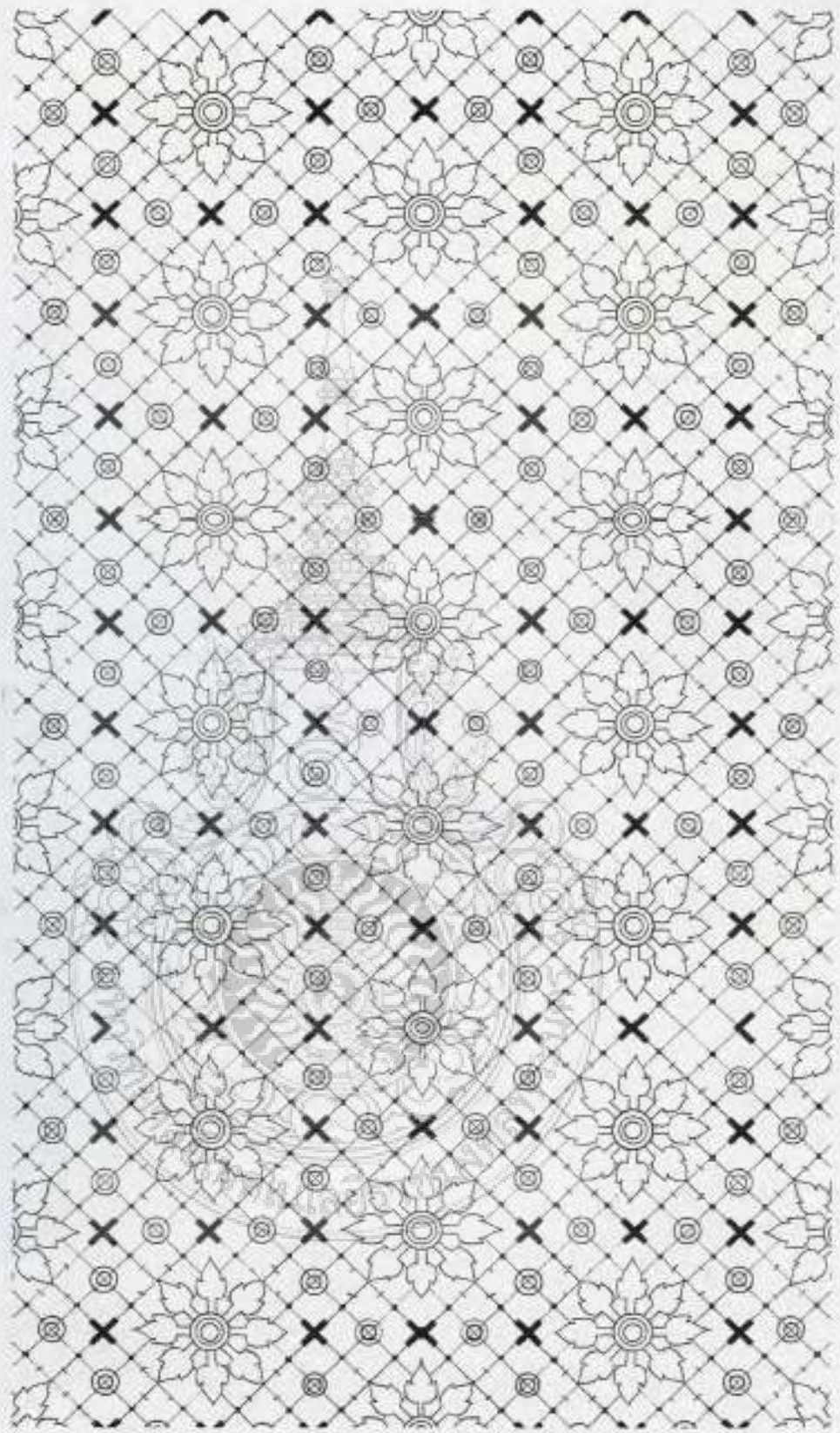

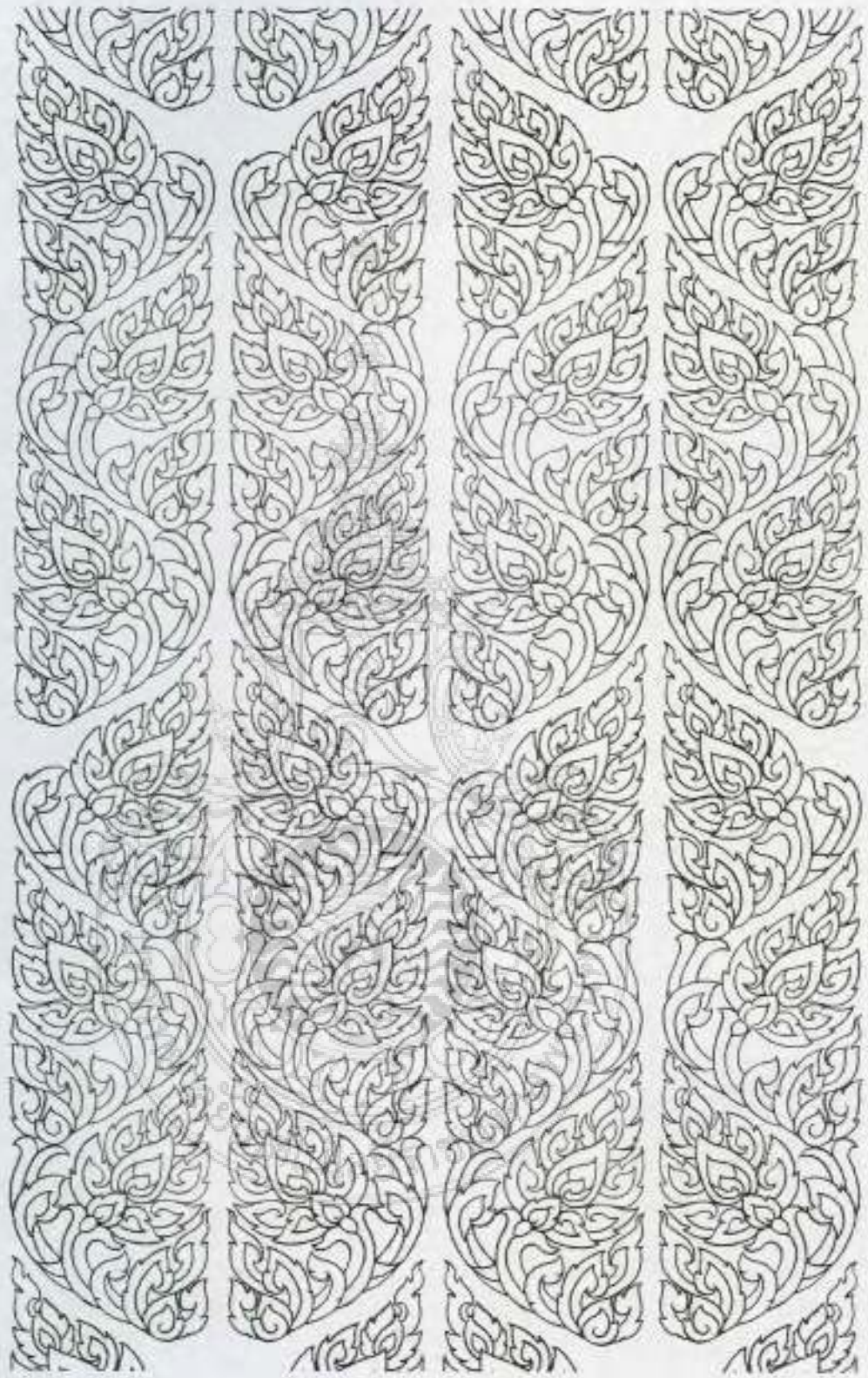

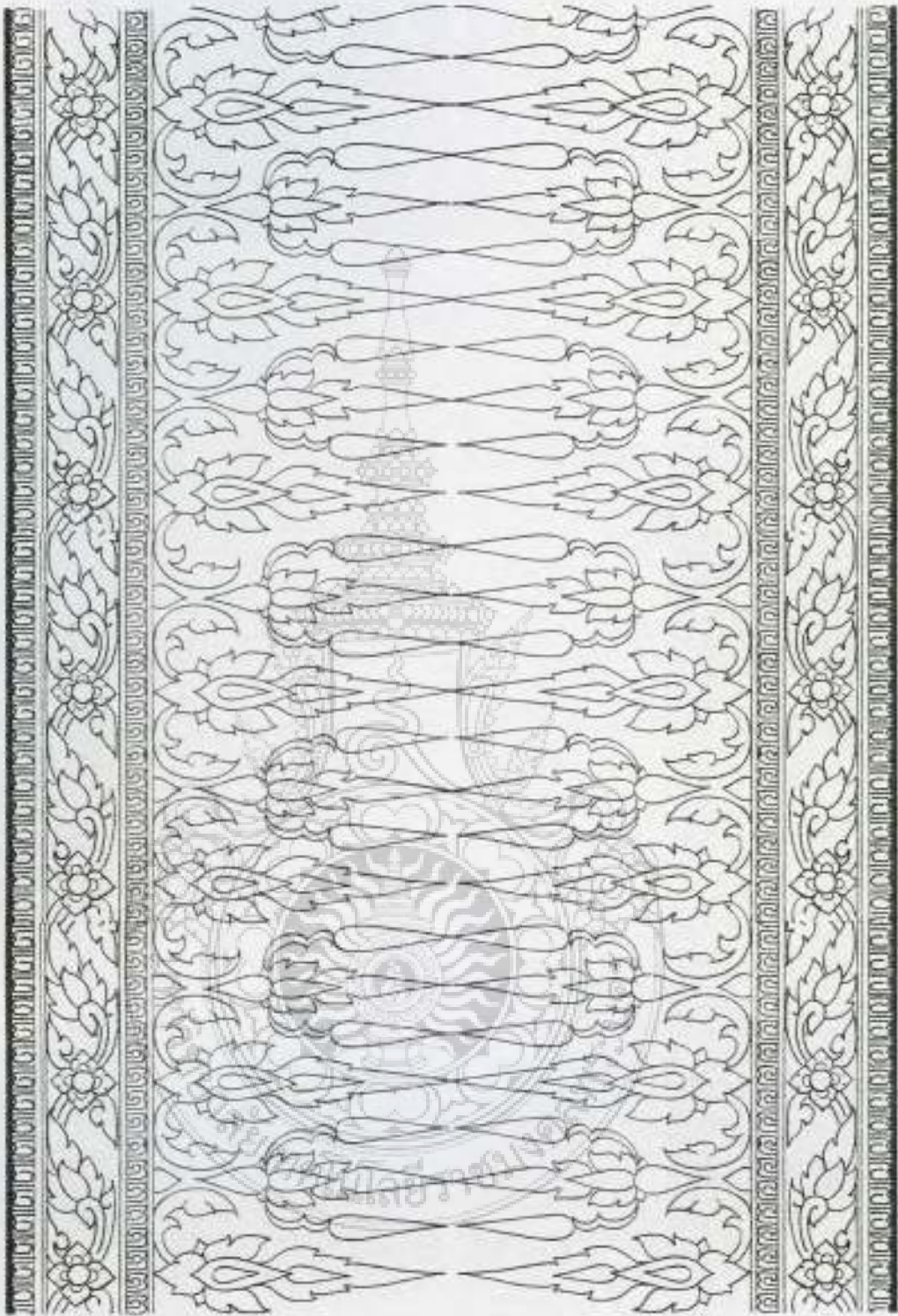

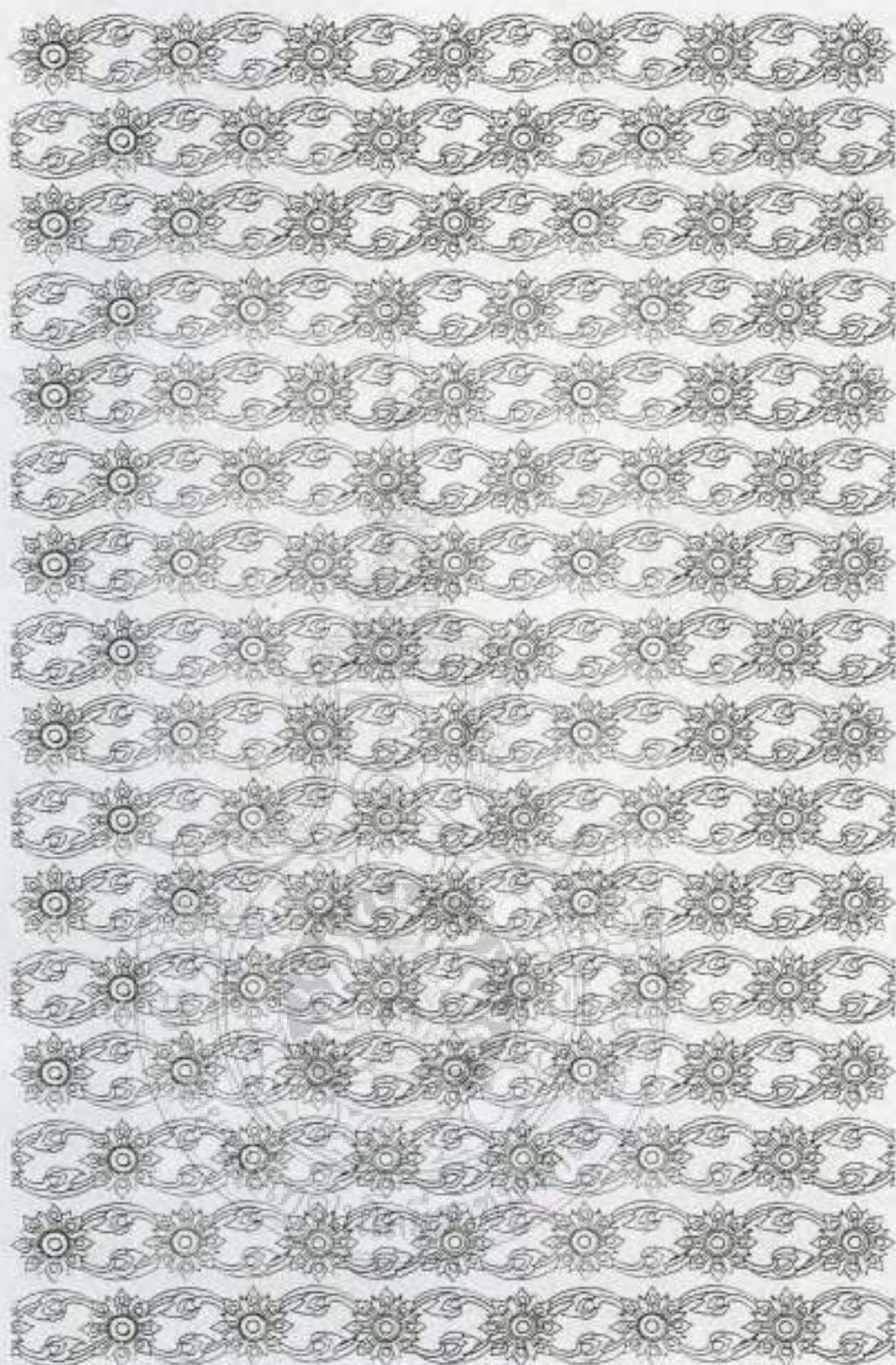

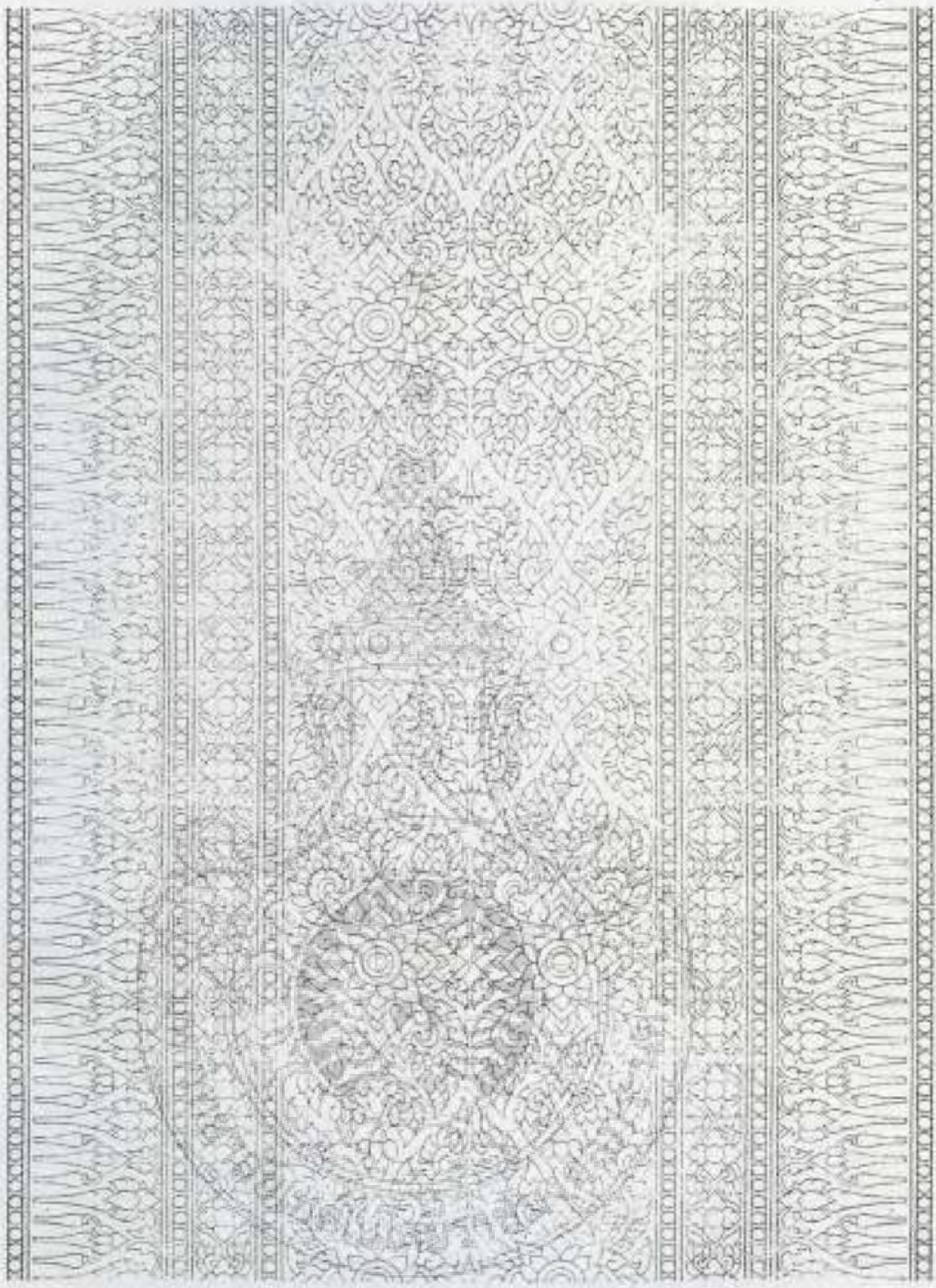

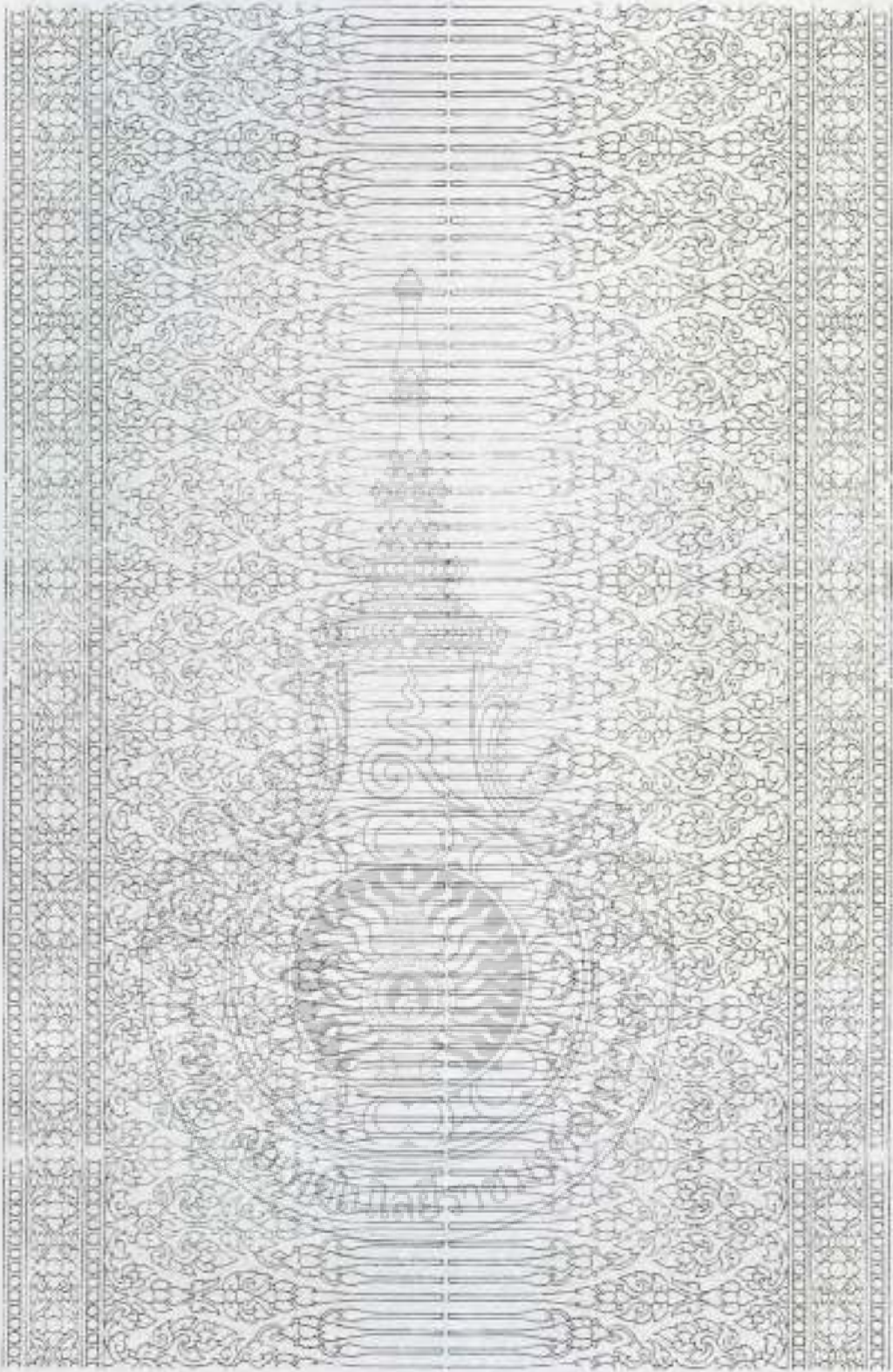

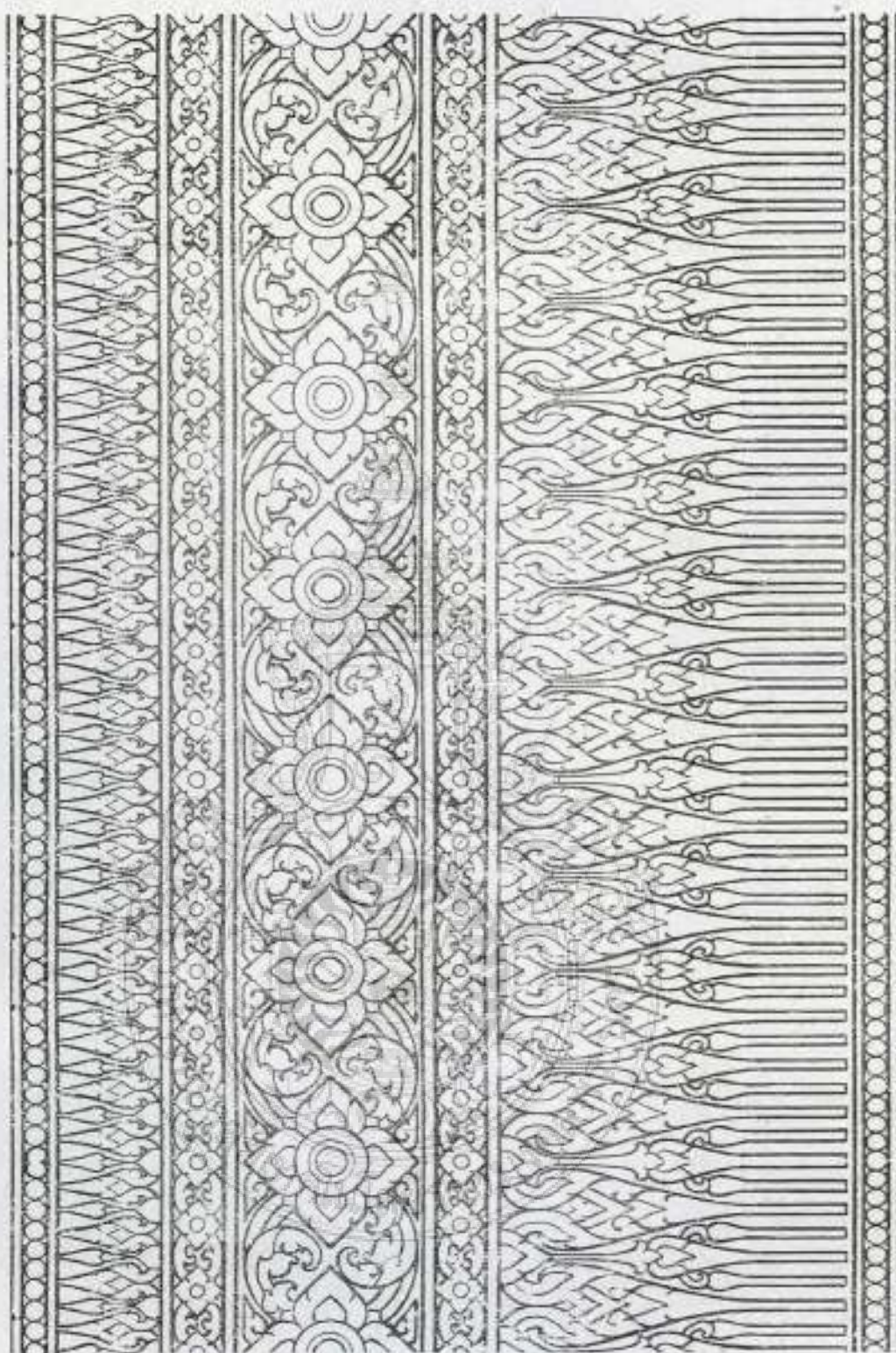

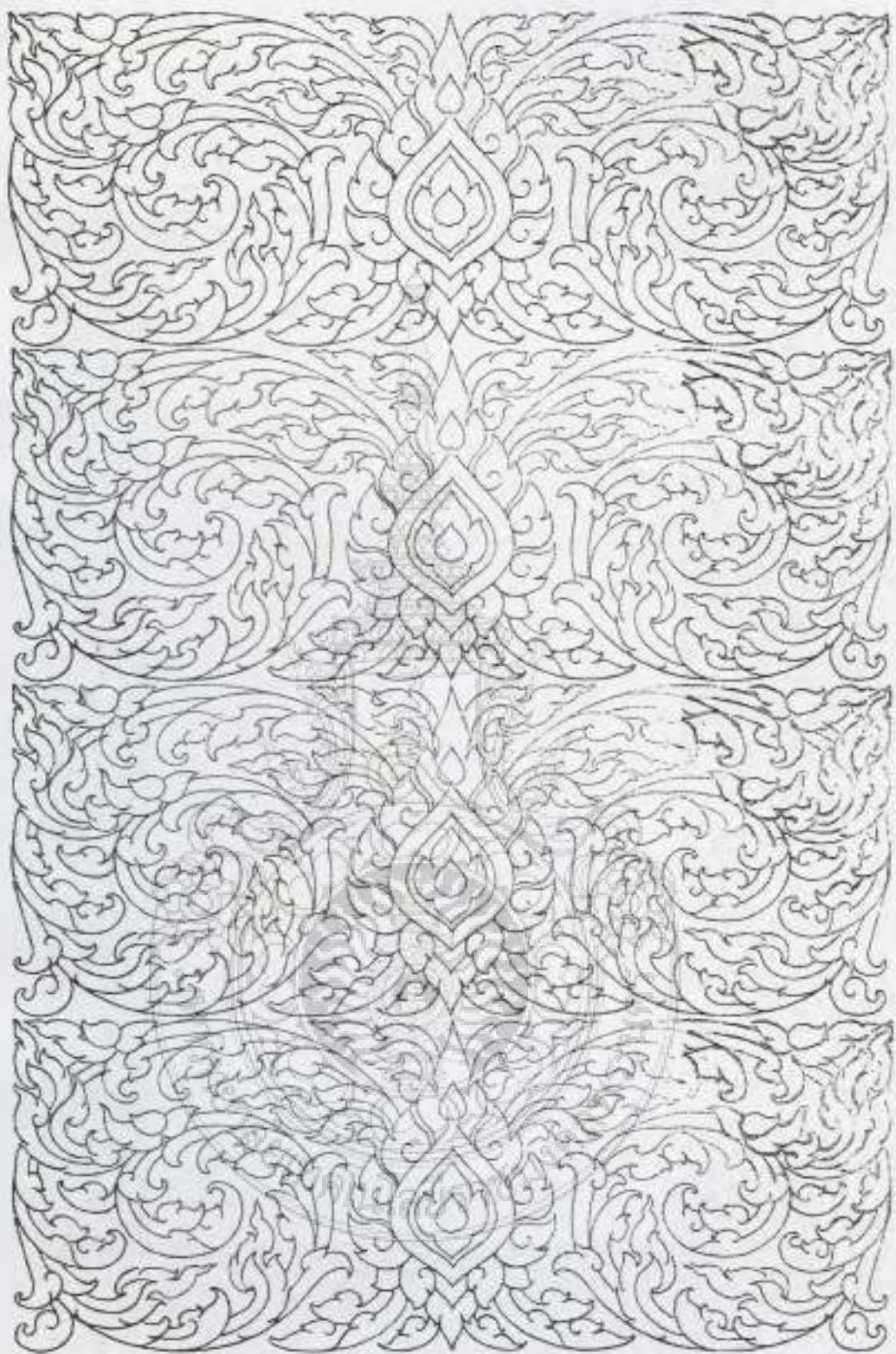

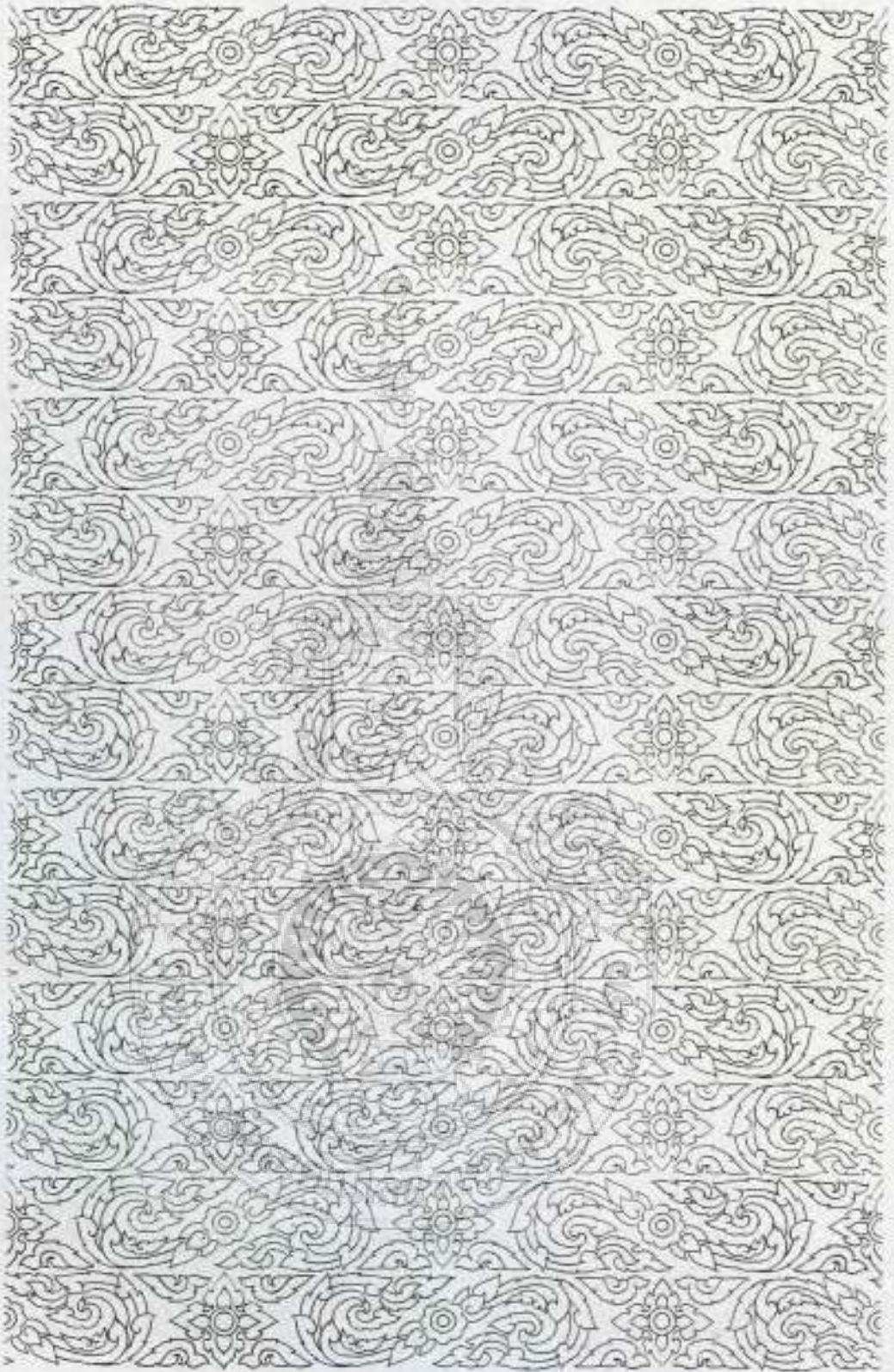

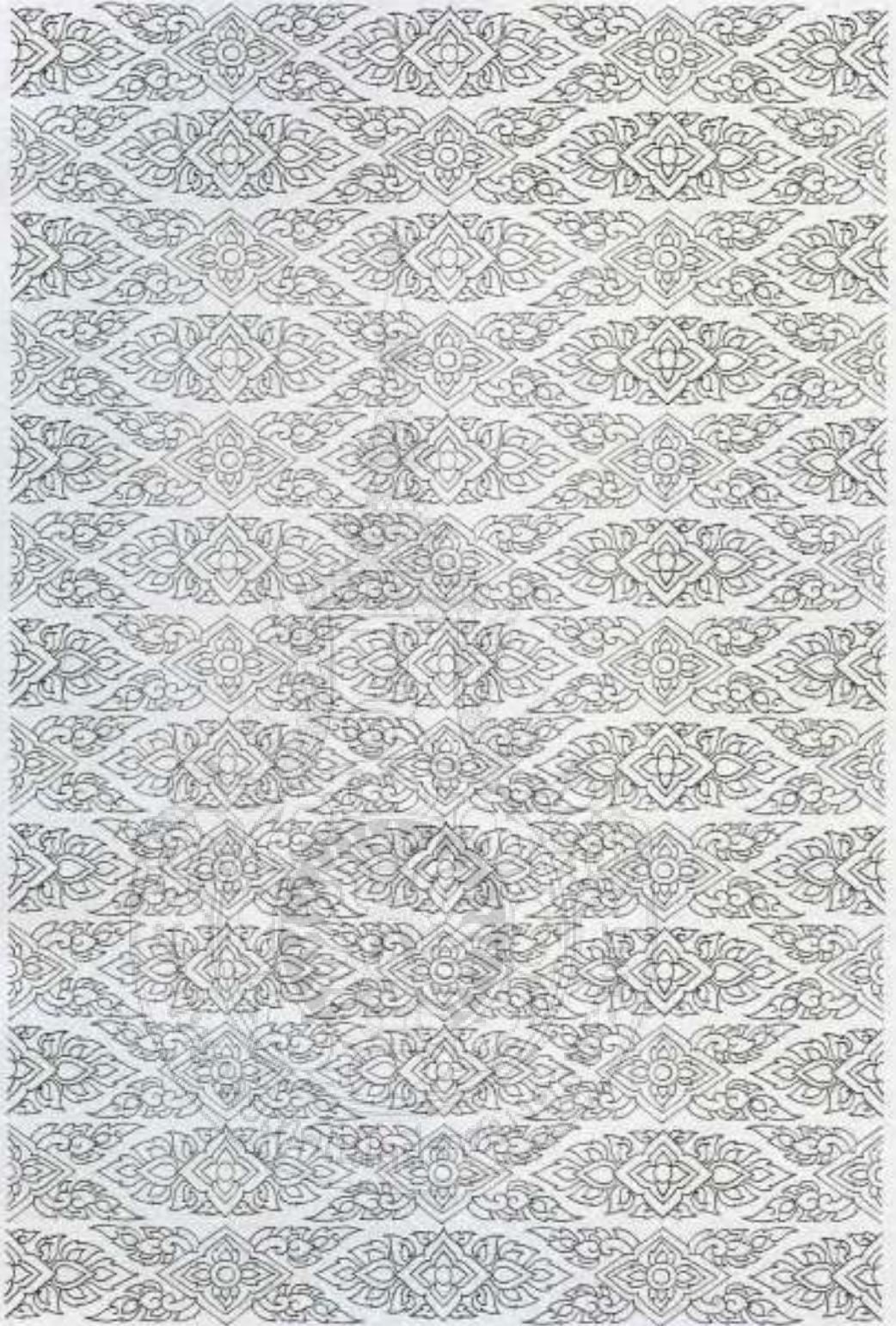

ตาราง แสดงจำนวนและค่าร้อยละของสถานภาพทั่วไป ของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ
เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษาและรายได้ต่อเดือน

ข้อมูลสถานภาพทั่วไป	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	26	87
หญิง	4	13
รวม	30	100
2. อายุ		
20-25 ปี	22	73
26-30 ปี	-	-
31-35 ปี	-	-
36-40 ปี	-	-
41-45 ปี	-	-
26-50 ปี	-	-
มากกว่า 50 ปี	8	27
รวม	30	100
3. อาชีพ		
ทำไร่-ทำนา	7	23
รับจ้างไป	-	-
รับราชการ	-	-
กิจการส่วนตัว	-	-
นักเรียน - นักศึกษา	21	70
อื่นๆ (ไปรตระบุ)	2	7
รวม	30	100

ข้อมูลสถานภาพทั่วไป	จำนวน(คน)	ร้อยละ
4. ระดับการศึกษา		
ป.4	7	23
ป.6	-	-
ม.3	-	-
ม.6	-	-
ป.ตรี	21	70
อื่นๆ (ไปรกระบุ)	2	7
รวม	30	100
5. รายได้		
น้อยกว่า 2,000 บาท	8	27
2,500-3,500 บาท	6	20
4,000- 5,000 บาท	4	13
5,000 บาทขึ้นไป	12	40
รวม	30	100

ตาราง แสดงค่าร้อยละความคิดเห็นเกี่ยวกับการทอดผ้าจีดลายไทยเพื่อการออกแบบ

(n=30)

ข้อมูลพื้นฐาน	จำนวน (คน)	ร้อยละ	แสดงความคิดเห็น
1. ท่านคิดว่า การออกแบบลายทอเหมาะสมกับ การนำไปทอ หรือไม่	30 -	100 -	เหมาะสม ไม่เหมาะสม
รวม	30	100	
2. ท่านคิดว่า เส้นใยที่นำมาทอเหมาะสมหรือไม่	30 รวม	100 100	เหมาะสม ไม่เหมาะสม
3. ท่านคิดว่า สีของลายกระจังตาอ้อยเหมาะสม หรือไม่	27 3 รวม	90 10 100	เหมาะสม ไม่เหมาะสม
4. ท่านคิดว่า สีของลายพุ่งข้าวบิณฑ์เหมาะสม หรือไม่	29 1 รวม	97 3 100	เหมาะสม ไม่เหมาะสม
5. ท่านคิดว่า สีของลายประจำยามเหมาะสม หรือไม่	29 1 รวม	97 3 100	เหมาะสม ไม่เหมาะสม

ตาราง ความพึงพอใจเกี่ยวกับความต้องการเกี่ยวกับการทอดผ้าชิตลายไทยเพื่อการ
ออกแบบ

(n=30)

ความพึงพอใจ	ความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
1. ท่านคิดว่าผ้าชิตลายไทยช่วยอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมไทย	12(40%)	17(57%)	1(3%)	-	-
2. ท่านสามารถออกแบบผ้าชิตลาย ไทย	2(7%)	11(37%)	13(43%)	3(10%)	1(3%)
3. ท่านรู้จักเส้นใยธรรมชาติที่นำมาใช้ ทอดผ้าชิต	9(30%)	12(40%)	7(23%)	2(7%)	-
4. ท่านรู้จักอุปกรณ์ในการทอดผ้าชิต	11(37%)	8(27%)	6(20%)	4(13%)	1(3%)
5. ท่านคิดว่าผ้าชิตลายไทยสามารถที่ จะนำไปออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์ สิ่งทอในรูปแบบใหม่ๆ	6(20%)	15(50%)	9(30%)	-	-
6. การทอดผ้าชิตลายไทยสามารถ นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน	7(23%)	14(47%)	8(27%)	1(3%)	-
7. การออกแบบผ้าชิตลายไทยสามารถ ส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีรายได้ เพิ่มขึ้น	12(40%)	12(40%)	6(20%)	-	-
8. ท่านรู้จักวิธีการดูแลรักษาผ้าชิตลาย ไทย	3(10%)	14(47%)	9(30%)	1(3%)	3(10%)
9. ท่านคิดว่าผ้าชิตลายไทยสามารถ เผยแพร่ ไปสู่สากล	8(27%)	14(47%)	7(23%)	1(3%)	-
10. การทอดผ้าชิตลายไทยจะสามารถ ถ่ายทอดขยายความรู้ไป กลุ่มเป้าหมาย	12(40%)	10(33%)	6(20%)	2(7%)	-

ประวัติคณะผู้วิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล นายสัมภาษณ์ สุวรรณคีรี
MR.SUMPAS SUWANAKEREE
2. เลขหมายประจำตัวประชาชน
3-9301-00715-28-8
3. ตำแหน่ง
หัวหน้างานคลินิกเทคโนโลยี อาจารย์ ระดับ 7
4. หน่วยงานที่สามารถติดต่อได้สะดวก
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร คณะอุตสาหกรรมสิ่งทอและออกแบบแฟชั่น
517 ถ.นครสวรรค์ แขวงสวนจิตรลดา เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
หมายเลขโทรศัพท์ 0-2629-9152-7 ต่อ 3010
e-mail: sampass@hotmail.com
5. ประวัติการศึกษา
ปริญญาตรี วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต(วิศวกรรมสิ่งทอ)
ปริญญาโท นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา
6. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ(แตกต่างจากวุฒิการศึกษา)
สาขาเครื่องกล นวัตกรรมและเทคโนโลยีการศึกษา
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้ร่วมวิจัยในแต่ละข้อเสนอการวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุสถานภาพการทำการวิจัยว่าเป็นผู้ดำเนินการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย หรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละข้อเสนอการวิจัย
 - 7.1 ผู้ดำเนินการแผนงานวิจัย
 - 7.2 หัวหน้าโครงการวิจัย
ชื่อโครงการวิจัย
ผู้ร่วมวิจัย
 - 7.3 งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว
โครงการวิจัย เรื่อง ศึกษาความเป็นไปได้ของการทำเส้นใยจากรูปถ่ายบีนเป็นเส้นด้าย
โครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาเครื่องย้อมจำลอง (WINCH)
โครงการวิจัย เรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ของการนำเส้นใยจากผลตาลสุกบีนเป็น

เส้นด้าย

โครงการวิจัย และถึงประดิษฐ์ เรื่อง การสร้างเครื่องปลูกผ้าควบคุมการทำงานด้วย
มอเตอร์และระบบอิเล็กทรอนิกส์

7.4 งานวิจัยที่กำลังทำ

ประสบการณ์การนำเสนอผลงานวิจัยภายในประเทศ

1. งานมหกรรมวิทยาศาสตร์(ไบเทคบางนา)ระหว่างวันที่ 6 - 21 สิงหาคม 2554)
2. งานราชชมงคลวิชาการครั้งที่ 2 (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร วันที่ 23 - 24 สิงหาคม 2554
3. งาน Thailand Research Expo 2011 วันที่ 23 - 30 สิงหาคม 2554 ณ Central world

หมายเหตุ

1. รับรางวัลชนะเลิศ/ สาขาสังคมศาสตร์ โครงการวิจัยการพัฒนาและแปรรูปผลิตภัณฑ์
ผักตบชวา บ้านผักตบชวา อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และโครงการการ
พัฒนาเครื่องทอดผักตบชวา
2. งานวิจัย/ผลิตภัณฑ์ประธานกลุ่มของอาจารย์สัมภาษณ์ สุวรรณศิริ และคณะดำเนินการปี
2552 - 2554 (ปัจจุบัน) รับรางวัลวันสตรีสากล ประจำปี 2554 สาขาผู้ประกอบการอาชีพ
สตรีดีเด่น เข้ารับพระราชทานรางวัล
3. ผลงานวิจัย (การแปรรูปผลิตภัณฑ์ผักตบชวาส่งเข้าประกวดได้รับรางวัลดังนี้
 - 3.1 ผลงาน "วิถีไทย" ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับ 2 ระดับภาคกลาง (กรุงเทพมหานคร)
 - 3.2 ผลงาน "The Charm of The Water Hyacinth" ได้รับรางวัลชนะเลิศ ระดับจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา
 - 3.3 ผลงานสร้อยหมากทอง ได้รับรางวัลชนะเลิศ ระดับภาคกลาง (กรุงเทพมหานคร)

หมายเหตุ

วัสดุที่ใช้ในการส่งผลงานเป็นวัสดุที่ได้จากการสร้างนวัตกรรมจากการวิจัย

ประวัติคณะผู้วิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล นายกมล พรหมหล้าวรรณ
MR.KAMOL PROMLAWAN
2. เลขหมายประจำตัวประชาชน
3-1020-013875-29-0
3. ตำแหน่ง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 8
4. หน่วยงานที่สามารถติดต่อได้สะดวก
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร คณะอุตสาหกรรมสิ่งทอและออกแบบแฟชั่น
517 อ.นครสวรรค์ แขวงสวนจิตรลดา เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
5. ประวัติการศึกษา
ปริญญาตรี อุตสาหกรรมเครื่องแต่งกาย
ปริญญาโท บริหารอาชีวและเทคนิคศึกษา
6. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ(แตกต่างจากวุฒิการศึกษา)
คอมพิวเตอร์
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเป็นผู้ร่วมวิจัยในแต่ละข้อเสนอการวิจัยทั้งภายในและภายนอก
ประเทศ โดยระบุสถานภาพการทำกรวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย
หรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละข้อเสนอการวิจัย
 - 7.1 ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย
 - 7.2 หัวหน้าโครงการวิจัย
ชื่อโครงการวิจัย
ผู้ร่วมวิจัย
 - 7.3 งานวิจัยที่ทําเสร็จแล้ว
โครงการวิจัย เรื่อง การออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ บ้านเนินขาม จ.ชัยนาท
โครงการวิจัย เรื่อง การสร้างเครื่องปู้ผ้าควบคุมการทำงานด้วยมอเตอร์และระบบ
อิเล็กทรอนิกส์

7.4 งานวิจัยที่กำลังทำ

การผลิตกระดาษจากฟางข้าวทดแทนกระดาษ เพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ชูป
น้ำชาพารา

